

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ

Εγχειρίδιο σχετικά
με την ευρωπαϊκή
νομοθεσία σε θέματα
ασύλου, συνόρων
και μετανάστευσης

© Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2014
Συμβούλιο της Ευρώπης, 2014

Η σύνταξη του παρόντος εγχειριδίου ολοκληρώθηκε το Δεκέμβριο του 2013. Αρχικά, το εγχειρίδιο δημοσιεύτηκε σε τέσσερις γλώσσες τον Ιούνιο του 2013. Η δεύτερη αυτή έκδοση συμπεριλαμβάνει τις αλλαγές στο κεκτημένο της ΕΕ στο χώρο του ασύλου που δημοσιεύτηκαν το καλοκαίρι του 2013. Μελλοντικές ενημερώσεις του εν λόγω εγχειριδίου θα είναι διαθέσιμες μέσω του δικτυακού τόπου του FRA στη διεύθυνση: fra.europa.eu/en/theme/asylum-migration-borders και μέσω του δικτυακού τόπου του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) στη διεύθυνση: www.echr.coe.int υπό την επικεφαλίδα "Publications".

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή του κειμένου, για μη εμπορικούς σκοπούς, με την προϋπόθεση της αναφοράς στην πηγή.

Η Άμεση Ευρώπη είναι μια υπηρεσία που σας βοηθά να βρείτε απαντήσεις στα ερωτήματά σας για την Ευρωπαϊκή Ένωση

**Αριθμός δωρεάν τηλεφωνικής κλήσης (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Οι πληροφορίες παρέχονται δωρεάν, και οι κλήσεις είναι γενικών δωρεάν (ενδέχεται όμως κάποιες κλήσεις που πραγματοποιούνται μέσω ορισμένων τηλεπικοινωνιακών φορέων ή από τηλεφωνικούς θαλάμους ή ξενοδοχεία να χρεώνονται).

Δικαιώματα φωτογραφίας (εξώφυλλο & εσωτερικό): © iStockphoto

Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχονται στο διαδίκτυο (<http://europa.eu>).

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2014

ISBN 978-92-871-9966-9 (ΣΤΕ)

ISBN 978-92-9239-360-1 (FRA)

doi:10.2811/58781

Printed in Belgium

ΤΥΠΩΜΕΝΟ ΣΕ ΑΝΑΚΥΚΛΩΜΕΝΟ ΧΑΡΤΙ ΧΩΡΙΣ ΧΛΩΡΙΟ (PCF)

Το εγχειρίδιο συντάχθηκε στα αγγλικά. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) δεν φέρει καμία ευθύνη για την ποιότητα των μεταφράσεων σε άλλες γλώσσες. Οι απόψεις που εκφράζονται στο παρόν εγχειρίδιο δεν δεσμεύουν το ΕΔΔΑ. Το εγχειρίδιο παραπέμπει σε μια σειρά κειμένων σχολιασμού αποφάσεων και εγχειριδίων. Το ΕΔΔΑ δεν φέρει καμία ευθύνη για το περιεχόμενό τους, ενώ η συμπερίληψή τους στον εν λόγω κατάλογο δεν συνεπάγεται επ' ουδενί ταύτιση του ΕΔΔΑ με αυτά. Παραπομπή σε περαιτέρω δημοσιεύσεις γίνεται μέσω των σελίδων της βιβλιοθήκης του ΕΔΔΑ στο διαδίκτυο: echr.coe.int.

Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία σε θέματα ασύλου, συνόρων και μετανάστευσης

Έκδοση 2014

Πρόλογος

Τον Μάρτιο του 2011, ως αποτέλεσμα της πρώτης συνεργασίας τους, ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου εξέδωσαν ένα εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία κατά των διακρίσεων. Κατόπιν των θετικών σχολίων που ελήφθησαν σχετικά με αυτό, αποφασίστηκε η συνέχιση της συνεργασίας σε έναν ακόμη πολύ επίκαιρο τομέα, στον οποίο υπήρχε επίσης ανάγκη για την εκπόνηση ενός ολοκληρωμένου οδηγού σχετικά με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και τους συναφείς κανονισμούς και οδηγίες της ΕΕ. Το παρόν εγχειρίδιο επιδιώκει να παράσχει μια επισκόπηση των διαφόρων ευρωπαϊκών προτύπων όσον αφορά το άσυλο, τα σύνορα και τη μετανάστευση.

Το εγχειρίδιο απευθύνεται σε νομικούς, δικαστές, εισαγγελείς, συνοριοφύλακες, υπεύθυνους των υπηρεσιών μετανάστευσης και άλλους συνεργαζόμενους με τις εθνικές αρχές, καθώς και σε μη κυβερνητικές οργανώσεις και άλλους φορείς, οι οποίοι ενδέχεται να βρίσκονται αντιμέτωποι με νομικά ζητήματα σε οποιονδήποτε από τους υπό μελέτη τομείς.

Όταν τέθηκε σε ισχύ η συνθήκη της Λισαβόνας, τον Δεκέμβριο του 2009, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ κατέστη νομικά δεσμευτικός. Η συνθήκη της Λισαβόνας προβλέπει επίσης την προσχώρηση της ΕΕ στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η οποία είναι νομικά δεσμευτική για το σύνολο των κρατών μελών της ΕΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η βελτίωση της κατανόησης των κοινών αρχών που έχουν αναπτυχθεί μέσω της νομολογίας των δύο ευρωπαϊκών δικαστηρίων, όπως και μέσω των κανονισμών και οδηγιών της ΕΕ, είναι ουσιώδους σημασίας για την ορθή εφαρμογή των συναφών προτύπων, καθώς με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται ο πλήρης σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε εθνικό επίπεδο. Ευελπιστούμε ότι το παρόν εγχειρίδιο θα συμβάλει ακόμη περισσότερο στην επίτευξη του σημαντικού αυτού στόχου.

Erik Fribergh

Morten Kjaerum

Γραμματέας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Διευθυντής του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ	11
ΠΩΣ ΝΑ ΚΑΝΕΤΕ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	19
Το Συμβούλιο της Ευρώπης	19
Η Ευρωπαϊκή Ένωση	21
Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ	25
Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου	27
Βασικά σημεία	28
1. ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΟ ΕΔΑΦΟΣ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ	29
Εισαγωγή	30
1.1. Το καθεστώς θεωρήσεων Σένγκεν	32
1.2. Πρόληψη παράτυπης εισόδου	35
1.3. Απαγορεύσεις εισόδου και καταχωρίσεις Σένγκεν	35
1.4. Συνοριακοί έλεγχοι	39
1.5. Ζώνες διέλευσης	40
1.6. Αιτούντες άσυλο	41
1.7. Αναγκαστική επαναπροώθηση στη θάλασσα	43
1.8. Δυνατότητες προσφυγής	46
Βασικά σημεία	47
2. ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ	49
Εισαγωγή	50
2.1. Αιτούντες άσυλο	51
2.2. Αναγνωρισμένοι πρόσφυγες και πρόσωπα τα οποία χρήζουν επικουρικής προστασίας	54
2.3. Θύματα εμπορίας και ιδιαίτερα καταχρηστικοί όροι εργασίας	55
2.4. Πρόσωπα επηρεαζόμενα από προσωρινά μέτρα δυνάμει του Κανόνα 39	56
2.5. Μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση	58
2.6. Επί μακρόν διαμένοντες	61
2.7. Τούρκοι πολίτες	63
2.8. Μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ ή της Ελβετίας, προερχόμενα από τρίτες χώρες	65
2.9. Ανιθαγενείς και απώλεια ιθαγένειας ή επίσημων εγγράφων	66
Βασικά σημεία	69

3. ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΣΥΛΟΥ ΚΑΙ ΕΜΠΟΔΙΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ:	
ΟΥΣΙΩΔΗ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	71
Εισαγωγή	73
3.1. Το δικαίωμα ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης	74
3.1.1. Η φύση του κινδύνου δυνάμει του δικαίου της ΕΕ	78
3.1.2. Η φύση του κινδύνου δυνάμει της ΕΣΔΑ	81
3.1.3. Αξιολόγηση του κινδύνου	87
3.1.4. Επάρκεια της προστασίας	90
3.1.5. Εσωτερική μετεγκατάσταση	93
3.1.6. Ασφάλεια σε άλλη χώρα	95
3.1.7. Αποκλεισμός από τη διεθνή προστασία	97
3.1.8. Παύση της διεθνούς προστασίας	99
3.2. Συλλογική απέλαση	100
3.3. Εμπόδια ως προς την απέλαση για άλλους λόγους ανθρωπίνων δικαιωμάτων	103
3.4. Υπήκοοι τρίτων χωρών με υψηλότερο βαθμό προστασίας έναντι της απομάκρυνσης	105
3.4.1. Επί μακρόν διαμένοντες	105
3.4.2. Μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ ή της Ελβετίας, προερχόμενα από τρίτες χώρες	105
3.4.3. Τούρκοι υπήκοοι	107
Βασικά σημεία	109
4. ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΣΕ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΣΥΛΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ	111
Εισαγωγή	112
4.1. Διαδικασίες ασύλου	113
4.1.1. Συνέντευξη, διαδικασία εξέτασης και λήψη αρχικής απόφασης	113
4.1.2. Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής	116
4.1.3. Προσφυγές με αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα	120
4.1.4. Ταχείες διαδικασίες ασύλου	123
4.2. Διαδικασίες στο πλαίσιο του κανονισμού του Δουβλίνου	124
4.3. Διαδικασίες σχετικά με τις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων άσυλο	127
4.4. Διαδικασίες επιστροφής	128
4.5. Νομική συνδρομή σε διαδικασίες ασύλου και επιστροφής	130
4.5.1. Νομική συνδρομή σε διαδικασίες ασύλου	132
4.5.2. Νομική συνδρομή σε αποφάσεις επιστροφής	133
4.5.3. Νομική συνδρομή για την προσβολή αποφάσεων σχετικών με την υποστήριξη ως προς το άσυλο	134
Βασικά σημεία	135

5. ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΓΑΜΟΥ	137
Εισαγωγή	139
5.1. Το δικαίωμα γάμου και δημιουργίας οικογένειας	141
5.2. Νομοποίηση μελών οικογένειας	144
5.3. Οικογενειακή επανένωση	153
5.4. Διατήρηση της οικογένειας – προστασία έναντι της απέλασης	158
5.4.1. Λύση της σχέσης	159
5.4.2. Καταδίκες για ποινικά αδικήματα	160
Βασικά σημεία	165
6. ΚΡΑΤΗΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ	167
Εισαγωγή	170
6.1. Στέρηση της ελευθερίας ή περιορισμός του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας;	171
6.2. Εναλλακτικές λύσεις έναντι της κράτησης	174
6.3. Εξαντλητικός κατάλογος εξαιρέσεων στο δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία	175
6.3.1. Κράτηση με σκοπό την αποτροπή παράτυπης εισόδου στη χώρα	178
6.3.2. Κράτηση ενόσω εκκρεμεί διαδικασία απέλασης ή έκδοσης	180
6.4. Κατά τα προβλεπόμενα από τη νομοθεσία	183
6.5. Αναγκαιότητα και αναλογικότητα	185
6.6. Αυθαιρεσία	186
6.6.1. Καλή πίστη	187
6.6.2. Δέουσα επιμέλεια	188
6.6.3. Ρεαλιστική προοπτική απομάκρυνσης	189
6.6.4. Μέγιστη διάρκεια κράτησης	190
6.7. Κράτηση προσώπων με ιδιαίτερες ανάγκες	192
6.8. Διαδικαστικές εγγυήσεις	193
6.8.1. Δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με τους λόγους της κράτησης	194
6.8.2. Δικαίωμα επανεξέτασης της κράτησης	196
6.9. Συνθήκες ή καθεστώτα κράτησης	198
6.10. Αποζημίωση για παράνομη κράτηση	200
Βασικά σημεία	201
7. ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗΣ	203
Εισαγωγή	204
7.1. Εκτέλεση της απομάκρυνσης: με ασφαλή, αξιοπρεπή και ανθρωπινό τρόπο	205
7.2. Εμπιστευτικότητα	207
7.3. Σοβαρή βλάβη εξαιτίας μέτρων περιορισμού	208

7.4.	Έρευνες	210
	Βασικά σημεία	212
8.	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	213
	Εισαγωγή	215
8.1.	Κύριες πηγές δικαίου	217
8.2.	Οικονομικά δικαιώματα	220
	8.2.1. Μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ και της Ελβετίας	222
	8.2.2. Αποσπασμένοι εργαζόμενοι	223
	8.2.3. Κάτοχοι μπλε κάρτας, ερευνητές και φοιτητές	224
	8.2.4. Τούρκοι πολίτες	225
	8.2.5. Επί μακρόν διαμένοντες και δικαιούχοι της Οδηγίας περί οικογενειακής επανένωσης	227
	8.2.6. Υπήκοοι άλλων χωρών με συμφωνίες σύνδεσης ή συνεργασίας	227
	8.2.7. Απουντες άσυλο και πρόσφυγες	231
	8.2.8. Μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση	232
8.3.	Εκπαίδευση	233
8.4.	Στέγαση	236
8.5.	Υγειονομική περίθαλψη	242
8.6.	Κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική αρωγή	247
	Βασικά σημεία	252
9.	ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ	255
	Εισαγωγή	256
9.1.	Ασυνόδευτοι ανήλικοι	257
	9.1.1. Υποδοχή και μεταχείριση	258
	9.1.2. Υπολογισμός της ηλικίας	261
9.2.	Θύματα εμπορίας ανθρώπων	262
9.3.	Άτομα με αναπηρία	264
9.4.	Θύματα βασανιστηρίων και άλλων σοβαρών μορφών βίας	266
	Βασικά σημεία	268
	ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	269
	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	275
	ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	277
	ΠΩΣ ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΤΕ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ	293
	ΠΙΝΑΚΑΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΕ ΚΑΙ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ	299
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΕΦΑΡΜΟΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΩΝ ΤΗΣ ΕΕ ΠΟΥ ΜΝΗΜΟΝΕΥΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ	308

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΕΦΑΡΜΟΣΙΜΟΤΗΤΑ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	312
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: ΑΠΟΔΟΧΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ ΕΚΧ	314
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: ΑΠΟΔΟΧΗ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ...	317
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5: ΚΩΔΙΚΟΙ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	319

Ακρωνύμια

CAT	Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων
CPT	Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης και Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας
CRC	Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού
CRPD	Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα Ατόμων με Αναπηρία
EASO	Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο
FRA	Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Frontex	Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τη Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα Εξωτερικά Σύνορα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ICCPR	Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα
ICESCR	Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα
RABIT	Ομάδες Ταχείας Επέμβασης στα Σύνορα
SAR	Σύμβαση περί της Αναζήτησης και Διάσωσης
SIS	Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν
SOLAS	Σύμβαση περί της Ασφάλειας της Ζωής στη Θάλασσα
UNHCR	Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
UNMIK	Αποστολή του ΟΗΕ για την Προσωρινή Διοίκηση του Κοσσυφοπεδίου
UNRWA	Υπηρεσία Αρωγής και Έργων του ΟΗΕ για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (μέχρι τον Δεκέμβριο του 2009, Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων)
ΔΕΚ	Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (από τον Δεκέμβριο του 2009, Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης)
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΕΚΔ	Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων
ΕΖΕΣ	Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών
ΕΚΧ	Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΟΧ	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
ΚΣΣτΕ	Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΣτΕ	Συμβούλιο της Ευρώπης
Υπήκοοι ΕΟΧ	Υπήκοοι ενός από τα 28 κράτη-μέλη της ΕΕ, Ισλανδίας, Λιχτενστάιν, Νορβηγίας
ΣΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣτΕ	Συμβούλιο της Ευρώπης
Υπήκοοι του ΕΟΧ	Υπήκοοι ενός εκ των 28 κρατών μελών της ΕΕ, της Ισλανδίας, του Λιχτενστάιν και της Νορβηγίας

Πώς να κάνετε χρήση του εγχειριδίου

Το παρόν εγχειρίδιο προσφέρει μια επισκόπηση της νομοθεσίας που εφαρμόζεται σε θέματα ασύλου, διαχείρισης των συνόρων και μετανάστευσης στο πλαίσιο της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και δυνάμει της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Εξετάζει την κατάσταση εκείνων των αλλοδαπών στους οποίους η ΕΕ αναφέρεται συνήθως ως «υπηκόους τρίτων χωρών», παρότι η διάκριση αυτή δεν ισχύει για τη νομολογία του ΕΔΔΑ.

Το παρόν εγχειρίδιο δεν καλύπτει τα δικαιώματα των πολιτών της ΕΕ ή των πολιτών της Ισλανδίας, του Λιχτενστάιν, της Νορβηγίας και της Ελβετίας, οι οποίοι, δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, μπορούν να εισέρχονται και να κυκλοφορούν ελεύθερα στο έδαφος της ΕΕ. Αναφορές στις συγκεκριμένες κατηγορίες πολιτών γίνονται μόνο εφόσον κρίνονται αναγκαίες για την κατανόηση της κατάστασης των μελών οικογενείας που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών.

Το δίκαιο της ΕΕ προβλέπει 20 περίπου διαφορετικές κατηγορίες υπηκόων τρίτων χωρών, για την κάθε μία εκ των οποίων αναγνωρίζονται διαφορετικά δικαιώματα, τα οποία είτε είναι συνάρτηση των δεσμών που διατηρούν με κράτη μέλη της ΕΕ είτε απορρέουν από την ανάγκη παροχής ειδικής προστασίας. Για ορισμένους από αυτούς, όπως οι αιτούντες άσυλο, το δίκαιο της ΕΕ προβλέπει ένα ολοκληρωμένο σύνολο κανόνων, ενώ για άλλους, όπως οι φοιτητές, ρυθμίζει απλώς ορισμένες πτυχές ενώ αφήνει άλλα δικαιώματά τους στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών της ΕΕ. Κατά κανόνα, οι υπήκοοι τρίτων χωρών στους οποίους επιτρέπεται να εγκατασταθούν μόνιμα στην ΕΕ χαίρουν συνήθως πιο ολοκληρωμένων δικαιωμάτων σε σύγκριση με εκείνους που διαμένουν προσωρινά. Ο [πίνακας 1](#) προσφέρει μια γενική επισκόπηση των διαφόρων κατηγοριών υπηκόων τρίτων χωρών δυνάμει του δικαίου της ΕΕ.

Το παρόν εγχειρίδιο έχει σχεδιαστεί με τρόπο ώστε να βοηθήσει δικηγόρους που δε διαθέτουν ειδικευση στον τομέα του ασύλου, της διαχείρισης συνόρων και της μετανάστευσης. Απευθύνεται σε δικηγόρους, δικαστές, εισαγγελείς, συνοριοφύλακες, υπεύθυνους των υπηρεσιών μετανάστευσης και άλλους συνεργαζόμενους με τις εθνικές αρχές, καθώς και σε μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) και άλλους φορείς που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν σχετικά νομικά ζητήματα. Συνιστά ένα πρώτο σημείο αναφοράς σε ό,τι αφορά τη σχετική νομοθεσία της ΕΕ και τη νομοθεσία βάσει της ΕΣΔΑ και εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο ρυθμίζεται κάθε ζήτημα δυνάμει τόσο του δικαίου της ΕΕ όσο και της ΕΣΔΑ, του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (ΕΚΧ) και άλλων νομοθετικών κειμένων του Συμβουλίου της Ευρώπης. Στην αρχή κάθε κεφαλαίου

περιλαμβάνεται ένας ενιαίος πίνακας των εφαρμοστέων νομικών διατάξεων δύναμει των δύο αυτών ξεχωριστών ευρωπαϊκών νομικών συστημάτων. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι συναφείς νόμοι κάθε μίας εκ των δύο έννομων τάξεων διαδοχικά και όπως εφαρμόζονται σε κάθε επιμέρους θέμα. Αυτό επιτρέπει στον αναγνώστη να διαπιστώσει σε ποια σημεία τα δύο νομικά συστήματα συγκλίνουν και σε ποια διαφέρουν.

Οι ενδιαφερόμενοι από τα κράτη εκτός ΕΕ, που είναι μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και ως εκ τούτου είναι συμβαλλόμενα μέρη στην ΕΣΔΑ, μπορούν να ενημερώνονται σχετικά με τα όσα αφορούν τις χώρες τους μεταβαίνοντας απευθείας στις ενότητες που αφορούν την ΕΣΔΑ. Οι ενδιαφερόμενοι από τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να συμβουλευονται και τις δύο ενότητες, καθώς οι εν λόγω χώρες δεσμεύονται από αμφότερες τις έννομες τάξεις. Για όσους χρειάζονται περισσότερες πληροφορίες επί συγκεκριμένου θέματος, στην ενότητα «Περαιτέρω βιβλιογραφία» το εγχειρίδιο περιλαμβάνει κατάλογο παραπομπών σε πιο εξειδικευμένο υλικό.

Το δίκαιο της ΕΣΔΑ παρουσιάζεται μέσω σύντομων αναφορών σε επιλεγμένες υποθέσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), οι οποίες σχετίζονται με το εκάστοτε θέμα που εξετάζει το εγχειρίδιο. Οι υποθέσεις αυτές έχουν επιλεγεί μεταξύ των πολυάριθμων διαθέσιμων αποφάσεων του ΕΔΔΑ σε θέματα μετανάστευσης.

Το δίκαιο της ΕΕ παρουσιάζεται μέσω των νομοθετημάτων που έχουν υιοθετηθεί, στις συναφείς διατάξεις των Συνθηκών και ιδιαίτερος του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως ερμηνεύονται στη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ ή, όπως αναφέρεται μέχρι το 2009, Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ)).

Η νομολογία που περιγράφεται ή μνημονεύεται στο παρόν εγχειρίδιο προσφέρει παραδείγματα προερχόμενα από ένα αξιοσημείωτο όγκο νομολογίας τόσο του ΕΔΔΑ όσο και του ΔΕΕ. Οι οδηγίες που παρατίθενται στο τέλος του εγχειριδίου αποσκοπούν στο να βοηθήσουν τον αναγνώστη κατά την αναζήτηση σχετικής νομολογίας στο Διαδίκτυο.

Οι διάφορες νομοθετικές πράξεις της ΕΕ στον τομέα του ασύλου, της διαχείρισης των συνόρων και της μετανάστευσης δεν δεσμεύουν ταυτοχρόνως όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Ο **Παράρτημα 1** με τίτλο «Εφαρμοσιμότητα των κανονισμών και οδηγιών της ΕΕ που μνημονεύονται στο παρόν εγχειρίδιο» προσφέρει μια επισκόπηση σχετικά με το ποια κράτη δεσμεύονται από ποιες διατάξεις. Από εκεί προκύπτει επίσης

ότι η Δανία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο είναι οι χώρες που έχουν εξαιρεθεί τις περισσότερες φορές από το πεδίο εφαρμογής των μέσων που παρατίθενται στο παρόν εγχειρίδιο. Πολλά νομοθετικά κείμενα της ΕΕ που αφορούν τα σύνορα, μεταξύ των οποίων και το κεκτημένο του Σένγκεν –δηλαδή το σύνολο της νομοθεσίας που έχει υιοθετηθεί από την ΕΕ στον συγκεκριμένο τομέα– όπως και άλλα νομοθετήματα της ΕΕ, ισχύουν επίσης για ορισμένα κράτη εκτός ΕΕ, συγκεκριμένα την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν, τη Νορβηγία ή/και την Ελβετία.

Ενώ όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι συμβαλλόμενα μέρη της ΕΣΔΑ, δεν έχουν ωστόσο επικυρώσει ή προσχωρήσει απαραίτητως στο σύνολο των πρωτοκόλλων της ΕΣΔΑ ή δεν είναι συμβαλλόμενα σε όλες τις υπόλοιπες συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις οποίες γίνεται λόγος στο παρόν εγχειρίδιο. Το [Παράρτημα 2](#) παρέχει μια επισκόπηση της εφαρμοσιμότητας επιλεγμένων κειμένων του Συμβουλίου της Ευρώπης, μεταξύ των οποίων και τα σχετικά πρωτόκολλα της ΕΣΔΑ.

Ουσιώδεις διαφορές υφίστανται επίσης μεταξύ των κρατών που έχουν προσχωρήσει στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (ΕΚΧ). Νεοεισερχόμενα μέλη στον ΕΚΧ μπορούν να αποφασίζουν εάν θα προσυπογράψουν επιμέρους Άρθρα του, παρότι υπόκεινται σε ορισμένες ελάχιστες προϋποθέσεις. Το [Παράρτημα 3](#) παραθέτει μια επισκόπηση της αποδοχής των εν λόγω διατάξεων του ΕΚΧ.

Το εγχειρίδιο δεν καλύπτει το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων ούτε το προσφυγικό δίκαιο, πέρα από το βαθμό στον οποίο αυτό έχει ρητά ενσωματωθεί στην ΕΣΔΑ ή στο δίκαιο της ΕΕ. Τέτοια είναι η περίπτωση της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων (Σύμβαση της Γενεύης του 1951), στην οποία γίνεται ρητή αναφορά στο Άρθρο 78 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Τα ευρωπαϊκά κράτη εξακολουθούν, βεβαίως, να δεσμεύονται από το σύνολο των συνθηκών στις οποίες έχουν προσχωρήσει. Τα εφαρμοζόμενα διεθνή νομικά κείμενα που ισχύουν παρατίθενται στο [Παράρτημα 4](#).

Το εγχειρίδιο περιλαμβάνει μία εισαγωγή στην οποία διευκρινίζεται συνοπτικά ο ρόλος των δύο νομικών συστημάτων, όπως θεσπίζεται στην ΕΣΔΑ και στο δίκαιο της ΕΕ, καθώς και εννέα κεφάλαια που καλύπτουν τα ακόλουθα θέματα:

- πρόσβαση στο έδαφος και στις διαδικασίες,
- καθεστώς και σχετικά νομιμοποιητικά έγγραφα,

- καθορισμός του ασύλου και περιορισμοί ως προς την απομάκρυνση: ουσιαστικά ζητήματα,
- διαδικαστικές εγγυήσεις και νομική συνδρομή σε υποθέσεις ασύλου και επιστροφής,
- ιδιωτική και οικογενειακή ζωή και δικαίωμα γάμου,
- κράτηση και περιορισμοί της ελευθερίας κυκλοφορίας,
- αναγκαστικές επιστροφές και τρόπος απομάκρυνσης,
- οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα,
- άτομα με ιδιαίτερες ανάγκες.

Κάθε κεφάλαιο καλύπτει ένα διαφορετικό θέμα, ενώ οι παραπομπές σε άλλα θέματα και κεφάλαια διασφαλίζουν την πλήρη κατανόηση του ισχύοντος νομικού πλαισίου. Τα βασικά σημεία παρουσιάζονται στο τέλος κάθε κεφαλαίου.

Η ηλεκτρονική έκδοση του εγχειριδίου περιέχει υπερσυνδέσμους που οδηγούν στη νομολογία των δύο ευρωπαϊκών δικαστηρίων και στην παρατιθέμενη νομοθεσία της ΕΕ. Υπερσύνδεσμοι προς τις πηγές του δικαίου της ΕΕ φέρνουν τον αναγνώστη στις σελίδες επισκόπησης του eur-lex, από όπου ο αναγνώστης μπορεί να ανοίξει την απόφαση ή το νομοθέτημα που τον αφορά σε κάθε διαθέσιμη γλώσσα της ΕΕ.

Πίνακας 1: Κατηγορίες υπηκόων τρίτων χωρών υπό το δίκαιο της ΕΕ

Πρόσωπα με δικαιώματα που απορρέουν από τις διατάξεις της ΕΕ περί ελεύθερης κυκλοφορίας	Μέλη οικογενειών πολιτών από κράτη μέλη της ΕΕ
Πρόσωπα με δικαιώματα που απορρέουν από διεθνείς συμφωνίες	Μέλη οικογενειών πολιτών από χώρες του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) και την Ελβετία Τούρκοι πολίτες και μέλη των οικογενειών τους Πολίτες χωρών που έχουν συνάψει διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες με την ΕΕ (πάνω από 100 χώρες)
Βραχυχρόνιοι και μακροχρόνιοι μετανάστες	Μέλη οικογενειών συντηρούντων που κατάγονται από τρίτες χώρες Επί μακρόν διαμένοντες στην ΕΕ Κάτοχοι μπλε κάρτας και τα μέλη των οικογενειών τους Αποσπασμένοι εργαζόμενοι Ερευνητές Φοιτητές <i>Εποχικοί εργαζόμενοι</i> <i>Ενδοεταιρικής μετατιθέμενοι</i>
Πρόσωπα που χρήζουν προστασίας	Αιτούντες άσυλο Δικαιούχοι επικουρικής προστασίας Δικαιούχοι προσωρινής προστασίας Πρόσφυγες Θύματα εμπορίας ανθρώπων
Μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση	Παράτυπα διαμένοντες υπήκοοι τρίτων χωρών Παράτυπα διαμένοντες υπήκοοι τρίτων χωρών, των οποίων η απομάκρυνση έχει αναβληθεί

Σημείωση: Η πλάγια γραφή υποδηλώνει κατηγορίες για τις οποίες τυχόν νομοθεσία της ΕΕ εκκρεμούσε ακόμη το Δεκέμβριο του 2013.

Πηγή: FRA, 2013

Εισαγωγή

Στην εισαγωγή του παρόντος εγγράφου περιγράφονται εν συντομία οι ρόλοι των δύο ευρωπαϊκών εννόμων τάξεων που διέπουν τη μετανάστευση. Οι παραπομπές στο νομικό σύστημα του Συμβουλίου της Ευρώπης αφορούν κατά κύριο λόγο την ΕΣΔΑ και τη νομολογία που έχει αναπτυχθεί από το ΕΔΔΑ, με εξαίρεση το Κεφάλαιο 8, το οποίο παρουσιάζει επίσης τον ΕΚΧ. Το δίκαιο της ΕΕ παρουσιάζεται κυρίως μέσω των συναφών κανονισμών και οδηγιών, καθώς και μέσω των διατάξεων του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης ιδρύθηκε μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου με σκοπό να ενώσει τα κράτη της Ευρώπης και να προαγάγει το κράτος δικαίου, τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την κοινωνική ανάπτυξη. Για τον σκοπό αυτό, υιοθέτησε το 1950 την ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ –και η πρώην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων– ιδρύθηκε δυνάμει του Άρθρου 19 της ΕΣΔΑ ώστε να διασφαλίζεται η τήρηση των υποχρεώσεων των κρατών μελών δυνάμει της Σύμβασης. Το ΕΔΔΑ το επιτυγχάνει αυτό μέσω της εξέτασης των προσφυγών που υποβάλλονται από φυσικά πρόσωπα, ομάδες προσώπων, μη κυβερνητικές οργανώσεις ή νομικά πρόσωπα, ισχυριζόμενα παραβιάσεις της Σύμβασης. Μέχρι τον Δεκέμβριο του 2013, το Συμβούλιο της Ευρώπης περιελάμβανε 47 κράτη μέλη, εκ των οποίων τα 28 ήταν και κράτη μέλη της ΕΕ. Ο προσφεύγων στο ΕΔΔΑ δεν απαιτείται να είναι πολίτης ή νόμιμα διαμένων σε ένα από τα 47 κράτη μέλη, με την επιφύλαξη ορισμένων ειδικών διατάξεων. Το ΕΔΔΑ δύναται επίσης να εξετάζει διακρατικές προσφυγές από ένα ή περισσότερα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης εναντίον άλλου κράτους μέλους.

Η ΕΣΔΑ περιλαμβάνει λίγες διατάξεις στις οποίες γίνεται ρητή αναφορά σε αλλοδαπούς ή οι οποίες περιορίζουν ορισμένα δικαιώματα σε υπηκόους ή νομίμως διαμένοντες (π.χ. τα Άρθρα 2, 3 και 4 του Πρωτοκόλλου 4 της ΕΣΔΑ και το Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου 7). Από τα ζητήματα μετανάστευσης έχει προκύψει ένας ιδιαίτερα εκτεταμένος όγκος νομολογίας του ΕΔΔΑ, μέρος της οποίας παρουσιάζεται υπό μορφή παραδειγμάτων στο παρόν εγχειρίδιο. Τα παραδείγματα αυτά αφορούν κυρίως τα Άρθρα 3, 5, 8 και 13 της ΕΣΔΑ.

Το Άρθρο 1 της ΕΣΔΑ προβλέπει ότι τα κράτη «αναγνωρίζουν» τα δικαιώματα της Σύμβασης «εις όλα τα εξαρτώμενα εκ της δικαιοδοσίας τους πρόσωπα». Στα πρόσωπα αυτά περιλαμβάνονται και οι αλλοδαποί. Σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, η έννοια της δικαιοδοσίας δύναται να εκτείνεται και πέραν της επικράτειας μιας χώρας. Ένα συμβαλλόμενο κράτος στην ΕΣΔΑ είναι υπεύθυνο δυνάμει του Αρθρου 1 της ΕΣΔΑ για κάθε πράξη ή παράλειψη των οργάνων του ανεξαρτήτως του εάν η εν λόγω πράξη ή παράλειψη είναι αποτέλεσμα της εθνικής νομοθεσίας ή της ανάγκης συμμόρφωσης προς διεθνείς νομικές υποχρεώσεις¹.

Το Άρθρο 13 της ΕΣΔΑ απαιτεί από τα κράτη να παρέχουν τη δυνατότητα προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής για υποβολή προσφυγών δυνάμει της Σύμβασης. Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, η πρωταρχική ευθύνη για τη συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ΕΣΔΑ βαρύνει τα κράτη, ενώ η προσφυγή στο ΕΔΔΑ χρησιμοποιείται μόνο ως ύστατο μέσο.

Τα κράτη έχουν τη διεθνή υποχρέωση να διασφαλίζουν τη συμμόρφωση των λειτουργιών τους με την ΕΣΔΑ. Όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν πλέον ενσωματώσει ή θέσει σε ισχύ την ΕΣΔΑ μέσα στην εθνική τους νομοθεσία, γεγονός που υποχρεώνει τους δικαστές και τους λοιπούς λειτουργούς να ενεργούν σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης.

Οι διατάξεις του ΕΚΧ του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο οποίος υιοθετήθηκε το 1961 και αναθεωρήθηκε το 1996, συμπληρώνουν τις διατάξεις της ΕΣΔΑ αναφορικά με τα κοινωνικά δικαιώματα. Μέχρι το Δεκέμβριο του 2013, 43 από τα 47 κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης είχαν επικυρώσει τον ΕΚΧ². Ο ΕΚΧ δεν παρέχει δυνατότητα

1 ΕΔΔΑ, *Matthews κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 24833/94, ΕΔΔΑ 1999-Ι, σκέψη 32-ΕΔΔΑ, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi κατά Ιρλανδίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 45036/98, ECHR 2005-VI, σκέψη 153.

2 Τριάντα δύο κράτη δεσμεύονται από τον αναθεωρημένο ΕΚΧ του 1996 και 11 από τον Χάρτη του 1961. Ο ΕΚΧ παρέχει τη δυνατότητα στα συμβαλλόμενα κράτη να προσυπογράψουν ειδικές μόνο διατάξεις. Το **Παράρτημα 3** παρέχει μια επισκόπηση της εφαρμοσιμότητας των διατάξεων του ΕΚΧ.

δικαστικής προσφυγής, προβλέπει όμως την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΕΚΔ), απαρτιζόμενη από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες οι οποίοι αποφαίνονται επί της συμμόρφωσης της εκάστοτε εθνικής νομοθεσίας και πρακτικής στο πλαίσιο δύο διαδικασιών: τη διαδικασία υποβολής εκθέσεων στο πλαίσιο της οποίας τα κράτη υποβάλλουν εθνικές εκθέσεις ανά τακτά διαστήματα, και τη διαδικασία συλλογικών προσφυγών³ η οποία δίνει τη δυνατότητα σε οργανώσεις να υποβάλουν προσφυγές. Η ΕΕΚΔ υιοθετεί συμπεράσματα επί των εθνικών εκθέσεων και αποφάσεις επί των συλλογικών ενστάσεων. Ορισμένα από τα συμπεράσματα και τις αποφάσεις της μνημονεύονται στο παρόν εγχειρίδιο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση

Η ΕΕ απαρτίζεται από 28 κράτη μέλη. Η νομοθεσία της ΕΕ αποτελείται από τις συνθήκες και το παράγωγο δίκαιο. Οι συνθήκες, και συγκεκριμένα η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και η Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), έχουν εγκριθεί από όλα τα κράτη μέλη και αναφέρονται επίσης ως «πρωτογενές δίκαιο της ΕΕ». Οι κανονισμοί, οι οδηγίες και οι αποφάσεις της ΕΕ έχουν εκδοθεί από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ στα οποία έχουν ανατεθεί οι σχετικές εξουσίες δυνάμει των συνθηκών. Η εν λόγω νομοθεσία αναφέρεται συχνά ως «παράγωγο δίκαιο της ΕΕ».

Η ΕΕ αποτελεί τη μετεξέλιξη των τριών διεθνών οργανισμών που ιδρύθηκαν τη δεκαετία του 1950, ασχολούνταν με την ενέργεια, την ασφάλεια και το ελεύθερο εμπόριο και ήταν γνωστές από κοινού ως «Ευρωπαϊκές Κοινότητες». Ο κύριος σκοπός των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ήταν η τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης μέσω της ελεύθερης κυκλοφορίας των αγαθών, των κεφαλαίων, των ανθρώπων και των υπηρεσιών. Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων συνιστά επομένως βασικό στοιχείο της ΕΕ. Ο πρώτος κανονισμός περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων το 1968⁴ αναγνώριζε ότι οι εργαζόμενοι πρέπει όχι απλώς να μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα, αλλά και να συνοδεύονται από τα μέλη της οικογένειάς τους, ανεξαρτήτως εθνικότητας. Η ΕΕ έχει αναπτύξει ένα συνοδευτικό όγκο σύνθετης νομοθεσίας σχετικά με τη δυνατότητα μεταφοράς των δικαιωμάτων κοινωνικής ασφάλισης, τα δικαιώματα κοινωνικής πρόνοιας και την υγειονομική περίθαλψη, καθώς και διατάξεις σχετικά με την αμοιβαία αναγνώριση των τυπικών προσόντων. Το μεγαλύτερο μέρος της συγκεκριμένης νομοθεσίας, η οποία έχει αναπτυχθεί κατά κύριο λόγο

3 Η διαδικασία ενστάσεων είναι προαιρετική (σε αντίθεση με τη διαδικασία υποβολής εκθέσεων) και, μέχρι το Σεπτέμβριο του 2013, είχε γίνει αποδεκτή από 15 εκ των κρατών που έχουν προσχωρήσει στον ΕΚΧ.

4 Κανονισμός του Συμβουλίου (ΕΟΚ) Αριθ. 1612/68, 15 Οκτωβρίου 1968.

για τους πολίτες των κρατών μελών της ΕΕ, ισχύει επίσης για διάφορες άλλες κατηγορίες πολιτών προερχόμενων από χώρες εκτός ΕΕ.

Οι πολίτες κρατών εκτός ΕΕ – και συγκεκριμένα της Ισλανδίας, του Λιχτενστάιν και της Νορβηγίας – που εντάσσονται στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ), ο οποίος τέθηκε σε ισχύ το 1994, έχουν τα ίδια δικαιώματα ελεύθερης κυκλοφορίας με τους πολίτες της ΕΕ⁵. Ομοίως, βάσει ειδικής συμφωνίας που συνάφθηκε με την ΕΕ στις 21 Ιουνίου 1999⁶, οι πολίτες της Ελβετίας απολαύουν επίσης του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και εγκατάστασης στην ΕΕ. Τα κράτη μέλη της ΕΕ και του ΕΟΧ, μαζί με την Ελβετία, είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ), η οποία αποτελεί διακυβερνητικό οργανισμό που στοχεύει στην προαγωγή του ελεύθερου εμπορίου και της οικονομικής ολοκλήρωσης. Η ΕΖΕΣ έχει τα δικά της θεσμικά όργανα, στα οποία περιλαμβάνεται και ένα δικαστήριο. Το Δικαστήριο της ΕΖΕΣ είναι αρμόδιο να ερμηνεύει τη Συμφωνία της ΕΖΕΣ αναφορικά με την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία. Ακολουθεί το πρότυπο του ΔΕΕ, ενώ εφαρμόζει κατά κανόνα και τη νομολογία του.

Οι Τούρκοι πολίτες χαίρουν επίσης ειδικών προνομίων δυνάμει του δικαιού της ΕΕ. Ενώ δεν απολαύουν του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας στο έδαφος της ΕΕ, επωφελούνται ωστόσο από τη Συμφωνία Σύνδεσης Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ)-Τουρκίας, («Συμφωνία της Άγκυρας») η οποία συνάφθηκε με την Τουρκία το 1963 και συμπληρώθηκε στη συνέχεια με το Πρωτόκολλο του 1970 («Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Συμφωνίας της Άγκυρας»)⁷. Ως αποτέλεσμα των συμφωνιών αυτών, οι Τούρκοι πολίτες στους οποίους επιτρέπεται να εισέλθουν στο έδαφος της ΕΕ με σκοπό να εργαστούν ή να εγκατασταθούν εκεί, χαίρουν ορισμένων προνομίων, έχουν δικαίωμα παραμονής και προστατεύονται από τυχόν απέλαση. Καλύπτονται επίσης από τη ρήτρα διατήρησης της ισχύουσας κατάστασης του Άρθρου 41 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Συμφωνίας της Άγκυρας, το οποίο τους διασφαλίζει έναντι της εφαρμογής περισσότερων περιορισμών σε σχέση με εκείνους που ίσχυαν κατά τη στιγμή της έναρξης ισχύος της ρήτρας για το κάθε κράτος υποδοχής. Η ΕΕ έχει επίσης συνάψει συμφωνίες με διάφορες άλλες χώρες (βλ. Κεφάλαιο 8,

5 Συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, 2 Μαΐου 1992, Μέρος III, Ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων, ΕΕ 1994 L1.

6 Συμφωνία για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και κρατών μελών της, αφενός, και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, αφετέρου, η οποία υπεγράφη στο Λουξεμβούργο στις 21 Ιουνίου 1999 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουνίου 2002, ΕΕ 2002 L 114/6.

7 Συμφωνία σύνδεσης ΕΟΚ-Τουρκίας (1963), ΕΕ Αριθ. 217, της 29ης Δεκεμβρίου 1964 (Συμφωνία της Άγκυρας), η οποία συμπληρώθηκε με το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο που υπογράφηκε τον Νοέμβριο του 1970, ΕΕ 1972 L 293.

ενότητα 8.2.6), καμία όμως εκ των οποίων δεν έχει τόσο εύρος όσο η Συμφωνία της Αγκυρας.

Η συνθήκη του Μάαστριχτ τέθηκε σε ισχύ το 1993 και δημιούργησε την ιθαγένεια της Ένωσης, υπό την προϋπόθεση, ωστόσο, της κατοχής ιθαγένειας ενός εκ των κρατών μελών της ΕΕ. Η έννοια αυτή έχει χρησιμοποιηθεί εκτενώς για την ενίσχυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών και των μελών των οικογενειών τους οιασδήποτε εθνικότητας.

Το 1985 υπεγράφη η συμφωνία του Σένγκεν, η οποία και οδήγησε στην κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα των συμμετέχοντων κρατών μελών της ΕΕ. Μέχρι το 1995 είχε δημιουργηθεί ένα σύνθετο σύστημα εφαρμογής εξωτερικών ελέγχων, το οποίο ρύθμιζε την πρόσβαση στη ζώνη Σένγκεν. Το 1997 το σύστημα Σένγκεν –το οποίο είχε μέχρι τότε αναπτυχθεί σε διακρατικό επίπεδο– έγινε μέρος της έννομης τάξης της ΕΕ. Συνεχίζει να εξελίσσεται και να αναπτύσσεται στο πλαίσιο του *Κώδικα Συνόρων Σένγκεν*, ο οποίος ενοποιεί τους κανόνες της ΕΕ που αφορούν τη διαχείριση των συνόρων. Το 2004 δημιουργήθηκε επίσης ο Frontex, ο οργανισμός της ΕΕ που συνδράμει τα κράτη μέλη στη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης.

Από την εποχή της συνθήκης της Ρώμης το 1957 διαδοχικές τροποποιήσεις των συνθηκών έχουν διευρύνει τις αρμοδιότητες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΚ), ή της σημερινής ΕΕ, σε ζητήματα σχετικά με τη μετανάστευση. Η συνθήκη του Άμστερνταμ έδωσε στην ΕΕ νέες αρμοδιότητες στους τομείς των συνόρων, της μετανάστευσης και του άσυλου, συμπεριλαμβανομένων των θεωρήσεων και επιστροφών. Η διαδικασία αυτή ολοκληρώθηκε με τη συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία έδωσε στην ΕΕ νέες αρμοδιότητες στον τομέα της ενσωμάτωσης των υπηκόων τρίτων χωρών.

Σε αυτό το πλαίσιο, έχει καταγραφεί συνεχής εξέλιξη του κεκτημένου της ΕΕ όσον αφορά το άσυλο, ενός όγκου διακυβερνητικών συμφωνιών, κανονισμών και οδηγιών που ρυθμίζουν το σύνολο σχεδόν των θεμάτων που αφορούν το άσυλο στην ΕΕ. Ωστόσο, το εν λόγω κεκτημένο δεν δεσμεύει στο σύνολό του όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ (βλ. *Παράρτημα 1*).

Κατά την τελευταία δεκαετία η ΕΕ έχει θεσπίσει νομοθεσία που αφορά την μετανάστευση προς την ΕΕ ορισμένων κατηγοριών προσώπων, καθώς και κανόνες για τους υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην Ένωση (βλ. *Παράρτημα 1*).

Δυνάμει των συνθηκών της ΕΕ, η Ένωση θέσπισε το δικό της δικαστήριο, γνωστό ως Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) μέχρι την έναρξη ισχύος της συνθήκης της Λισαβόνας τον Δεκέμβριο του 2009. Έκτοτε μετονομάστηκε σε Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)⁸. Το ΔΕΕ διαθέτει αρκετές αρμοδιότητες. Αφενός μπορεί να αποφαινεται επί του κύρους των πράξεων της ΕΕ και των παραλείψεων των οργάνων της δυνάμει του δικαίου της Ένωσης και του συναφούς διεθνούς δικαίου, καθώς και επί των παραβάσεων της νομοθεσίας της ΕΕ από τα κράτη μέλη. Αφετέρου, το ΔΕΕ διατηρεί αποκλειστική αρμοδιότητα όσον αφορά τη διασφάλιση της ορθής και ομοιόμορφης εφαρμογής και ερμηνείας του δικαίου της ΕΕ στο σύνολο των κρατών μελών της. Σύμφωνα με το Άρθρο 263 παράγραφος 4 της ΣΛΕΕ, η πρόσβαση των φυσικών προσώπων στο ΔΕΕ είναι σχετικά περιορισμένη⁹.

Ωστόσο, τα φυσικά πρόσωπα μπορούν πάντα να προσφεύγουν στα εθνικά δικαστήρια εφόσον επιθυμούν να γείρουν ζητήματα σχετικά με την ερμηνεία ή το κύρος της νομοθεσίας της ΕΕ. Οι δικαστικές αρχές των κρατών μελών της ΕΕ, βάσει του καθήκοντος της ειλικρινούς συνεργασίας και των αρχών που διέπουν την αποτελεσματικότητα του δικαίου της ΕΕ σε εθνικό επίπεδο, είναι επιφορτισμένες με την ευθύνη της διασφάλισης της ορθής εφαρμογής και επιβολής της νομοθεσίας της ΕΕ στην εκάστοτε εθνική έννομη τάξη. Επιπλέον, σύμφωνα με την απόφαση του ΔΕΚ στην υπόθεση *Francovich*¹⁰, τα κράτη μέλη της ΕΕ υποχρεούνται, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να παρέχουν δυνατότητα αποκατάστασης, συμπεριλαμβανομένης της αποζημίωσης κατά περίπτωση, στα πρόσωπα τα οποία έχουν ζημιωθεί ως αποτέλεσμα της μη συμμόρφωσης ενός κράτους μέλους προς τη νομοθεσία της ΕΕ. Σε περίπτωση αμφιβολίας όσον αφορά την ερμηνεία ή το κύρος μιας διάταξης της ΕΕ, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν –και ενίοτε οφείλουν¹¹– να ζητούν καθοδήγηση από το ΔΕΕ μέσω της διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής δυνάμει του Άρθρου 267 της ΣΛΕΕ. Στον τομέα της ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, η επείγουσα

8 Το παρόν εγχειρίδιο χρησιμοποιεί το ακρωνύμιο ΔΕΚ όταν αναφέρεται σε αποφάσεις που εκδόθηκαν πριν από τον Δεκέμβριο του 2009 και το ακρωνύμιο ΔΕΕ για τις υποθέσεις που έχουν εκδικαστεί από τον Δεκέμβριο του 2009 και έπειτα.

9 Τέτοια περίπτωση, όσον αφορά το ΔΕΚ, αποτέλεσαν οι συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05 P (Συλλογή 2008, σ. I-6351), *Kadi και Al Barakat International Foundation κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, 3 Σεπτεμβρίου 2008.

10 ΔΕΚ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-6/90 και C-9/90 (Συλλογή 1991 σ. I-05357), *Francovich και Bonifaci κλπ. κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, 19 Νοεμβρίου 1991, ΔΕΚ, υπόθεση C-479/93 (Συλλογή 1995, σ. I-03843), 9 Νοεμβρίου 1995.

11 Σύμφωνα με το Άρθρο 267 παράγραφος 3, η υποχρέωση αυτή προκύπτει πάντα για δικαστήρια των οποίων οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικο μέσο του εσωτερικού δικαίου και αφορούν επίσης άλλα δικαστήρια οσαύκις η διαδικασία προδικαστικής παραπομπής αφορά το κύρος μιας διάταξης της ΕΕ και συντρέχουν λόγοι προκειμένου η προσφυγή να θεωρηθεί βάσιμη (βλ. π.χ. ΔΕΚ, *Foto-Frost κατά Hauptzollamt Lübeck-Ost*, Υπόθεση 314/85 [1987] σ. 4199, 22 Οκτωβρίου 1987).

προδικαστική διαδικασία (ΕΠΔ) έχει θεσπιστεί προκειμένου να διασφαλίζεται η ταχεία λήψη αποφάσεων σε υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιον εθνικών δικαστηρίων και αφορούν πρόσωπα υπό κράτηση¹².

Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

Οι αρχικές συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δεν περιελάμβαναν καμία αναφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα ή στην προστασία τους. Ωστόσο, καθώς ετίθεντο ενώπιον του ΔΕΚ υποθέσεις που αφορούσαν φερόμενες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε τομείς εντός του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ, το ΔΕΚ ανέπτυξε μια νέα προσέγγιση προκειμένου να δύναται να παρέχει προστασία σε φυσικά πρόσωπα, συμπεριλαμβάνοντας τα θεμελιώδη δικαιώματα στις λεγόμενες «γενικές αρχές» του ευρωπαϊκού δικαίου. Σύμφωνα με το ΔΕΚ, οι γενικές αυτές αρχές θα αντανακλούσαν το περιεχόμενο των διατάξεων περί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που περιλαμβάνονται στα εθνικά συντάγματα και συνθήκες περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως δε στην ΕΣΔΑ. Το ΔΕΚ ανέφερε ότι θα διασφάλιζε τη συμμόρφωση της νομοθεσίας της ΕΕ προς τις εν λόγω αρχές¹³.

Αναγνωρίζοντας ότι οι πολιτικές της θα μπορούσαν να έχουν αντίκτυπο στα ανθρώπινα δικαιώματα και σε μια προσπάθεια να φέρει τους πολίτες «πιο κοντά» στην ΕΕ, η Ένωση υιοθέτησε τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2000. Ο Χάρτης περιλαμβάνει έναν κατάλογο ανθρωπίνων δικαιωμάτων εμπνευσμένων από τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στα συντάγματα των κρατών μελών της ΕΕ, την ΕΣΔΑ, τον ΕΚΧ και τις διεθνείς συνθήκες περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως είναι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ). Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, όπως δημοσιεύτηκε το 2000, αποτελούσε απλή «διακήρυξη», υπό την έννοια ότι δεν ήταν δεσμευτικός.

12 Βλ. Καταστατικό του Δικαστηρίου, Πρωτόκολλο Αριθ. 3, Άρθρο 23α και Κανονισμό διαδικασίας του Δικαστηρίου, άρθρα 107-114. Για πληρέστερη επισκόπηση των υποθέσεων που ενδέχεται να αποτελέσουν αντικείμενο ΕΠΔ, βλ. ΔΕΕ, *Ενημερωτικό σημείωμα σχετικά με τη διαδικασία υποβολής προδικαστικών ερωτημάτων* (2011/С 160/01), 28 Μαΐου 2011, παράγραφος 37: «να υποβάλει, για παράδειγμα, αίτημα να ακολουθηθεί η επείγουσα προδικαστική διαδικασία στις ακόλουθες περιπτώσεις: όταν ο ενδιαφερόμενος είναι κρατούμενος ή στερείται της ελευθερίας του, περίπτωση την οποία αφορά το Άρθρο 267, τέταρτο εδάφιο, της ΣΛΕΕ, όταν η απάντηση στο ανακύπτον ζήτημα είναι αποφασιστικής σημασίας για την εκτίμηση της νομικής καταστάσεως του ατόμου αυτού ή, στο πλαίσιο διαφοράς σχετικής με τη γονική μέριμνα ή την επιμέλεια τέκνων, όταν η αρμοδιότητα του επιληφθέντος βάσει του δικαίου της Ένωσης δικαστηρίου εξαρτάται από την απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα».

13 ΔΕΚ, υπόθεση C-44/79 (Συλλογή 1979, σ. 3727), *Liselotte Hauer κατά Land Rheinland-Pfalz*, 13 Δεκεμβρίου 1979, σκέψη 15.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ως όργανο κατεξοχήν αρμόδιο να προτείνει νέα νομοθεσία, δήλωσε λίγο αργότερα ότι θα διασφάλιζε τη συμμόρφωση των νομοθετικών της προτάσεων προς τον Χάρτη.

Όταν τέθηκε σε ισχύ η συνθήκη της Λισαβόνας, την 1η Δεκεμβρίου 2009, άλλαξε και το καθεστώς του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, ο οποίος κατέστη πλέον νομικά δεσμευτικός. Συνεπώς, τα όργανα της ΕΕ (όπως και τα κράτη μέλη) δεσμεύονται να συμμορφώνονται προς τον Χάρτη «όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης» (Άρθρο 51 του Χάρτη).

Ένα ερμηνευτικό Πρωτόκολλο έχει εκδοθεί που ερμηνεύει το Χάρτη σε σχέση με την Πολωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Σε υπόθεση σχετική με τη μετανάστευση που εκδικάστηκε από το ΔΕΕ το 2011, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι ο κύριος σκοπός ενός τέτοιου Πρωτοκόλλου είναι ο περιορισμός της εφαρμογής του Χάρτη στο πεδίο των κοινωνικών δικαιωμάτων. Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι το Πρωτόκολλο δεν επηρεάζει την εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ στο τομέα του ασύλου¹⁴.

Το Άρθρο 18 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ αναφέρεται –για πρώτη φορά σε ευρωπαϊκό επίπεδο– σε δικαίωμα ασύλου. Σύμφωνα με το Άρθρο 18, πρόκειται για ενισχυμένο δικαίωμα: «το δικαίωμα ασύλου διασφαλίζεται τηρουμένων των κανόνων της Σύμβασης της Γενεύης [...] και σύμφωνα με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης [...]». Το Άρθρο 19 του Χάρτη προβλέπει απαγόρευση της επιστροφής ενός προσώπου σε κατάσταση όπου υπάρχει δικαιολογημένος φόβος διώξεως ή πραγματικός κίνδυνος να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη και εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση (αρχή της μη επαναπροώθησης).

Ενδιαφέρον στο πλαίσιο της μετανάστευσης φαίνεται να παρουσιάζουν και άλλες διατάξεις του Χάρτη σχετικά με την προστασία που παρέχεται σε φυσικά πρόσωπα. Το Άρθρο 47 του Χάρτη προβλέπει αυτοτελές δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και καθορίζει τις αρχές της δίκαιης δίκης. Η αρχή του δικαστικού ελέγχου που κατοχυρώνεται από το Άρθρο 47 προβλέπει εξέταση από δικαστήριο. Αυτό διασφαλίζει ευρύτερη προστασία σε σχέση με το Άρθρο 13 της ΕΣΔΑ, το οποίο εγγυάται το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, η οποία δεν είναι απαραίτητα δικαστήριο. Επιπλέον, το Άρθρο 52 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ ορίζει ότι η προστασία που παρέχεται από τις διατάξεις του Χάρτη πρέπει να

¹⁴ ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-411/10 και C-493/10, *N.S. κατά Secretary of State for the Home Department και Μ.Ε.κ.λπ. κατά Refugee Applications Commissioner και Minister for Justice, Equality and Law Reform*, 21 Δεκεμβρίου 2011.

είναι τουλάχιστον αντίστοιχη εκείνης που προβλέπεται από την ΕΣΔΑ. Η ΕΕ δύναται ωστόσο να εφαρμόζει μια ευρύτερη ερμηνεία των δικαιωμάτων σε σχέση με εκείνη που προτείνεται από το ΕΔΔΑ.

Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Το δίκαιο της ΕΕ και η ΕΣΔΑ συνδέονται στενά. Το ΔΕΕ αντλεί έμπνευση από την ΕΣΔΑ κατά τον καθορισμό του πεδίου εφαρμογής της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων υπό το δίκαιο της Ένωσης. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ αντικατοπτρίζει το εύρος των δικαιωμάτων που προβλέπονται από την ΕΣΔΑ, παρότι δεν περιορίζεται στα συγκεκριμένα μόνο δικαιώματα. Κατά συνέπεια, το δίκαιο της Ένωσης έχει αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό σε συμφωνία με την ΕΣΔΑ παρότι η ΕΕ δεν έχει ακόμη προσχωρήσει στην εν λόγω Σύμβαση. Ωστόσο, σύμφωνα με τη νομοθεσία, όπως ισχύει σήμερα, τυχόν φυσικά πρόσωπα που επιθυμούν να καταγγείλουν την ΕΕ και την αδυναμία της να εγγυηθεί τα ανθρωπίνια δικαιώματα δεν μπορούν να προσφύγουν κατά της ίδιας της ΕΕ στο ΕΔΔΑ. Μόνο υπό ορισμένες προϋποθέσεις δύναται κανείς να καταγγείλει έμμεσα την ΕΕ προσφεύγοντας κατά ενός ή περισσότερων κρατών μελών της Ένωσης στο ΕΔΔΑ¹⁵.

Η συνθήκη της Λισαβόνας περιλαμβάνει διάταξη που επιβάλλει στην ΕΕ να προσχωρήσει στην ΕΣΔΑ ως αυτοτελές συμβαλλόμενο μέρος, το δε Πρωτόκολλο 14 της ΕΣΔΑ τροποποιεί τη Σύμβαση επιτρέποντας την υλοποίηση μιας τέτοιας προσχώρησης. Δεν είναι ακόμη σαφές τι αποτέλεσμα θα έχει αυτό στην πράξη και, ιδίως, πώς θα επηρεάσει τη σχέση μεταξύ του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ στο μέλλον. Είναι ωστόσο πιθανόν η προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ να βελτιώσει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για φυσικά πρόσωπα τα οποία θεωρούν ότι η ΕΕ δεν έχει κατορθώσει να εγγυηθεί τα ανθρωπίνια δικαιώματά τους. Οι διαπραγματεύσεις για την προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ βρίσκονται σε εξέλιξη και ενδέχεται να διαρκέσουν αρκετά χρόνια.

¹⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη νομολογία του ΕΔΔΑ στο σύνθετο αυτό πεδίο, βλ. ιδίως ΕΔΔΑ, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi κατά Ιρλανδίας* [τμήμα μειζονος συνθέσεως], Αριθ. 45036/98, 30 Ιουνίου 2005.

Βασικά σημεία

- Η μετανάστευση προς και εντός της Ευρώπης διέπεται από συνδυασμό ρυθμίσεων του εθνικού δικαίου, του δικαίου της ΕΕ, της ΕΣΔΑ, του ΕΚΧ και άλλων διεθνών υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει τα ευρωπαϊκά κράτη.
- Προσφυγές σχετικά με πράξεις ή παραλείψεις δημοσίων αρχών που συνιστούν παραβιάσεις της ΕΣΔΑ μπορούν να υποβάλλονται κατά οποιοδήποτε εκ των 47 κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Στα κράτη αυτά περιλαμβάνονται και τα 28 κράτη μέλη της ΕΕ. Η ΕΣΔΑ προστατεύει κάθε φυσικό πρόσωπο που υπάγεται στη δικαιοδοσία οποιοδήποτε εκ των 47 κρατών της, ανεξαρτήτως ιθαγένειας ή καθεστώτος διαμονής.
- Το Άρθρο 13 της ΕΣΔΑ προβλέπει ότι τα κράτη παρέχουν τη δυνατότητα προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής για υποβολή προσφυγών δυνάμει της Σύμβασης. Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, όπως εννοείται στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ, η πρωταρχική ευθύνη για τη συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ΕΣΔΑ βαρύνει τα κράτη, ενώ η προσφυγή στο ΕΔΔΑ χρησιμοποιείται μόνο ως ύστατο μέσο.
- Προσφυγές σχετικά με πράξεις ή παραλήψεις κράτους μέλους της ΕΕ που παραβιάζει τη νομοθεσία της ΕΕ μπορούν να υποβάλλονται στα εθνικά δικαστήρια, τα οποία υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ορθή εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ και μπορούν –και ενίοτε οφείλουν– να παραπέμπουν την εξεταζόμενη υπόθεση στο ΔΕΕ, στο πλαίσιο της διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής, εφόσον εγείρεται ζήτημα ερμηνείας ή κύρους συγκεκριμένης διάταξης της ΕΕ.

1

Πρόσβαση στο έδαφος και στις διαδικασίες

<u>Ευρωπαϊκή Ένωση</u>	<u>Θέματα</u>	<u>Συμβούλιο της Ευρώπης</u>
Σύμβαση Εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν του 1985, 19 Ιουνίου 1990 Κανονισμός περί του Καταλόγου Θεωρήσεων, Κανονισμός 539/2001 Κώδικας Θεωρήσεων, Κανονισμός (ΕΚ) 810/2009	Καθεστώς Θεωρήσεων Σένγκεν	
Οδηγία περί Κυρώσεων εις βάρος των μεταφορέων, 2001/51/ΕΚ Οδηγία περί Υποβοήθησης, 2002/90/ΕΚ	Πρόληψη παράτυπης εισόδου	
Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν (SIS), ιδρυθέν δυνάμει του τίτλου IV της σύμβασης εφαρμογής της συμφωνίας του Σένγκεν του 1985 Κανονισμός SIS II, Κανονισμός (ΕΚ) 1987/2006 και Απόφαση SIS II, Απόφαση 2007/533/ΔΕΥ του Συμβουλίου. Οδηγία περί Επιστροφής, 2008/115/ΕΚ, Άρθρο 11	Απαγορεύσεις εισόδου / καταχωρίσεις Σένγκεν	ΕΣΔΑ, Άρθρο 2 του 4 ^{ου} Πρωτοκόλλου (ελευθερία κυκλοφορίας)
Κώδικας Συνόρων Σένγκεν, Κανονισμός (ΕΚ) 562/2006	Συνοριακοί έλεγχοι	
Οδηγία περί Επιστροφής, 2008/115/ΕΚ, Άρθρο 4 παράγραφος 4	Ζώνη διέλευσης	ΕΔΔΑ, <i>Αμειρ κατά Γαλλίας</i> , 1996 (κράτηση σε ζώνη διέλευσης η οποία κρίθηκε ως στέρηση της ελευθερίας)

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
<p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 18 (δικαίωμα ασύλου)</p> <p>Χάρτης, Άρθρο 19 (προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, απέλασης και έκδοσης)</p> <p>Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου, 2013/32/ΕΕ</p>	Αιτούντες ασύλο	ΕΣΔΑ, Άρθρο 3 (απαγόρευση των βασανιστηρίων)
<p>Κώδικας Συνόρων Σένγκεν, Κανονισμός (ΕΚ) 562/2006, Άρθρα 3 και 12</p>	Αναγκαστική επαναπροώθηση στη θάλασσα	ΕΔΔΑ, <i>Hirsi Jamaa κ.λπ. κατά Ιταλίας</i> , 2012 (συλλογική απέλαση από την ανοιχτή θάλασσα)
<p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 47 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτο δικαστήριο)</p> <p>Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου, 2013/32/ΕΕ</p> <p>Κώδικας Συνόρων Σένγκεν, Κανονισμός (ΕΚ) 562/2006, Άρθρο 13</p> <p>Κώδικας Θεωρήσεων, Κανονισμός 810/2009, Άρθρο 32 παράγραφος 3 και Άρθρο 34 παράγραφος 7</p>	Δυνατότητες προσφυγής	ΕΣΔΑ, Άρθρο 13 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής)

Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο παρέχει επισκόπηση των καθεστώτων που ισχύουν για όσους επιθυμούν να εισέλθουν στο έδαφος ενός ευρωπαϊκού κράτους. Καθορίζει, επιπλέον, τις κύριες παραμέτρους που πρέπει να σέβονται τα κράτη μέλη δυνάμει της ΕΣΔΑ και του δικαίου της ΕΕ, όταν επιβάλλουν προϋποθέσεις για την πρόσβαση στο έδαφός τους ή κατά την εκτέλεση δραστηριοτήτων σχετικών με τη διαχείριση των συνόρων.

Κατά κανόνα, τα κράτη διατηρούν το κυρίαρχο δικαίωμά τους να ελέγχουν την είσοδο και τη συνεχιζόμενη παρουσία μη υπηκόων στο έδαφός τους. Τόσο το δικαίο της Ένωσης όσο και η ΕΣΔΑ επιβάλλουν ορισμένα όρια σε αυτήν την άσκηση εθνικής κυριαρχίας. Οι υπήκοοι έχουν το δικαίωμα εισόδου στη χώρα τους και οι υπήκοοι της ΕΕ έχουν ένα γενικό δικαίωμα, δυνάμει της νομοθεσίας της ΕΕ, να εισέρχονται σε άλλα κράτη μέλη της Ένωσης. Επιπλέον, όπως εξηγείται και στις ακόλουθες παραγράφους, τόσο το δικαίο της ΕΕ όσο και η ΕΣΔΑ απαγορεύουν την άρνηση εισόδου σε άτομα τα οποία διατρέχουν κίνδυνο δίωξης ή άλλης σοβαρής βλάβης (αρχή της μη επαναπροώθησης).

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ισχύουν κοινοί κανόνες για όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ όσον αφορά την έκδοση θεωρήσεων εισόδου βραχείας διαμονής και την εκτέλεση δραστηριοτήτων ελέγχου και επιτήρησης των συνόρων. Η ΕΕ έχει επίσης θεσπίσει κανόνες για την πρόληψη της παράτυπης εισόδου. Ο ευρωπαϊκός οργανισμός Frontex δημιουργήθηκε το 2004 με σκοπό την υποστήριξη των κρατών μελών της ΕΕ στη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης¹⁶. Ο οργανισμός παρέχει επίσης επιχειρησιακή υποστήριξη μέσω της διενέργειας κοινών επιχειρήσεων στα χερσαία, εναέρια ή θαλάσσια σύνορα. Υπό ορισμένες προϋποθέσεις, τα κράτη μέλη της ΕΕ μπορούν να ζητούν από τον Frontex να θέσει σε λειτουργία ένα σύστημα ταχείας επέμβασης, γνωστό ως RABIT¹⁷. Όταν ενεργούν στο πλαίσιο μιας επιχείρησης Frontex ή RABIT, τα κράτη μέλη δεν απαλλάσσονται από την ευθύνη των πράξεων ή των παραλείψεών τους. Τον Οκτώβριο του 2011, ο **Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 1168/2011** ο οποίος τροποποίησε τον **Κανονισμό (ΕΚ) Αριθ. 2007/2004**, συστατικό του Frontex, ενίσχυσε τις υποχρεώσεις του Frontex για τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Το 2013, ο **Κανονισμός Eurosur** (Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 1052/2013)) δημιούργησε ένα ευρωπαϊκό σύστημα παρακολούθησης συνόρων.

Όπως φαίνεται στο **σχήμα 1**, το κεκτημένο του Σένγκεν ισχύει πλήρως για τα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ. Θεσπίζει ένα ενοποιημένο σύστημα για τη διατήρηση των ελέγχων στα εξωτερικά σύνορα και επιτρέπει σε φυσικά πρόσωπα να ταξιδεύουν ελεύθερα διαμέσου των εσωτερικών συνόρων της ζώνης Σένγκεν. Δεν έχουν προσχωρήσει όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ στη ζώνη Σένγκεν, ενώ το σύστημα Σένγκεν εκτείνεται και πέρα από τα σύνορα της ΕΕ, στην Ισλανδία, το Λιχτενστάιν, τη Νορβηγία και την Ελβετία. Το Άρθρο 6 του **Κώδικα Συνόρων Σένγκεν** (Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 562/2006) απαγορεύει την εφαρμογή του Κώδικα με τρόπο ο οποίος ισοδυναμεί με επαναπροώθηση ή αθέμιτη διάκριση.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, τα κράτη έχουν το δικαίωμα, στο πλαίσιο του καθιερωμένου διεθνούς δικαίου και των συμβατικών υποχρεώσεών τους (συμπεριλαμβανομένης της ΕΣΔΑ), να ελέγχουν την είσοδο, τη διαμονή και την απέλαση μη υπηκόων. Η ΕΣΔΑ δεν ρυθμίζει ρητά το ζήτημα της πρόσβασης μη υπηκόων στο έδαφος ενός κράτους ούτε και προβλέπει σε ποια πρόσωπα πρέπει να χορηγούνται θεωρήσεις εισόδου. Η νομολογία του ΕΔΔΑ επιβάλλει μόνο ορισμένους περιορισμούς στο δικαίωμα των κρατών να αποπέμπουν κάποιον από τα σύνορά τους, π.χ. όταν η ενέργεια αυτή ισοδυναμεί με επαναπροώθηση. Η νομολογία ενδέχεται, υπό ορισμένες προϋποθέσεις,

16 **Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 2007/2004**, 26 Οκτωβρίου 2004, ΕΕ 2204 L 349/1, **Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 1168/2011**, 25 Οκτωβρίου 2011, ΕΕ 2011 L 304/1.

17 **Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 863/2007**, 11 Ιουλίου 2007, ΕΕ 2007 L 199/30.

να υποχρεώνει τα κράτη μέλη να επιτρέπουν την είσοδο ενός προσώπου, εφόσον αυτό συνιστά προαπαιτούμενο για την άσκηση εκ μέρους του ορισμένων εκ των δικαιωμάτων που προβλέπει η Σύμβαση, ιδίως του δικαιώματος του σεβασμού της οικογενειακής ζωής¹⁸.

1.1. Το καθεστώς θεωρήσεων Σένγκεν

Οι υπήκοοι της ΕΕ και όσοι προέρχονται από τις χώρες που υπάγονται στη ζώνη Σένγκεν, καθώς και τα μέλη των οικογενειών τους, μπορούν να εισέρχονται στο έδαφος των κρατών μελών της ΕΕ χωρίς προηγούμενη άδεια. Εξαιρέσεις επιτρέπονται μόνο για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι υπήκοοι των χωρών που παρατίθενται στο παράρτημα 1 του **Κανονισμού περί του Καταλόγου Θεωρήσεων** (Κανονισμός (ΕΚ)) Αριθ. 539/2001, βλ. και τροποποιήσεις) μπορούν να εισέρχονται στο έδαφος της ΕΕ με θεώρηση που έχει εκδοθεί πριν από την είσοδό τους. Το παράρτημα του Κανονισμού τροποποιείται τακτικά. Η ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περιλαμβάνει έναν ενημερωμένο χάρτη με τις προϋποθέσεις για την έκδοση θεώρησης για τη Ζώνη Σένγκεν¹⁹. Σε Τούρκους υπηκόους, για τους οποίους δεν ίσχυε υποχρέωση έκδοσης θεώρησης την εποχή κατά την οποία τέθηκε σε ισχύ η ρήτρα διατήρησης της ισχύουσας κατάστασης (ρήτρα «standstill»), δεν μπορεί να τεθεί υποχρέωση έκδοσης θεώρησης για την είσοδό τους στα κράτη μέλη²⁰.

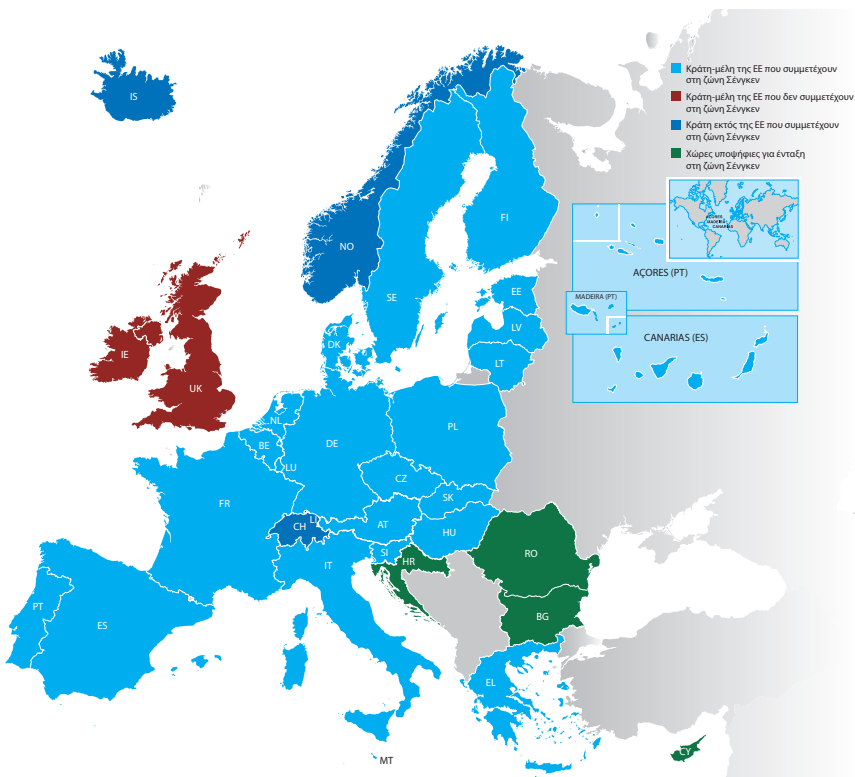
Προσωπικές πληροφορίες σχετικά με τους αιτούντες θεωρήσεων εισόδου βραχείας διαμονής αποθηκεύονται στο Σύστημα Πληροφοριών για τις Θεωρήσεις (**Κανονισμός VIS (ΕΚ) Αριθ. 767/2008**, όπως τροποποιήθηκε με τον **Κανονισμό (ΕΚ) Αριθ. 81/2009**), ένα κεντρικό πληροφοριακό σύστημα το οποίο συνδέει προξενεία και σημεία διέλευσης στα εξωτερικά σύνορα.

18 Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. ΕΔΔΑ, *Abdulaziz, Cabales και Balkandali κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 9214/80, 9473/81 και 9474/81, 28 Μαΐου 1985, σκέψεις 82-83.

19 Αριθ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εσωτερικές Υποθέσεις, Πολιτικές Θεωρήσεων στη διεύθυνση http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/visa-policy/index_en.htm.

20 Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο της Συμφωνίας της Άγκυρας, ΕΕ 1972 L 293, Άρθρο 41.

Σχήμα 1: Ζώνη Σένγκεν

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων, 2013

Οι επισκέψεις διάρκειας έως τριών μηνών σε κράτη της ζώνης Σένγκεν υπόκεινται στον Κώδικα Θεωρήσεων (Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 810/2009, βλ. και τροποποιήσεις). Αντίθετα, οι επισκέψεις μεγαλύτερης διάρκειας είναι ευθύνη των κρατών μελών, τα οποία μπορούν να ρυθμίζουν το ζήτημα μέσω της εσωτερικής νομοθεσίας τους. Οι υπήκοοι που απαλλάσσονται από την υποχρέωση θεώρησης δυνάμει του Κανονισμού περί Καταλόγου Θεωρήσεων (Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 539/2001) ενδέχεται να υποχρεούνται ωστόσο στην έκδοση θεώρησης πριν από την επίσκεψή τους, εάν ο σκοπός τους είναι άλλος από εκείνον της βραχείας επίσκεψης. Εφόσον η έκδοση θεώρησης είναι υποχρεωτική, αυτή πρέπει να γίνεται πριν από την πραγματοποίηση του ταξιδιού. Μόνο ειδικές κατηγορίες υπηκόων τρίτων χωρών απαλλάσσονται από τη συγκεκριμένη υποχρέωση.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Koushkaki*²¹ το ΔΕΕ έκρινε ότι οι αρχές κράτους μέλους δεν μπορούν να αρνηθούν τη χορήγηση «θεώρησης Σένγκεν» σε αιτούντα παρά μόνον στην περίπτωση που μπορεί να αντιταχθεί σ' αυτόν ένας από τους λόγους απόρριψης της αίτησης που απαριθμούνται στον Κώδικα Θεωρήσεων. Οι εθνικές αρχές διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτίμησης. Δεν χορηγείται θεώρηση εάν υπάρχουν εύλογες αμφιβολίες ως προς την πρόθεση του αιτούντος να εγκαταλείψει το έδαφος των κρατών μελών πριν από τη λήξη της ισχύος της ζητούμενης θεώρησης. Προκειμένου να κρίνουν αν υπάρχει εύλογη αμφιβολία σχετικά με την πρόθεση αυτή, οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να προβαίνουν σε εξατομικευμένη εξέταση της αίτησης θεώρησης κατά την οποία λαμβάνονται υπόψη, αφενός, η γενική κατάσταση της χώρας διαμονής του αιτούντος και, αφετέρου, τα χαρακτηριστικά του ίδιου του αιτούντος, μεταξύ άλλων, η οικογενειακή, κοινωνική και οικονομική του κατάσταση, η ύπαρξη ενδεχομένων προγενέστερων νομίμων ή παρανόμων διαμονών σε ένα από τα κράτη μέλη, καθώς και οι δεσμοί του στη χώρα διαμονής και στα κράτη μέλη.

Δυνάμει του Άρθρου 21 της Σύμβασης Εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν²², οι υπήκοοι τρίτων χωρών, οι οποίοι κατέχουν ομοίμορφες θεωρήσεις και έχουν εισέλθει νόμιμα στο έδαφος ενός κράτους της ζώνης Σένγκεν, μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα σε ολόκληρη τη ζώνη Σένγκεν για όσο διάστημα εξακολουθούν να ισχύουν οι θεωρήσεις τους. Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, η θεώρηση μπορεί να αντικατασταθεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, από άδεια διαμονής συνοδευόμενη από ταξιδιωτικά έγγραφα. Ο Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 1030/2002 καθορίζει έναν ενιαίο τύπο για τις άδειες διαμονής²³. Οι αλλοδαποί για τους οποίους δεν ισχύει υποχρέωση έκδοσης θεώρησης μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα εντός της ζώνης Σένγκεν για μέγιστο διάστημα τριών μηνών εντός των έξι μηνών που έπονται της ημερομηνίας πρώτης εισόδου, υπό την προϋπόθεση ότι πληρούν τους όρους εισόδου.

Ο Κώδικας Συνόρων Σένγκεν (Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 562/2006, όπως τροποποιήθηκε με τον Κανονισμό (ΕΕ) Αριθ. 1051/2013)) κατήργησε τους ελέγχους στα εσωτερικά σύνορα, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων. Το ΔΕΕ έκρινε ότι τα κράτη δεν μπορούν

21 ΔΕΕ, υπόθεση C-84/12, *Rahmanian Koushkaki κατά Bundesrepublik Deutschland*, 19 Δεκεμβρίου 2013.

22 Σύμβαση εφαρμογής της συμφωνίας του Σένγκεν της 14ης Ιουνίου 1985 μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών της Οικονομικής Ένωσης Μπενελούξ, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Γαλλικής Δημοκρατίας, σχετικά με τη σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα, ΕΕ 2000 L 249/19.

23 Κανονισμός του Συμβουλίου (ΕΚ) Αριθ. 1030/2002, για την καθιέρωση αδειών διαμονής ενιαίου τύπου για τους υπηκόους τρίτων χωρών, της 13ης Ιουνίου 2002, ΕΕ 2002 L 157, όπως τροποποιήθηκε με τον Κανονισμό (ΕΚ) Αριθ. 380/2008, ΕΕ 2008 L 115/1.

να διεξάγουν επιτηρήσεις στα εσωτερικά σύνορα οι οποίες έχουν ισοδύναμο αποτέλεσμα με τους συνοριακούς ελέγχους²⁴. Η επιτήρηση των εσωτερικών συνόρων της ζώνης Σένγκεν, συμπεριλαμβανομένης εκείνης που γίνεται με ηλεκτρονικά μέσα, επιτρέπεται μόνο εφόσον υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία περί διαμονής χωρίς νόμιμο καθεστώς παραμονής, αλλά και υπό ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι αφορούν μεταξύ άλλων την ένταση και συχνότητα των ελέγχων²⁵.

1.2. Πρόληψη παράτυπης εισόδου

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, έχουν θεσπιστεί μέτρα για την πρόληψη της παράτυπης εισόδου στο έδαφος της Ένωσης. Η *Οδηγία περί Κυρώσεων εις βάρος των Μεταφορέων* (2001/51/ΕΚ) προβλέπει κυρώσεις εις βάρος όσων μεταφέρουν μετανάστες δίχως νομιμοποιητικά έγγραφα στην ΕΕ.

Η *Οδηγία περί Υποβοήθησης* (2002/90/ΕΚ) ορίζει την παράτυπη είσοδο, διέλευση και διαμονή και προβλέπει κυρώσεις εις βάρος όσων υποβοηθούν τέτοιες παράνομες δραστηριότητες. Οι κυρώσεις πρέπει να είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές (Άρθρο 3). Τα κράτη μέλη της ΕΕ μπορούν να αποφασίζουν τη μη επιβολή κυρώσεων σε περιπτώσεις όπου τυχόν δραστηριότητες αποσκοπούν στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, χωρίς ωστόσο να είναι υποχρεωμένα να το κάνουν αυτό (Άρθρο 1 παράγραφος 2).

1.3. Απαγορεύσεις εισόδου και καταχωρίσεις Σένγκεν

Η απαγόρευση εισόδου εμποδίζει τυχόν φυσικά πρόσωπα να εισέλθουν στο έδαφος κράτους από το οποίο έχουν απελαθεί. Η απαγόρευση ισχύει συνήθως για ορισμένο χρονικό διάστημα και διασφαλίζει τη μη χορήγηση θεώρησης εισόδου ή την με άλλο τρόπο αποτροπή της εισόδου στο έδαφος του κράτους για πρόσωπα τα οποία θεωρούνται επικίνδυνα ή ανεπιθύμητα.

Δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, οι απαγορεύσεις εισόδου καταχωρίζονται σε βάση δεδομένων, η οποία ονομάζεται Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν (SIS), και την οποία

24 ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-188/10 και C-189/10, (Συλλογή 2010, σ. I-05667), *Aziz Melki και Selim Abdeli* [τήμημα μείζονος συνθέσεως], σκέψη 74.

25 ΔΕΕ, υπόθεση C-278/12 ΕΠΔ, *Atiqullah Adil κατά Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel*, 19 Ιουλίου 2012.

μπορούν να συμβουλευούνται οι αρχές άλλων κρατών που έχουν προσχωρήσει στη συμφωνία Σένγκεν. Στην πράξη, αυτός είναι ο μόνος τρόπος με τον οποίο το κράτος που εκδίδει απαγόρευση εισόδου μπορεί να διασφαλίσει ότι ο εν λόγω υπήκοος τρίτης χώρας δεν θα επιστρέψει στο έδαφος του συγκεκριμένου κράτους εισερχόμενος μέσω άλλου κράτους μέλους της ΕΕ που ανήκει στη ζώνη Σένγκεν προκειμένου να μπορεί στη συνέχεια να κυκλοφορεί χωρίς ελέγχους στα σύνορα. Το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν αντικαταστάθηκε από το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν δεύτερης γενιάς (SIS II), το οποίο τεθηκε σε εφαρμογή στις 9 Απριλίου 2013²⁶. Το SIS II, του οποίου οι νομικές βάσεις είναι ο *Κανονισμός SIS II*²⁷ και η *Απόφαση SIS II*²⁸, αποτελεί μία πιο εξελιγμένη εκδοχή του συστήματος και διαθέτει ενισχυμένες λειτουργίες, όπως για παράδειγμα η ικανότητα χρήσης βιομετρικών δεδομένων και οι βελτιωμένες δυνατότητες υποβολής ερωτημάτων. Οι απαγορεύσεις εισόδου μπορούν να προσβληθούν.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *M et Mme Forabosco*, το Γαλλικό Συμβούλιο της Επικρατείας (*Conseil d'Etat*) ακύρωσε την απόφαση περί μη χορήγησης θεώρησης εισόδου στη σύζυγο του κ. Forabosco, το όνομα της οποίας είχε καταχωρηθεί στη βάση δεδομένων του SIS από τις γερμανικές αρχές λόγω του ότι είχε απορριφθεί αίτησή της για χορήγηση ασύλου στη Γερμανία. Το Γαλλικό Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι η απαγόρευση εισόδου λόγω της καταχώρισης στη βάση δεδομένων του SIS, ως αποτέλεσμα μιας απορριφθείσας αίτησης ασύλου, δεν συνιστούσε επαρκή λόγο για την άρνηση χορήγησης θεώρησης μακράς παραμονής από τις γαλλικές αρχές²⁹.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *M. Hicham B*, το Γαλλικό Συμβούλιο της Επικρατείας, διέταξε προσωρινή αναστολή της απόφασης απέλασης ενός αλλοδαπού διότι

26 Για ζητήματα εντός του πεδίου εφαρμογής του Τίτλου IV της Συνθήκης περί Ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας βλέπε: *Απόφαση Αριθ. 2013/158/ΕΕ* του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2013, που ορίζει την ημερομηνία εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 1987/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη δημιουργία, τη λειτουργία και τη χρήση του Συστήματος Πληροφοριών Σένγκεν δεύτερης γενιάς (SIS II), Επίσημη Εφημερίδα, 2013, L87, σ.10. Για ζητήματα εντός του πεδίου εφαρμογής του Τίτλου VI της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση βλέπε *Απόφαση του Συμβουλίου 2013/157/ΕΕ*, της 7ης Μαρτίου 2013 που ορίζει την ημερομηνία εφαρμογής της Απόφασης 2007/533/ΔΕΥ σχετικά με τη δημιουργία, τη λειτουργία και τη χρήση του Συστήματος Πληροφοριών Σένγκεν δεύτερης γενιάς (SIS II), ΕΕ, 2013, L 87, σ. 8.

27 *Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 1987/2006* του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ης Δεκεμβρίου 2006, ΕΕ 2006 L 381/4.

28 *Απόφαση του Συμβουλίου Αριθ. 2007/533/ΔΕΥ* του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου 2007, ΕΕ 2007 L 205/63.

29 Γαλλία, Συμβούλιο της Επικρατείας (*Conseil d'Etat*), *M. et Mme Forabosco*, Αριθ. 190384, 9 Ιουνίου 1999.

αυτός είχε καταχωρηθεί στη βάση δεδομένων του SIS. Η απόφαση απέλασης του αλλοδαπού μνημόνευε την καταχώριση στη βάση SIS, χωρίς ωστόσο να αναφέρει τη χώρα από την οποία προερχόταν η εν λόγω καταχώριση. Εφόσον οι αποφάσεις απέλασης πρέπει να έχουν νομική και πραγματική βάση, η εντολή απέλασης κρίθηκε παράνομη³⁰.

Για τα πρόσωπα τα οποία υπόκεινται σε απαγόρευση εισόδου η οποία έχει αποφασιστεί στο πλαίσιο εντολής επιστροφής δυνάμει της **Οδηγίας περί Επιστροφής** (Οδηγία 2008/115/ΕΚ)³¹, η απαγόρευση δεν πρέπει κανονικά να υπερβαίνει τα πέντε έτη³². Θα συνοδεύεται συνήθως από καταχώριση SIS και η άρνηση εισόδου ισχύει σε ολόκληρη τη ζώνη Σένγκεν. Το κράτος μέλος της ΕΕ που έχει εκδώσει απαγόρευση εισόδου πρέπει να την αποσύρει προκειμένου οποιοδήποτε άλλο κράτος μέλος να μπορέσει να χορηγήσει θεώρηση εισόδου ή να δεχθεί το συγκεκριμένο πρόσωπο στο έδαφός του. Εφόσον η απαγόρευση ενδέχεται να έχει βασιστεί σε κατάσταση η οποία προέκυψε μόνο για το κράτος το οποίο την εξέδωσε, εγείρονται ερωτήματα σχετικά με την αναλογικότητα μιας απαγόρευσης που ισχύει για ολόκληρη τη ζώνη Σένγκεν, ιδίως εφόσον εγείρονται ζητήματα σχετικά και με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως σε περιπτώσεις οικογενειακής επανένωσης.

Οι απαγορεύσεις εισόδου που εκδίδονται εκτός του πεδίου εφαρμογής της **Οδηγίας περί Επιστροφής** δεν εμποδίζουν τυπικά άλλα κράτη από το να επιτρέπουν την πρόσβαση στη ζώνη Σένγκεν. Άλλα κράτη, ωστόσο, μπορούν να λαμβάνουν υπόψη τυχόν απαγορεύσεις εισόδου όταν αποφασίζουν για το εάν θα χορηγήσουν θεώρηση εισόδου ή θα επιτρέψουν την πρόσβαση στο έδαφός τους. Κατά συνέπεια, μία απαγόρευση ενδέχεται να έχει επιπτώσεις σε ολόκληρη τη ζώνη Σένγκεν, ακόμη και όταν αφορά μόνο το κράτος που την εξέδωσε και το οποίο θεωρεί ένα πρόσωπο ανεπιθύμητο, π.χ. για λόγους που σχετίζονται με τη διατάραξη της πολιτικής σταθερότητας: μια καταχώριση Σένγκεν για έναν Ρώσο πολιτικό που έγινε από κράτος μέλος της ΕΕ εμπόδισε μέλος της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΚΣΣΤΕ) να συμμετάσχει σε συνεδριάσεις του κοινοβουλίου στη Γαλλία. Το θέμα αυτό συζητήθηκε λεπτομερώς, τον Οκτώβριο του 2011, στη συνεδρίαση της Επιτροπής Νομικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της ΚΣΣΤΕ, η οποία

30 Γαλλία, Συμβούλιο της Επικρατείας, *M. Hicham B*, Αριθ. 344411, 24 Νοεμβρίου 2010.

31 Οδηγία 2008/115/ΕΚ, ΕΕ 2008 L 348, Άρθρο 3 παράγραφος 6 και Άρθρο 1.

32 ΔΕΕ, Υπόθεση C-297/12, *Ποινικές δίκες κατά Gjoko Filey και Adman Osmanj*, 19 Σεπτεμβρίου 2013.

οδήγησε στην σύνταξη έκθεσης επί των περιορισμών της ελευθερίας κυκλοφορίας ως τιμωρίας λόγω πολιτικών θέσεων³³.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η καταχώριση ενός προσώπου στη βάση δεδομένων SIS είναι πράξη που γίνεται από συγκεκριμένο κράτος μέλος στο πλαίσιο της εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Ενστάσεις μπορούν να υποβάλλονται ενώπιον του ΕΔΔΑ βάσει του ισχυρισμού ότι, καταχωρίζοντας ή διατηρώντας το όνομα κάποιου στην εν λόγω βάση δεδομένων, το εκάστοτε κράτος μέλος παραβιάζει την ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Dalea κατά Γαλλίας*, ένας Ρουμάνος πολίτης, το όνομα του οποίου είχε καταχωρισθεί στη βάση δεδομένων SIS από τη Γαλλία πριν από την ένταξη της Ρουμανίας στην ΕΕ, δεν μπορούσε να ασκήσει τις επιχειρηματικές του δραστηριότητες ή να παράσχει και να λάβει υπηρεσίες σε κανένα από τα κράτη μέλη της ζώνης Σένγκεν. Η προσφυγή του, η οποία βασιζόταν στον ισχυρισμό του ότι επρόκειτο για παρέμβαση στο δικαίωμά του για άσκηση επαγγελματικών δραστηριοτήτων (το οποίο προστατεύεται από το Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ για το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής), κρίθηκε μη παραδεκτή. Στην απόφαση του Πρώτου Τμήματος σχετικά με καταχώριση στη βάση δεδομένων SIS και τις επιπτώσεις, το Δικαστήριο έκρινε ότι το πλαίσιο διακριτικής ευχέρειας του κράτους ως προς τις παρεχόμενες εγγυήσεις κατά της αυθαιρεσίας είναι ευρύτερο όταν αφορά την είσοδο στη εθνική επικράτεια απ' ό,τι όταν αφορά την απέλαση³⁴.

Το ΕΔΔΑ έχει επίσης εξετάσει τις επιπτώσεις ταξιδιωτικής απαγόρευσης που προέκυψε ως αποτέλεσμα της καταχώρισης προσώπου σε κατάλογο υπόπτων για τρομοκρατία διαχειριζόμενο από τον ΟΗΕ, καθώς και μιας απαγόρευσης που αποσκοπούσε στην πρόληψη παραβιάσεων εθνικής ή διεθνούς μεταναστευτικής νομοθεσίας.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Nada κατά Ελβετίας*³⁵ αφορούσε Ιταλο-αιγύπτιο υπήκοο ο οποίος ζούσε στο Campione d'Italia (ιταλικός θύλακας εντός της Ελβετίας)

33 Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή Νομικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (2012), *The inadmissibility of restrictions on freedom of movement as punishment for political positions (Το μη παραδεκτό των περιορισμών της ελεύθερης κυκλοφορίας ως τιμωρίας λόγω πολιτικών θέσεων)*, 1 Ιουνίου 2012 και ψήφισμα Αριθ. 1894 (προσωρινή έκδοση), το οποίο εκδόθηκε στις 29 Ιουνίου 2012.

34 ΕΔΔΑ, *Dalea κατά Γαλλίας* (απόφαση επί του παραδεκτού) Αριθ. 964/07, 2 Φεβρουαρίου 2010.

35 ΕΔΔΑ, *Nada κατά Ελβετίας* [τμήμα μειζονος συνθέσεως], Αριθ. 10593/08, 12 Σεπτεμβρίου 2012.

και το όνομα του οποίου συμπεριελήφθη στο λεγόμενο «Ομοσπονδιακό Διάταγμα για τους Ταλιμπάν» που εξέδωσαν οι ελβετικές αρχές κατ' εφαρμογή αντιτρομοκρατικών κυρώσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Η καταχώριση αυτή εμπόδιζε τον προσφεύγοντα να φύγει από το Campione d'Italia και οι προσπάθειές του να αφαιρεθεί το όνομά του από τον κατάλογο δεν έφεραν αποτέλεσμα. Το ΕΔΔΑ επεσήμανε ότι οι ελβετικές αρχές απήλαυσαν ένα βαθμό διακριτικής ευχέρειας κατά την εφαρμογή των ψηφισμάτων του ΟΗΕ κατά της τρομοκρατίας. Το Δικαστήριο διαπίστωσε στη συνέχεια ότι η Ελβετία είχε παραβιάσει τα δικαιώματα του προσφεύγοντος δυνάμει του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, καθώς δεν είχε φροντίσει να ενημερώσει άμεσα την Ιταλία ή τη σχετική Επιτροπή Κυρώσεων του ΟΗΕ ότι δεν υφίστατο καμία εύλογη υποψία για τον προσφεύγοντα και να προσαρμόσει τα αποτελέσματα του καθεστώτος κυρώσεων στην συγκεκριμένη περίπτωση. Έκρινε επίσης ότι η Ελβετία είχε παραβιάσει το Άρθρο 13 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το Άρθρο 8, καθώς ο προσφεύγων δεν διέθετε κανένα πραγματικό μέσο προκειμένου να επιτύχει την αφαίρεση του ονόματός του από τον κατάλογο.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Stamose κατά Βουλγαρίας*³⁶ αφορούσε Βούλγαρο υπήκοο στον οποίο οι βουλγαρικές αρχές επέβαλαν διετή ταξιδιωτική απαγόρευση λόγω παραβίασης της μεταναστευτικής νομοθεσίας των ΗΠΑ. Εξετάζοντας για πρώτη φορά αν ταξιδιωτική απαγόρευση που αποσκοπεί στην πρόληψη παραβιάσεων εθνικής ή διεθνούς μεταναστευτικής νομοθεσίας είναι συμβατή με το Άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4 της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι ένα καθολικό μέτρο, μη επιδεκτικό διακρίσεων, που απαγορεύει στον προσφεύγοντα να ταξιδέψει σε οποιοδήποτε ξένη χώρα λόγω παραβίασης της μεταναστευτικής νομοθεσίας μιας συγκεκριμένης χώρας είναι δυσανάλογο.

1.4. Συνοριακοί έλεγχοι

Το Άρθρο 6 του *Κώδικα Συνόρων Σένγκεν* προβλέπει ότι οι δραστηριότητες που αφορούν τους συνοριακούς ελέγχους πρέπει να εκτελούνται με πλήρη σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια³⁷. Οι έλεγχοι πρέπει να διενεργούνται με τρόπο που να μην διακρίνει εις βάρος προσώπων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού. Ευνοϊκότεροι κανόνες ισχύουν για υπηκόους τρίτων χωρών που απολαμβάνουν

36 ΕΔΔΑ, *Stamose κατά Βουλγαρίας*, Αριθ. 29713/05, 27 Νοεμβρίου 2012.

37 Βλ. ΔΕΕ, Υπόθεση C-23/12, *Mohamad Zakaria*, 17 Ιανουαρίου 2013.

δικαιωμάτων ελεύθερης κυκλοφορίας (Άρθρα 3 και 7 παράγραφος 6). Ένας μηχανισμός έχει δημιουργηθεί για την αξιολόγηση και τον έλεγχο της εφαρμογής του κεκτημένου Schengen (Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 1053/2013).

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η απαίτηση να αφαιρεί μια Μουσουλμάνα τη μαντήλα της για εξακρίβωση της ταυτότητάς της σε ένα προξενείο ή ένας Σιχ το τουρμπάνι του κατά τη διάρκεια ελέγχου ασφαλείας σε αεροδρόμιο κρίθηκε ότι δεν παραβιάζει τη θρησκευτική τους ελευθερία δυνάμει του Άρθρου 9 της ΕΣΔΑ³⁸.

Στην υπόθεση *Ranjit Singh κατά Γαλλίας*, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ έκρινε ότι η απαίτηση να αφαιρέσει ένας Σιχ το τουρμπάνι του προκειμένου να φωτογραφηθεί σύμφωνα με τις προδιαγραφές που προβλέπονται για την έκδοση δελτίου ταυτότητας συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 18 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR), μη αποδεχόμενη το επιχείρημα ότι η απαίτηση να είναι κανείς ασκεπής όταν φωτογραφίζεται για το δελτίο ταυτότητάς του είναι αναγκαία για την προστασία της δημόσιας τάξης και ασφάλειας. Το σκεπτικό της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ ήταν ότι το κράτος δεν είχε εξηγήσει γιατί το να φορά κανείς ένα τουρμπάνι των Σιχ θα καθιστούσε δυσκολότερη την ταυτοποίηση κάποιου που φοράει συνεχώς ένα τέτοιο τουρμπάνι ή με ποιον τρόπο αυτό θα αύξανε τις δυνατότητες εξαπάτησης ή παραποίησης εγγράφων. Η επιτροπή έλαβε επίσης υπόψη το γεγονός ότι μια φωτογραφία ταυτότητας χωρίς το τουρμπάνι θα μπορούσε να συνεπάγεται τον εξαναγκασμό του εν λόγω προσώπου να βγάζει το τουρμπάνι του κατά τη διάρκεια ελέγχων για τη εξακρίβωση της ταυτότητάς του³⁹.

1.5. Ζώνες διέλευσης

Τα κράτη έχουν ενίοτε ισχυριστεί ότι τα πρόσωπα που βρίσκονται σε ζώνες διέλευσης δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητά τους.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 4 παράγραφος 4 της **Οδηγίας περί Επιστροφής** ορίζει τα ελάχιστα δικαιώματα που πρέπει επίσης να ισχύουν για τα πρόσωπα που συλλαμβάνονται ή παρακολουθούνται σε σχέση με παράτυπη διέλευση των συνόρων.

38 ΕΔΔΑ, *Phull κατά Γαλλίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 35753/03, 11 Ιανουαρίου 2005· ΕΔΔΑ, *El Morsli κατά Γαλλίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 15585/06, 4 Μαρτίου 2008.

39 Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, *Ranjit Singh κατά Γαλλίας*, ανακοινώσεις Αριθ. 1876/2000 και 1876/2009, απόψεις της 22ας Ιουλίου 2011, παράγραφος 8.4.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, μπορεί να εγείρεται, στην περίπτωση προσώπων ευρισκόμενων σε ζώνη διέλευσης, ζήτημα ευθύνης του κράτους.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Atuur κατά Γαλλίας*⁴⁰, οι προσφεύγοντες κρατούνταν στη ζώνη διέλευσης ενός αεροδρομίου στο Παρίσι. Οι γαλλικές αρχές ισχυρίστηκαν ότι, καθώς οι προσφεύγοντες δεν είχαν «εισέλθει» στη Γαλλία, δεν ενέπιπταν στην αρμοδιότητά τους. Το ΕΔΔΑ διαφώνησε και συμπέρανε ότι οι ισχύουσες κατά τη δεδομένη χρονική στιγμή διατάξεις του εθνικού δικαίου δεν εγγυούνταν επαρκώς το δικαίωμα των προσφευγόντων στην ελευθερία δυνάμει του Άρθρου 5 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ⁴¹.

1.6. Αιτούντες άσυλο

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης προβλέπει το δικαίωμα ασύλου στο Άρθρο 18 και την απαγόρευση της επαναπροώθησης στο Άρθρο 19. Το Άρθρο 78 της ΣΛΕΕ προβλέπει τη δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου, το οποίο πρέπει να σέβεται τις υποχρεώσεις των κρατών δυνάμει της Σύμβασης της Γενεύης του 1951. Διάφορα νομοθετικά κείμενα έχουν υιοθετηθεί προς εφαρμογή της εν λόγω διάταξης, τα οποία προβλέπουν επίσης την προστασία έναντι της επαναπροώθησης σύμφωνα με το Άρθρο 33 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951.

Παρότι το Άρθρο 18 του Χάρτη εγγυάται το δικαίωμα του ασύλου, η νομοθεσία της ΕΕ δεν προβλέπει τρόπους για τη διευκόλυνση της άφιξης των αιτούντων άσυλο. Τα πρόσωπα που συνήθως ζητούν άσυλο στην ΕΕ είναι κυρίως υπήκοοι χωρών για τους οποίους απαιτείται θεώρηση προκειμένου να εισέλθουν στην ΕΕ. Καθώς τα άτομα αυτά δεν πληρούν συχνά τα κριτήρια για την έκδοση θεώρησης εισόδου, αναγκάζονται συνήθως να διέρχονται τα σύνορα παράτυπα.

Το Άρθρο 3 παράγραφος 1 του **Κανονισμού του Δουβλίνου** (Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 604/2013) ορίζει ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ οφείλουν να εξετάζουν κάθε αίτημα για παροχή διεθνούς προστασίας που κατατίθεται από υπήκοο τρίτης χώρας ή από ανιθαγενή και ότι ένα τέτοιο αίτημα θα πρέπει να εξετάζεται από ένα και μόνο κράτος μέλος. Το κεκτημένο της ΕΕ όσον αφορά το άσυλο ισχύει από τη στιγμή κατά την

40 ΕΔΔΑ, *Atuur κατά Γαλλίας*, Αριθ. 19776/92, 25 Ιουνίου 1996, σκέψεις 52-54.

41 Βλ. επίσης ΕΔΔΑ, *Nolan και Κ κατά Ρωσίας*, Αριθ. 2512/04, 12 Φεβρουαρίου 2009· ΕΔΔΑ, *Riad και Idiab κατά Βελγίου*, Αριθ. 29787/03 και 29810/03, 24 Ιανουαρίου 2008.

οποία κάποιος έχει φτάσει στα σύνορα συμπεριλαμβανομένων των χωρικών υδάτων και των ζωνών διέλευσης (Άρθρο 3 παράγραφος 1 της [Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου](#) (2013/32/ΕΕ). Οι λεπτομέρειες που αφορούν την πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου καθορίζονται στο Άρθρο 6. Ειδικότερα, το Άρθρο 6 παράγραφος 1 προβλέπει ότι τα κράτη οφείλουν να καταχωρίζουν μια αίτηση το αργότερο εντός τριών εργάσιμων ημερών, ή εντός έξι εργάσιμων ημερών όταν η αίτηση υποβάλλεται σε αρχές άλλες από τις αρμόδιες για την καταχώρισή της. Το Άρθρο 6 παράγραφος 2 υποχρεώνει τα κράτη να διασφαλίζουν την ουσιαστική δυνατότητα των ενδιαφερομένων για κατάθεση αιτήσεως το ταχύτερο δυνατό. Οι εγγυήσεις που προβλέπονται από την οδηγία ενεργοποιούνται μέσω της πρόσβασης στις διαδικασίες και δεν ισχύουν για όσους δεν μπορούν να φτάσουν στο έδαφος, στα σύνορα ή σε ζώνη διέλευσης.

Το Άρθρο 43 της [Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου](#) επιτρέπει την επεξεργασία των αιτήσεων ασύλου στα σύνορα. Εκεί, δύνανται να λαμβάνονται αποφάσεις ως προς το παραδεκτό της αίτησης. Αποφάσεις μπορούν επίσης να λαμβάνονται επί της ουσίας, σε περιπτώσεις όπου επιτρέπεται η εφαρμογή συνοπτικών διαδικασιών σύμφωνα με το Άρθρο 31 παράγραφος 8 της οδηγίας. Εφαρμογή βρίσκουν οι βασικές αρχές και εγγυήσεις που ισχύουν για τις αιτήσεις που υποβάλλονται εντός του εδάφους. Το Άρθρο 43 παράγραφος 2 ορίζει ότι η απόφαση στο πλαίσιο των διαδικασιών στα σύνορα πρέπει να λαμβάνεται το αργότερο εντός τεσσάρων εβδομάδων από την υποβολή της αίτησης, διαφορετικά πρέπει να επιτραπεί στον αιτούντα η είσοδος στο έδαφος του κράτους. Δυνάμει του Άρθρου 24 παράγραφος 3 τα κράτη έχουν την υποχρέωση να μην εφαρμόζουν τις διαδικασίες στα σύνορα για αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, οι οποίοι έχουν υποστεί βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές βίας, όταν η κατάλληλη υποστήριξη δεν μπορεί να παρασχεθεί στα σύνορα. Το Άρθρο 25 παράγραφος 6 εδάφιο β) θέτει περιορισμούς στην επεξεργασία των αιτήσεων που κατατίθενται στα σύνορα από ασυνόδευτους ανήλικους. Οι διατάξεις αυτές δεν βρίσκουν εφαρμογή στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία, οι οποίες εξακολουθούν να δεσμεύονται από το Άρθρο 35 της εκδοχής του 2005 της [οδηγίας](#) (2005/85/ΕΚ).

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, δεν προβλέπεται καθεαυτού δικαίωμα ασύλου. Ωστόσο, η απομάκρυνση ενός προσώπου, είτε στα σύνορα είτε αλλού εντός της επικράτειας ενός κράτους, η οποία μπορεί να συνεπάγεται κίνδυνο να υποβληθεί το πρόσωπο αυτό σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση, απαγορεύεται δυνάμει του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Σε ακραίες περιπτώσεις, η απομάκρυνση, η έκδοση ή η απέλαση ενδέχεται επίσης να εγείρει ζητήματα δυνάμει του Άρθρου 2 της ΕΣΔΑ, το οποίο διασφαλίζει το δικαίωμα στη ζωή.

Η πρώην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξέτασε διάφορες υποθέσεις «προσφύγων σε τροχιά», για τους οποίους καμία χώρα δεν προτίθετο να αναλάβει την ευθύνη ώστε να τους επιτραπεί να εισέλθουν στο έδαφός της για να εξεταστούν στη συνέχεια οι αιτήσεις τους.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *East African Asians*⁴² αφορούσε κατόχους βρετανικών διαβατηρίων οι οποίοι δεν είχαν δικαίωμα διαμονής ή εισόδου στο Ηνωμένο Βασίλειο και είχαν απελαθεί από βρετανικές κτήσεις στην Αφρική. Τα άτομα αυτά είχαν επομένως βρεθεί «σε τροχιά». Η πρώην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, πέραν των όσων προβλέπονται από το Άρθρο 14 της ΕΣΔΑ, οι διακρίσεις λόγω φυλής μπορούσαν σε ορισμένες περιπτώσεις να συνιστούν από μόνες τους εξευτελιστική μεταχείριση κατά την έννοια του Αρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

1.7. Αναγκαστική επαναπρώθηση στη θάλασσα

Η πρόσβαση στο έδαφος της ΕΕ και των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης μπορεί να γίνεται από αέρος, ξηράς ή θαλάσσης. Οι επιχειρήσεις επιτήρησης των συνόρων που διεξάγονται στη θάλασσα πρέπει όχι μόνο να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και το δίκαιο των προσφύγων, αλλά και να συμμορφώνονται προς το διεθνές δίκαιο της θάλασσας.

Οι δραστηριότητες στην ανοιχτή θάλασσα ρυθμίζονται από τη Σύμβαση του ΟΗΕ για το δίκαιο της θάλασσας, καθώς και από τις συμβάσεις περί της ασφάλειας της ζωής στη θάλασσα (SOLAS) και περί της αναζήτησης και διάσωσης (SAR). Τα εν λόγω μέσα προβλέπουν το καθήκον παροχής βοήθειας και διάσωσης προσώπων που βρίσκονται σε κίνδυνο στη θάλασσα. Επιπλέον, ο κυβερνήτης ενός πλοίου υποχρεούται να παραδίδει τους διασωθέντες σε «ασφαλή τόπο».

Στο συγκεκριμένο πλαίσιο, ένα από τα πιο επίμαχα ζητήματα είναι το πού θα αποβιβαστούν τα πρόσωπα που διασώζονται ή εντοπίζονται στη θάλασσα.

42 Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, *East African Asians (British protected persons) κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 4715/70, 4783/71 και 4827/71, 6 Μαρτίου 1978.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 12, σε συνδυασμό με τα Άρθρα 3 και 3α⁴³ του Κώδικα Συνόρων Σένγκεν ορίζει ότι οι δραστηριότητες διαχείρισης των συνόρων πρέπει να σέβονται την αρχή της μη επαναπροώθησης. Δεδομένης της πολυπλοκότητας του ζητήματος, η ΕΕ έχει εκδώσει κατευθυντήριες γραμμές προς υποβοήθηση του Frontex κατά τη διενέργεια επιχειρήσεων στη θάλασσα⁴⁴. Το ΔΕΕ ακύρωσε τις κατευθυντήριες γραμμές και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε πρόταση για νέο Κανονισμό.⁴⁵

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου της ΕΕ*⁴⁶, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κάλεσε το ΔΕΕ να αποφανθεί επί της νομιμότητας των κατευθυντήριων γραμμών σχετικά με τις επιχειρήσεις του Frontex στη θάλασσα (Απόφαση Αριθ. 2010/252/ΕΕ του Συμβουλίου). Οι κατευθυντήριες γραμμές εκδόθηκαν στο πλαίσιο της διαδικασίας επιτροπολογίας, η οποία ρυθμίζεται στο Άρθρο 5α της Απόφασης 1999/468/ΕΚ, χωρίς πλήρη συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Το ΔΕΕ ακύρωσε τις κατευθυντήριες γραμμές, παρότι ανέφερε ότι θα έπρεπε να παραμείνουν σε ισχύ έως ότου αντικατασταθούν. Το ΔΕΕ επεσήμανε ότι οι εκδοθέντες κανόνες περιείχαν ουσιώδη στοιχεία επιτήρησης των εξωτερικών θαλάσσιων συνόρων και συνεπάγονταν επομένως πολιτικές επιλογές οι οποίες πρέπει να γίνονται συμφώνως προς τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, με το Κοινοβούλιο ως συν-νομοθέτη. Επιπλέον, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι τα νέα μέτρα που περιλαμβάνονταν στην προσβληθείσα απόφαση μπορούσαν να επηρεάσουν τις προσωπικές ελευθερίες και τα θεμελιώδη δικαιώματα των προσώπων, οπότε απαιτούνταν και για αυτά η εφαρμογή της συνήθους διαδικασίας. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, το γεγονός ότι οι διατάξεις που περιλαμβάνονται στο μέρος II («Κατευθυντήριες γραμμές για τα περιστατικά έρευνας και διάσωσης και για την αποβίβαση στο πλαίσιο επιχειρήσεων θαλάσσιων συνόρων που συντονίζονται από τον Οργανισμό») του παραρτήματος της Απόφασης Αριθ. 2010/252/ΕΚ του Συμβουλίου αναφέρονταν ως «κατευθυντήριες γραμμές» και χαρακτηρίζονταν ως «μη δεσμευτικές» στο Άρθρο 1 δεν μπορούσε να επηρεάσει τον χαρακτηρισμό τους ως ουσιωδών κανόνων.

43 Το Άρθρο 3 εδάφιο α) εισήχθη στον Κανονισμό (ΕΕ) Αριθ. 610/2013, της 26^{ης} Ιουνίου 2013, ο οποίος τροποποίησε τον Κώδικα Συνόρων Σένγκεν, ΕΕ 2013 L 182/1.

44 Απόφαση Αριθ. 2010/252/ΕΕ του Συμβουλίου, της 26ης Απριλίου 2010, ΕΕ 2010 L 111/20.

45 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM(2013) 197 τελικό, Βρυξέλλες, 12 Απριλίου 2013.

46 ΔΕΕ, υπόθεση C-355/10 [2012], *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 5 Σεπτεμβρίου 2012, σκέψεις 63-85.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η Σύμβαση εφαρμόζεται σε όλα τα «εξαρτώμενα εκ της δικαιοδοσίας των [κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης] πρόσωπα». Το ΕΔΔΑ έκρινε σε διάφορες περιπτώσεις⁴⁷ ότι τυχόν πρόσωπα μπορούν να εξαρτώνται από τη δικαιοδοσία ενός κράτους όταν αυτό ασκεί έλεγχο επί των εν λόγω προσώπων στην ανοιχτή θάλασσα. Σε υπόθεση του 2012 κατά της Ιταλίας, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του ΕΔΔΑ καθόρισε τα δικαιώματα των μεταναστών που επιδιώκουν να φτάσουν σε ευρωπαϊκό έδαφος και τα καθήκοντα των κρατών σε τέτοιες περιπτώσεις.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Hirsi Jamaa κ.λπ. κατά Ιταλίας*⁴⁸, οι προσφεύγοντες ανήκαν σε ομάδα 200 περίπου μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων αιτούντων άσυλο και άλλων, οι οποίοι είχαν αναχαιτιστεί από ιταλούς λιμενοφύλακες στην ανοιχτή θάλασσα ενόσω βρίσκονταν ακόμα εντός της ζώνης αναζήτησης και διάσωσης της Μάλτας. Οι μετανάστες επεστράφησαν με συνοπτικές διαδικασίες στη Λιβύη, δυνάμει συμφωνίας που είχε συναφθεί μεταξύ Ιταλίας και Λιβύης, χωρίς να τους δοθεί καμία δυνατότητα να ζητήσουν άσυλο. Τα ονόματα και οι εθνικότητές τους δεν καταγράφηκαν πουθενά. Το ΕΔΔΑ επεσήμανε ότι η κατάσταση που επικρατούσε στη Λιβύη ήταν γνωστή και μπορούσε να εξακριβωθεί βάσει πολλαπλών πηγών. Έκρινε, επομένως, ότι οι ιταλικές αρχές γνώριζαν, ή θα έπρεπε να γνωρίζουν, ότι οι προσφεύγοντες, κατά την επιστροφή τους στη Λιβύη ως παράτυποι μετανάστες, κινδύνευαν να τύχουν μεταχείρισης κατά παράβαση της ΕΣΔΑ και ότι δεν θα τους παρέχονταν κανενός είδους προστασία. Γνώριζαν επίσης, ή θα έπρεπε να γνωρίζουν, ότι δεν υπήρχαν επαρκείς εγγυήσεις που να προστατεύουν τους αιτούντες από τον κίνδυνο αυθαίρετης επιστροφής τους στις χώρες καταγωγής τους, μεταξύ των οποίων η Σομαλία και η Ερυθραία. Οι ιταλικές αρχές έπρεπε να είχαν ιδίως λάβει υπόψη την απουσία οποιασδήποτε διαδικασίας ασύλου και τη μη δυνατότητα να αναγκαστούν οι λιβυκές αρχές να αναγνωρίσουν το καθεστώς πρόσφυγα που χορηγείται από την UNHCR.

Το ΕΔΔΑ επανεπιβεβαίωσε ότι, το γεγονός ότι οι αιτούντες οι οποίοι δεν είχαν ζητήσει άσυλο ή δεν είχαν περιγράψει τους κινδύνους που διέτρεχαν ως αποτέλεσμα της μη ύπαρξης συστήματος ασύλου στη Λιβύη δεν απάλλασε την Ιταλία από τις υποχρεώσεις της δυνάμει του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Επενέλαβε ότι οι ιταλικές αρχές έπρεπε να έχουν εξακριβώσει τον τρόπο με τον οποίο οι λιβυκές

47 ΕΔΔΑ, *Xhavanra κ.λπ. κατά Ιταλίας και Αλβανίας*, Αριθ. 39473/98, 11 Ιανουαρίου 2001 ΕΔΔΑ, *Medvedyev κ.λπ. κατά Γαλλίας*, [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 3394/03, 29 Μαρτίου 2010.

48 ΕΔΔΑ, *Hirsi Jamaa κ.λπ. κατά Ιταλίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 27765/09, 23 Φεβρουαρίου 2012.

αρχές τηρούσαν τις διεθνείς υποχρεώσεις τους σε ό,τι αφορά την προστασία των προσφύγων. Επομένως, η μεταφορά των αιτούντων στη Λιβύη συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ διότι εξέθετε τους αιτούντες στον κίνδυνο της επαναπροώθησης.

1.8. Δυνατότητες προσφυγής

Όσον αφορά τις δυνατότητες προσφυγής, το Κεφάλαιο 4 σχετικά με τις διαδικαστικές εγγυήσεις θα εξετάσει το ζήτημα λεπτομερέστερα, ενώ το Κεφάλαιο 6 θα προσεγγίσει τις δυνατότητες προσφυγής στο πλαίσιο της στέριξης της ελευθερίας.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ορισμένα μέσα –όπως ο **Κώδικας Θεωρήσεων** (Άρθρο 32 παράγραφος 3 και Άρθρο 34 παράγραφος 7), ο **Κώδικας Συνόρων Σένγκεν** (Άρθρο 13) και η **Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου** (Άρθρο 46)– προβλέπουν ειδικά μέσα και δυνατότητες προσφυγής. Το Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ προβλέπει επίσης μια γενικότερη εγγύηση. Κάθε πρόσωπο το οποίο ισχυρίζεται ότι υπήρξε θύμα παραβίασης των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που διασφαλίζονται από το δίκαιο της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων τυχόν παραβιάσεων των διατάξεων του Χάρτη, πρέπει να έχει αυτομάτως πρόσβαση σε δυνατότητα πραγματικής προσφυγής, μεταξύ άλλων και σε «πραγματική δικαστική προστασία» σε περιπτώσεις άρνησης πρόσβασης στο έδαφος ή πρόσβασης στις σχετικές διαδικασίες.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, κάθε πρόσωπο του οποίου η πρόσβαση στο έδαφος ή σε διαδικασίες ενεργοποιεί δικαιώματα που κατοχυρώνονται από την ΕΣΔΑ πρέπει, δυνάμει του Άρθρου 13 της ΕΣΔΑ, να έχει δυνατότητα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής. Για παράδειγμα, στην υπόθεση *Hirsi Jamaa κ.λπ. κατά Ιταλίας*, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι δεν υπήρχε τέτοια δυνατότητα διότι οι μετανάστες εστάλησαν πίσω στη Λιβύη χωρίς να τους έχει δοθεί η δυνατότητα να προσβάλλουν το εν λόγω μέτρο.

Βασικά σημεία

- Τα κράτη δικαιούνται να αποφασίζουν σχετικά με την παραχώρηση του δικαιώματος πρόσβασης στο έδαφός τους σε αλλοδαπούς, αλλά πρέπει και να τηρούν τη σχετική νομοθεσία της ΕΕ, την ΕΣΔΑ και τις ισχύουσες εγγυήσεις περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων (βλ. εισαγωγή του παρόντος κεφαλαίου).
- Το δίκαιο της ΕΕ ορίζει κοινούς κανόνες για τα κράτη μέλη της ΕΕ όσον αφορά την έκδοση θεωρήσεων εισόδου βραχείας διαμονής (βλ. ενότητα 1.1).
- Το δίκαιο της ΕΕ προβλέπει εγγυήσεις όσον αφορά την εκτέλεση των δραστηριοτήτων ελέγχου (βλ. ενότητα 1.4) και επιτήρησης των συνόρων, ιδίως στη θάλασσα (βλ. ενότητα 1.7).
- Το δίκαιο της ΕΕ, και ιδίως το κεκτημένο Σένγκεν, δίνει τη δυνατότητα μετακίνησης εντός της σχετικής ζώνης χωρίς ελέγχους στα σύνορα (βλ. ενότητα 1.1).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, τυχόν απαγόρευση εισόδου εις βάρος προσώπου από ένα κράτος της ζώνης Σένγκεν μπορεί να συνεπάγεται άρνηση πρόσβασης για το συγκεκριμένο πρόσωπο σε ολόκληρη τη ζώνη Σένγκεν (βλ. ενότητα 1.3).
- Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ προβλέπει δικαίωμα ασύλου και απαγόρευση της επαναπροώθησης. Το κεκτημένο της ΕΕ όσον αφορά το άσυλο εφαρμόζεται από τη στιγμή κατά την οποία κανείς φτάνει σε σύνορα της ΕΕ (βλ. ενότητα 1.6).
- Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ΕΣΔΑ επιβάλλει περιορισμούς ως προς το δικαίωμα ενός κράτους να θέτει υπό κράτηση ή να αποπέμψει έναν μετανάστη στα σύνορά του (βλ. εισαγωγή του παρόντος κεφαλαίου και ενότητες 1.5 και 1.6), ανεξαρτήτως του εάν ο μετανάστης βρίσκεται σε ζώνη διέλευσης ή με άλλον τρόπο εντός της δικαιοδοσίας του συγκεκριμένου κράτους. Ενδέχεται επίσης να προβλέπεται υποχρέωση του κράτους να παράσχει δυνατότητα προσφυγής μέσω της οποίας να μπορεί να τεθεί υπόψη εθνικής αρχής τυχόν παραβίαση της ΕΣΔΑ (βλ. ενότητες 1.7 και 1.8).

Περαιτέρω νομολογία και σχετική βιβλιογραφία:

Για να συμβουλευτείτε περαιτέρω νομολογία, διαβάστε τις σχετικές οδηγίες στη σελίδα 293 του παρόντος εγχειριδίου. Πρόσθετο υλικό σχετικά με τα ζητήματα που καλύπτονται από το παρόν κεφάλαιο μπορεί να αναζητηθεί στην ενότητα «Περαιτέρω βιβλιογραφία» στη σελίδα 269.

2

Καθεστώς και σχετικά επίσημα έγγραφα

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
<p>Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου (2013/32/ΕΕ), Άρθρο 9 (δικαίωμα παραμονής)</p> <p>Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 6 (επίσημα έγγραφα)</p>	Αιτούντες άσυλο	ΕΔΔΑ, <i>Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> , 2008 και <i>Suso Musa κατά Μάλτας</i> , 2013 (είσοδος θεωρούμενη ως παράτυπη μέχρι την επίσημη έγκρισή της)
Οδηγία περί Αναγνώρισης (2011/95/ΕΕ)	Αναγνωρισμένοι πρόσφυγες και πρόσωπα στα οποία παρέχεται επικουρική προστασία	ΕΣΔΑ, Άρθρο 3 (απαγόρευση των βασανιστηρίων)
<p>Οδηγία περί των Τίτλων Παραμονής για Θύματα Εμπορίας Ανθρώπων (2004/81/ΕΚ)</p> <p>Οδηγία περί Κυρώσεων κατά των Εργοδοτών (2009/52/ΕΚ)</p>	Θύματα εμπορίας και ιδιαίτερα καταχρηστικοί όροι εργασίας	<p>Σύμβαση για τη Δράση Ενάντια στην Εμπορία Ανθρώπων, Άρθρο 14 (άδεια παραμονής και σε συνάρτηση προς την προσωπική κατάσταση του θύματος)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας</i>, 2010 (θύμα εμπορίας από τη Ρωσία ευρισκόμενο στην Κύπρο)</p>
	Πρόσωπα επηρεαζόμενα από προσωρινά μέτρα δυνάμει του Κανόνα 39	ΕΔΔΑ, <i>Mamatkulov και Askarov κατά Τουρκίας</i> , 2005 και <i>Savridin Dzhurayev κατά Ρωσίας</i> , 2013 (έκδοση παρά την επίκληση του Κανόνα 39 από το ΕΔΔΑ)

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ) ΔΕΚ, C-357/09, <i>Kadzoev</i> , 2009. ΔΕΕ, C-34/09, <i>Ruiz Zambrano</i> , 2011	Μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση	ΕΔΔΑ, <i>Kuric κατά Σλοβενίας</i> , 2012 (παράνομη στέρηση αδειών διαμονής)
Οδηγία για τους επί Μακρόν Διαμένοντες (2003/109/ΕΚ)	Επί μακρόν διαμένοντες	Σύμβαση περί εγκαταστάσεως, 13 Δεκεμβρίου 1955
Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο της συμφωνίας της Άγκυρας του 1970, Άρθρο 41 (ρήτρα διατήρησης της υφιστάμενης κατάστασης) Απόφαση 1/80 του Συμβουλίου Σύνδεσης ΕΟΚ-Τουρκίας (προνόμια για τα μέλη οικογένειας)	Τούρκοι υπήκοοι	
Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας (2004/38/ΕΚ)	Μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ προερχόμενα από τρίτες χώρες	
ΔΕΕ, C-135/08, <i>Rottmann</i> , 2010 (απώλεια της ιθαγένειας της Ένωσης)	Ανιθαγενείς	

Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο εξετάζει το καθεστώς και τα επίσημα έγγραφα για διάφορες ομάδες μεταναστών.

Για πολλούς μετανάστες το γεγονός ότι δεν έχει οριστεί το καθεστώς τους ή ότι δεν διαθέτουν επίσημα έγγραφα ως απόδειξη του καθεστώτος τους, οδηγεί ενίοτε σε διάφορα προβλήματα, όπως η άρνηση πρόσβασης σε δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες ή στην αγορά εργασίας. Το δίκαιο της ΕΕ περιλαμβάνει λεπτομερείς υποχρεωτικές διατάξεις σχετικά με το καθεστώς και τα επίσημα έγγραφα, τυχόν δε μη συμμόρφωση προς τις εν λόγω διατάξεις συνιστά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης. Το ΕΔΔΑ δύναται να κληθεί να εξετάσει το εάν τυχόν απουσία καθεστώτος ή επίσημων εγγράφων μπορεί να επηρεάζει την άσκηση δικαιώματος δυνάμει της ΕΣΔΑ από τον ενδιαφερόμενο και, εφόσον συμβαίνει αυτό, το εάν η επίδραση αυτή είναι δικαιολογημένη.

Εάν δεν έχει παρασχεθεί επίσημη έγκριση από το κράτος υποδοχής, η παρουσία υπηκόου τρίτης χώρας μπορεί να θεωρηθεί μη σύννομη από το εν λόγω κράτος.

Τόσο το δίκαιο της Ένωσης όσο και η ΕΣΔΑ ορίζουν, ωστόσο, τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες η παρουσία υπηκόου τρίτης χώρας πρέπει να θεωρείται νόμιμη, ακόμη και αν «δεν έχει εγκριθεί» από το οικείο κράτος (βλ. ενότητες 2.2 και 2.5). Ορισμένα από τα δικαιώματα που προβλέπονται στο πλαίσιο της ΕΕ, της ΕΣΔΑ, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και του ΕΚΧ παρέχονται μόνο σε εκείνους των οποίων η παρουσία σε μια δεδομένη χώρα είναι νόμιμη (βλ. Κεφάλαιο 8).

Η νομοθεσία της ΕΕ ενδέχεται να περιλαμβάνει ρητές διατάξεις σχετικά με συγκεκριμένο τύπο καθεστώτος που πρέπει να αναγνωρίζεται ή να χορηγείται. Ενδέχεται επίσης να καθιστά υποχρεωτική την έκδοση ειδικών επίσημων εγγράφων (βλ. ενότητες 2.1, 2.2 και 2.8). Στις περιπτώσεις όπου ένα πρόσωπο δικαιούται, δυνάμει της ευρωπαϊκής ή εθνικής νομοθεσίας, την αναγνώριση ενός ορισμένου καθεστώτος ή χορήγηση ορισμένων επίσημων εγγράφων, η μη χορήγηση του καθεστώτος ή η μη έκδοση των εγγράφων συνιστά παραβίαση της νομοθεσίας της ΕΕ.

Το ΕΔΔΑ δεν προβλέπει ρητά την υποχρέωση των κρατών να αναγνωρίζουν ένα ορισμένο καθεστώς υπέρ των μεταναστών ή να τους χορηγούν συγκεκριμένα έγγραφα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το δικαίωμα του σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (Άρθρο 8) ενδέχεται να συνεπάγεται υποχρέωση των κρατών να αναγνωρίζουν ένα καθεστώς, να χορηγούν άδεια παραμονής ή να εκδίδουν επίσημα έγγραφα σε μετανάστες. Ωστόσο, το Άρθρο 8 δεν μπορεί να ερμηνεύεται ως καθεαυτή εγγύηση του δικαιώματος χορήγησης ενός συγκεκριμένου τύπου άδειας παραμονής. Εφόσον η εθνική νομοθεσία προβλέπει διάφορα είδη αδειών παραμονής, το ΕΔΔΑ καλείται συνήθως να αναλύσει τις νομικές και πρακτικές συνέπειες της έκδοσης μιας συγκεκριμένης άδειας⁴⁹.

2.1. Αιτούντες άσυλο

Οι αιτούντες άσυλο ζητούν διεθνή προστασία βάσει της αδυναμίας επιστροφής στη χώρα καταγωγής τους λόγω δικαιολογημένου φόβου διώξεως ή κινδύνου να υποστούν κακομεταχείριση ή άλλη σοβαρή βλάβη (βλ. Κεφάλαιο 3).

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι αιτούντες άσυλο αναφέρονται ως «αιτούντες διεθνούς προστασίας». Η κατάσταση τους ρυθμίζεται βάσει του κεκτημένου της ΕΕ όσον αφορά το άσυλο. Όλα τα συναφή προς το εν λόγω κεκτημένο κείμενα, όπως και τα κράτη στα οποία εφαρμόζονται, παρατίθενται στο **Παράρτημα 1**. Η πρόσβαση στη

⁴⁹ ΕΔΔΑ, *Liū κατά Ρωσίας*, Αριθ. 42086/05, 6 Δεκεμβρίου 2007, σκέψη 50.

διαδικασία ασύλου εξετάζεται στο Κεφάλαιο 1. Η παρούσα ενότητα αφορά εκείνους τους αιτούντες άσυλο των οποίων οι αιτήσεις εκκρεμούν εν αναμονή της τελικής απόφασης. Η νομοθεσία της ΕΕ απαγορεύει την απομάκρυνση ενός αιτούντος άσυλο μέχρι τη λήψη απόφασης σχετικά με την αίτησή του. Το Άρθρο 9 παράγραφος 1 της [Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου](#) (2013/32/ΕΕ) ορίζει ότι η παρουσία του αιτούντος άσυλο στο έδαφος ενός κράτους μέλους της ΕΕ είναι νόμιμη. Το εν λόγω Άρθρο αναφέρει ότι στους αιτούντες άσυλο «επιτρέπεται να παραμείνουν στο κράτος μέλος» για τον σκοπό της διαδικασίας, μέχρις ότου ληφθεί απόφαση από την υπεύθυνη αρχή, μολονότι υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις, ιδιαίτερα για μεταγενέστερες αιτήσεις.

Το δικαίωμα χορήγησης επίσημων εγγράφων για τους αιτούντες άσυλο δυνάμει του δικαίου της ΕΕ καθορίζεται από την [Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής](#) (2013/33/ΕΕ, βλ. [Παράρτημα 1](#) για τα κράτη μέλη της ΕΕ που δεσμεύονται από την οδηγία). Το Άρθρο 6 της οδηγίας αναφέρει ότι σε όλους όσους υποβάλλουν αίτηση ασύλου πρέπει να χορηγείται, εντός τριών ημερών, έγγραφο το οποίο πιστοποιεί το καθεστώς τους ως αιτούντες άσυλο ή ότι μπορούν να παραμείνουν στο έδαφος του κράτους μέλους για όσο διάστημα εξετάζεται η αίτησή τους. Σύμφωνα με το Άρθρο 6 παράγραφος 2, τα κράτη δύνανται να μην το πράξουν όταν ο αιτών είναι υπό κράτηση ή στα σύνορα.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, δεν υπάρχει καμία αντίστοιχη διάταξη που να διέπει το καθεστώς των αιτούντων άσυλο κατά τη διάρκεια της εξέτασης των αιτήσεών τους για παροχή προστασίας. Είναι επομένως σημαντικό να εξεταστεί εάν, δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, μπορούν οι αιτούντες άσυλο να παραμείνουν στο έδαφος του κράτους μέλους για το διάστημα κατά το οποίο εξετάζεται η αίτησή τους.

Το Άρθρο 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ) της ΕΣΔΑ επιτρέπει την κράτηση των αιτούντων άσυλο με σκοπό να αποτραπεί τυχόν «παράνομη είσοδος τους» στο έδαφος ενός κράτους. Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, η είσοδος παραμένει «παράνομη» μέχρις ότου εγκριθεί επίσημα από τις εθνικές αρχές.

Παράδειγμα: Το ΕΔΔΑ έκρινε στην υπόθεση *Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*⁵⁰ ότι μια είσοδος εξακολουθεί να θεωρείται «παράνομη» μέχρις ότου εγκριθεί επίσημα από τις εθνικές αρχές. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η νόμιμη κράτηση ενός αιτούντος άσυλο επί επτά ημέρες και σε

50 ΕΔΔΑ, *Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 13229/03, 29 Ιανουαρίου 2008, σκέψη 65.

κατάλληλες συνθήκες ενόσω εξεταζόταν η αίτηση ασύλου του δεν συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 5 παράγραφος 1.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Suso Musa κατά Μάλτας*,⁵¹ πάντως, το Δικαστήριο έκρινε ότι οσάκις το κράτος, καθ' υπέρβαση των νομικών υποχρεώσεών του, θεσπίζει νομοθεσία με την οποία επιτρέπεται ρητά η είσοδος ή η παραμονή μεταναστών εν αναμονή απόφασης επί της αίτησης ασύλου τους, είτε αυτοτελώς είτε δυνάμει του ενωσιακού δικαίου, τυχόν συνεπακόλουθη κράτηση με σκοπό την αποτροπή της παράτυπης εισόδου θα μπορούσε να εγείρει ζήτημα νομιμότητας της κράτησης σύμφωνα με το Άρθρο 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ).

Το Άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4 της ΕΣΔΑ αναφέρεται στα δικαιώματα ελεύθερης κυκλοφορίας εκείνων που βρίσκονται «νόμιμα» σε ένα κράτος, ενώ το Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 7 προβλέπει ορισμένες διαδικαστικές εγγυήσεις έναντι της απέλασης για όσους βρίσκονται «νόμιμα» στο έδαφος ενός κράτους. Ένα πρόσωπο μπορεί, ωστόσο, να απολέσει το «νόμιμο» καθεστώς του.

Παράδειγμα: Ενώπιον της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ⁵², η γερμανική κυβέρνηση είχε αναγνωρίσει ότι οι αιτούντες άσυλο είναι νόμιμα διαμένοντες κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου. Ωστόσο, στην υπόθεση *Otwenyeye κατά Γερμανίας*⁵³, το Δικαστήριο αποδέχτηκε το επιχείρημα της κυβέρνησης ότι, παραβαίνοντας τους όρους που έχει καθορίσει το κράτος όσον αφορά την προσωρινή διαμονή του –δηλαδή την υποχρέωσή του να παραμείνει εντός των ορίων μιας συγκεκριμένης πόλης– ο αιτών είχε απολέσει το «νόμιμο» καθεστώς του και κατά συνέπεια δεν ενέπιπτε πλέον στο πεδίο εφαρμογής του Άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4 της ΕΣΔΑ.

51 ΕΔΔΑ, *Suso Musa κατά Μάλτας*, Αριθ. 42337/12, 23 Ιουλίου 2013.

52 CCRP/C/DEU/2002/5, 4 Δεκεμβρίου 2002.

53 ΕΔΔΑ, *Otwenyeye κατά Γερμανίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 44294/04, 20 Νοεμβρίου 2007.

2.2. Αναγνωρισμένοι πρόσφυγες και πρόσωπα τα οποία χρήζουν επικουρικής προστασίας

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων εγγυάται το δικαίωμα του ασύλου (Άρθρο 18), προχωρώντας πέρα από το δικαίωμα της αίτησης ασύλου. Όσοι πληρούν τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση ασύλου έχουν δικαίωμα να τους αναγνωριστεί το συγκεκριμένο καθεστώς. Τα Άρθρα 13 (καθεστώς πρόσφυγα) και 18 (καθεστώς επικουρικής προστασίας για όσους χρήζουν διεθνούς προστασίας αλλά δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση ασύλου) της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης** (2011/95/ΕΕ) προβλέπουν ρητά το δικαίωμα χορήγησης του καθεστώτος του πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας. Τα πρόσωπα στα οποία χορηγείται διεθνής προστασία ενδέχεται να απολέσουν το καθεστώς τους σε περίπτωση πραγματικής βελτίωσης της κατάστασης στη χώρα καταγωγής τους (βλ. κεφάλαιο 3.1.8).

Το Άρθρο 24 της ίδιας οδηγίας ρυθμίζει το δικαίωμα στη χορήγηση επίσημων εγγράφων. Τα πρόσωπα τα οποία αναγνωρίζονται ως χρήζοντα διεθνούς προστασίας δικαιούνται άδειες διαμονής: τριετείς για τους πρόσφυγες και μονοετείς στις περιπτώσεις επικουρικής προστασίας. Το Άρθρο 25 προβλέπει το δικαίωμα των προσφύγων, και σε ορισμένες περιπτώσεις και των δικαιούχων επικουρικής προστασίας, στη χορήγηση ταξιδιωτικών εγγράφων.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, δεν υπάρχει δικαίωμα ασύλου όπως αυτό που προβλέπεται από το Άρθρο 18 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Επίσης, το ΕΔΔΑ δεν μπορεί να εξετάζει εάν η άρνηση ή η ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα δυνάμει της Σύμβασης της Γενεύης του 1951⁵⁴ ή η μη αναγνώριση του δικαιώματος ασύλου δυνάμει της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης**⁵⁵ αντιβαίνει στην ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ δύναται, ωστόσο, να εξετάζει εάν η απομάκρυνση ενός αλλοδαπού θα συνεπαγόταν για εκείνον πραγματικό κίνδυνο μεταχείρισης που αντιβαίνει στο Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ ή σε ορισμένες άλλες διατάξεις της ΕΣΔΑ (βλ. Κεφάλαιο 3)⁵⁶.

54 ΕΔΔΑ, *Ahmed κατά Αυστρίας*, Αριθ. 25964/94, 17 Δεκεμβρίου 1996, σκέψη 38.

55 ΕΔΔΑ, *Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8319/07 και 11449/07, 28 Ιουνίου 2011, σκέψη 226 (σχετικά με το Άρθρο 15 της Οδηγίας περί Αναγνώρισης).

56 ΕΔΔΑ, *NA. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 25904/07, 17 Ιουλίου 2008, σκέψεις 106-07.

2.3. Θύματα εμπορίας και ιδιαίτερα καταχρηστικοί όροι εργασίας

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η Οδηγία περί Κυρώσεων κατά των Εργοδοτών (2009/52/ΕΚ) προβλέπει κυρώσεις για ορισμένες μορφές παράνομης απασχόλησης μεταναστών σε αντικανονική κατάσταση. Στην περίπτωση των εργαζομένων που είναι ανήλικοι ή εκείνων που υφίστανται ιδιαίτερα καταχρηστικούς όρους εργασίας, προβλέπεται η δυνατότητα χορήγησης προσωρινής άδειας διαμονής για τη διευκόλυνση της υποβολής καταγγελιών εις βάρος των εργοδοτών τους (Άρθρο 13).

Η Οδηγία 2004/81/ΕΚ του Συμβουλίου σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας σε αντικανονική μετανάστευση προβλέπει μια προθεσμία περίσκεψης κατά τη διάρκεια της οποίας το θύμα δεν μπορεί να απελαθεί. Η οδηγία προβλέπει επίσης τη υποχρέωση των κρατών μελών της ΕΕ να χορηγούν άδειες παραμονής σε θύματα εμπορίας τα οποία συνεργάζονται με τις αρχές (Άρθρα 6 και 8, αντίστοιχα). Η άδεια πρέπει να έχει διάρκεια τουλάχιστον έξι μηνών με δυνατότητα ανανέωσης. Παρότι δεν αφορά άμεσα τις άδειες διαμονής για θύματα εμπορίας ανθρώπων, η Οδηγία περί Εμπορίας Ανθρώπων του 2011 (2011/36/ΕΕ) ορίζει ότι η συνδρομή και τα υποστηρικτικά μέτρα πρέπει να παρέχονται πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την ολοκλήρωση των ποινικών διαδικασιών (Άρθρο 11). Ωστόσο, στις περιπτώσεις όπου δεν κινούνται διαδικασίες κατά των διακινητών ή το θύμα δεν έχει συνεργαστεί στο πλαίσιο τυχόν έρευνας, δεν υπάρχει σαφής απαίτηση για χορήγηση από το κράτος μέλος άδειας διαμονής.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η απαγόρευση της δουλείας και των καταναγκαστικών έργων βάσει του Άρθρου 4 της ΕΣΔΑ ενδέχεται, σε ορισμένες περιπτώσεις, να συνεπάγεται υποχρέωση των κρατών να διερευνούν υποθέσεις για τις οποίες υπάρχουν υπόνοιες εμπορίας ανθρώπων και να λαμβάνουν μέτρα για την προστασία των θυμάτων ή των δυνητικών θυμάτων.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*⁵⁷ του ΕΔΔΑ αφορούσε θύμα εμπορίας από τη Ρωσία ευρισκόμενο στην Κύπρο. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η Κύπρος δεν είχε συμμορφωθεί προς τις θετικές υποχρεώσεις της δυνάμει του Άρθρου 4 της ΕΣΔΑ για δύο λόγους: πρώτον, δεν είχε θεσπίσει κατάλληλο νομικό και διοικητικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων

⁵⁷ ΕΔΔΑ, *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*, Αριθ. 25965/04, 7 Ιανουαρίου 2010, σκέψη 284.

και, δεύτερον, δεν είχαν ληφθεί από την αστυνομία τα κατάλληλα επιχειρησιακά μέτρα για την προστασία του θύματος έναντι της εμπορίας ανθρώπων. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε επίσης ότι οι ρωσικές αρχές δεν είχαν διενεργήσει αποτελεσματική έρευνα σχετικά με την πρόσληψη του θύματος από τους διακινητές, η οποία είχε γίνει σε ρωσικό έδαφος. Η παράλειψη αυτή είχε εν τέλει πολύ σοβαρότερες συνέπειες, δεδομένων των συνθηκών αναχώρησης του θύματος από τη Ρωσία και του επακόλουθου θανάτου του στην Κύπρο.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, στα κράτη τα οποία έχουν προσχωρήσει στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά της εμπορίας ανθρώπων, οι αρχές πρέπει να διασφαλίζουν για τους φερόμενους ως θύματα μια περίοδο ανάκαμψης και περίσκεψης κατά τη διάρκεια της οποίας δεν επιτρέπεται η απομάκρυνσή τους (Άρθρο 14). Εάν οι αρμόδιες αρχές έχουν «εύλογους λόγους να πιστεύουν ότι ένα πρόσωπο υπήρξε θύμα εμπορίας», το πρόσωπο αυτό δεν μπορεί να απομακρύνεται από τη χώρα μέχρι να διαπιστωθεί το εάν έχει υπάρξει όντως θύμα αδικήματος σχετικού με την εμπορία ανθρώπων (Άρθρο 10 παράγραφος 2). Η αρμόδια αρχή μπορεί να χορηγεί σε θύματα ανανεώσιμες άδειες παραμονής εφόσον θεωρεί αναγκαία την παραμονή του θύματος λόγω της προσωπικής του κατάστασης ή για σκοπούς ποινικής έρευνας (Άρθρο 14 παράγραφος 1). Οι διατάξεις αυτές αποσκοπούν στο να διασφαλίζεται ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων δεν κινδυνεύουν να επιστρέψουν στις χώρες τους χωρίς να τους έχει παρασχεθεί η κατάλληλη βοήθεια (βλ. επίσης Κεφάλαιο 9 σχετικά με τις ευάλωτες ομάδες και, για τον κατάλογο των κυρώσεων, [Παράρτημα 2](#)).

2.4. Πρόσωπα επηρεαζόμενα από προσωρινά μέτρα δυνάμει του Κανόνα 39

Όταν το ΕΔΔΑ λαμβάνει μια προσφυγή, δύναται να αποφασίσει ότι ένα κράτος πρέπει να λάβει ορισμένα προσωρινά μέτρα ενόσω συνεχίζει την εξέταση της υπόθεσης⁵⁸. Αυτά αναφέρονται συνήθως ως μέτρα του Κανόνα 39⁵⁹ και συνίστανται στο να ζητείται από ένα κράτος να αποφεύγει την επιστροφή ανθρώπων σε χώρες όπου εικάζεται ότι θα αντιμετωπίζαν κίνδυνο θανάτου, βασανιστηρίων ή άλλης κακομεταχείρισης. Σε πολλές περιπτώσεις αυτό αφορά αιτούντες άσυλο των οποίων οι αιτήσεις έχουν απορριφθεί οριστικά και οι οποίοι έχουν εξαντλήσει όλα τα δικαιώματα

58 ΕΔΔΑ, *Κανόνες του Δικαστηρίου*, όπως ισχύουν την 1η Σεπτεμβρίου 2012, Κανόνας 39.

59 Για λεπτομερείς οδηγίες σχετικά με τον τρόπο υποβολής αιτήματος δυνάμει του Κανόνα 39, βλ. UNHCR (2012).

προσφυγής τους δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας. Σε ορισμένα κράτη ενδέχεται να μην είναι σαφές ποιο είναι το καθεστώς ενός προσώπου όταν το ΕΔΔΑ επιβάλλει προσωρινό μέτρο του Κανόνα 39 για την πρόληψη της απομάκρυνσης του εν λόγω προσώπου ενόσω εξετάζει την υπόθεσή του⁶⁰. Ανεξαρτήτως του ζητήματος του καθεστώτος, το κράτος που προβαίνει στην απέλαση υποχρεούται να συμμορφώνεται προς οποιοδήποτε μέτρο του Κανόνα 39 το οποίο υποδεικνύεται από το ΕΔΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Mamatkulov και Askarov κατά Τουρκίας*⁶¹, το καθού κράτος εξέδωσε τους προσφεύγοντες στο Ουζμπεκιστάν παρά το προσωρινό μέτρο του Κανόνα 39 που υπέδειξε το ΕΔΔΑ. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης κατέδειξαν σαφώς ότι, ως αποτέλεσμα της έκδοσής τους, το Δικαστήριο δεν είχε τη δυνατότητα να προβεί σε κατάλληλη εξέταση των αιτιάσεων των προσφευγόντων σύμφωνα με την καθιερωμένη πρακτική του σε παρόμοιες υποθέσεις. Αυτό εμπόδισε εν τέλει το Δικαστήριο από το να τους προστατεύσει έναντι δυνητικών παραβιάσεων της ΕΣΔΑ. Δυνάμει του Άρθρου 34 της Σύμβασης, τα κράτη μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να αποφεύγουν οποιαδήποτε πράξη ή παράλειψη η οποία θα παρεμπόδιζε την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος προσφυγής οποιουδήποτε προσώπου. Τυχόν μη συμμόρφωση κράτους μέλους προς προσωρινά μέτρα πρέπει να θεωρείται ως παρεμπόδιση του Δικαστηρίου στην αποτελεσματική εξέταση της προσφυγής και ως παρεμπόδιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος του προσφεύγοντος, άρα και ως παραβίαση του Άρθρου 34 της Σύμβασης.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Savridin Dzhurayev κατά Ρωσίας*⁶² ο αιτών υπέστη αναγκαστική μεταγωγή στο Τατζικιστάν στο πλαίσιο ειδικής επιχείρησης με τη συμμετοχή Ρώσων κρατικών λειτουργών, παρότι βρισκόταν σε ισχύ προσωρινό μέτρο που είχε διαταχθεί από το ΕΔΔΑ. Λόγω της παραβίασης του προσωρινού μέτρου από το εναγόμενο κράτος, ο αιτών εκτέθηκε σε κίνδυνο κακομεταχείρισης στο Τατζικιστάν, το δε Δικαστήριο εμποδίστηκε στο να του διασφαλίσει την αποτελεσματική και ουσιαστική απόλαυση των δικαιωμάτων του όπως αυτά απορρέουν από το Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ. Ως εκ τούτου, διαπιστώθηκε παραβίαση των άρθρων 34 και 3 της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο διέταξε το εναγόμενο κράτος να λάβει απτά διορθωτικά μέτρα για να διασφαλίσει την προστασία του αιτούντος

60 ΕΔΔΑ, *Azimov κατά Ρωσίας*, Αριθ. 67474/11, 18 Απριλίου 2013.

61 ΕΔΔΑ, *Mamatkulov και Askarov κατά Τουρκίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 46827/99 και 46951/99, 4 Φεβρουαρίου 2005.

62 ΕΔΔΑ, *Savridin Dzhurayev κατά Ρωσίας*, Αριθ. 71386/10, 25 Απριλίου 2013.

από τους κινδύνους που διέτρεχε η ζωή και η υγεία του στην αλλοδαπή δικαιοδοσία. Επίσης, λόγω του επαναλαμβανόμενου χαρακτήρα τέτοιου είδους περιστατικών, το Δικαστήριο διέταξε το εναγόμενο κράτος να επιλύσει αμελλητί το χρονίζον αυτό πρόβλημα λαμβάνοντας αποφασιστικά μέτρα γενικού χαρακτήρα για να διασφαλίσει την αποτελεσματική προστασία πιθανών θυμάτων σύμφωνα με τα προσωρινά μέτρα που διατάσσονται από το Δικαστήριο.

2.5. Μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση

Η παρουσία όσων έχουν εισέλθει ή παραμένει σε ένα κράτος χωρίς άδεια ή νόμιμη δικαιολογία θεωρείται αντικανονική ή μη σύννομη. Αντικανονική ή μη σύννομη παρουσία μπορεί να προκύψει με διάφορους τρόπους, από τη λαθραία είσοδο ή την απομάκρυνση από τόπο υποχρεωτικής διαμονής μέχρι την αδυναμία ανανέωσης μιας κατά τα λοιπά νόμιμης άδειας παραμονής λόγω αλλαγής της προσωπικής κατάστασης. Η έλλειψη νόμιμου καθεστώτος επηρεάζει συχνά τη δυνατότητα ενός προσώπου να ασκεί άλλα διαδικαστικά και ουσιαστικά δικαιώματά του (βλ. [ενότητα 8.6](#) για την πρόσβαση στην κοινωνική ασφάλιση και την κοινωνική πρόνοια).

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, σύμφωνα με την [Οδηγία περί Επιστροφής](#) (2008/115/ΕΚ, βλ. [Παράρτημα 1](#) για τα κράτη μέλη της ΕΕ που δεσμεύονται από την οδηγία), οι παρανόμως διαμένοντες υπήκοοι τρίτων χωρών δεν μπορούν πλέον να αφήνονται σε απροσδιόριστη κατάσταση. Τα κράτη μέλη της ΕΕ τα οποία αφορά η οδηγία πρέπει είτε να νομιμοποιούν τη διαμονή τους είτε να εκδίδουν απόφαση επιστροφής.

Κάθε πρόσωπο χωρίς νόμιμη άδεια παραμονής εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. Το Άρθρο 6 υποχρεώνει τα κράτη μέλη της ΕΕ να εκδίδουν «απόφαση επιστροφής». Ωστόσο, το Άρθρο 6 παράγραφος 4 ορίζει επίσης τις περιστάσεις υπό τις οποίες τα κράτη απαλλάσσονται από την εν λόγω υποχρέωση. Παράλληλα με τους ανθρωπιστικούς ή άλλους λόγους, νομιμοποίηση της παραμονής μπορεί να γίνεται και για άλλους επιτακτικούς λόγους που σχετίζονται με την οικογενειακή ή την ιδιωτική ζωή, όπως αυτή κατοχυρώνεται δυνάμει του Άρθρου 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ (βλ. Κεφάλαιο 5 για την οικογενειακή ζωή).

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *M. Ghevondyan*⁶³, της 4ης Ιουνίου 2012, το Γαλλικό Συμβούλιο της Επικρατείας (*Conseil d'Etat*) έκρινε ότι το Άρθρο 6 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* δεν επιβάλλει στις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών την υποχρέωση να λαμβάνουν συστηματικά αποφάσεις επιστροφής για τους υπηκόους τρίτων χωρών σε αντικανονική κατάσταση. Το Άρθρο 6 παράγραφος 4 αναφέρει μια σειρά εξαιρέσεων και αποκλίσεων σε σχέση με το Άρθρο 6 παράγραφος 1. Κατά συνέπεια, οι αποφάσεις επιστροφής μπορούν να μη λαμβάνονται αυτομάτως. Η διοίκηση υποχρεούται να εξετάζει την προσωπική και οικογενειακή κατάσταση του αλλοδαπού και να λαμβάνει υπόψη περιστάσεις οι οποίες ενδέχεται να συνιστούν λόγους αποτροπής μιας διαταγής απέλασης. Σε αυτούς συγκαταλέγονται το συμφέρον του παιδιού, η κατάσταση της οικογένειας και η υγεία του αλλοδαπού, όπως αναφέρεται στο Άρθρο 5 της οδηγίας. Κατά συνέπεια, τα δικαστήρια πρέπει να επανεξετάζουν, εφόσον ο αλλοδαπός επικαλείται τέτοιους λόγους, τη νομιμότητα της απόφασης ενόψει των συνεπειών της για την προσωπική κατάσταση του αλλοδαπού.

Η δυνατότητα παραμονής των ενδιαφερομένων ενόψει της έκβασης τυχόν διαδικασίας με την οποία ζητείται νομιμοποίηση της παραμονής είναι εφικτή (Άρθρο 6 παράγραφος 5), αλλά όχι υποχρεωτική, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των αιτούντων άσυλο. Η διάταξη δεν αφορά το καθεστώς των συγκεκριμένων ανθρώπων. Η αιτιολογική σκέψη 12 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* φανερώνει επίγνωση του συνήθους γεγονότος ότι ορισμένοι εξ όσων παραμένουν χωρίς άδεια δεν μπορούν να απομακρυνθούν. Επισημαίνει επίσης ότι τα κράτη πρέπει να χορηγούν γραπτή βεβαίωση της κατάστασής τους, αλλά τούτο δεν μνημονεύεται και στο κυρίως σώμα της οδηγίας. Η κατάσταση είναι πιο σοβαρή για όσους πρέπει να αφεθούν ελεύθεροι διότι έχει παρέλθει το μέγιστο διάστημα κράτησής τους (βλ. Κεφάλαιο 6 σχετικά με την κράτηση), αλλά εξακολουθούν να μην έχουν άδεια παραμονής⁶⁴.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Kadzoev*⁶⁵, ένας Τσετσένος αιτών άσυλο, του οποίου η αίτηση απορρίφθηκε από τη Βουλγαρία και ο οποίος δεν μπορούσε ωστόσο να απομακρυνθεί, αφέθηκε ελεύθερος μετά από απόφαση του ΔΕΕ σύμφωνα με την οποία η ισχύουσα νομοθεσία της ΕΕ δεν μπορούσε σε καμία περίπτωση να επιτρέψει υπέρβαση της μέγιστης περιόδου κράτησης. Μετά την απελευθέρωσή του, ο αιτών βρέθηκε χωρίς καθεστώς και χωρίς επίσημα έγγραφα, σε κατάσταση απόλυτης ένδειας, καθώς η βουλγαρική νομοθεσία δεν προέβλεπε σε μια

63 Γαλλία, Συμβούλιο της Επικρατείας (*Conseil d'Etat*), *M. Ghevondyan*, 4 Ιουνίου 2012.

64 Για την κατάσταση των μη απομακρυνόμενων προσώπων, βλ. *FRA (2011b)* Κεφάλαιο 2.

65 ΔΕΚ, C-357/09 (Συλλογή 2009, σ. I-11189), *Kadzoev (Huchbarov)*, 30 Νοεμβρίου 2009.

τέτοια περίπτωση τη χορήγηση καθεστώτος παρότι ο αιτών δεν μπορούσε να απομακρυνθεί.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, δεν προβλέπεται δικαίωμα χορήγησης ειδικού καθεστώτος ή σχετικών επίσημων εγγράφων στη χώρα υποδοχής: ωστόσο, τυχόν άρνηση ενδέχεται σε ορισμένες περιπτώσεις να συνιστά παραβίαση της ΕΣΔΑ εάν είναι αποτέλεσμα διακρίσεων.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Kiyutin κατά Ρωσίας*⁶⁶, ένας Ουζμπέκος υπήκοος, ο οποίος είχε παντρευτεί και είχε αποκτήσει ένα παιδί με μια Ρωσίδα, ζήτησε άδεια παραμονής από τις ρωσικές αρχές. Το αίτημά του δεν έγινε δεκτό διότι, μετά από τη σχετική εξέταση, βρέθηκε θετικός στον ιό του AIDS (HIV). Το ΕΔΔΑ επεσήμανε την ιδιαίτερα ευάλωτη κατάσταση των ατόμων που έχουν μολυνθεί από τον ιό HIV και αναγνώρισε ότι η εν λόγω ασθένεια μπορούσε να ισοδυναμεί με μια μορφή αναπηρίας. Η γενική διάταξη του εθνικού δικαίου περί απέλασης των μη υπηκόων φορέων του ιού HIV δεν άφηνε κανένα περιθώριο εξατομικευμένης αξιολόγησης με βάση τα πραγματικά γεγονότα μιας συγκεκριμένης περίπτωσης και κρίθηκε ως μη αντικειμενικά αιτιολογημένη. Το Δικαστήριο έκρινε κατά συνέπεια ότι ο προσφεύγων είχε υπάρξει θύμα διάκρισης λόγω της κατάστασης της υγείας του, γεγονός που συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 14 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το Άρθρο 8.

Δυνάμει του ΕΚΧ, το προσωπικό πεδίο εφαρμογής περιορίζεται, καταρχήν, στους υπηκόους άλλων συμβαλλόμενων κρατών οι οποίοι διαμένουν νόμιμα ή εργάζονται νόμιμα στο έδαφος ενός κράτους. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΕΚΔ) έχει κρίνει ωστόσο ότι, λόγω του θεμελιώδους χαρακτήρα και του δεσμού τους με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ορισμένα δικαιώματα εφαρμόζονται σε όλα τα πρόσωπα που βρίσκονται στο έδαφος ενός κράτους, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών χωρίς έγγραφα. Σε αυτά συγκαταλέγεται το δικαίωμα στην παροχή ιατρικής βοήθειας⁶⁷, το δικαίωμα στέγασης⁶⁸ και το δικαίωμα εκπαίδευσης⁶⁹.

66 ΕΔΔΑ, *Kiyutin κατά Ρωσίας*, Αριθ. 2700/10, 10 Μαρτίου 2011.

67 ΕΕΚΔ, *International Federation of Human Rights Leagues κατά Γαλλίας*, προσφυγή Αριθ. 14/2003, απόφαση επί της ουσίας, 8 Σεπτεμβρίου 2004.

68 ΕΕΚΔ, *Defence for Children International κατά Κάτω Χωρών*, προσφυγή Αριθ. 47/2008, απόφαση επί της ουσίας, 20 Οκτωβρίου 2009.

69 ΕΕΚΔ, Συμπεράσματα 2011, Γενική εισαγωγή, Ιανουάριος 2012, παράγραφος 10, Δήλωση ερμηνείας επί του Αρθρου 17 παράγραφος 2.

2.6. Επί μακρόν διαμένοντες

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η Οδηγία για τους επί Μακρόν Διαμένοντες (2003/109/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2011/51/ΕΕ, βλ. Παράρτημα 1 για τα κράτη που δεσμεύονται από την οδηγία) προβλέπει το δικαίωμα του ενισχυμένου καθεστώτος του «επί μακρόν διαμένοντος» για τους υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν σε κράτος μέλος της ΕΕ νόμιμα και αδιάλειπτα επί πέντε τουλάχιστον έτη⁷⁰. Το εν λόγω δικαίωμα υπόκειται σε προϋποθέσεις ύπαρξης σταθερών και τακτικών πόρων και ασφάλισης ασθενείας. Δεν υπάρχει νομολογία σχετική με την ερμηνεία των συγκεκριμένων προϋποθέσεων αλλά, σε ό,τι αφορά παρόμοιες απαιτήσεις της Οδηγίας περί Οικογενειακής Επανένωσης (2003/86/ΕΚ, βλ. Παράρτημα 5 για τις οικογένειες), το ΔΕΕ έχει ταχθεί υπέρ της αυστηρής εφαρμογής των εν λόγω προϋποθέσεων. Υποστήριξε δε ότι το περιθώριο ελιγμών των κρατών μελών της ΕΕ δεν πρέπει να χρησιμοποιείται με τρόπο που να υπονομεύει τον σκοπό της οδηγίας⁷¹.

Δυνάμει του Άρθρου 11 της Οδηγίας για τους επί Μακρόν Διαμένοντες, η χορήγηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος συνεπάγεται ίση μεταχείριση με τους ημεδαπούς σε διάφορους σημαντικούς τομείς (βλ. Κεφάλαιο 8 για τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα).

Σύμφωνα με το ΔΕΕ, τα κράτη μέλη της ΕΕ δεν μπορούν να επιβάλλουν υπερβολικά και δυσανάλογα τέλη για τη χορήγηση αδειών παραμονής σε υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες και στα μέλη των οικογενειών τους. Με την επιβολή τέτοιων τελών θα διακυβευόταν η επίτευξη του σκοπού που επιδιώκεται από την οδηγία, η οποία θα έχανε με τον τρόπο αυτό την αποτελεσματικότητά της.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση Ευρωπαϊκή Επιτροπή *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*⁷², το ΔΕΕ έκρινε ότι οι Κάτω Χώρες δεν είχαν ανταποκριθεί στην υποχρέωσή τους δυνάμει της Οδηγίας για τους επί Μακρόν Διαμένοντες, στον βαθμό που επέβαλαν υπερβολικά και δυσανάλογα τέλη (τα οποία κυμαίνονταν από 188 έως 830 ευρώ) σε i) υπηκόους τρίτων χωρών που αιτούνταν το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος, ii) υπηκόους τρίτων χωρών στους οποίους έχει χορηγηθεί το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ και ζητούσαν

70 Βλ. επίσης ΔΕΕ, C-502/10 [2012], *Staatssecretaris van Justitie κατά Mangat Singh*, 18 Οκτωβρίου 2012.

71 ΔΕΕ, C-578/08 (Συλλογή 2010, σ. ECR I-01839), *Chakroun κατά Minister van Buitenlandse Zaken*, 4 Μαρτίου 2010, σκέψη 52.

72 ΔΕΕ, C-508/10, *Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Βασιλείου των Κάτω Χωρών*, 26 Απριλίου 2012, σκέψη 70.

να ασκήσουν το δικαίωμα διαμονής τους και iii) μέλη των οικογενειών υπηκόων τρίτων χωρών που ζητούσαν επανένωση. Πιο συγκεκριμένα, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι τα κράτη μέλη δεν διαθέτουν απεριόριστη διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την επιβολή τελών στους υπηκόους τρίτων χωρών κατά την έκδοση άδειας διαμονής, καθώς και ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να καθορίζουν χρεώσεις οι οποίες ενδέχεται να δημιουργούν εμπόδια στην άσκηση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται από την *Οδηγία για τους επί Μακρόν Διαμένοντες*.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η επί μακρόν διαμονή έχει γενικά αναγνωριστεί ως παράγοντας που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε περίπτωση που προτείνεται απέλαση (βλ. *ενότητα 3.4*).

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Kuric κατά Σλοβενίας*⁷³, το ΕΔΔΑ εξέτασε το σλοβενικό μητρώο μόνιμων κατοίκων και τη «διαγραφή» πρώην πολιτών της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (ΣΟΔΓ) οι οποίοι εξακολουθούσαν να είναι μόνιμοι κάτοικοι αλλά δεν είχαν ζητήσει τη σλοβενική υπηκοότητα εντός προθεσμίας έξι μηνών. Οι συνέπειες μιας τέτοιας «διαγραφής» ήταν ότι ορισμένα άτομα είτε κατέληγαν ανίθαγενείς είτε έχαναν τα δικαιώματα διαμονής τους⁷⁴. Οι αλλοδαποί που δεν ήταν πολίτες άλλων δημοκρατιών της ΣΟΔΓ δεν επηρεάζονταν από το συγκεκριμένο γεγονός. Το ΕΔΔΑ επανέλαβε ότι ενδέχεται να υπάρχουν θετικές υποχρεώσεις οι οποίες συνδέονται άμεσα με τον αποτελεσματικό σεβασμό της προσωπικής ή οικογενειακής ζωής, ιδίως στην περίπτωση των μακροχρόνιων μεταναστών, όπως οι προσφεύγοντες οι οποίοι είχαν παρανόμως «διαγραφεί» από το μητρώο μόνιμων κατοίκων κατά παράβαση του 8 της ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ έκρινε επίσης ότι η διαφορετική μεταχείριση μεταξύ αλλοδαπών μη υπηκόων της πρώην ΣΟΔΓ και εκείνων που αποτελούσαν στο παρελθόν πολίτες της ΣΟΔΓ συνιστούσε διάκριση κατά παράβαση του Άρθρου 14 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το Άρθρο 8.

Η ευρωπαϊκή Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης περί εγκαταστάσεως (1955) προβλέπει ενισχυμένο καθεστώς σε όλα τα κράτη μέλη για τους επί μακρόν διαμένοντες, μόνο όμως εφόσον είναι πολίτες κρατών μερών στη Σύμβαση.

73 ΕΔΔΑ, *Kuric κ.λπ. κατά Σλοβενίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 26828/06, 26 Ιουνίου 2012.

74 Η Σλοβενία δεν έχει προσχωρήσει στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης του 2006 για την αποφυγή της ανιθαγένειας σε περιπτώσεις διαδοχής κρατών.

2.7. Τούρκοι πολίτες

Η Συμφωνία της Άγκυρας που υπογράφηκε το 1963, όπως και το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο της Συμφωνίας της Άγκυρας που προστέθηκε το 1970, ενισχύουν το εμπόριο και τις οικονομικές σχέσεις μεταξύ της τότε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και της Τουρκίας με την προοπτική μιας πιθανής ένταξης της χώρας στην ΕΟΚ. Η συμφωνία έχει αποτελέσει αντικείμενο περισσότερων από 40 αποφάσεων του ΔΕΕ και, παλαιότερα, του ΔΕΚ. Έχει επίσης συμπληρωθεί από σειρά αποφάσεων του Συμβουλίου Σύνδεσης, ορισμένες εκ των οποίων αφορούν το καθεστώς των πολυάριθμων Τούρκων πολιτών στο έδαφος των κρατών μελών της ΕΕ. Η συμφωνία δεν δίνει στους Τούρκους ουσιαστικά δικαιώματα εισόδου ή διαμονής σε κανένα κράτος μέλος της ΕΕ. Ωστόσο, οι αυτοαπασχολούμενοι και οι πάροχοι υπηρεσιών επωφελούνται από ρήτρα διατήρησης της ισχύουσας κατάστασης (ρήτρα «standstill», Άρθρο 41 του [Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου](#)). Η εν λόγω ρήτρα εμποδίζει τα κράτη να επιβάλλουν νέες και αυστηρότερες διαδικαστικές ή οικονομικές προϋποθέσεις έναντι των κατηγοριών αυτών σε σχέση με εκείνες που ίσχυαν ήδη κατά τη στιγμή της έναρξης ισχύος της συμφωνίας⁷⁵. Τα δικαιώματα αυτά δεν ισχύουν και για Τούρκους υπηκόους οι οποίοι επιθυμούν να κάνουν χρήση –και όχι να παρέχουν– υπηρεσίες⁷⁶.

Παράδειγμα: Οι απαιτήσεις που επιβάλλονται στους Τούρκους οδηγούς φορτηγών, οι οποίοι απασχολούνται από τουρκικές επιχειρήσεις στην Τουρκία προκειμένου να οδηγούν φορτηγά με προορισμό τη Γερμανία, έχουν εξεταστεί στο πλαίσιο διαφόρων υποθέσεων. Οι υποθέσεις αυτές αφορούσαν επομένως το δικαίωμα των τουρκικών επιχειρήσεων να παρέχουν ελεύθερα υπηρεσίες στα κράτη μέλη της ΕΕ. Στην υπόθεση *Abatay*⁷⁷, το ΔΕΚ έκρινε ότι η Γερμανία δεν πρέπει να εφαρμόζει απαίτηση έκδοσης άδειας εργασίας για τους Τούρκους υπηκόους που επιθυμούν να παρέχουν υπηρεσίες στο έδαφος της εάν η συγκεκριμένη απαίτηση δεν ίσχυε ήδη τη στιγμή κατά την οποία τέθηκε σε εφαρμογή η ρήτρα «standstill».

75 ΔΕΚ, C-37/98 (Συλλογή 2000, σ. I-02927), *The Queen κατά Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnasir Savas*, 11 Μαΐου 2000· ΔΕΚ, C-16/05 (Συλλογή 2007, σ. I-07415), *The Queen, κατόπιν αιτήσεως των Veli Turm και Mehmet Dari κατά Secretary of State for the Home Department*, 20 Σεπτεμβρίου 2007· ΔΕΕ, C-186/10, *Oguz κατά Secretary of State for the Home Department*, 21 Ιουλίου 2011.

76 ΔΕΕ, C-221/11, *Leyla Ecem Demirkan κατά Bundesrepublik Deutschland*, 24 Σεπτεμβρίου 2013.

77 ΔΕΚ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-317/01 και C-369/01 (Συλλογή 2003, σ. I-12301), *Eran Abatay κ.λπ. και Nadi Sahin κατά Bundesanstalt für Arbeit*, 21 Οκτωβρίου 2003.

Η υπόθεση *Soysal*⁷⁸ αφορούσε απαίτηση έκδοσης θεώρησης εισόδου. Το ΔΕΚ έκρινε ότι το Άρθρο 41 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου της Συμφωνίας της Άγκυρας απέκλειε τη δυνατότητα απαίτησης για έκδοση θεώρησης εισόδου από τη Γερμανία για Τούρκους υπηκόους που επιθυμούν να παρέχουν υπηρεσίες για λογαριασμό τουρκικής επιχείρησης εάν μια τέτοια απαίτηση δεν ίσχυε κατά τη στιγμή της έναρξης ισχύος του Πρωτοκόλλου. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, το συμπέρασμα αυτό δεν επηρεάζεται από το γεγονός ότι η εθνική νομοθεσία μέσω της οποίας θεσπίζεται η υποχρέωσης έκδοσης θεώρησης είχε ψηφιστεί κατ' εφαρμογή του *Κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 539/2001* της ΕΕ (βλ. Κεφάλαιο 1). Το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ πρέπει να ερμηνεύεται με τρόπο ο οποίος συνάδει προς τη διεθνή συμφωνία στην οποία περιλαμβάνεται η ρήτρα «standstill».

Στην υπόθεση *Oguz*⁷⁹, το ΔΕΕ υποστήριξε ότι η ρήτρα «standstill» δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη της ΕΕ να χρησιμοποιούν το εθνικό δίκαιο για την αντιμετώπιση καταχρήσεων σε σχέση με τη μετανάστευση. Ωστόσο, το γεγονός ότι ο κ. Oguz είχε προχωρήσει σε αυτοαπασχόληση, κατά παράβαση της εθνικής νομοθεσίας περί μετανάστευσης, οκτώ χρόνια αφότου είχε λάβει άδεια προκειμένου να εισέλθει και να παραμείνει στη χώρα, δεν θεωρήθηκε καταχρηστική πράξη από το ΔΕΕ.

Όσον αφορά τα νεότερα κράτη μέλη της ΕΕ, η ημερομηνία έναρξης της ισχύος της ρήτρας «standstill» για τους τούρκους υπηκόους είναι η ημερομηνία ένταξής τους στην Ένωση.

Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο της Συμφωνίας της Άγκυρας του 1970 προβλέπει διάφορα δικαιώματα, τα οποία εξετάζονται στο Κεφάλαιο 8, σχετικά με την πρόσβαση στα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Όσον αφορά το καθεστώς, οι Τούρκοι πολίτες δικαιούνται να παραμένουν στο έδαφος των κρατών μελών ενόσω

78 ΔΕΚ, C-228/06 (Συλλογή 2009, σ. I-01031), *Mehmet Soysal και Ibrahim Savatli κατά Bundesrepublik Deutschland*, 19 Φεβρουαρίου 2009.

79 ΔΕΕ, C-186/10, (Συλλογή 2011, σ. I-06957), *Oguz κατά Secretary of State for the Home Department*, 21 Ιουλίου 2011, σκέψη 46-ΔΕΚ, C-16/05 (Συλλογή 2007, σ. I-07415), *The Queen, κατόπιν αιτήσεως των Veli Turm και Mehmet Dari κατά Secretary of State for the Home Department*, 20 Σεπτεμβρίου 2007.

ασκούν τα κοινωνικά δικαιώματά τους, όπως και τα δικαιώματά τους σε σχέση με την αγορά εργασίας⁸⁰.

Τα μέλη των οικογενειών, συμπεριλαμβανομένων όσων δεν είναι Τούρκοι υπήκοοι, απολαύουν της ευνοϊκής μεταχείρισης δυνάμει της απόφασης 1/80 του Συμβουλίου Σύνδεσης, το οποίο θεσπίστηκε βάσει της Συμφωνίας της Άγκυρας («Συμβούλιο Σύνδεσης ΕΟΚ-Τουρκίας», βλ. Κεφάλαιο 5 για την οικογενειακή ζωή)⁸¹. Τα δικαιώματα αυτά δεν υπόκεινται στους όρους που σχετίζονται με τον λόγο για τον οποίο θεσπίστηκε αρχικά το δικαίωμα εισόδου και διαμονής για τον Τούρκο υπήκοο στο κράτος μέλος υποδοχής.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Altun*⁸², το ΔΕΚ έκρινε ότι το γεγονός ότι ένας Τούρκος υπήκοος είχε αποκτήσει δικαίωμα διαμονής σε κράτος μέλος της ΕΕ και, αντίστοιχα, το δικαίωμα της πρόσβασης στην αγορά εργασίας του εν λόγω κράτους ως πρόσφυγας, δεν εμπόδιζε μέλος της οικογένειάς του από το να απολαύει των δικαιωμάτων που απορρέουν από την απόφαση Αριθ. 1/80 του Συμβουλίου Σύνδεσης. Επιπλέον, στην υπόθεση *Kahveci*⁸³, το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι τα μέλη της οικογένειας ενός Τούρκου εργάτη εξακολουθούσαν να μπορούν να διεκδικούν τα δικαιώματα που τους παρέχονται δυνάμει μιας τέτοιας απόφασης, αφότου ο εργάτης είχε αποκτήσει την υπηκοότητα του κράτους μέλους υποδοχής στην ΕΕ διατηρώντας ταυτόχρονα την τουρκική υπηκοότητά του.

2.8. Μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ ή της Ελβετίας, προερχόμενα από τρίτες χώρες

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, τα μέλη των οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ ή της Ελβετίας, ανεξαρτήτως υπηκοότητας, καθώς και οι υπήκοοι τρίτων χωρών που είναι μέλη

80 ΔΕΚ, C-337/07 (Συλλογή 2008, σ. I-10323), *Altun κατά Stadt Böblingen*, 18 Δεκεμβρίου 2008, σκέψη 21 ΔΕΚ, C-171/95 (Συλλογή 1997, σ. I-00329), *Recep Tetik κατά Land Berlin*, 23 Ιανουαρίου 1997, σκέψη 48· Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης περί εγκαταστάσεως (1955), Άρθρο 2: «[...] κάθε συμβαλλόμενο μέρος [στα οποία συμπεριλαμβάνεται η Τουρκία και πολλές άλλες χώρες της ΕΕ] διευκολύνει, στον βαθμό που του το επιτρέπουν οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες του, την παρατεταμένη ή μόνιμη διαμονή υπηκόων των υπολοίπων συμβαλλόμενων μερών στο έδαφός του».

81 ΔΕΕ, C-451/11, *Natthaya Dülger κατά Wetteraukreis*, 19 Ιουλίου 2012.

82 ΔΕΚ, C-337/07 (Συλλογή 2008, σ. I-10323), *Altun κατά Stadt Böblingen*, 18 Δεκεμβρίου 2008, σκέψη 50.

83 ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-7/10 και C-9/10, *Staatssecretaris van Justitie κατά Tayfun Kahveci και Osman Inan*, 29 Μαρτίου 2012.

των οικογενειών υπηκόων της ΕΕ οι οποίοι έχουν ασκήσει το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας, απολαμβάνουν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, του δικαιώματος εισόδου και διαμονής στο έδαφος κράτους μέλους προκειμένου να συνοδεύσουν ή να συναντήσουν τον πολίτη του ΕΟΧ, της Ελβετίας ή της ΕΕ⁸⁴. Αρνηση του δικαιώματος αυτού προβλέπεται μόνο για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας.

Το εν λόγω δικαίωμα συνεπάγεται επίσης δικαίωμα χορήγησης επίσημων εγγράφων διαμονής, οι οποίοι πιστοποιούν το καθεστώς του ενδιαφερόμενου. Δυνάμει του Άρθρου 10 παράγραφος 1 της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας* (2004/38/ΕΚ), τα δελτία διαμονής των μελών των οικογενειών υπηκόων τρίτων χωρών πρέπει να εκδίδονται το αργότερο εντός έξι μηνών από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης ενώ η βεβαίωση υποβολής της αίτησης για τη χορήγηση δελτίου διαμονής εκδίδεται αμέσως.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η μη χορήγηση άδειας διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας όταν η χορήγησή της προβλέπεται δυνάμει του δικαίου της ΕΕ δύναται να εγείρει ζητήματα δυνάμει του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Aristimuño Mendizabal κατά Γαλλίας*⁸⁵, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι τα δικαιώματα της προσφεύγουσας δυνάμει του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ είχαν παραβιαστεί λόγω της υπερβολικής καθυστέρησης των γαλλικών αρχών (περισσότερα από 14 χρόνια) στο να της χορηγήσουν άδεια διαμονής. Το ΕΔΔΑ επεσήμανε ότι η προσφεύγουσα δικαιούταν τη χορήγηση τέτοιας άδειας δυνάμει τόσο της ευρωπαϊκής όσο και της γαλλικής νομοθεσίας.

2.9. Ανιθαγενείς και απώλεια ιθαγένειας ή επίσημων εγγράφων

Η απόκτηση ιθαγένειας δεν καλύπτεται ούτε από τη νομοθεσία της ΕΕ ούτε από την ΕΣΔΑ. Η συγκεκριμένη ευθύνη εξακολουθεί να εναπόκειται στις εθνικές αρχές. Υπάρχουν, ωστόσο, ορισμένα όρια όσον αφορά τις ενέργειες των εθνικών αρχών που αφορούν την απώλεια της ιθαγένειας.

84 Βλ. συμφωνίες μεταξύ ΕΟΧ και Ελβετίας (υποσημειώσεις 5 και 6) και την *Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας* (Οδηγία 2004/38/ΕΚ, ΕΕ 2004 L 158/77).

85 ΕΔΔΑ, *Aristimuño Mendizabal κατά Γαλλίας*, Αριθ. 51431/99, 17 Ιανουαρίου 2006.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, τα κράτη μέλη της Ένωσης έχουν την αποκλειστική αρμοδιότητα σε ό,τι αφορά την απόκτηση της ιθαγένειας, συμπεριλαμβανομένης της ιθαγένειας της ΕΕ, καθώς και σε ό,τι αφορά τα συμπληρωματικά δικαιώματα που εξασφαλίζει η ιθαγένεια σε πολλές έννομες τάξεις. Το Άρθρο 20 της ΣΛΕΕ κατοχυρώνει την έννοια της ιθαγένειας της Ένωσης, αλλά τα οφέλη της ιθαγένειας της ΕΕ περιορίζονται σε όσους πολίτες έχουν ήδη την εθνική ιθαγένεια ενός εκ των κρατών μελών⁸⁶.

Η απώλεια της ιθαγένειας ενδέχεται ωστόσο να εγείρει ζητήματα δυνάμει της νομοθεσίας της ΕΕ, εφόσον συνεπάγεται επίσης απώλεια δικαιωμάτων στο πλαίσιο της ΕΕ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Rottmann*⁸⁷, ο Δρ. Rottmann γεννήθηκε πολίτης της Αυστρίας. Αφού κατηγορήθηκε στην Αυστρία για σοβαρή απάτη κατά την άσκηση του επαγγέλματός του, μετακόμισε στη Γερμανία όπου ζήτησε τη γερμανική ιθαγένεια. Αποκτώντας τη γερμανική ιθαγένεια, αυτοδικαίως απώλεσε την αυστριακή. Κατόπιν πληροφοριών από τις αυστριακές αρχές περί της έκδοσης εντάλματος σύλληψης εις βάρος του Δρ. Rottmann στην Αυστρία, οι γερμανικές αρχές προσπάθησαν να ακυρώσουν την απόκτηση της γερμανικής ιθαγένειας με το σκεπτικό ότι αυτή είχε αποκτηθεί με δόλια μέσα. Η απόφαση αυτή, ωστόσο, τον καθιστούσε ανιθαγενή. Το παραπέμπον δικαστήριο ήθελε να γνωρίζει εάν επρόκειτο για ζήτημα που ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας της ΕΕ, καθώς η ανιθαγένεια του Δρ. Rottmann συνεπαγόταν επίσης απώλεια της ιθαγένειας της ΕΕ. Το ΔΕΕ απεφάνθη ότι η απόφαση ενός κράτους μέλους της ΕΕ να στερήσει από κάποιο πρόσωπο την ιθαγένειά του, στον βαθμό που αυτό συνεπάγεται απώλεια της ιδιότητας του πολίτη της ΕΕ και αποστέρηση των σχετικών δικαιωμάτων του, εμπίπτει όντως στο πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας της ΕΕ και, κατά συνέπεια, πρέπει να είναι συμβατή προς τις αρχές της. Το ΔΕΕ συμπέρανε ότι είναι θεμιτή η απόφαση ενός κράτους μέλους να ανακαλέσει μια πολιτογράφηση λόγω δόλου, ακόμη και αν η συνέπεια είναι να απολέσει ο ενδιαφερόμενος την ιθαγένεια της Ένωσης, επιπλέον της ιθαγένειας του εν λόγω κράτους μέλους. Μια τέτοια απόφαση πρέπει, ωστόσο, να

86 Δυνάμει του Άρθρου 20 παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ, «Η ιθαγένεια της Ένωσης προστίθεται και δεν αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια»· ΔΕΚ, C-369/90 (Συλλογή 1009, σ. I-4239), *Micheletti κ.λπ. κατά Delegación del Gobierno en Cantabria*, C-369/90, 7 Ιουλίου 1992· ΔΕΚ, C-192/99 (Συλλογή 2001, σ. I-01237), *The Queen κατά Secretary of State for the Home Department ex parte: Manjit Kaur*, 20 Φεβρουαρίου 2001.

87 ΔΕΕ, C-135/08 (Συλλογή 2010, σ. II-05089), *Rottmann κατά Freistaat Bayern*, 2 Μαρτίου 2010, σκέψεις 41-45.

συμμορφώνεται προς την αρχή της αναλογικότητας η οποία, μεταξύ άλλων, απαιτεί την πρόβλεψη εύλογου χρονικού διαστήματος προκειμένου ο ενδιαφερόμενος να ανακτήσει την ιθαγένεια του κράτους μέλους καταγωγής του.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, δεν προβλέπεται δικαίωμα απόκτησης της ιθαγένειας ενός κράτους⁸⁸. Ωστόσο, το ΕΔΔΑ έχει αναφέρει ότι μια αυθαίρετη άρνηση ιθαγένειας ενδέχεται να εγείρει ζητήματα δυνάμει του Άρθρου 8 της Σύμβασης λόγω του αντίκτυπου που μπορεί να έχει στην ιδιωτική ζωή του προσώπου⁸⁹.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Genovese κατά Μάλτας*⁹⁰, το ΕΔΔΑ εξέτασε την άρνηση χορήγησης μαλτέζικης υπηκοότητας σε παιδί που γεννήθηκε εκτός γάμου και εκτός Μάλτας από μη Μαλτέζα μητέρα και Μαλτέζο που είχε αναγνωριστεί ως πατέρας δικαστικά. Η άρνηση χορήγησης ιθαγένειας δεν ήγειρε από μόνη της ζήτημα παραβίασης του Άρθρου 8, αλλά το Δικαστήριο έκρινε ότι ο αντίκτυπος της άρνησης όσον αφορά την κοινωνική ταυτότητα του προσφεύγοντος έφερε το ζήτημα εντός του πεδίου εφαρμογής του Άρθρου 8, καθώς και ότι υφίστατο παραβίαση του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το Άρθρο 14 λόγω του χαρακτήρα της άρνησης, ο οποίος κρίθηκε αυθαίρετος και εισάγων διάκριση.

88 Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, *Family K. και W. κατά Κάτω Χωρών* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 11278/84, 1 Ιουλίου 1985.

89 ΕΔΔΑ, *Karashev κατά Φινλανδίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 31414/96, 12 Ιανουαρίου 1999· ΕΔΔΑ, *Slivenko κατά Λετονίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 48321/99, 9 Οκτωβρίου 2003· ΕΔΔΑ, *Kuduzović κατά Σλοβενίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 60723/00, 17 Μαρτίου 2005.

90 ΕΔΔΑ, *Genovese κατά Μάλτας*, Αριθ. 53124/09, 11 Οκτωβρίου 2011.

Βασικά σημεία

- Η χορήγηση επίσημων εγγράφων επιτρέπει συχνά σε μη πολίτες να έχουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας και σε ιδιωτικές και δημόσιες υπηρεσίες, ενώ αποτρέπει προβλήματα στις σχέσεις τους με τις αρχές (βλ. [εισαγωγή](#) του παρόντος κεφαλαίου).
- Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ διασφαλίζει ρητά το δικαίωμα ασύλου. Παρότι η ΕΣΔΑ δεν εγγυάται δικαίωμα απόκτησης ασύλου, το κράτος απέλασης ενδέχεται να οφείλει να αποτρέψει την απομάκρυνση προσώπου για το οποίο υπάρχει κίνδυνος θανάτου ή κακομεταχείρισης στο κράτος υποδοχής (βλ. [ενότητα 2.2](#)).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι αιτούντες άσυλο έχουν δικαίωμα να παραμένουν στο έδαφος του κράτους υποδοχής εν αναμονή της τελικής απόφασης επί της αίτησης ασύλου τους και πρέπει να τους χορηγούνται έγγραφα ταυτότητας (βλ. [ενότητα 2.1](#)).
- Οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες και οι επωφελούμενοι επικουρικής προστασίας πρέπει να λαμβάνουν έγγραφα ταυτότητας και ταξιδιωτικά έγγραφα δυνάμει του δικαίου της ΕΕ (βλ. [ενότητα 2.2](#)).
- Τα θύματα εμπορίας ανθρώπων δικαιούνται άδειες διαμονής με σκοπό τη διευκόλυνση της συνεργασίας τους με την αστυνομία δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και της ΕΣΔΑ. Η νομοθεσία της ΕΕ και η ΕΣΔΑ ενδέχεται να προβλέπουν τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων από τα κράτη για την προστασία τους (βλ. [ενότητα 2.3](#)).
- Η [Οδηγία περί Επιστροφής](#) προβλέπει ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ είτε τακτοποιούν νομικά την κατάσταση των υπηκόων τρίτων χωρών σε αντικανονική κατάσταση είτε εκδίδουν απόφαση επιστροφής τους (βλ. [ενότητα 2.5](#)).
- Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η μη αναγνώριση του καθεστώτος ενός μετανάστη ή η μη χορήγηση επίσημων εγγράφων σε εκείνον ενδέχεται να εγείρει ζητήματα δυνάμει του Άρθρου 8 (βλ. [ενότητα 2.5](#)).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι υπήκοοι τρίτων χωρών δικαιούνται ενισχυμένο καθεστώς εφόσον έχουν διαμείνει νομίμως και αδιαλείπτως σε ένα κράτος μέλος για τουλάχιστον πέντε έτη (βλ. [ενότητα 2.6](#)).
- Οι Τούρκοι πολίτες και οι οικογένειές τους δεν μπορούν να υπόκεινται σε αυστηρότερους όρους όσον αφορά την αυτοαπασχόληση ή την παροχή υπηρεσιών σε σχέση με τους όρους που ίσχυαν κατά την έναρξη ισχύος του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου της Συμφωνίας της Άγκυρας το 1970. Οι Τούρκοι εργαζόμενοι και οι οικογένειές τους έχουν ενισχυμένα δικαιώματα παραμονής (βλ. [ενότητα 2.7](#)).
- Οι υπήκοοι τρίτων χωρών που είναι μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ ή της Ελβετίας ή πολιτών της ΕΕ, οι οποίοι ασκούν τα δικαιώματά τους ως προς τη ελεύθερη κυκλοφορία, δικαιούνται προνομιακό καθεστώς δυνάμει του δικαίου της ΕΕ ([ενότητα 2.8](#)).

- Η απόκτηση της ιθαγένειας δεν καλύπτεται ούτε από τη νομοθεσία της ΕΕ ούτε από την ΕΣΔΑ. Ωστόσο, η απώλεια της ιθαγένειας ενδέχεται να εγείρει ζήτημα δυνάμει του δικαίου της ΕΕ εφόσον συνεπάγεται και απώλεια δικαιωμάτων στο πλαίσιο της ΕΕ (βλ. ενότητα 2.9).

Περαιτέρω νομολογία και σχετική βιβλιογραφία:

Για να συμβουλευτείτε περαιτέρω νομολογία, διαβάστε τις σχετικές οδηγίες στη σελίδα 293 του παρόντος εγχειριδίου. Πρόσθετο υλικό σχετικά με τα ζητήματα που καλύπτονται από το παρόν κεφάλαιο μπορεί να αναζητηθεί στην ενότητα «Περαιτέρω βιβλιογραφία» στη σελίδα 269.

3

Καθορισμός του ασύλου και εμπόδια ως προς την απομάκρυνση: ουσιώδη ζητήματα

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
<p>ΣΛΕΕ, Άρθρο 78 και Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 18 (δικαίωμα ασύλου), αναφερόμενα αμφότερα στη Σύμβαση του ΟΗΕ για το Καθεστώς των Προσφύγων, η οποία κατοχυρώνει την εν λόγω αρχή στο Άρθρο 33</p> <p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 19 (περίπτωση απομάκρυνσης, απέλασης ή έκδοσης)</p>	<p>Αρχή της μη επαναπροώθησης</p>	<p>ΕΣΔΑ, Άρθρο 3 όπως ερμηνεύεται από το ΕΔΔΑ στην υπόθεση <i>Soering κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i>, 1989 (έκδοση που εγείρει κινδύνους έκθεσης σε κακομεταχείριση)</p> <p>ΕΣΔΑ, Άρθρο 2 (δικαίωμα στη ζωή)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Saadi κατά Ιταλίας</i>, 2008 (απόλυτος χαρακτήρας της απαγόρευσης επιστροφής λόγω κινδύνου βασανιστηρίων)</p>
<p>Οδηγία περί Αναγνώρισης (2011/95/ΕΕ, Άρθρο 4</p>	<p>Αξιολόγηση του κινδύνου</p>	<p>ΕΔΔΑ, <i>Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i>, 2011 (πώς εκτιμάται η ύπαρξη πραγματικού κινδύνου σε καταστάσεις αδιάκριτης άσκησης βίας και σε σχέση με την ανθρωπιστική κατάσταση)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Salah Sheekh κατά Κάτω Χωρών</i>, 2007 (βάρος απόδειξης για μέλη διωκόμενης ομάδας)</p>
<p>Κανονισμός του Δουβλίνου, Κανονισμός (ΕΕ) 604/2013</p> <p>ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-411/10 και C-493/10, 2011 N.S. και M.E., (μεταφορές στο πλαίσιο του Δουβλίνου)</p>	<p>Μεταφορές στο πλαίσιο του Δουβλίνου</p>	<p>ΕΔΔΑ, <i>M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας</i>, 2011 (επιστροφή σε κατάσταση απόλυτης ένδειας από ένα κράτος μέλος της ΕΕ σε άλλο)</p>

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
<p>Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρα 5 και 9</p>	<p><i>Απέλαση βαριά νοσούντων προσώπων</i></p>	<p>ΕΔΔΑ, <i>N. κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i>, 2008 (προτεινόμενη απομάκρυνση ασθενούς μολυσμένης με τον ιό HIV, ενώ η πρόσβασή της σε κατάλληλη θεραπεία ήταν αβέβαιη στη χώρα της)</p>
	<p><i>Διπλωματικές διαβεβαιώσεις</i></p>	<p>ΕΔΔΑ, <i>Ramzy κατά Κάτω Χωρών</i>, 2010 (ανεπαρκείς διαβεβαιώσεις) ΕΔΔΑ, <i>Othman (Abu Qatada) κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> (αποδεκτές διαβεβαιώσεις)</p>
<p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 18 (δικαίωμα ασύλου) Οδηγία περί Αναγνώρισης (2011/95/ΕΕ) ΔΕΚ, C-465/07, <i>Elgafaji</i>, 2009 (επικουρική προστασία) Εξάιρεση από την προστασία: ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-57/09 και C-101/09, <i>B και D</i>, 2010 Παύση προστασίας: ΔΕΕ, C-175/08, <i>Abdulla</i>, 2010 Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 19 (προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, απέλασης ή έκδοσης)</p>	<p>Καθορισμός του ασύλου (καθεστώς πρόσφυγα και επικουρική προστασία)</p>	
<p>Οδηγία περί Αναγνώρισης (2011/95/ΕΕ), Άρθρο 8</p>	<p><i>Εσωτερική προστασία</i></p>	<p>ΕΔΔΑ, <i>Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i>, 2011 (πώς εκτιμάται η ανθρωπιστική κατάσταση σε περιπτώσεις εσωτερικής προστασίας)</p>

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
<p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 19 (προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, απέλασης ή έκδοσης)</p>	<p>Απαγόρευση συλλογικής απέλασης</p>	<p>ΕΣΔΑ, Άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4 (απαγόρευση της απέλασης αλλοδαπών)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Çopka κατά Βελγίου</i>, 2002 (απέλαση χωρίς ατομική αξιολόγηση)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Hirsi Jamaa κ.λπ. κατά Ιταλίας</i>, 2012 (συλλογική απέλαση από την ανοιχτή θάλασσα).</p>
	<p>Περιορισμοί ως προς την απέλαση για άλλους λόγους ανθρωπίνων δικαιωμάτων</p>	<p>ΕΔΔΑ, <i>Mamatkulov και Askarov κατά Τουρκίας</i>, 2005 (κίνδυνος κατάφωρης αρνησιδικίας δυνάμει του Αρθρου 6 της ΕΣΔΑ)</p>
<p>Επί μακρόν διαμένοντες: Οδηγία για τους επί Μακρόν Διαμένοντες (2003/109/ΕΚ), Άρθρο 12</p> <p>Μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ προερχόμενα από τρίτες χώρες: Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας (2004/38/ΕΚ), Άρθρο 28</p> <p>ΔΕΕ, C-348/09, <i>P. I.</i>, 2012</p> <p>ΔΕΕ, C-300/11, <i>ZZ</i>, 2013 (υποχρέωση κοινοποίησης)</p> <p>Τούρκοι υπήκοοι: Απόφαση 1/80 του Συμβουλίου Σύνδεσης, Άρθρο 14 παράγραφος 1</p> <p>ΔΕΚ, C-349/06, <i>Polat</i>, 2007</p>	<p>Υπήκοοι τρίτων χωρών με υψηλότερο βαθμό προστασίας έναντι της απομάκρυνσης</p>	

Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο εξετάζει τις περιπτώσεις κατά τις οποίες ένα πρόσωπο δεν πρέπει, ή δεν μπορεί, να απομακρυνθεί από ένα κράτος λόγω των σχετικών απαιτήσεων του δικαίου της ΕΕ ή/και της ΕΣΔΑ.

Απόλυτα και οιοιεί απόλυτα εμπόδια: Δυνάμει της ΕΣΔΑ, απόλυτα εμπόδια ως προς την απομάκρυνση υφίστανται τουλάχιστον όταν η απέλαση θα συνιστούσε παραβίαση των απόλυτων δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται μέσω του Άρθρου 2 για το δικαίωμα στη ζωή και του Άρθρου 3 για την απαγόρευση των βασανιστηρίων, της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή ποινής. Το Άρθρο 15 της ΕΣΔΑ ορίζει τα δικαιώματα που θεωρούνται απόλυτα και για τα οποία δεν μπορούν να υπάρχουν παρεκκλίσεις.

Οιοιεί απόλυτα εμπόδια ως προς την απομάκρυνση υφίστανται όταν υπάρχουν περιπτώσεις εξαιρέσεων σε σχέση με μια γενική απαγόρευση, όπως στο πλαίσιο της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης** (2011/95/ΕΕ). Σε εξαιρετικές περιστάσεις, τα δύο αυτά κείμενα προβλέπουν εξαιρέσεις ως προς την απαγόρευση της απομάκρυνσης ενός πρόσφυγα.

Μη απόλυτα εμπόδια υφίστανται με σκοπό την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ του ιδιωτικού συμφέροντος ή δικαιωμάτων ενός προσώπου και του δημόσιου ή κρατικού συμφέροντος, όπως στις περιπτώσεις όπου η απομάκρυνση θα συνεπαγόταν διάσπαση μιας οικογένειας (βλ. **ενότητα 3.4**).

3.1. Το δικαίωμα ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης

Το σημείο εκκίνησης της διαδικασίας ασύλου στην Ευρώπη είναι η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και το Πρωτόκολλο αυτής του 1967, τα οποία έχουν πλέον σε μεγάλο βαθμό ενσωματωθεί στο δίκαιο της ΕΕ μέσω της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης** (2011/95/ΕΕ). Η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 αποτελεί την εξειδικευμένη συνθήκη για τα δικαιώματα των προσφύγων. Ο ακρογωνιαίος λίθος της προστασίας των προσφύγων είναι η αρχή της μη επαναπροώθησης⁹¹. Αυτό σημαίνει, καταρχήν, ότι οι πρόσφυγες δεν πρέπει να αναγκάζονται να επιστρέψουν σε χώρα όπου έχουν λόγους να φοβούνται ότι θα υποστούν διώξεις.

91 Δυνάμει του διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η έννοια της αρχής της μη επαναπροώθησης εκτείνεται πέρα από εκείνη του Άρθρου 33 παράγραφος 1 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951, καθώς υποχρεώσεις σχετικά με τη μη επαναπροώθηση απορρέουν επίσης από το Άρθρο 3 της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλης βάνουσης, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, καθώς και από το γενικό διεθνές δίκαιο. Βλ. UNHCR, *Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-Refoulement Obligations under the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol* (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Συμβουλευτική γνωμοδότηση επί της εξεωδαφικής εφαρμογής των υποχρεώσεων περί μη επαναπροώθησης δυνάμει της Σύμβασης του 1951 περί του καθεστώτος των προσφύγων και του σχετικού πρωτοκόλλου του 1967), 2007.

Η αρχή της μη επαναπροώθησης εφαρμόζεται τόσο στην επιστροφή στη χώρα καταγωγής όσο και στην επιστροφή σε οποιαδήποτε άλλη χώρα στην οποία ο πρόσφυγας κινδυνεύει να υποστεί διώξεις. Όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν προσχωρήσει στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951, αλλά η Τουρκία την εφαρμόζει μόνο στους πρόσφυγες από την Ευρώπη⁹². Η UNHCR έχει εκδώσει ένα εγχειρίδιο και κατευθυντήριες γραμμές επί των διαδικασιών και κριτηρίων για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα δυνάμει της Σύμβασης της Γενεύης του 1951, που καλύπτει λεπτομερώς τα ζητήματα που εξετάζονται στις ενότητες 3.1.1 – 3.1.8 και 4.1⁹³.

Το Άρθρο 33 παράγραφος 1 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 προβλέπει: «Ουδεμία Συμβαλλομένη Χώρα θα απειλαύνει ή θα επαναπροωθή, καθ' οιονδήποτε τρόπον, Πρόσφυγας, εις τα σύνορα εδαφών ένθα η ζωή ή ελευθερία αυτών απειλούνται διά λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων».

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 78 της ΣΛΕΕ ορίζει ότι η ΕΕ πρέπει να διαθέτει πολιτική για το άσυλο, την επικουρική προστασία και την προσωρινή προστασία και να «εξασφαλίζεται η τήρηση της αρχής της μη επαναπροώθησης. Η εν λόγω πολιτική πρέπει να είναι σύμφωνη προς τη [Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και το πρωτόκολλό της] και προς άλλες συναφείς συνθήκες», όπως η ΕΣΔΑ, η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (UNCRC), η Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλης βάνουσης, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (UNCAT), το σύμφωνο ICCPR και το σύμφωνο ICESCR. Το μέτρα του κεκτημένου της ΕΕ όσον αφορά το άσυλο, όπως ο **Κανονισμός του Δουβλίνου** (Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 604/2013 του Συμβουλίου), η **Οδηγία περί Αναγνώρισης** (2011/95/ΕΕ), η **Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου** (2013/32/ΕΕ) και η **Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής** (2013/33/ΕΕ), έχουν εκδοθεί δυνάμει της συγκεκριμένης πολιτικής. Όλα αυτά τα νομοθετήματα έχουν τροποποιηθεί. Η Δανία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο δεν δεσμεύονται ή δεσμεύονται μόνο εν μέρει από το κεκτημένο της ΕΕ όσον αφορά το άσυλο (βλ. **Παράρτημα 1**).

Παράδειγμα: Κατά την εφαρμογή της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης** στη υπόθεση *Salahadin Abdulla κ.λπ.*, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι «από την τρίτη, δέκατη έκτη και δέκατη έβδομη αιτιολογική σκέψη στο προοίμιο της οδηγίας προκύπτει ότι η Σύμβαση της Γενεύης αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του διεθνούς νομικού

92 Η Τουρκία διατηρεί μια γεωγραφική επικύλαξη δυνάμει του Άρθρου 1 εδάφιο β) της Σύμβασης, η οποία περιορίζει τις υποχρεώσεις της στους ανθρώπους που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους λόγω γεγονότων στην Ευρώπη.

93 UNHCR (2011).

καθεστώς για την προστασία των προσφύγων και ότι οι διατάξεις της οδηγίας σχετικά με τις προϋποθέσεις αναγνώρισης καθεστώτος πρόσφυγα, καθώς και σχετικά με το περιεχόμενο του καθεστώτος αυτού θεσπίστηκαν ούτως ώστε οι αρμόδιοι εθνικοί φορείς των κρατών μελών να καθοδηγούνται κατά την εφαρμογή της συμβάσεως αυτής, βασιζόμενοι σε κοινές έννοιες και κοινά κριτήρια»⁹⁴.

Η Οδηγία περί Αναγνώρισης, όπως αναθεωρήθηκε το 2011⁹⁵, εισήγαγε στη νομοθεσία της ΕΕ ένα σύνολο κοινών προτύπων για την αναγνώριση προσώπων ως προσφύγων ή ως χρίζοντων διεθνούς προστασίας. Η οδηγία περιλαμβάνει τα δικαιώματα και τα καθήκοντα που συνδέονται με την εν λόγω προστασία, βασικό στοιχείο της οποίας είναι η μη επαναπροώθηση δυνάμει του Άρθρου 33 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951.

Ωστόσο, ούτε το Άρθρο 33 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 ούτε τα Άρθρα 17 και 21 της Οδηγίας περί Αναγνώρισης απαγορεύουν απόλυτα την επαναπροώθηση. Τα εν λόγω άρθρα επιτρέπουν την απομάκρυνση ενός πρόσφυγα σε πολύ εξαιρετικές περιστάσεις, ιδίως όταν το πρόσωπο συνιστά κίνδυνο για την ασφάλεια του κράτους υποδοχής ή όταν, μετά τη διάπραξη σοβαρού εγκλήματος, το πρόσωπο συνιστά κίνδυνο για την κοινωνία.

Δυνάμει του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, το Άρθρο 18 εγγυάται το δικαίωμα ασύλου, το οποίο περιλαμβάνει τη συμμόρφωση προς την αρχή της μη επαναπροώθησης. Το Άρθρο 19 του Χάρτη προβλέπει ότι κανείς δεν μπορεί να απομακρύνεται, να απελαύνεται ή να εκδίδεται σε κράτος όπου κινδυνεύει να βρεθεί αντιμέτωπος με τη θανατική ποινή ή με βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία. Στις εξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη αναφέρεται ότι το Άρθρο 19 παράγραφος 2 ενσωματώνει τη συναφή νομολογία του ΕΔΔΑ όσον αφορά το Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ⁹⁶.

Κατά συνέπεια, δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οποιασδήποτε μορφής απομάκρυνση δυνάμει της Οδηγίας περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ) ή μεταφορά ενός προσώπου σε

94 ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-175/08, C-176/08, C-178/08 και C-179/08 (Συλλογή 2010, σ. I-01493), *Salahadin Abdulla κ.λπ. κατά Bundesrepublik Deutschland*, 2 Μαρτίου 2010, σκέψη 52· ΔΕΕ, C-31/09 (Συλλογή 2010, σ. I-05539), *Nawras Bolbol κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivata*, 17 Ιουνίου 2010, σκέψη 37· ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-57/09 και C-101/09 (Συλλογή 2010, σ. I-10979), *Bundesrepublik Deutschland κατά B and D*, σκέψη 77.

95 Οδηγία 2011/95/ΕΕ, ΕΕ 2011 L 337/9.

96 Βλ. εξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (2007/C 303/02)· ΕΔΔΑ, *Ahmed κατά Αυστρίας*, Αριθ. 25964/94, 17 Δεκεμβρίου 1996· ΕΔΔΑ, *Soering κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 14038/88, 7 Ιουλίου 1989.

άλλο κράτος μέλος δυνάμει του **Κανονισμού του Δουβλίνου** πρέπει να συμμορφώνεται προς το δικαίωμα ασύλου και προς την αρχή της μη επαναπροώθησης.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, τα Άρθρα 2 και 3 της Σύμβασης απαγορεύουν απολύτως την επιστροφή οποιουδήποτε προσώπου, το οποίο θα αντιμετώπιζε πραγματικό κίνδυνο μεταχείρισης που αντιβαίνει σε οποιαδήποτε εκ των συγκεκριμένων διατάξεων. Η περίπτωση αυτή διαφέρει από τον κίνδυνο δίωξης, όπως αυτός τεκμαίρεται δυνάμει των λόγων που αναφέρονται στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951.

Το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι το Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ κατοχυρώνει μία από τις θεμελιώδεις αξίες μιας δημοκρατικής κοινωνίας και απαγορεύει απόλυτα τα βασανιστήρια ή την απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, ανεξαρτήτως της συμπεριφοράς του θύματος, όσο και αν αυτή θεωρείται ανεπιθύμητη ή επικίνδυνη. Δυνάμει του Άρθρου 3, εγείρεται ζήτημα ευθύνης του κράτους σε κάθε περίπτωση απέλασης ενώ είχαν προβληθεί ουσιώδεις λόγοι που υποδήλωναν την ύπαρξη πραγματικού κινδύνου να υποβληθεί το απελαθέν πρόσωπο σε βασανιστήρια ή σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία στη χώρα στην οποία έχει επιστρέψει⁹⁷.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Saadi κατά Ιταλίας*⁹⁸, ο προσφεύγων ήταν ένας Τυνησίος υπήκοος ο οποίος είχε καταδικαστεί στην Τυνησία, ενόσω βρισκόταν εκτός της χώρας, σε ποινή φυλάκισης 20 ετών για συμμετοχή σε τρομοκρατική οργάνωση. Ο προσφεύγων κρίθηκε επίσης ένοχος στην Ιταλία για συνομωσία. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η προοπτική να αποτελέσει πιθανώς ο προσφεύγων σοβαρό κίνδυνο για την κοινωνία δεν μείωνε με κανέναν τρόπο τον κίνδυνο να υποστεί βλάβη σε περίπτωση απέλασης. Επιπλέον, αξιόπιστες αναφορές σχετικά με την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έκαναν λόγο για κακομεταχείριση των κρατουμένων στην Τυνησία, ειδικά όσων είχαν καταδικαστεί για τρομοκρατικές δραστηριότητες. Οι διπλωματικές διαβεβαιώσεις, που παρασχέθηκαν στη συγκεκριμένη υπόθεση, επίσης δεν απέτρεπαν τον κίνδυνο αυτό. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρχαν ουσιώδεις λόγοι που υποδήλωναν την ύπαρξη πραγματικού κινδύνου να υποστεί ο προσφεύγων μεταχείριση που αντιβαίνει στο Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ σε περίπτωση απέλασής του στην Τυνησία.

97 ΕΔΔΑ, *Salah Sheekh κατά Κάτω Χωρών*, Αριθ. 1948/04, 11 Ιανουαρίου 2007, σκέψη 135· ΕΔΔΑ, *Soering κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 14038/88, 7 Ιουλίου 1989· ΕΔΔΑ, *Vilvarajah κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87 και 13448/87, 30 Οκτωβρίου 1991.

98 ΕΔΔΑ, *Saadi κατά Ιταλίας* [Τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 37201/06, 28 Φεβρουαρίου 2008· ΕΔΔΑ, *Mannai κατά Ιταλίας*, Αριθ. 9961/10, 27 Μαρτίου 2012.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Abdulle κατά Υπουργείου Δικαιοσύνης*⁹⁹, το Πολιτικό Δικαστήριο της Μάλτας έκρινε ότι η απέλαση από τη Μάλτα προς τη Λιβύη αιτούντων άσυλο, οι οποίοι στη συνέχεια φυλακίζονταν και βασανίζονταν, συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ και του Άρθρου 36 του Συντάγματος της Μάλτας.

3.1.1. Η φύση του κινδύνου δυνάμει του δικαίου της ΕΕ

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η **Οδηγία περί Αναγνώρισης** προστατεύει έναντι της επαναπροώθησης. Οι ενδιαφερόμενοι είναι επιλέξιμοι για το καθεστώς του πρόσφυγα (βλ. Κεφάλαιο 2 για το καθεστώς και τα σχετικά επίσημα έγγραφα) εφόσον κινδυνεύουν να υποστούν διώξεις κατά την έννοια του Άρθρου 1 Α της Σύμβασης της Γενεύης του 1951. Δυνάμει του Άρθρου 9 της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης** η δίωξη πρέπει:

- α) να είναι αρκούντως σοβαρή λόγω της φύσης ή της επανάληψής της ώστε να συνιστά «σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων», ειδικά των δικαιωμάτων από τα οποία δεν χωρεί παρέκκλιση βάσει του Άρθρου 15 παράγραφος 2 της ΕΣΔΑ·
- β) να είναι μια συσσώρευση μέτρων, συμπεριλαμβανομένων παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία να είναι αρκούντως σοβαρή ούτως ώστε να θίγει ένα άτομο κατά τρόπο αντίστοιχο με τον αναφερόμενο στο εδάφιο α).

Το Άρθρο 9 της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης** ορίζει επίσης ότι οι πράξεις δίωξης μπορούν να λαμβάνουν διάφορες μορφές, μεταξύ των οποίων πράξεις σωματικής ή ψυχικής βίας, διοικητικά ή νομικά μέτρα (όπως για παράδειγμα στην περίπτωση νόμων που απαγορεύουν την ομοφυλοφιλία ή την ανεξίτηρησκία), καθώς και «πράξεις που στοχεύουν το φύλο ή τα παιδιά». Για παράδειγμα, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων μπορούν να θεωρούνται θύματα δίωξης. Οι διάφορες μορφές δίωξης και οι πράξεις που παρατίθενται ανωτέρω πρέπει να αποδίδονται σε έναν από τους πέντε **λόγους δίωξης** που προκύπτουν από τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951: φυλή, εθνικότητα, θρησκεία, κοινωνική τάξη και πολιτικές πεποιθήσεις. Οι πέντε αυτοί λόγοι δίωξης κατοχυρώνονται από το Άρθρο 10 της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης**, το οποίο στην αναθεωρημένη του εκδοχή απαιτεί να ληφθεί δεόντως υπόψιν η ταυτότητα

99 Μάλτα, *Abdul Hakim Hassan Abdulle Et κατά Ministry tal-Gustizzja u Intern Et, Qorti Civili Prim'Awla (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali)*, Αριθ. 56/2007, 29 Νοεμβρίου 2011.

φύλου για τον καθορισμό της ένταξης του ατόμου σε συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα.

Δίωξη υφίσταται επίσης όταν, μετά την επιστροφή του, το πρόσωπο αναγκάζεται να αποκρύπτει τις πολιτικές πεποιθήσεις, τον γενετήσιο προσανατολισμό ή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και πρακτικές του προκειμένου να αποφύγει σοβαρή κακομεταχείριση.

Παράδειγμα: Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις *Υ και Ζ*¹⁰⁰, το ΔΕΕ κλήθηκε να ορίσει ποιες ενέργειες ενδέχεται να συνιστούν «πράξεις δίωξης» στο πλαίσιο μιας σοβαρής παραβίασης της θρησκευτικής ελευθερίας δυνάμει του Άρθρου 9 παράγραφος 1 εδάφιο α) της *Οδηγίας περί Αναγνώρισης* και του Άρθρου 10 του Χάρτη. Ειδικότερα, το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί σχετικά με το εάν ο ορισμός των πράξεων δίωξης για λόγους θρησκείας αφορά και παρεμβάσεις στην «ελευθερία εκδήλωσης της πίστης». Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι μια πράξη δίωξης μπορεί όντως να είναι αποτέλεσμα παρέμβασης στην εξωτερική εκδήλωση της θρησκευτικής ελευθερίας. Η εγγενής σοβαρότητα τέτοιων πράξεων και η σοβαρότητα των συνεπειών τους για τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα καθορίζουν αν η παραβίαση ενός δικαιώματος που διασφαλίζεται από το Άρθρο 10 του Χάρτη συνιστά πράξη δίωξης κατά το Άρθρο 9 παράγραφος 1 της *Οδηγίας*. Το Δικαστήριο υποστήριξε επίσης ότι οι εθνικές αρχές, κατά την εξέταση της αίτησης για χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα σε ατομική βάση, δεν μπορούν ευλόγως να αναμένουν από έναν αιτούντα άσυλο να απέχει από θρησκευτικές δραστηριότητες που ενδέχεται να θέσουν τη ζωή του σε κίνδυνο στη χώρα καταγωγής του.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Χ, Υ και Ζ*¹⁰¹, το ΔΕΕ όρισε ότι, όταν εξετάζουν μια αίτηση για καθεστώς πρόσφυγα, οι αρμόδιες αρχές δεν μπορούν εύλογα να περιμένουν τον αιτούντα άσυλο να αποκρύψει την ομοφυλοφιλία του στη χώρα προέλευσής του ή να ασκήσει το δικαίωμά έκφρασης του σεξουαλικού προσανατολισμού με επικύλαξη.

Οι ανάγκες προστασίας προσώπων αιτούντων άσυλο οι οποίες ανακύπτουν επιτόπου ενόσω τα πρόσωπα αυτά βρίσκονται στη χώρα υποδοχής (πρόσφυγες *sur place*),

100 ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-71/11 και C-99/11 [2012], *Bundesrepublik Deutschland κατά Υ και Ζ*, 5 Σεπτεμβρίου 2012, σκέψεις 72, 80.

101 ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-199/12, C-200/12 και C-201/12, *Minister voor Immigratie en Asiel κατά Χ, Υ και Ζ*, 7 Νοεμβρίου 2013.

αναγνωρίζονται επίσης. Το Άρθρο 5 της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης** καλύπτει ειδικά το ζήτημα του δικαιολογημένου φόβου δίωξης ή σοβαρής βλάβης που στηρίζεται σε γεγονότα τα οποία επήλθαν μετά την αναχώρηση του αιτούντος από τη χώρα καταγωγής του.

Επικουρική προστασία: Η **Οδηγία περί Αναγνώρισης** εγγυάται «επικουρική προστασία» σε πρόσωπα τα οποία δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για να αναγνωριστούν ως πρόσφυγες αλλά, εάν επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους ή στη χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής τους, θα αντιμετωπίσουν πραγματικό κίνδυνο να υποστούν σοβαρή βλάβη, η οποία ορίζεται ως θανατική ποινή ή εκτέλεση (Άρθρο 15 εδάφιο α)), βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία (Άρθρο 15 εδάφιο β)) και σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης (Άρθρο 15 εδάφιο γ)).

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Elgafaji*¹⁰² αφορούσε την επιστροφή Ιρακινού υπηκόου στο Ιράκ. Το ΔΕΕ εξέτασε τη χορήγηση καθεστώτος επικουρικής προστασίας σε Ιρακινό υπήκοο ο οποίος δεν μπορούσε να αναγνωριστεί ως πρόσφυγας και στήριξε το σκεπτικό του στην έννοια της «σοβαρής και προσωπικής απειλής κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης», όπως αναφέρεται στο Άρθρο 15 εδάφιο γ) της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης**. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η έννοια του Άρθρου 15 εδάφιο γ) της οδηγίας έχει το δικό της πεδίο εφαρμογής, το οποίο διαφέρει από εκείνο των όρων «θανατική ποινή», «εκτέλεση» και «βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία» που χρησιμοποιούνται στο Άρθρο 15 εδάφια α) και β) της οδηγίας. Η έννοια αυτή καλύπτει έναν γενικότερο κίνδυνο βλάβης η οποία σχετίζεται με την κατάσταση του αιτούντος ή/και με τη γενική κατάσταση στη χώρα καταγωγής του.

Η επιλεξιμότητα για τη χορήγηση επικουρικής προστασίας δυνάμει του Άρθρου 15 εδάφιο γ) προϋποθέτει το να αποδεικνύεται ότι ο αιτών θίγεται από παράγοντες που σχετίζονται με την προσωπική του κατάσταση ή/και

102 ΔΕΚ, C-465/07 (Συλλογή 2009, σ. I-00921), *Meki Elgafaji και Noor Elgafaji κατά Staatssecretaris van Justitie*, 17 Φεβρουαρίου 2009, σκέψεις 35-39. Για παρόμοια ζητήματα, βλ. επίσης ΔΕΕ, C-285/12 (εκκρεμεί), *Aboubacar Diakité κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως από το Βελγικό Συμβούλιο της Επικρατείας (*Conseil d'État*), η οποία υπεβλήθη στις 7 Ιουνίου 2012.

την αδιάκριτη άσκησης βίας. Όσο περισσότερο είναι ο αιτών σε θέση να αποδείξει ότι θίγεται από ειδικούς παράγοντες που σχετίζονται με την προσωπική του κατάσταση, τόσο περιορίζεται ο βαθμός της αδιάκριτης άσκησης βίας που απαιτείται προκειμένου αυτός να δικαιούται επικουρική προστασία δυνάμει του Άρθρου 15 εδάφιο γ). Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ο αιτών μπορεί να δικαιούται καθεστώς επικουρικής προστασίας όταν ο βαθμός της αδιάκριτης άσκησης βίας στο πλαίσιο μιας ένοπλης σύρραξης φτάνει σε τέτοιο βαθμό ώστε να υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι αντιμετωπίζει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί απειλή βλάβης λόγω της παρουσίας του και μόνο στη χώρα ή στην περιοχή καταγωγής του¹⁰³.

3.1.2. Η φύση του κινδύνου δυνάμει της ΕΣΔΑ

Η ΕΣΔΑ απαγορεύει απόλυτα την απομάκρυνση προσώπου από ένα κράτος εφόσον αυτό θα συνεπαγόταν την έκθεση του συγκεκριμένου προσώπου σε πραγματικό κίνδυνο απώλειας της ζωής του δυνάμει του Άρθρου 2 της ΕΣΔΑ ή βασανιστηρίων ή απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας δυνάμει του Άρθρου 3. Δεν είναι απαραίτητο να πιστοποιείται δίωξη για λόγο που προβλέπεται από τη Σύμβαση της Γενεύης [1951]. Δεν υπάρχουν εξαιρέσεις όσον αφορά την απαγόρευση της απομάκρυνσης (βλ. [ενότητα 3.1.7](#)).

Το ΕΔΔΑ συνηθίζει να εξετάζει υποθέσεις δυνάμει είτε του Άρθρου 2 είτε του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, αναλόγως των ιδιαίτερων περιστάσεων και της μεταχείρισης που κινδυνεύει να υποστεί ο ενδιαφερόμενος εάν απελαθεί ή εκδοθεί. Η βασική διαφορά μεταξύ των δύο αυτών άρθρων της ΕΣΔΑ είναι η εξής: στις υποθέσεις που αφορούν το Άρθρο 2 της ΕΣΔΑ, η προοπτική του θανάτου μετά την επιστροφή πρέπει να θεωρείται ουσιαστική βεβαιότητα, ενώ στις υποθέσεις που σχετίζονται με το Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ πρέπει να υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι το πρόσωπο που πρόκειται να απομακρυνθεί αντιμετωπίζει πραγματικό κίνδυνο να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή σε άλλες μορφές κακομεταχείρισης που απαγορεύονται από την εν λόγω διάταξη.

103 Το ΔΕΕ κλήθηκε επίσης να προσδιορίσει την έννοια του όρου «εσωτερική ένοπλη σύρραξη» στην υπόθεση *Aboubacar Diakité κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, C-285/12, αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως από το Βελγικό Συμβούλιο της Επικρατείας, η οποία υπεβλήθη στις 7 Ιουνίου 2012.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Bader και Kanbor κατά Σουηδίας*¹⁰⁴, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το να απελαθεί κάποιος στη Συρία, όπου είχε καταδικαστεί σε θάνατο ερήμην, θα συνιστούσε παραβίαση των Αρθρων 2 και 3 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Al-Saadoon κατά Ηνωμένου Βασιλείου*¹⁰⁵, όταν αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου που επιχειρούσαν στο Ιράκ παρέδωσαν Ιρακινούς αμάχους στις ποινικές αρχές της χώρας υπό περιστάσεις στις οποίες οι άμαχοι κινδύνευαν να βρεθούν αντιμέτωποι με τη θανατική ποινή, διαπιστώθηκε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο είχε παραβιάσει το Άρθρο 3. Το Δικαστήριο δεν έκρινε απαραίτητο να εξετάσει τις προσφυγές δυνάμει και του Αρθρου 2 της ΕΣΔΑ ή του Πρωτοκόλλου Αριθ. 13.

Το ΕΔΔΑ επικεντρώνεται στις προβλέψιμες συνέπειες της απομάκρυνσης ενός προσώπου στην προτεινόμενη χώρα επιστροφής. Εξετάζει την προσωπική κατάσταση του ενδιαφερόμενου, καθώς και τις γενικές συνθήκες που επικρατούν σε μια χώρα, όπως το εάν υπάρχει εκεί γενικευμένη κατάσταση βίας ή ένοπλη σύρραξη και το εάν σημειώνονται παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όταν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο είναι **μέλος ομάδας που υφίσταται συστηματική κακομεταχείριση**¹⁰⁶, ενδέχεται να μην είναι απαραίτητη η προσκόμιση στοιχείων που να πιστοποιούν την ύπαρξη προσωπικών παραγόντων κινδύνου.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Salah Sheekh κατά Κάτω Χωρών*¹⁰⁷, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι τα μέλη μειονοτικών φατριών στη Σομαλία αποτελούσαν «στοχευμένη ομάδα» η οποία αντιμετώπιζε κίνδυνο κακομεταχείρισης. Ο καθοριστικός παράγοντας ήταν το εάν ο προσφεύγων θα μπορούσε να λάβει προστασία και να ζητήσει αποκατάσταση για προηγούμενες πράξεις που διαπράχθηκαν εις βάρος του στη συγκεκριμένη χώρα. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι δεν θα μπορούσε να λάβει τέτοιου είδους προστασία ή αποκατάσταση, δεδομένου ότι δεν είχε επέλθει καμία σημαντική βελτίωση στη Σομαλία από τη στιγμή που εκείνος εγκατέλειψε τη χώρα. Ο αιτών και η οικογένειά του είχαν αποτελέσει ειδικά στόχο διότι ανήκαν σε μειονοτική ομάδα και ήταν γνωστό ότι δεν διέθεταν κανένα μέσο προστασίας. Δεν μπορούσε να ζητηθεί από τον προσφεύγοντα να αποδείξει την ύπαρξη περαιτέρω ειδικών διακριτικών χαρακτηριστικών όσον αφορά τον ίδιο

104 ΕΔΔΑ, *Bader και Kanbor κατά Σουηδίας*, Αριθ. 13284/04, 8 Νοεμβρίου 2005.

105 ΕΔΔΑ, *Al-Saadoon και Mufdhi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 61498/08, 2 Μαρτίου 2010.

106 ΕΔΔΑ, *Η. και Β. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 70073/10 και 44539/11, 9 Απριλίου 2013, σκέψη 91.

107 ΕΔΔΑ, *Salah Sheekh κατά Κάτω Χωρών*, Αριθ. 1948/04, 11 Ιανουαρίου 2007.

προσωπικά προκειμένου να δείξει ότι βρισκόταν, και εξακολουθούσε να βρίσκεται, προσωπικά σε κίνδυνο. Το ΕΔΔΑ συμπέρανε ότι η απέλασή του θα συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, μια κατάσταση γενικευμένης βίας σε μια χώρα δεν αποτελεί παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Ωστόσο, όταν η βία έχει φτάσει σε ικανό επίπεδο ή ένταση, ο ενδιαφερόμενος δεν χρειάζεται να αποδείξει ότι η κατάσταση θα ήταν για εκείνον δυσμενέστερη σε σύγκριση με άλλα μέλη της ομάδας στην οποία ανήκει. Ενίοτε ο ενδιαφερόμενος ενδέχεται να πρέπει να αποδείξει έναν συνδυασμό προσωπικών παραγόντων κινδύνου και του κινδύνου της γενικευμένης βίας. Το μόνο ζήτημα που πρέπει να εξετάζεται από το Δικαστήριο είναι το εάν υφίσταται προβλέψιμος και πραγματικός κίνδυνος κακομεταχείρισης που αντιβαίνει στις διατάξεις του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *NA κατά Ηνωμένου Βασιλείου*¹⁰⁸, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το επίπεδο γενικευμένης βίας στη Σρι Λάνκα δεν ήταν ικανό ώστε να απαγορευτεί κάθε επιστροφή στη χώρα. Ωστόσο, σε συνδυασμό με τους προσωπικούς παράγοντες που ίσχυαν ειδικά για τον προσφεύγοντα, η επιστροφή του θα συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Για πρώτη φορά το ΕΔΔΑ αποδέχτηκε ότι μια κατάσταση γενικευμένης βίας θα μπορούσε από μόνη της να αποτελέσει λόγο απαγόρευσης κάθε επιστροφής.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*¹⁰⁹, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η αδιάκριτη βία στο Μογκαντίσου της Σομαλίας βρισκόταν σε επίπεδο και ένταση ικανή ώστε να συνιστά πραγματικό κίνδυνο για τη ζωή ή τη σωματική ακεραιότητα οποιουδήποτε αμάχου. Κατά την αξιολόγηση του επιπέδου της βίας, το Δικαστήριο εξέτασε, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα κριτήρια: το εάν οι αντιμαχόμενοι χρησιμοποιούσαν πολεμικές μεθόδους και τακτικές οι οποίες αύξαναν τον κίνδυνο θυμάτων μεταξύ των αμάχων ή στρέφονταν άμεσα κατά αμάχων, το εάν η χρήση τέτοιων μεθόδων ή/και τακτικών ήταν διαδεδομένη μεταξύ των αντιμαχόμενων, το εάν οι εχθροπραξίες είχαν τοπικό ή εκτεταμένο χαρακτήρα και, τέλος, τον αριθμό των αμάχων που είχαν σκοτωθεί, τραυματιστεί και εκποτιστεί ως αποτέλεσμα των εχθροπραξιών. Η κατάσταση γενικευμένης βίας στο Μογκαντίσου ήταν αρκούντως έντονη ώστε να επιτρέψει στο

108 ΕΔΔΑ, *NA κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 25904/07, 17 Ιουλίου 2008, σκέψεις 114-117, 147.

109 ΕΔΔΑ, *Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8319/07 και 11449/07, 28 Ιουνίου 2011, σκέψεις 241-250, 293. Για μια πιο πρόσφατη εκτίμηση της κατάστασης στη Σομαλία, βλέπε ΕΔΔΑ, *Κ.Α.Β. κατά Σουηδίας*, Αριθ. 886/11, 5 Σεπτεμβρίου 2013.

ΕΔΔΑ να συμπεράνει ότι οποιοδήποτε πρόσωπο αναγκαζόταν να επιστρέψει θα αντιμετώπιζε πραγματικό κίνδυνο κακομεταχείρισης, γεγονός που θα αντέβαινε στο Άρθρο 3, εξαιτίας της παρουσίας του και μόνο στη χώρα, εκτός εάν μπορούσε να αποδειχθεί ότι το εν λόγω πρόσωπο είχε επαρκείς διασυνδέσεις με ισχυρούς παράγοντες στην πόλη οι οποίοι θα μπορούσαν να του εξασφαλίσουν προστασία.

Το πρόσωπο το οποίο πρόκειται να απομακρυνθεί ενδέχεται να βρίσκεται αντιμέτωπο με τον κίνδυνο να υποστεί διάφορα είδη **βλάβης**, τα οποία ισοδυναμούν ενδεχομένως με μεταχείριση που αντιβαίνει στο Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, συμπεριλαμβανομένων πηγών κινδύνου οι οποίες **δεν προέρχονται από το ίδιο το κράτος υποδοχής** αλλά από μη κρατικούς φορείς, ασθένειες ή την ανθρωπιστική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *HLR κατά Γαλλίας*¹¹⁰ αφορούσε έναν καταδικασθέντα έμπορο ναρκωτικών, ο οποίος φοβόταν ανταπόδοση από κολομβιανό κύκλωμα ναρκωτικών καθώς είχε δώσει πληροφορίες στις αρχές που οδήγησαν στην καταδίκη ενός μέλους του κυκλώματος. Το Δικαστήριο έκρινε, ωστόσο, ότι στο συγκεκριμένο στάδιο οι κολομβιανές αρχές ήταν σε θέση να προσφέρουν στον προσφεύγοντα προστασία έναντι του κινδύνου της κακομεταχείρισης. Κατά συνέπεια, η απέλασή του δεν θα συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *D. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*¹¹¹ αφορούσε την απέλαση άνδρα που βρισκόταν στο τελικό στάδιο της ασθένειάς του. Το Δικαστήριο εξέτασε τις περιστάσεις της απέλασης του προσφεύγοντος: τη διακοπή της θεραπείας του, τις αντιξοές συνθήκες στη χώρα επιστροφής και τον πιθανότατα επικείμενο θάνατό του μετά την επιστροφή. Έκρινε επομένως ότι στις ιδιαίτερα εξαιρετικές αυτές περιστάσεις, η απέλαση του προσφεύγοντος θα ισοδυναμούσε με παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο έθεσε ωστόσο αυστηρές προϋποθέσεις για τέτοιου είδους υποθέσεις. Στη μεταγενέστερη υπόθεση *N. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*¹¹², η απέλαση μιας γυναίκας στην Ουγκάντα δεν κρίθηκε ως παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ διότι από τα διαθέσιμα

110 ΕΔΔΑ, *H.L.R. κατά Γαλλίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 24573/94, 29 Απριλίου 1997, σκέψεις 43-44.

111 ΕΔΔΑ, *D. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 30240/96, 2 Μαΐου 1997.

112 ΕΔΔΑ, *N. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 26565/05, 27 Μαΐου 2008.

στοιχεία προέκυψε ότι υπήρχε διαθέσιμη κάποια μορφή ιατρικής περίθαλψης στη χώρα καταγωγής της γυναίκας, καθώς και ότι δεν βρισκόταν τη δεδομένη χρονική στιγμή στο τελικό στάδιο της ασθένειάς της. Η ίδια προσέγγιση υιοθετήθηκε στην υπόθεση *S.H.H. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*¹¹³, όπου ο ανάπηρος προσφεύγων δεν μπόρεσε να αποδείξει τις «όπως εξαιρετικές περιστάσεις» που θα αντιμετώπιζε στο Αφγανιστάν και οι οποίες θα μπορούσαν να αποτρέψουν την απομάκρυνσή του από το Ηνωμένο Βασίλειο.

Παράδειγμα: η υπόθεση *Babar Ahmed κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*¹¹⁴, αφορούσε άτομα φερόμενα ως τρομοκράτες τα οποία θα εκδίδονταν στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν θα υφίστατο παραβίαση του Άρθρου 3 εκ των προβλεπόμενων συνθηκών κράτησης στο ADX Florence (φυλακές υψίστης ασφαλείας) ή εκ της διάρκειας των πιθανών ποινών.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Aswat κατά Ηνωμένου Βασιλείου*,¹¹⁵ το Δικαστήριο έκρινε ότι η προτεινόμενη έκδοση του αιτούντος, ύποπτου για τρομοκρατική δράση και πάσχοντος από σοβαρή ψυχική διαταραχή, στις Ηνωμένες Πολιτείες θα συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 3, δεδομένης της αβεβαιότητας όσον αφορά τις συνθήκες κράτησής του στη χώρα υποδοχής. Η ψυχική του διαταραχή ήταν αρκούντως σοβαρή ώστε να καταστεί αναγκαία η μεταγωγή του από κοινό σωφρονιστικό κατάστημα σε ψυχιατρείο υψίστης ασφαλείας στο Ηνωμένο Βασίλειο. Οι ιατρικές γνωματεύσεις ανέφεραν σαφώς ότι εξακολουθούσε να είναι σκόπιμο να παραμείνει εκεί «προς χάριν της υγείας και της ασφάλειάς του». Ως εκ τούτου, υπό το φως των διαθέσιμων ιατρικών στοιχείων, συνέτρεχε πραγματικός κίνδυνος η έκδοση του αιτούντος σε άλλη χώρα και σε διαφορετικό, πιθανόν πιο δυσμενές, περιβάλλον κράτησης να είχε ως αποτέλεσμα σημαντική επιδείνωση της ψυχικής και σωματικής του υγείας, η οποία θα έφτανε στο όριο του Άρθρου 3.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Sufi και Elmi*¹¹⁶, το Δικαστήριο έκρινε ότι, εάν οι προσφεύγοντες απελαύνονταν, υπήρχε πιθανότητα να καταλήξουν σε στρατόπεδα

113 ΕΔΔΑ, *S.H.H. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 60367/10, 29 Ιανουαρίου 2013.

114 ΕΔΔΑ, *Babar Ahmad κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 και 67354/09, 10 Απριλίου 2012.

115 ΕΔΔΑ, *Aswat κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 17299/12, 16 Απριλίου 2013.

116 ΕΔΔΑ, *Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8319/07 και 11449/07, 28 Ιουνίου 2011, σκέψεις 267-292

προσφύγων στη Σομαλία και σε γειτονικές χώρες όπου η ειδεχθής ανθρωπιστική κατάσταση παραβίαζε το Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο επεσήμανε ότι η ανθρωπιστική κατάσταση δεν οφειλόταν μόνο σε φυσικά φαινόμενα, όπως η ξηρασία, αλλά ήταν και αποτέλεσμα ενεργειών ή ολιγωρίας των εμπλεκόμενων μερών στη σύρραξη της Σομαλίας.

Παράδειγμα: Σε εθνικό επίπεδο, στην υπόθεση *M. A.*¹¹⁷, το Γαλλικό Συμβούλιο της Επικρατείας (*Conseil d'État*) ακύρωσε απόφαση για επιστροφή του *M.A.*, Αλβανού υπηκόου του οποίου το αίτημα για χορήγηση άδειας παραμονής είχε απορριφθεί, πίσω στην Αλβανία. Το εν λόγω όργανο έκρινε ότι, εάν επέστρεφε στην Αλβανία, ο *M.A.* θα βρισκόταν αντιμέτωπος με τον κίνδυνο της κακομεταχείρισης και του θανάτου από τα μέλη της οικογένειας ενός προσώπου το οποίο σκοτώθηκε κατά τη διάρκεια αστυνομικής εφόδου που είχε διενεργήσει ο *M.A.*. Το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι το Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση κατά την οποία οι κρατικές αρχές δεν είναι σε θέση να προσφέρουν επαρκή προστασία, ακόμη και αν ο κίνδυνος προέρχεται από ιδιωτικές ομάδες.

Το ΕΔΔΑ κλήθηκε επίσης να εξετάσει το εάν η συμμετοχή ενός προσώπου σε δραστηριότητες αντιφρονούντων στη χώρα υποδοχής αύξησε τον κίνδυνο να υποστεί το εν λόγω πρόσωπο μεταχείριση η οποία αντιβαίνει στο Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ μετά την επιστροφή του¹¹⁸.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *S.F. κατά Σουηδίας*¹¹⁹, το Δικαστήριο έκρινε ότι η απομάκρυνση ιρανικής οικογένειας αντιφρονούντων, τα μέλη της οποίας είχαν εγκαταλείψει το Ιράν και είχαν συμμετάσχει σε σημαντικές πολιτικές δραστηριότητες στη Σουηδία, θα συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι δραστηριότητες των προσφευγόντων στο Ιράν δεν ήταν από μόνες τους επαρκείς ώστε να εγείρεται κίνδυνος, αλλά οι δραστηριότητές τους στη Σουηδία ήταν σημαντικές, καθώς υπήρχαν αποδείξεις ότι οι ιρανικές αρχές παρακολουθούσαν ενεργά τις επικοινωνίες μέσω Διαδικτύου, καθώς και τις επικριτικές δηλώσεις έναντι του καθεστώτος, ακόμη και εκτός της επικράτειας του Ιράν. Οι ιρανικές αρχές θα μπορούσαν επομένως εύκολα να εντοπίσουν τους προσφεύγοντες μετά την επιστροφή τους, δεδομένων των δραστηριοτήτων τους και των περιστατικών που προηγήθηκαν στο Ιράν πριν από την

117 Γαλλία, *Conseil d'État, M.A.*, Αριθ. 334040, 1 Ιουλίου 2011.

118 Βλ., για παράδειγμα, ΕΔΔΑ, *Muminov κατά Ρωσίας*, Αριθ. 42502/06, 11 Δεκεμβρίου 2008.

119 ΕΔΔΑ, *S.F. κ.λπ. κατά Σουηδίας*, Αριθ. 52077/10, 15 Μαΐου 2012.

αναχώρησή τους για τη Σουηδία, καθώς και λόγω του ότι η οικογένεια είχε αναγκαστεί να εγκαταλείψει το Ιράν παράτυπα, χωρίς τα προβλεπόμενα έγγραφα ταυτότητας.

3.1.3. Αξιολόγηση του κινδύνου

Οι αρχές που εφαρμόζονται δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και δυνάμει της ΕΣΔΑ παρουσιάζουν πολλά κοινά στοιχεία σε ό,τι αφορά την αξιολόγηση του κινδύνου κατά την επιστροφή. Τα κοινά αυτά στοιχεία μπορούν να αποδοθούν στο γεγονός ότι οι προδιαγραφές του κεκτημένου της ΕΕ όσον αφορά το άσυλο απορρέουν σε μεγάλο βαθμό από τη νομολογία του ΕΔΔΑ και τις κατευθυντήριες γραμμές της UNHCR. Στις αρχές αυτές περιλαμβάνεται και το γεγονός ότι οι αξιολογήσεις πρέπει να είναι εξατομικευμένες και να λαμβάνουν υπόψη όλους τους συναφείς και επικαιροποιημένους νόμους, γεγονότα, έγγραφα και αποδεικτικά στοιχεία, μεταξύ των οποίων και πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση στη χώρα καταγωγής. Τυχόν βλάβη που υπέστη το ενδιαφερόμενο πρόσωπο στο παρελθόν μπορεί να αποτελεί ισχυρή ένδειξη μελλοντικού κινδύνου.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 4 της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης** ορίζει λεπτομερείς κανόνες για την αξιολόγηση των γεγονότων και περιστάσεων σε περιπτώσεις αιτήσεων διεθνούς προστασίας. Για παράδειγμα, η αξιολόγηση πρέπει να είναι εξατομικευμένη. Το γεγονός ότι ο αιτών έχει, π.χ., υποστεί δίωξη στο παρελθόν μπορεί να αποτελεί ισχυρή ένδειξη μελλοντικού κινδύνου μετά την επιστροφή. Οι αρμόδιοι να αποφασίσουν για την επιλεξιμότητα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη οποιαδήποτε εξήγηση η οποία συνιστά πραγματική προσπάθεια τεκμηρίωσης μιας αίτησης.

Σχετικά με την χρονική στιγμή μιας αξιολόγησης, η **Οδηγία περί Αναγνώρισης** ορίζει στο Άρθρο 4 παράγραφος 3, ότι αυτή πρέπει να τοποθετείται στον χρόνο λήψης της απόφασης σχετικά με την αίτηση. Η αναθεωρημένη **Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου** ορίζει στο Άρθρο 46 παράγραφος 3 ότι στην περίπτωση διαδικασιών άσκησης ένδικου μέσου, η εξέταση των πραγματικών και των νομικών ζητημάτων πρέπει να γίνεται σε σχέση με τη στιγμή της εκδίκασης του ενδίκου μέσου. Η χρονική στιγμή της εξέτασης της λήξης του καθεστώτος προστασίας συζητείται στην **ενότητα 3.1.8**.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΣΔΑ, ο αιτών είναι αυτός που πρέπει να παρουσιάσει στοιχεία ικανά να αποδείξουν ότι υπάρχουν ουσιαστικοί λόγοι να πιστευτεί ότι, σε περίπτωση απομάκρυνσής του από ένα κράτος μέλος, θα εκτίθετο σε πραγματικό κίνδυνο να υποστεί μεταχείριση η οποία απαγορεύεται δυνάμει του Άρθρου 2 ή 3 της ΕΣΔΑ. Εφόσον παρουσιάζονται τέτοια στοιχεία, εναπόκειται στην κυβέρνηση να

άρει τυχόν αμφιβολίες σχετικά με αυτά¹²⁰. Το ΕΔΔΑ έχει αναγνωρίσει ότι οι αιτούντες άσυλο βρίσκονται συχνά σε μια ιδιαίζουσα κατάσταση στην οποία χρειάζεται να τους παρέχεται το ευεργέτημα της αμφιβολίας κατά την αξιολόγηση της αξιοπιστίας των δηλώσεών τους και των υποστηρικτικών εγγράφων που προσκομίζουν¹²¹. Ωστόσο, όταν οι πληροφορίες είναι ελλιπείς ή όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι αμφισβήτησης του αληθούς των ισχυρισμών του αιτούντος, αυτός πρέπει να παράσχει μια ικανοποιητική εξήγηση¹²².

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Singh κ.λπ. κατά Βελγίου*¹²³, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι οι βελγικές αρχές είχαν απορρίψει έγγραφα που είχαν υποβληθεί προς υποστήριξη αίτησης ασύλου από Αφγανούς υπηκόους. Οι αρχές είχαν κρίνει τα έγγραφα ως μη πειστικά χωρίς να διερευνήσουν επαρκώς το ζήτημα. Ειδικότερα, δεν είχαν ελέγξει την αυθεντικότητα των αντιγράφων των εγγράφων που είχαν εκδοθεί από το γραφείο της UNHCR στο Νέο Δελχί και τα οποία παρείχαν στους αιτούντες το καθεστώς του πρόσφυγα, παρότι ο έλεγχος αυτός μπορούσε να είχε γίνει εύκολα. Κατά συνέπεια, δεν είχαν διενεργήσει μια προσεκτική και ενδεδειγμένη εξέταση της αίτησης ασύλου, όπως απαιτείται από το Άρθρο 13 της ΕΣΔΑ, παραβιάζοντας την εν λόγω διάταξη σε συνδυασμό με το Άρθρο 3.

Το Άρθρο 36 της ΕΣΔΑ παρέχει το δικαίωμα σε ένα κράτος μέλος να παρέμβει σε υπόθεση που έχει κατατεθεί ενώπιον του Δικαστηρίου από δικό του υπήκοο κατά άλλου κράτους μέλους. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η διάταξη αυτή, η οποία εισήχθη στην ΕΣΔΑ προκειμένου να επιτρέψει στο κράτος να παράσχει διπλωματική προστασία στους υπηκόους του, δεν βρίσκει εφαρμογή σε υποθέσεις όπου η προσφυγή του αιτούντος βασίζεται στο φόβο επιστροφής του στο κράτος μέλος του οποίου είναι υπήκοος, και το οποίο θεωρεί ότι θα τον εξέθετε σε μεταχείριση αντίθετη στα Άρθρα 2 και 3 της Συνθήκης.¹²⁴

120 ΕΔΔΑ, *Saadi κατά Ιταλίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 37201/06, 28 Φεβρουαρίου 2008, σκέψη 129.

121 ΕΔΔΑ, *Salah Sheekh κατά Κάτω Χωρών*, Αριθ. 1948/04, 11 Ιανουαρίου 2007, σκέψη 148· ΕΔΔΑ, *R.C. κατά Σουηδίας*, Αριθ. 41827/07, 9 Μαρτίου 2010, σκέψη 50.

122 ΕΔΔΑ, *Matsiukhina και Matsiukhin κατά Σουηδίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 31260/04, 21 Ιουνίου 2005· ΕΔΔΑ, *Collins και Akaziebie* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 23944/05, 8 Μαρτίου 2007.

123 ΕΔΔΑ, *Singh κ.λπ. κατά Βελγίου*, Αριθ. 33210/11, 2 Οκτωβρίου 2012.

124 ΕΔΔΑ, *I. κατά Σουηδίας*, Αριθ. 61204/09, 5 Σεπτεμβρίου 2013.

Δυνάμει της νομολογίας της ΕΣΔΑ, ο κίνδυνος δεν πρέπει να αξιολογείται μόνο βάσει επιμέρους παραγόντων αλλά σωρευτικά¹²⁵. Οποιαδήποτε αξιολόγηση πρέπει να εξαιτομικεύεται, λαμβανομένων υπόψη όλων των αποδεικτικών στοιχείων¹²⁶. Τυχόν δίωξη που έχει υποστεί έναν πρόσωπο στο παρελθόν ενδέχεται να αποτελεί ισχυρή ένδειξη μελλοντικού κινδύνου¹²⁷.

Κατά την αξιολόγηση του κινδύνου μετά την επιστροφή, το ΕΔΔΑ έχει εξετάσει στοιχεία σχετικά με τις γενικές συνθήκες της χώρας καθώς και στοιχεία που αφορούν την ύπαρξη τυχόν κινδύνων ειδικά για τον ενδιαφερόμενο. Το ΕΔΔΑ έχει παράσχει καθοδήγηση σχετικά με τα έγγραφα τα οποία μπορούν να λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση των συνθηκών της χώρας, όπως εκθέσεις της UNHCR και διεθνών οργανώσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ορισμένες εκθέσεις ως αναξιόπιστες, σε περιπτώσεις όπου οι πηγές των πληροφοριών είναι άγνωστες και τα συμπεράσματα ανακόλουθα με άλλες αξιόπιστες αναφορές¹²⁸.

Όταν ο ενδιαφερόμενος δεν έχει απελαθεί, η χρονική στιγμή για την εκτίμηση του κινδύνου είναι η ημερομηνία της αξιολόγησης από το ΕΔΔΑ¹²⁹. Η συγκεκριμένη αρχή έχει εφαρμοστεί ανεξαρτήτως του εάν το εν λόγω δικαίωμα της ΕΣΔΑ ήταν απόλυτο, όπως το Άρθρο 3, ή μη απόλυτο, όπως το Άρθρο 8¹³⁰. Όταν ο αιτών έχει ήδη απελαθεί, το ΕΔΔΑ εξετάζει το εάν αυτός έχει υποστεί κακομεταχείριση ή εάν οι πληροφορίες σχετικά με τη χώρα του δείχνουν ότι υπάρχουν ουσιαστικοί λόγοι να πιστεύεται ότι θα υποστεί κακομεταχείριση.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*¹³¹, το ΕΔΔΑ εξέτασε εκθέσεις διεθνών οργανισμών σχετικά με τις συνθήκες και τα επίπεδα βίας στη Σομαλία, καθώς και σχετικά με τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαπράττονταν από τη σομαλική ισλαμική ομάδα ανταρτών al-Shabaab. Το Δικαστήριο δεν μπορούσε να βασιστεί σε κυβερνητική έκθεση επί διερευνητικής αποστολής για τη Σομαλία από το Ναϊρόμπι της Κένυας, καθώς περιείχε

125 ΕΔΔΑ, *S.F. κ.λπ. κατά Σουηδίας*, Αριθ. 52077/10, 15 Μαΐου 2012, σκέψεις 68-69.

126 ΕΔΔΑ, *R.C. κατά Σουηδίας*, Αριθ. 41827/07, 9 Μαρτίου 2010, σκέψη 51 (περί ιατρικού πιστοποιητικού): ΕΔΔΑ, *N. κατά Σουηδίας*, Αριθ. 23505/09, 20 Ιουλίου 2010, σκέψη 52: ΕΔΔΑ, *Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8319/07 και 11449/07, 28 Ιουνίου 2011.

127 ΕΔΔΑ, *R.C. κατά Σουηδίας*, Αριθ. 41827/07, 9 Μαρτίου 2010.

128 ΕΔΔΑ, *Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8319/07 και 11449/07, 28 Ιουνίου 2011, σκέψεις 230-234.

129 ΕΔΔΑΑ, *Saadi κατά Ιταλίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 37201/06, 28 Φεβρουαρίου 2008.

130 ΕΔΔΑ, *A.A. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8000/08, 20 Σεπτεμβρίου 2011.

131 ΕΔΔΑ, *Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8319/07 και 11449/07, 28 Ιουνίου 2011.

πληροφορίες από απροσδιόριστες και ανώνυμες πηγές, οι οποίες έρχονταν σε αντίθεση με άλλες δημόσια διαθέσιμες πληροφορίες. Κρίνοντας με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, το Δικαστήριο έκρινε ότι συνθήκες στη Σομαλία δεν είχαν πιθανότητα να βελτιωθούν σύντομα.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Muminov κατά Ρωσίας*¹³², ο αιτών ήταν ένας Ουζμπεκός υπήκοος ο οποίος, βάσει των διαθέσιμων πληροφοριών, εξέτιε ποινή πενταετούς φυλάκισης στο Ουζμπεκιστάν αφότου είχε εκδοθεί από τη Ρωσία. Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, παρότι δεν υπήρχαν άλλες αξιόπιστες πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση του αιτούντος μετά την έκδοσή του, πέραν της καταδίκης του, υπήρχαν ωστόσο επαρκείς και αξιόπιστες αναφορές σχετικά με τη γενική κακομεταχείριση των καταδικασθέντων στο Ουζμπεκιστάν ώστε να στοιχειοθετείται για το Δικαστήριο παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

3.1.4. Επάρκεια της προστασίας

Δυνάμει του διεθνούς δικαίου των προσφύγων, ο αιτών άσυλο ο οποίος ισχυρίζεται ότι κινδυνεύει να υποστεί δίωξη δικαιούται το καθεστώς του πρόσφυγα εφόσον μπορεί να αποδείξει τόσο την ύπαρξη δικαιολογημένου φόβου δίωξης για έναν από τους λόγους που προβλέπονται από τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 όσο και ανεπάρκεια κρατικής προστασίας. Επάρκεια κρατικής προστασίας σημαίνει προθυμία και ικανότητα του κράτους υποδοχής, μέσω είτε κρατικών φορέων είτε άλλων οντοτήτων που ελέγχουν τμήματα του εδάφους του κράτους, να παρέχει μέσω του νομικού συστήματός του ένα εύλογο επίπεδο προστασίας έναντι της κακομεταχείρισης που φοβάται ο αιτών άσυλο.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, κατά τον καθορισμό της επιλεξιμότητας για τη χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας, είναι αναγκαίο να εξετάζεται το εάν στη χώρα της προτεινόμενης επιστροφής ο αιτών θα ήταν προστατευμένος από την επαπειλούμενη βλάβη. Το Άρθρο 7 της *Οδηγίας περί Αναγνώρισης* προβλέπει ότι «[η] προστασία κατά της δίωξης ή της σοβαρής βλάβης μπορεί να παρέχεται μόνο από [...] το κράτος ή [...] ομάδες ή οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων διεθνών οργανισμών, που ελέγχουν το κράτος ή σημαντικό μέρος του εδάφους του κράτους υπό την προϋπόθεση ότι επιθυμούν να προσφέρουν προστασία και είναι σε θέση να το πράξουν [...]» η οποία είναι «αποτελεσματική και μη προσωρινή». Εύλογα μέτρα απαιτούνται για την πρόληψη της δίωξης, μεταξύ των οποίων η λειτουργία ενός αποτελεσματικού νομικού συστήματος για τον εντοπισμό, την ποινική δίωξη και τον

¹³² ΕΔΔΑ, *Muminov κατά Ρωσίας*, Αριθ. 42502/06, 11 Δεκεμβρίου 2008.

κολασμό πράξεων που συνιστούν δίωξη. Το σύστημα αυτό πρέπει να είναι προσβάσιμο στον εκάστοτε ενδιαφερόμενο.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Salahadin Abdulla κ.λπ.*¹³³, που αφορούσε την παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα, το ΔΕΚ έκρινε ότι για να θεωρηθεί επαρκής η προστασία που προσφέρει το κράτος της ιθαγένειας του πρόσφυγα, το κράτος ή άλλες οντότητες που παρέχουν προστασία δυνάμει του Άρθρου 7 παράγραφος 1 της *Οδηγίας περί Αναγνώρισης* πρέπει αντικειμενικά να διαθέτουν ένα εύλογο επίπεδο ικανότητας και την προθυμία να προλαμβάνουν πράξεις δίωξης. Οφείλουν να λαμβάνουν εύλογα μέτρα για την πρόληψη της δίωξης, μεταξύ άλλων μέσω της λειτουργίας ενός αποτελεσματικού νομικού συστήματος προσβάσιμου για τον ενδιαφερόμενο μετά την παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα ώστε να παρέχεται η δυνατότητα εντοπισμού, ποινικής δίωξης και κολασμού των πράξεων που συνιστούν δίωξη. Το κράτος, ή άλλη οντότητα που παρέχει προστασία, πρέπει να πληροί συγκεκριμένες προϋποθέσεις, μεταξύ των οποίων η δικαιοδοσία, η οργανωτική δομή και τα μέσα που απαιτούνται ώστε να μπορεί να διατηρεί ένα ελάχιστο επίπεδο νόμου και τάξης στη χώρα καταγωγής του πρόσφυγα.

Για τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες υφίσταται ειδικό καθεστώς προστασίας. Η Υπηρεσία Αρωγής και Έργων του ΟΗΕ για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή (UNRWA) έχει θεσπιστεί ώστε να τους παρέχει προστασία και αρωγή. Η UNRWA δραστηριοποιείται στη Δυτική Όχθη, συμπεριλαμβανομένης της ανατολικής Ιερουσαλήμ, στη Λωρίδα της Γάζας, στην Ιορδανία, στη Συρία και στον Λίβανο. Όσοι λαμβάνουν βοήθεια από την UNRWA δεν δικαιούνται το καθεστώς του πρόσφυγα (Άρθρο 12 παράγραφος 1 εδάφιο α) της *Οδηγίας περί Αναγνώρισης*, η οποία ενσωματώνει στο δίκαιο της ΕΕ το Άρθρο 1Δ της Σύμβασης της Γενεύης του 1951).

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Bolbol*¹³⁴ αφορούσε μία αντιθαγενή παλαιστινιακή καταγωγής, η οποία έφυγε από τη Γάζα και έφτασε στην Ουγγαρία, όπου υπέβαλε αίτηση ασύλου χωρίς να έχει προηγουμένως ζητήσει προστασία ή βοήθεια από την UNRWA. Το ΔΕΚ διευκρίνισε ότι, για τους σκοπούς του Άρθρου 12 παράγραφος 1 εδάφιο α) της *Οδηγίας περί Αναγνώρισης*, ένα πρόσωπο πρέπει να θεωρείται ότι έχει λάβει προστασία και αρωγή από υπηρεσία του ΟΗΕ, πέραν

133 ΔΕΚ, C-175/08 (Συλλογή 2010, σ. I-01493), *Salahadin Abdulla κ.λπ. κατά Bundesrepublik Deutschland*, 2 Μαρτίου 2010.

134 ΔΕΚ, C-31/09 (Συλλογή 2010, σ. I-05539), *Nawras Bolbol κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivata*, 17 Ιουνίου 2010.

της UNHCR, μόνο εφόσον έχει όντως χρησιμοποιήσει αυτή την προστασία ή αρωγή, και όχι επειδή τη δικαιούται απλώς θεωρητικά.

Στην υπόθεση *El-Kott*¹³⁵, το ΔΕΕ διευκρίνισε περαιτέρω ότι πρόσωπα που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την περιοχή όπου δραστηριοποιείται η UNRWA για λόγους αναξάρτητους της θέλησής τους και πέραν του ελέγχου και της βούλησής τους πρέπει να ανγνωρίζονται αυτόματα ως πρόσφυγες, εφόσον δεν βρίσκει εφαρμογή κανείς από τους λόγους αποκλεισμού που προβλέπονται στα Άρθρα 12, παράγραφος 1, εδάφιο β), ή παράγραφος 2 και 3 της οδηγίας.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η εκτίμηση σχετικά με το εάν έχει υπάρξει –ή θα υπήρχε– παραβίαση του Άρθρου 3 μπορεί να συνεπάγεται εξέταση τυχόν προστασίας την οποία το κράτος υποδοχής ή οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στην επικράτειά του ενδεχομένως παρέχουν στο υπό απομάκρυνση πρόσωπο. Υπάρχει μια ομοιότητα μεταξύ της έννοιας της επάρκειας της προστασίας σε υποθέσεις προσφύγων (όπως περιγράφονται ανωτέρω) και σε υποθέσεις που σχετίζονται με το Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ. Εάν η μεταχείριση που κινδυνεύει να υποστεί το πρόσωπο μετά την επιστροφή του πληροί τις προϋποθέσεις έντασης για την ενεργοποίηση του Άρθρου 3, πρέπει να εξετάζεται το εάν το κράτος υποδοχής είναι ουσιαστικά και πρακτικά ικανό και πρόθυμο να προστατεύσει το πρόσωπο από τον συγκεκριμένο κίνδυνο.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Hida κατά Δανίας*¹³⁶, ο προσφεύγων ήταν μέλος της εθνοτικής κοινότητας των Ρομά που βρέθηκε αντιμέτωπος με το ενδεχόμενο της αναγκαστικής επιστροφής στο Κοσσυφοπέδιο κατά τη διάρκεια της σύρραξης του 2004. Το Δικαστήριο εξέφρασε τον προβληματισμό του σχετικά με περιστατικά βίας και εγκλήματα κατά μειονοτήτων και θεώρησε ότι εξακολουθούσε να υφίσταται ανάγκη διεθνούς προστασίας για μέλη εθνοτικών κοινοτήτων όπως οι Ρομά. Το Δικαστήριο επεσήμανε ότι η Αποστολή του ΟΗΕ για την προσωρινή διοίκηση του Κοσσυφοπεδίου (UNMIK) διενεργούσε μια διαδικασία εξατομικευμένης εξέτασης πριν από την πραγματοποίηση τυχόν αναγκαστικών επιστροφών που εισηγείτο ο επικεφαλής της Δανικής Εθνικής Αστυνομίας. Στις περιπτώσεις όπου η UNMIK είχε προβάλει αντιρρήσεις για ορισμένες επιστροφές, ο επικεφαλής της αστυνομίας τις είχε αναστείλει μέχρι νεωτέρας. Ο επικεφαλής της αστυνομίας δεν είχε ακόμη επικοινωνήσει με την UNMIK όσον αφορά την υπόθεση του προσφεύγοντος καθώς δεν είχε ακόμη προγραμματιστεί η

135 ΔΕΕ, C-364/11, *Abed El Karem El Kott κ.λπ.*, 19 Δεκεμβρίου 2012

136 ΕΔΔΑ, *Hida κατά Δανίας*, Αριθ. 38025/02, 19 Φεβρουαρίου 2004.

αναγκαστική επιστροφή του προσφεύγοντος. Υπό αυτές τις περιστάσεις, το Δικαστήριο πείστηκε ότι, σε περίπτωση που η UNMIK αντιτάσσονταν στην αναγκαστική επιστροφή του, αυτή θα αναστέλλονταν μέχρι νεωτέρας. Το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν προέκυψαν ουσιαστικοί λόγοι να πιστευτεί ότι ο προσφεύγων, ως μέλος της εθνοτικής κοινότητας των Ρομά, θα αντιμετώπιζε πραγματικό κίνδυνο να υποστεί βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία μετά την επιστροφή του στο Κοσσυφοπέδιο. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έκρινε την υπόθεση ως μη παραδεκτή λόγω του προφανούς αβάσιμου χαρακτήρα της.

Το ΕΔΔΑ έχει κληθεί να εξετάσει το εάν η παροχή **διπλωματικών διαβεβαιώσεων** από το κράτος υποδοχής μπορεί να αποτρέψει τον κίνδυνο κακομεταχείρισης στον οποίο θα εκτίθετο διαφορετικά ένα πρόσωπο μετά την επιστροφή του. Σε περιπτώσεις όπου το κράτος υποδοχής έχει παράσχει διαβεβαιώσεις, οι διαβεβαιώσεις αυτές δεν είναι από μόνες τους επαρκείς ώστε να εξασφαλίζουν κατάλληλη προστασία έναντι του κινδύνου της κακομεταχείρισης. Πρέπει να εξετάζεται το εάν η πρακτική εφαρμογή των διαβεβαιώσεων συνιστά επαρκή εγγύηση του ότι το πρόσωπο θα προστατευτεί έναντι του κινδύνου κακομεταχείρισης. Η βαρύτητα που δίνεται στις διαβεβαιώσεις από το κράτος υποδοχής εξαρτάται κάθε φορά από τις συνθήκες που επικρατούν κατά τη δεδομένη χρονική στιγμή.

Το προκαταρκτικό ερώτημα για το ΕΔΔΑ είναι το εάν η γενική κατάσταση όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα στο κράτος υποδοχής αποκλείει την αποδοχή τυχόν διαβεβαιώσεων. Σε σπάνιες μόνο περιπτώσεις μπορεί η γενική κατάσταση σε μια χώρα να συνεπάγεται την απόδοση μηδενικής βαρύτητας σε τυχόν διαβεβαιώσεις. Συνήθως, το Δικαστήριο αξιολογεί καταρχάς την ποιότητα των παρεχόμενων διαβεβαιώσεων και, εν συνεχεία, το εάν, δεδομένων των πρακτικών του κράτους υποδοχής, αυτές είναι αξιόπιστες. Κατά τη διαδικασία αυτή, το Δικαστήριο εξετάζει επίσης διάφορους παράγοντες που περιγράφονται εν γένει στην πρόσφατη νομολογία¹³⁷.

3.1.5. Εσωτερική μετεγκατάσταση

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ αλλά και της ΕΣΔΑ, τα κράτη δύνανται να συνάγουν ότι ένα πρόσωπο το οποίο βρίσκεται σε κίνδυνο στην περιοχή από την οποία κατάγεται

137 ΕΔΔΑ, *Othman (Abu Qatada) κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8139/09, 17 Ιανουαρίου 2012, σκέψη 189· ΕΔΔΑ, *Ismoilov κ.λπ. κατά Ρωσίας*, Αριθ. 2947/06, 24 Απριλίου 2008, σκέψη 127· ΕΔΔΑ, *Saadi κατά Ιταλίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 37201/06, 28 Φεβρουαρίου 2008· ΕΔΔΑ, *Ryabikin κατά Ρωσίας*, Αριθ. 8320/04, 19 Ιουνίου 2008.

μπορεί να είναι ασφαλές σε άλλο τμήμα της χώρας του και, ως εκ τούτου, να μη χρίζεται διεθνούς προστασίας.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η δυνατότητα μιας τέτοιας εσωτερικής προστασίας έχει κωδικοποιηθεί στο Άρθρο 8 της *Οδηγίας περί Αναγνώρισης*.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, μια εσωτερική μετεγκατάσταση που προτείνεται από το κράτος πρέπει να υπόκειται σε λεπτομερή αξιολόγηση από το σημείο επιστροφής μέχρι τον τόπο προορισμού. Κατά τη διαδικασία αυτή εξετάζεται εάν το σημείο επιστροφής είναι ασφαλές, εάν η διαδρομή περιλαμβάνει οδικούς ελέγχους ή εάν ορισμένες περιοχές είναι ασφαλείς προκειμένου να περάσει από αυτές ο ενδιαφερόμενος για να φτάσει στον τόπο προορισμού. Απαιτείται επίσης αξιολόγηση των επιμέρους συνθηκών.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*¹³⁸, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ δεν αποκλείει, καταρχήν, τη δυνατότητα των κρατών μελών να βασίζονται στο ενδεχόμενο της εσωτερικής μετεγκατάστασης, υπό την προϋπόθεση ότι το πρόσωπο που επιστρέφει θα μπορούσε με ασφάλεια να αποφύγει την έκθεσή του σε πραγματικό κίνδυνο κακομεταχείρισης ενόσω ταξιδεύει προς τον τόπο προορισμού του και ενόσω γίνεται δεκτός και εγκαθίσταται εκεί. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το Δικαστήριο έκρινε ότι ενδέχεται να υπάρχουν τμήματα της νότιας και κεντρικής Σομαλίας όπου ένα πρόσωπο το οποίο επιστρέφει στη χώρα δεν θα βρισκόταν κατ' ανάγκη αντιμέτωπο με πραγματικό κίνδυνο κακομεταχείρισης αποκλειστικά και μόνο λόγω της κατάστασης γενικευμένης βίας. Εάν τα πρόσωπα που επιστρέφουν έπρεπε να ταξιδέψουν ή να διασχίσουν περιοχή υπό τον έλεγχο της al-Shabaab, θα εκτίθεντο πιθανώς σε κίνδυνο μεταχείρισης που αντιβαίνει το Άρθρο 3, εκτός εάν μπορούσε να αποδειχθεί ότι ο προσφεύγων είχε πρόσφατη εμπειρία από τη ζωή στη Σομαλία και μπορούσε επομένως να διαφύγει την προσοχή της al-Shabaab. Στην περίπτωση του αιτούντος, το Δικαστήριο έκρινε ότι για μια σειρά λόγων ο προσφεύγων αντιμετώπιζε όντως πραγματικό κίνδυνο έκθεσης σε μεταχείριση που αντιβαίνει στο Άρθρο 3¹³⁹.

138 ΕΔΔΑ, *Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8319/07 και 11449/07, 28 Ιουνίου 2011.

139 Βλ. επίσης ΕΔΔΑ, *Μ.ΥΗ. κατά Σουηδίας*, Αριθ. 50859/10, 27 Ιουνίου 2013.

3.1.6. Ασφάλεια σε άλλη χώρα

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ένα κράτος μέλος της ΕΕ ενδέχεται να μπορεί, για λόγους διεθνούς προστασίας, να επιστρέψει έναν αιτούντα σε άλλη χώρα για την εξέταση της αίτησής του, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω χώρα θεωρείται ασφαλής και παρέχονται συγκεκριμένες εγγυήσεις. Η παρούσα ενότητα εξηγεί πότε αυτό είναι δυνατό, ενώ οι σχετικές διαδικαστικές εγγυήσεις περιγράφονται στην **ενότητα 4.2** και για τους ασυνόδετους ανήλικους στην **ενότητα 9.1**.

Η ασφάλεια σε άλλη χώρα θεωρείται δεδομένη σε δύο περιπτώσεις. Μια χώρα μπορεί να θεωρείται ασφαλής εφόσον πληροί μια σειρά προϋποθέσεων, οι οποίες καθορίζονται μέσω της **Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου** (Άρθρο 38). Μεταξύ αυτών, ο αιτών άσυλο πρέπει να γίνεται δεκτός από τη λεγόμενη **ασφαλή τρίτη χώρα**, να έχει τη δυνατότητα να ζητήσει προστασία και, εφόσον κριθεί ότι χρήζει διεθνούς προστασίας, να τυγχάνει μεταχείρισης σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να διασφαλίζεται από τα εμπλεκόμενα κράτη ότι ο ενδιαφερόμενος δεν θα βρεθεί αντιμέτωπος με τον κίνδυνο της επαναπροώθησης σε μη ασφαλή χώρα.

Η δεύτερη περίπτωση αφορά τα κράτη που εφαρμόζουν τον **Κανονισμό του Δουβλίνου** (Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 604/2013), και συγκεκριμένα τα 28 κράτη μέλη της ΕΕ, καθώς και την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν, τη Νορβηγία και την Ελβετία (βλ. **ενότητα 4.2**)¹⁴⁰. Ο **Κανονισμός του Δουβλίνου** αφορά την κατανομή της ευθύνης για την εξέταση των αιτήσεων για διεθνή προστασία μεταξύ των κρατών μελών. Για την ανάθεση της ευθύνης όσον αφορά την εξέταση των αιτήσεων που υποβλήθηκαν σε ένα κράτος μέλος από πρόσωπα που στη συνέχεια μετακινήθηκαν σε άλλο υπάρχει μια συγκεκριμένη ιεραρχία κριτηρίων. Υφίσταται δε το μαχητό τεκμήριο ότι όλα τα κράτη που εφαρμόζουν τον **Κανονισμό του Δουβλίνου** είναι ασφαλή και συμμορφώνονται προς το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και την ΕΣΔΑ.

Μεταξύ των διαφόρων κριτηρίων που περιλαμβάνονται στον **Κανονισμό του Δουβλίνου** το κράτος που έχει επιτρέψει στον αιτούντα να εισέλθει στον κοινό χώρο ορίζεται συνήθως ως υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης (κεφάλαιο ΙΙΙ του **Κανονισμού του Δουβλίνου**). Για τον προσδιορισμό του κράτους μέσω του οποίου έχει εισέλθει ο αιτών, λαμβάνονται κατά την είσοδό του τα δακτυλικά του αποτυπώματα, τα οποία και εισάγονται στη βάση δεδομένων Eurodac (βλ. **Κανονισμός Eurodac**, (ΕΕ) Αριθ. 603/2013), στην οποία έχουν πρόσβαση όλα τα κράτη που εφαρμόζουν

¹⁴⁰ **Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 604/2013** του Συμβουλίου, της 26^{ης} Ιουνίου 2013, ΕΕ 2013 L 180/31.

τον **Κανονισμό του Δουβλίνου**. Για παράδειγμα, εάν ένας αιτών άσυλο φτάσει στη χώρα Α, υποβάλει εκεί αίτηση ασύλου και ληφθούν τα δακτυλικά του αποτυπώματα, αλλά στη συνέχεια ταξιδέψει στη χώρα Β, τα δακτυλικά αποτυπώματα στη χώρα Β θα αντιπαραβληθούν με εκείνα που ελήφθησαν στη χώρα Α. Η χώρα Β πρέπει στη συνέχεια να εφαρμόσει τα κριτήρια του **Κανονισμού του Δουβλίνου** προκειμένου να προσδιοριστεί εάν η ευθύνη της εξέτασης της αίτησης ασύλου ανήκει στην ίδια ή στη χώρα Α.

Τα κράτη πρέπει να διασφαλίζουν τη μη επιστροφή προσώπων σε κράτη μέλη της ΕΕ τα οποία έχουν δομικές ανεπάρκειες στα συστήματά τους για το άσυλο και την υποδοχή προσφύγων. Σε ορισμένες περιπτώσεις που θα οδηγούσαν σε σοβαρές παραβιάσεις του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, αυτό ενδεχομένως έχει ως συνέπεια να πρέπει να εξεταστεί η αίτηση ασύλου από κράτη τα οποία δεν είναι υπεύθυνα να το κάνουν δυνάμει του **Κανονισμού Δουβλίνο II**.

Παράδειγμα: Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις *NS* και *ME*¹⁴¹, το ΔΕΕ εξέδωσε προδικαστική απόφαση σχετικά με το εάν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, ένα κράτος μέλος ενδέχεται να υποχρεούται να εξετάσει μια αίτηση δυνάμει της ρήτρας κυριαρχίας που περιλαμβάνεται στο Άρθρο 3 παράγραφος 2 του **Κανονισμού του Δουβλίνου** ακόμη και αν, σύμφωνα με τα κριτήρια του **Κανονισμού του Δουβλίνου**, η ευθύνη στη συγκεκριμένη περίπτωση ανήκει σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ. Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να ενεργούν σύμφωνα με τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις αρχές που αναγνωρίζονται από το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ κατά την άσκηση της ευχέρειάς τους δυνάμει του Άρθρου 3 παράγραφος 2. Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να μεταφέρουν έναν αιτούντα άσυλο στο κράτος μέλος που είναι υπεύθυνο κατά την έννοια του Κανονισμού όταν υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν – και τα κράτη μέλη δεν μπορούν να μην είναι ενημερωμένα σχετικά – την ύπαρξη συστημικών ανεπαρειών στις διαδικασίες ασύλου και στις συνθήκες υποδοχής, οι οποίες θα μπορούσαν να συνεπάγονται παραβίαση του Άρθρου 4 του Χάρτη (απαγόρευση των βασανιστηρίων). Αυτό υποχρεώνει τα κράτη μέλη να εξετάζουν και τα υπόλοιπα κριτήρια του Κανονισμού και να διαπιστώνουν το εάν υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης ασύλου είναι ενδεχομένως άλλο κράτος μέλος. Εάν δεν είναι εφικτό να προσδιοριστεί άλλο κράτος μέλος ή εάν για μια τέτοια διαδικασία απαιτείται υπερβολικά μεγάλο χρονικό διάστημα,

141 ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-411/10 και C-493/10, *N.S. κατά Secretary of State for the Home Department και M.E. κ.λπ. κατά Refugee Applications Commissioner & Minister for Justice, Equality and Law Reform*, 21 Δεκεμβρίου 2011.

η αίτηση πρέπει να εξετάζεται από το ίδιο το κράτος μέλος σύμφωνα με το Άρθρο 3 παράγραφος 2.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ εξετάζει, μεταξύ των διαφόρων στοιχείων που έχει στη διάθεσή του, τυχόν αξιόπιστες εκθέσεις περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων προκειμένου να εκτιμήσει τις προβλέψιμες συνέπειες της προτεινόμενης απομάκρυνσης. Το κράτος που προβαίνει στην απομάκρυνση έχει καθήκον να εξακριβώσει τον κίνδυνο, ιδίως όταν οι εκθέσεις για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε μια χώρα δείχνουν ότι το συγκεκριμένο κράτος γνώριζε ή έπρεπε να γνωρίζει την ύπαρξη τέτοιων κινδύνων.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας*¹⁴², το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι συνθήκες διαβίωσης και κράτησης του προσφεύγοντος στην Ελλάδα συνιστούσαν παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Έγκυρες εκθέσεις έκαναν λόγο για έλλειψη πρόσβασης σε διαδικασία ασύλου και για κίνδυνο μετέπειτα επαναπροώθησης. Ως εκ τούτου, οι βελγικές αρχές κρίθηκαν υπεύθυνες, δυνάμει του Άρθρου 3, για μεταφορά στο πλαίσιο του Κανονισμού του Δουβλίνου διότι, βάσει των διαθέσιμων στοιχείων, γνώριζαν ή έπρεπε να γνωρίζουν την ύπαρξη κινδύνων εξευτελιστικής μεταχείρισης των αιτούντων άσυλο κατά τη δεδομένη χρονική στιγμή στην Ελλάδα.

3.1.7. Αποκλεισμός από τη διεθνή προστασία

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, τα Άρθρα 12 και 17 της *Οδηγίας περί Αναγνώρισης*, που στηρίχθηκαν στο Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης της Γενεύης του 1951, περιλαμβάνουν διατάξεις οι οποίες αποκλείουν από τη διεθνή προστασία όσα πρόσωπα δεν την αξίζουν. Πρόκειται για πρόσωπα τα οποία φέρονται να έχουν διαπράξει μια τουλάχιστον από τις ακόλουθες πράξεις:

- έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας
- σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός της χώρας ασύλου πριν γίνει δεκτός ως πρόσφυγας
- πράξη που αντιβαίνει προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

¹⁴² ΕΔΔΑ, *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011.

Η εφαρμογή τυχόν αποκλεισμού από τη διεθνή προστασία πρέπει να εξετάζεται αφότου έχει αποφασιστεί το εάν το πρόσωπο δικαιούται διεθνή προστασία. Τα πρόσωπα που εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού δεν θεωρούνται πρόσφυγες ή πρόσωπα που δικαιούνται επικουρική προστασία.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *B και D*¹⁴³, το ΔΕΕ παρέσχε καθοδήγηση σχετικά με το πώς εφαρμόζονται οι ρήτρες αποκλεισμού. Το γεγονός ότι οι αιτών στη συγκεκριμένη υπόθεση ήταν μέλος οργάνωσης και υποστήριζε ενεργά τον ένοπλο αγώνα που διεξήγε η εν λόγω οργάνωση δεν συνιστούσε αυτομάτως ισχυρή βάση ώστε να θεωρηθούν οι πράξεις του «σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα» ή «πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών». Αμφότερες οι διατάξεις θα συνεπάγονταν τον αποκλεισμό του από την προστασία προς τους πρόσφυγες. Ως βάση για να διαπιστωθεί το εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να θεωρηθεί ο αιτών ένοχος τέτοιων πράξεων ή εγκλημάτων πρέπει να ληφθεί μια κατά περίπτωση αξιολόγηση συγκεκριμένων γεγονότων. Αυτό πρέπει να γίνει με σκοπό να διαπιστωθεί το εάν οι πράξεις που διέπραξε η οργάνωση πληρούν τους όρους των συγκεκριμένων διατάξεων και το εάν η ατομική ευθύνη της διάπραξης τους μπορεί να αποδοθεί στον αιτούντα, λαμβανομένων υπόψη των σχετικών με την απόδειξη προϋποθέσεων που προβλέπονται δυνάμει του Άρθρου 12 παράγραφος 2 της οδηγίας. Το Δικαστήριο πρόσθεσε επίσης ότι η βάση για τον αποκλεισμό από το καθεστώς του πρόσφυγα δεν εξαρτάται από το εάν ο αιτών αποτελεί ενεστώτα κίνδυνο για το κράτος μέλος υποδοχής ούτε από έλεγχο τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, καθώς η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας είναι απόλυτη, ανεξαρτήτως της συμπεριφοράς του θύματος, η φύση του αδικήματος που φέρεται να διέπραξε ο αιτών δεν παρουσιάζει ενδιαφέρον για τους σκοπούς της αξιολόγησης δυνάμει του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Κατά συνέπεια, η συμπεριφορά του αιτούντος, όσο και αν αυτή θεωρείται ανεπιθύμητη ή επικίνδυνη, δεν μπορεί να λαμβάνεται υπόψη.

143 ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-57/09 και C-101/09, *Bundesrepublik Deutschland κατά B και D*, 9 Νοεμβρίου 2010.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Saadi κατά Ιταλίας*¹⁴⁴, το Δικαστήριο επαναβεβαίωσε τον απόλυτο χαρακτήρα της απαγόρευσης των βασανιστηρίων δυνάμει του Άρθρου 3. Ο προσφεύγων διώχθηκε ποινικά στην Ιταλία για συμμετοχή σε δραστηριότητες διεθνούς τρομοκρατίας και διατάχθηκε η απέλασή του στην Τυνησία. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι ο προσφεύγων θα διέτρεχε πραγματικό κίνδυνο να υποστεί μεταχείριση που αντιβαίνει στο Άρθρο 3 εάν επέστρεφε στην Τυνησία. Η συμπεριφορά του και η σοβαρότητα των εις βάρος του κατηγοριών δεν είχαν καμία σημασία σε ό,τι αφορά την αξιολόγηση δυνάμει του Άρθρου 3.

3.1.8. Παύση της διεθνούς προστασίας

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, όταν η κατάσταση κινδύνου σε μια χώρα έχει βελτιωθεί, τα Άρθρα 11 και 16 της *Οδηγίας περί Αναγνώρισης* επιτρέπουν τη λήξη τη διεθνούς προστασίας, κατ' αντιστοιχία των ρητρών παύσης που προβλέπονται από το Άρθρο 1 Γ της Σύμβασης της Γενεύης του 1951.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Salahadin Abdulla κ.λπ.*¹⁴⁵ αφορούσε την παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα για ορισμένους Ιρακινούς υπηκόους στους οποίους η Γερμανία είχε χορηγήσει καθεστώς πρόσφυγα. Η απόφαση αυτή βασιζόταν στο γεγονός ότι οι συνθήκες στη χώρα καταγωγής τους είχαν βελτιωθεί. Το ΔΕΕ έκρινε ότι, για τους σκοπούς του Άρθρου 11 της *Οδηγίας περί Αναγνώρισης*, το καθεστώς του πρόσφυγα παύει να ισχύει όταν η μεταβολή των συνθηκών στη εν λόγω τρίτη χώρα είναι ουσιαστική και μη προσωρινή, με αποτέλεσμα να μην υφίσταται πλέον ο λόγος για τον οποίο χορηγήθηκε το καθεστώς του πρόσφυγα, ούτε άλλος λόγος να φοβάται ο πρόσφυγας ότι θα υποστεί διώξεις. Κατά την αξιολόγηση της μεταβολής των συνθηκών, τα κράτη πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την προσωπική κατάσταση του πρόσφυγα και να εξακριβώνουν ταυτόχρονα εάν ο φορέας ή οι φορείς προστασίας έχουν λάβει εύλογα μέτρα για να αποτρέψουν τη δίωξη και ότι εφαρμόζουν, μεταξύ άλλων, ένα αποτελεσματικό νομικό σύστημα για τον εντοπισμό, την ποινική δίωξη και τον κολασμό πράξεων που συνιστούν δίωξη. Η προστασία αυτή πρέπει επίσης να είναι προσβάσιμη στον εκάστοτε ενδιαφερόμενο εφόσον αυτός πάψει να προστατεύεται από το καθεστώς το πρόσφυγα.

144 ΕΔΔΑ, *Saadi κατά Ιταλίας* [Τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 37201/06, 28 Φεβρουαρίου 2008, σκέψη 138· ΕΔΔΑ, *Ismoilov κ.λπ. κατά Ρωσίας*, Αριθ. 2947/06, 24 Απριλίου 2008, σκέψη 127· ΕΔΔΑ, *Ryabikin κατά Ρωσίας*, Αριθ. 8320/04, 19 Ιουνίου 2008.

145 ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08 [2010] I-01493, *Salahadin Abdulla κ.λπ. κατά Bundesrepublik Deutschland*, 2 Μαρτίου 2010.

Δεν επέρχεται παύση του καθεστώτος πρόσφυγα ή δικαιούχου επικουρικής προστασίας, ο οποίος έχει υποστεί στο παρελθόν πολύ σοβαρή βλάβη, σε περίπτωση μεταβολής των συνθηκών, εφόσον αυτός είναι σε θέση να επικαλεστεί επιτακτικούς λόγους που τον έκαναν να αρνηθεί την προστασία της χώρας καταγωγής του (Οδηγία περί Αναγνώρισης, Άρθρα 11 και 16).

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, δεν υπάρχουν ειδικές ρήτρες παύσης. Αντ' αυτού, το ΕΔΔΑ εξετάζει τις προβλέψιμες συνέπειες μιας επιδιωκόμενης απομάκρυνσης. Οι παρελθούσες συνθήκες στο κράτος υποδοχής ενδέχεται να βοηθούν στο να προσδιοριστεί η τρέχουσα κατάσταση, αλλά αυτό που λαμβάνεται πραγματικά υπόψη κατά την αξιολόγηση του κινδύνου είναι οι τρέχουσες συνθήκες¹⁴⁶. Για την αξιολόγηση της κατάστασης, το ΕΔΔΑ βασίζεται σε συναφείς κυβερνητικές εκθέσεις και σε πληροφορίες που παρέχονται από την UNHCR και διάφορες διεθνείς μη κυβερνητικές οργανώσεις, όπως το Παρατηρητήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ή η Διεθνής Αμνηστία.

Παράδειγμα: Το ΕΔΔΑ έχει διενεργήσει διάφορες αξιολογήσεις σχετικά με τον κίνδυνο που θα αντιμετώπιζαν νεαροί άνδρες Ταμίλ μετά την επιστροφή τους στη Σρι Λάνκα. Οι αξιολογήσεις αυτές έχουν γίνει σε διάφορες χρονικές στιγμές καθόλη τη διάρκεια της μακρόχρονης σύρραξης, καθώς και μετά την παύση των εχθροπραξιών. Το ΕΔΔΑ έλαβε υπόψη την εξέλιξη των συνολικών συνθηκών στη χώρα και εξέτασε τους ειδικούς παράγοντες κινδύνου που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τα συγκεκριμένα πρόσωπα κατά την προτεινόμενη χρονική στιγμή της απομάκρυνσής τους¹⁴⁷.

3.2. Συλλογική απέλαση

Δυνάμει τόσο του δικαίου της ΕΕ όσο και της ΕΣΔΑ, οι συλλογικές απελάσεις απαγορεύονται. Ως συλλογική απέλαση νοείται οποιοδήποτε μέτρο το οποίο εξαναγκάζει ανθρώπους να εγκαταλείψουν ένα συγκεκριμένο έδαφος ή χώρα ομαδικά και εφόσον η απόφαση αυτή δεν βασίζεται σε εύλογη και αντικειμενική εξέταση της ιδιαίτερης περίπτωσης καθενός από αυτούς¹⁴⁸.

146 ΕΔΔΑ, *Tomic κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 17837/03, 14 Οκτωβρίου 2003· ΕΔΔΑ, *Hida κατά Δανίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 38025/02, 19 Φεβρουαρίου 2004.

147 ΕΔΔΑ, *Vilvarajah κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87 και 13448/87, 30 Οκτωβρίου 1991· ΕΔΔΑ, *ΝΑ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 25904/07, 17 Ιουλίου 2008.

148 Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. ΕΔΔΑ, «Συλλογικές απελάσεις», Πληροφοριακό δελτίο, Ιούνιος 2012, διαθέσιμο στη διεύθυνση www.echr.coe.int υπό τις επικεφαλίδες Press/Factsheets/Expulsion.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι συλλογικές απελάσεις αντιβαίνουν στο Άρθρο 78 της ΣΛΕΕ, το οποίο ορίζει ότι το κεκτημένο όσον αφορά το άσυλο πρέπει να συνάδει με «άλλες συναφείς συμβάσεις», και απαγορεύονται από το Άρθρο 19 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4 απαγορεύει τις συλλογικές απελάσεις.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Čonka κατά Βελγίου*¹⁴⁹, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η απομάκρυνση μιας ομάδας Ρομά αιτούντων άσυλο συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4 της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο δεν πείστηκε ότι είχε ληφθεί εξατομικευμένα υπόψη η προσωπική κατάσταση του κάθε μέλους της υπό απέλαση ομάδας. Ειδικότερα, πριν από την απέλαση των προσφευγόντων, οι πολιτικές αρχές ανακοίνωσαν ότι επρόκειτο να πραγματοποιηθούν συλλογικές απελάσεις και ζήτησαν από την αρμόδια αρχή να τις πραγματοποιήσει. Όλα τα υπό απέλαση πρόσωπα κλήθηκαν να εμφανιστούν σε συγκεκριμένο αστυνομικό τμήμα την ίδια στιγμή και το σύνολο των διαταγών απέλασης, όπως και οι λόγοι της σύλληψής τους, ήταν διατυπωμένα με παρόμοιο τρόπο. Επιπλέον, οι ενδιαφερόμενοι δεν είχαν πρόσβαση σε δικηγόρους και η διαδικασία ασύλου δεν είχε ολοκληρωθεί.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Hirsi Jamaa κ.λπ. κατά Ιταλίας*¹⁵⁰, οι ιταλικές αρχές, πραγματοποιώντας αναγκαστική επαναπροώθηση πλοιαρίου στο οποίο επέβαιναν δυνητικοί αιτούντες άσυλο, παραβίασαν το Άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η απαγόρευση απέλασης ίσχυε επίσης σε ό,τι αφορά μέτρα που λαμβάνονται στην ανοιχτή θάλασσα. Το ΕΔΔΑ μελέτησε τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου και του δικαίου της ΕΕ σχετικά με τις θαλάσσιες επεμβάσεις και τα καθήκοντα των λιμενοφυλάκων και των πλοίων που φέρουν σημαία κράτους, μεταξύ άλλων και στα διεθνή ύδατα όπου το κράτος εξακολουθούσε να έχει δικαιοδοσία κατά την έννοια του Άρθρου 1 της ΕΣΔΑ.

149 ΕΔΔΑ, *Čonka κατά Βελγίου*, Αριθ. 51564/99, 5 Φεβρουαρίου 2002, βλ. επίσης ΕΔΔΑ, *Μ.Α. κατά Κύπρου*, Αριθ. 41872/10, 23 Ιουλίου 2013, όπου το ΕΔΔΑ δε βρήκε παραβίαση του Άρθρου 4 του Τέταρτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.

150 ΕΔΔΑ, *Hirsi Jamaa κ.λπ. κατά Ιταλίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 27765/09, 23 Φεβρουαρίου 2012.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Sultani κατά Γαλλίας*¹⁵¹, ο προσφεύγων, του οποίου η αίτηση ασύλου είχε απορριφθεί στη Γαλλία, κατήγγειλε τον τρόπο με τον οποίο επρόκειτο να πραγματοποιηθεί η επιστροφή του στο Αφγανιστάν. Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι η επιστροφή του με ομαδική ναυλωμένη πτήση θα ισοδυναμούσε με συλλογική απέλαση, η οποία απαγορεύεται δυνάμει του Άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4. Το ΕΔΔΑ επανέλαβε ότι οι συλλογικές απελάσεις έπρεπε να νοούνται ως μέτρα τα οποία εξαναγκάζουν αλλοδαπούς να εγκαταλείψουν ομαδικά μια χώρα, με εξαίρεση τις περιπτώσεις όπου η απέλαση γίνεται βάσει εύλογης και αντικειμενικής εξέτασης της προσωπικής περίπτωσης κάθε αλλοδαπού της συγκεκριμένης ομάδας. Ως εκ τούτου, εάν είχε δοθεί σε κάθε ενδιαφερόμενο η δυνατότητα να προβάλει επιχειρήματα κατά της απέλασης στις αρμόδιες αρχές σε εξατομικευμένη βάση, όπως συνέβη με τον προσφεύγοντα, το γεγονός ότι διάφοροι αλλοδαποί υπόκειντο σε παρόμοιες αποφάσεις ή ταξίδευαν για πρακτικούς λόγους ως ομάδα δεν συνεπαγόταν καθεαυτό την ύπαρξη συλλογικής απέλασης.

Οι συλλογικές απελάσεις αντιβαίνουν επίσης στον ΕΚΧ και στο Άρθρο του 19 παράγραφος 8 περί εγγυήσεων έναντι της απέλασης.

Στην απόφασή της για την υπόθεση *European Roma and Travellers Forum κατά Γαλλίας*¹⁵², η ΕΕΚΔ έκρινε ότι οι διοικητικές αποφάσεις, κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου, μέσω των οποίων διατάχθηκαν να αποχωρήσουν από το γαλλικό έδαφος, όπου και διέμεναν, Ρομά ρουμανικής και βουλγαρικής καταγωγής, δεν συνάδει με τον ΕΚΧ: καθώς οι αποφάσεις δεν θεμελιωνόνταν σε εξέταση της προσωπικής κατάστασης των Ρομά, δεν λάμβαναν υπόψη την αρχή της αναλογικότητας ενώ, στοχεύοντας στην κοινότητα των Ρομά, εισήγαγαν επίσης το στοιχείο της διάκρισης. Η ΕΕΚΔ έκρινε ότι αυτό συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου Ε περί μη διάκρισης σε συνδυασμό με το Άρθρο 19 παράγραφος 8 του ΕΚΧ.

151 ΕΔΔΑ, *Sultani κατά Γαλλίας*, Αριθ. 45223/05, 20 Σεπτεμβρίου 2007.

152 ΕΕΚΔ, *European Roma and Travellers Forum κατά Γαλλίας*, προσφυγή Αριθ. 64/2011, απόφαση επί της ουσίας, 22 Ιανουαρίου 2012.

3.3. Εμπόδια ως προς την απέλαση για άλλους λόγους ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Τόσο το δίκαιο της ΕΕ όσο και η ΕΣΔΑ αναγνωρίζουν ότι ενδέχεται να υπάρχουν εμπόδια ως προς την απομάκρυνση για λόγους ανθρωπίνων δικαιωμάτων οι οποίοι δεν είναι απόλυτοι, καθώς υφίσταται η ανάγκη μιας εξισορρόπησης του δημόσιου συμφέροντος με τα συμφέροντα του ενδιαφερόμενου προσώπου. Ο πιο κοινός από τους λόγους αυτούς είναι το δικαίωμα της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής, που μπορεί να αφορά μεταξύ άλλων ζητήματα όπως η υγεία ενός προσώπου (σωματική υγεία και ψυχική ακεραιότητα), το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών, η ανάγκη για οικογενειακή ενότητα ή οι ειδικές ανάγκες ευάλωτων προσώπων.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι διαδικασίες επιστροφής πρέπει να εκτελούνται λαμβανομένου υπόψη του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, της οικογενειακής ζωής, της κατάστασης της υγείας του ενδιαφερόμενου προσώπου και της αρχής της μη επαναπροώθησης (Άρθρο 5 της *Οδηγίας περί Επιστροφής*).

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, τα κράτη δικαιούνται, δυνάμει του καθιερωμένου διεθνούς δικαίου και με την επιφύλαξη των συμβατικών τους υποχρεώσεων, συμπεριλαμβανομένης της ΕΣΔΑ, να ελέγχουν την είσοδο, τη διαμονή και την απέλαση των αλλοδαπών. Υπάρχει εκτεταμένη νομολογία σχετικά με τις περιστάσεις υπό τις οποίες ενισχυμένα δικαιώματα μπορούν να λειτουργήσουν ως εμπόδια έναντι της απέλασης. Ενισχυμένα δικαιώματα είναι τα δικαιώματα για τα οποία προβλέπονται ενσωματωμένες προδιαγραφές, όπως εκείνα των Άρθρων 8-11 της ΕΣΔΑ. Το δικαίωμα του σεβασμού της προσωπικής και οικογενειακής ζωής στο Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ εγείρεται συχνά ως μέσο αποτροπής της απέλασης σε περιπτώσεις όπου δεν υφίσταται κίνδυνος απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης δυνάμει του Άρθρου 3. Ο βαθμός στον οποίο λαμβάνονται υπόψη τα εν λόγω δικαιώματα του Άρθρου 8 εξετάζεται στην *ενότητα 5.2*.

Εμπόδια ως προς την απομάκρυνση μπορούν επίσης να εξεταστούν σε περιπτώσεις καταφανούς παραβίασης των Άρθρων 5 ή 6 της ΕΣΔΑ στη χώρα υποδοχής, όπως όταν ένα πρόσωπο κινδυνεύει να βρεθεί υπό αυθαίρετη κράτηση χωρίς να έχει δικαστεί, όταν κινδυνεύει να φυλακιστεί για αρκετά μεγάλη περίοδο αφότου έχει καταδικαστεί μέσω μιας καταφανώς μη αμερόληπτης δίκης ή όταν κινδυνεύει να βρεθεί

αντιμέτωπο με καταφανή αρνησιδικία εν αναμονή της δίκης του. Το βάρος της απόδειξης για τον προσφεύγοντα είναι υψηλό¹⁵³.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Mamatkulov και Askarov κατά Τουρκίας*¹⁵⁴, το ΕΔΔΑ έκρινε εάν η έκδοση των προσφευγόντων στο Ουζμπεκιστάν είχε ως αποτέλεσμα να βρεθούν αντιμέτωποι με πραγματικό κίνδυνο καταφανούς αρνησιδικίας κατά παράβαση του Άρθρου 6 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Othman (Abu Qatada) κατά Ηνωμένου Βασιλείου*¹⁵⁵, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι, δυνάμει του Άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, ο προσφεύγων δεν μπορούσε να απελαθεί στην Ιορδανία με το σκεπτικό ότι σε τυχόν διεξαγωγή νέας δίκης θα χρησιμοποιούνταν πιθανότατα στοιχεία προερχόμενα από βασανισμό τρίτων προσώπων.

Παράδειγμα: Στην εγχώρια υπόθεση *EM Lebanon*, η Βουλή των Λόρδων του Ηνωμένου Βασιλείου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, εάν δεν υφίσταται πρόδηλη παραβίαση ενισχυμένων (μη απόλυτων) δικαιωμάτων –όπως το Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ– η οποία να αγγίζει την ουσία του υπό κρίση δικαιώματος, δεν υφίσταται ανάγκη αξιολόγησης της αναλογικότητας¹⁵⁶.

Δυνάμει του ΕΚΧ, το Άρθρο 19 παράγραφος 8 απαγορεύει την απέλαση διακινούμενων εργαζόμενων οι οποίοι διαμένουν νόμιμα στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους, με εξαίρεση τις περιπτώσεις όπου αυτοί απειλούν την εθνική ασφάλεια ή θίγουν το δημόσιο συμφέρον ή τα χρηστά ήθη.

Η ΕΕΚΔ έχει ιδίως αποφανθεί ότι, σε περίπτωση που ένα κράτος έχει χορηγήσει το δικαίωμα διαμονής στον/στην σύζυγο ή/και στα παιδιά διακινούμενου εργαζόμενου, η απώλεια του δικαιώματος διαμονής από τον ίδιο τον εργαζόμενο δεν μπορεί να επηρεάζει τα αντίστοιχα αυτοτελή δικαιώματα των μελών της οικογένειάς του για όσο διάστημα αυτά διαθέτουν δικαίωμα διαμονής.

153 ΕΔΔΑ, *Othman (Abu Qatada) κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8139/09, 17 Ιανουαρίου 2012, σκέψη 233.

154 ΕΔΔΑ, *Mamatkulov και Askarov κατά Τουρκίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 46827/99 και 46951/99, 4 Φεβρουαρίου 2005.

155 ΕΔΔΑ, *Othman (Abu Qatada) κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8139/09, 17 Ιανουαρίου 2012.

156 Ηνωμένο Βασίλειο, *EM (Lebanon) κατά Secretary of State For The Home Department* [2008] UKHL 64, 22 Οκτωβρίου 2008.

Οι αλλοδαποί που έχουν διαμείνει σε ένα κράτος για επαρκές χρονικό διάστημα, είτε νόμιμα είτε με την σιωπηρή αποδοχή του αντικανονικού καθεστώτος τους ενόψει των αναγκών της χώρας υποδοχής, πρέπει να καλύπτονται από τους κανόνες που ήδη προστατεύουν άλλους αλλοδαπούς από την απέλαση¹⁵⁷.

3.4. Υπήκοοι τρίτων χωρών με υψηλότερο βαθμό προστασίας έναντι της απομάκρυνσης

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, υπάρχουν ορισμένες κατηγορίες υπηκόων τρίτων χωρών, πέραν εκείνων που χρήζουν διεθνούς προστασίας, οι οποίοι απολαύουν υψηλότερου βαθμού προστασίας έναντι της απομάκρυνσης. Σε αυτούς συγκαταλέγονται οι επί μακρόν διαμένοντες, οι υπήκοοι τρίτων χωρών που αποτελούν μέλη οικογενειών υπηκόων της ΕΕ/ΕΟΧ, οι οποίοι έχουν ασκήσει το δικαίωμα στην ελευθερία κυκλοφορίας, και οι Τούρκοι πολίτες.

3.4.1. Επί μακρόν διαμένοντες

Οι επί μακρόν διαμένοντες απολαύουν ενισχυμένης προστασίας έναντι της απέλασης. Τυχόν απόφαση για απέλαση επί μακρόν διαμένοντος πρέπει να βασίζεται σε συμπεριφορά η οποία συνιστά πραγματική και αρκούντως σοβαρή απειλή για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια¹⁵⁸.

3.4.2. Μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ ή της Ελβετίας, προερχόμενα από τρίτες χώρες

Τα πρόσωπα οποιασδήποτε υπηκοότητας τα οποία είναι μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ, συμπεριλαμβανομένων των πολιτών της ΕΕ αλλά μόνο εφόσον έχουν ασκήσει τα δικαιώματα ελεύθερης κυκλοφορίας τους, έχουν δικαίωμα διαμονής το οποίο απορρέει από τις διατάξεις της ΕΕ περί ελεύθερης κυκλοφορίας. Δυνάμει της **Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας (2004/38/ΕΚ)**, οι υπήκοοι τρίτων χωρών που έχουν τέτοιες συγγένειες απολαύουν υψηλότερου βαθμού προστασίας έναντι της απέλασης σε σύγκριση με άλλες κατηγορίες υπηκόων τρίτων χωρών. Σύμφωνα με το

157 ΕΕΚΔ, Συμπεράσματα 2011, Γενική εισαγωγή, Ιανουάριος 2012, δήλωση ερμηνείας επί του Άρθρου 19 παράγραφος 8.

158 Οδηγία 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου, ΕΕ 2003 L 016/44, Άρθρο 12.

Άρθρο 28 της οδηγίας, μπορούν να απελαύνονται μόνο για λόγους δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας¹⁵⁹. Στην περίπτωση των μονίμως διαμενόντων, οι λόγοι της απέλασης πρέπει να φτάσουν στο επίπεδο των «σοβαρών λόγων για τη δημόσια τάξη ή τη δημόσια ασφάλεια». Όπως αναφέρεται στο Άρθρο 27 παράγραφος 2 της οδηγίας, τα μέτρα αυτά πρέπει να τηρούν την αρχή της αναλογικότητας, να βασίζονται αποκλειστικά στην προσωπική συμπεριφορά του αφορώμενου ατόμου και το πρόσωπο αυτό να αποτελεί «πραγματική, ενεστώσα και αρκούντως σοβαρή απειλή, στρεφόμενη κατά θεμελιώδους συμφέροντος της κοινωνίας»¹⁶⁰. Τα κράτη υποχρεούνται να κοινοποιούν τις αποφάσεις τους στους ενδιαφερομένους, συμπεριλαμβανομένων των λόγων επί των οποίων βασίζονται (Άρθρο 30).

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *ZZ κατά Secretary of State for the Home Department*¹⁶¹, το ΔΕΕ ασχολήθηκε με την έννοια της παραγράφου 2 του Άρθρου 30 της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας*, σύμφωνα με την οποία οι αρχές υποχρεούνται να γνωστοποιούν στον ενδιαφερόμενο τους λόγους στους οποίους βασίζεται η απόφαση άρνησης χορήγησης άδειας διαμονής, εκτός αν αυτό αντίκειται στα συμφέροντα της ασφάλειας του κράτους. Όσον αφορά το ερώτημα αν οι αρχές μπορούν να μην γνωστοποιήσουν ορισμένα στοιχεία για λόγους ασφάλειας του κράτους, το ΔΕΕ επισημαίνει ότι πρέπει να σταθμίζονται αφενός η ασφάλεια του κράτους και αφετέρου οι απαιτήσεις που απορρέουν από το δικαίωμα σε αποτελεσματική δικαστική προστασία εκ του Άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Το ΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο το οποίο εξετάζει την επιλογή των αρχών να μην αποκαλύψουν, επακριβώς και πλήρως, τους λόγους στους οποίους βασίστηκε η απαγόρευση εισόδου οφείλει να μεριμνά ώστε η μη κοινοποίηση να περιορίζεται σε ό,τι είναι απολύτως απαραίτητο. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει

159 Απουσία υποθέσεων που αφορούν υπηκόους τρίτων χωρών. βλ. τα ακόλουθα: υποθέσεις που αφορούν πολίτες της ΕΕ, στο πλαίσιο των οποίων το Δικαστήριο ερμήνευσε την έννοια των «επιτακτικών λόγων δημόσιας ασφάλειας» δυνάμει του Άρθρου 28 παράγραφος 3, βλ.: ΔΕΚ, C-348/09, *Pl. κατά Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid*, 22 Μαΐου 2012, σκέψεις 39-56· ΔΕΚ, C-145/09 (Συλλογή 2010, σ. I-11979), *Land Baden-Württemberg κατά Παναγιώτη Τσακουριδή*, 23 Νοεμβρίου 2010, σκέψεις 20-35.

160 Για νομολογία σχετική με το Άρθρο 27 της Οδηγίας 2004/38/ΕΚ και όσον αφορά την έννοια της «δημόσιας τάξης», βλ. ΔΕΕ, C-434/10, *Petar Aladzov κατά Zamestnik director na Stolichna direktsia na vatreshnite raboti kam Ministerstvo na vatreshnite raboti*, 17 Νοεμβρίου 2011· ΔΕΕ, C-430/10, *Hristo Gaydarov κατά Director na Glavna direktsia "Ohranitelna politzia" pri Ministerstvo na vatreshnite raboti*, 17 Νοεμβρίου 2011. Όσον αφορά την έννοια της «πραγματικής, ενεστώσας και αρκούντως σοβαρής απειλής, στρεφόμενης κατά θεμελιώδους συμφέροντος της κοινωνίας», βλ. ΔΕΚ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-482/01 και C-493/01, (Συλλογή 2004, σ. I-05257), *Γεώργιος Ορφανόπουλος κ.λπ. και Raffaele Oliveri κατά Land Baden-Württemberg*, 29 Απριλίου 2004, σκέψεις 65-71.

161 ΔΕΕ, *ZZ κατά Secretary of State for the Home Department*, υπόθεση C-300/11, 4 Ιουνίου 2013.

να γνωστοποιείται στον ενδιαφερόμενο το ουσιαστικό περιεχόμενο των λόγων λήψης της απόφασης, κατά τρόπο τέτοιο ώστε να λαμβάνεται δεόντως υπόψη η ανάγκη να διατηρούνται απόρρητα τα αποδεικτικά στοιχεία.

Για τους Ελβετούς πολίτες, η νομική βάση για την προστασία έναντι της απέλασης περιλαμβάνεται στο Άρθρο 5 του παραρτήματος Ι της Συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων. Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη, τα δικαιώματα που παραχωρούνται δυνάμει της συμφωνίας μπορούν να περιορίζονται μόνο για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας και δημόσιας υγείας¹⁶².

Δεν προβλέπεται προστασία για τα μέλη οικογενειών σε περίπτωση θανάτου, διαζυγίου ή αναχώρησης του υπηκόου του ΕΟΧ που άσκησε δικαιώματα ελεύθερης κυκλοφορίας (Άρθρα 12 και 13 της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας*). Σε ειδικές περιπτώσεις, οι υπήκοοι τρίτων χωρών μπορούν να προστατεύονται έναντι της απέλασης δυνάμει του Άρθρου 20 της ΣΛΕΕ (βλ. *ενότητα 5.2*)¹⁶³.

3.4.3. Τούρκοι υπήκοοι

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 14 παράγραφος 1 της απόφασης 1/80 του Συμβουλίου Σύνδεσης προβλέπει ότι οι Τούρκοι υπήκοοι που ασκούν τα δικαιώματά τους δυνάμει της Συμφωνίας της Άγκυρας μπορούν να απελαύνονται μόνο για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας. Το Δικαστήριο έχει τονίσει ότι, κατά την εξέταση προτεινόμενης απέλασης Τούρκων πολιτών οι οποίοι έχουν εξασφαλίσει μόνιμη και ασφαλή διαμονή σε ένα από τα κράτη μέλη της ΕΕ, πρέπει να εφαρμόζονται τα ίδια κριτήρια με εκείνα που ισχύουν για τους υπηκόους του ΕΟΧ. Το δίκαιο της ΕΕ αποκλείει την απέλαση Τούρκων υπηκόων όταν αυτή θεμελιώνεται αποκλειστικά σε γενικούς προληπτικούς λόγους, όπως η αποθάρρυνση άλλων αλλοδαπών, ή όταν αποτελεί αυτόματη συνέπεια ποινικής καταδίκης. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία, τυχόν παρεκκλίσεις από τη θεμελιώδη αρχή της ελευθερίας

162 Συμφωνία για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των Κρατών Μελών της, αφενός, και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, αφετέρου, η οποία υπεγράφη στο Λουξεμβούργο στις 21 Ιουνίου 1999 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουνίου 2002, ΕΕ 2002 L 114/6.

163 Για πληροφορίες σχετικά με υπόθεση στην οποία παρασχέθηκε προστασία, βλ. ΔΕΚ, C-34/09, (συλλογή 2011, σ. I-011177) *Ruiz Zambrano κατά Office national de l'emploi*, 8 Μαρτίου 2011. Για πληροφορίες σχετικά με υπόθεση όπου δεν παρασχέθηκε προστασία, βλ. ΔΕΕ, C-256/11, *Murat Dereci and Others v. Bundesministerium für Inneres (ευρωπαϊκή ιθαγένεια)*, 15 Νοεμβρίου 2011 και ΔΕΕ υπόθεση C-87/12, *Ymeraga κ.λπ. κατά Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, 8 Μαΐου 2013· βλ. επίσης ΔΕΕ, C-40/11, *Iida κατά Stadt Ulm*, 8 Νοεμβρίου 2012.

της κυκλοφορίας των προσώπων, συμπεριλαμβανομένων όσων αφορούν τη δημόσια τάξη, πρέπει να ερμηνεύονται περιοριστικά ώστε να μη μπορεί το πεδίο εφαρμογής τους να καθορίζεται μονομερώς από τα κράτη μέλη της ΕΕ¹⁶⁴.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Nazli*¹⁶⁵, το ΔΕΚ έκρινε ότι απέλαση ενός Τούρκου υπηκόου δεν μπορούσε να γίνει για λόγους γενικής αποθάρρυνσης άλλων αλλοδαπών, αλλά έπρεπε να βασίζεται στα ίδια κριτήρια με εκείνα των απελάσεων υπηκόων του ΕΟΧ. Το Δικαστήριο έκανε μια αντιστοιχία προς τις αρχές που ορίζονται στο πεδίο της ελευθερίας κυκλοφορίας των εργαζομένων οι οποίοι είναι υπήκοοι κράτους μέλους. Χωρίς να υποτιμά την απειλή προς τη δημόσια τάξη που συνιστά η χρήση ναρκωτικών, το Δικαστήριο συμπέρανε από τις εν λόγω αρχές ότι η απέλαση, κατόπιν ποινικής καταδίκης, Τούρκου υπηκόου που απολαύει δικαιώματος παρεχόμενου δυνάμει της απόφασης του Συμβουλίου Σύνδεσης μπορεί να αιτιολογείται μόνο εφόσον η ατομική συμπεριφορά του ενδιαφερόμενου δίδει λαβή για να υποτεθεί ότι θα διαπράξει και άλλα σοβαρά αδικήματα ικανά να βλάψουν το δημόσιο συμφέρον του κράτους μέλους υποδοχής.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Polat*¹⁶⁶, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι τα μέτρα που επιτρέπουν την εφαρμογή περιορισμών επί των δικαιωμάτων που παραχωρούνται στους Τούρκους υπηκόους, τα οποία λαμβάνονται για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας και δημόσιας υγείας δυνάμει του Άρθρου 14 της απόφασης του Συμβουλίου Σύνδεσης, πρέπει να βασίζονται αποκλειστικά στην ατομική συμπεριφορά του προσώπου που αφορούν. Η ύπαρξη πλειόνων ποινικών καταδικών στο κράτος μέλος υποδοχής δύναται να συνιστά λόγο λήψης τέτοιων μέτρων μόνο στον βαθμό που η συμπεριφορά του προσώπου στο οποίο αφορούν συνιστά πραγματική και αρκούντως σοβαρή απειλή κατά θεμελιώδους συμφέροντος της κοινωνίας, γεγονός το οποίο εξακριβώνεται από το εκάστοτε εθνικό δικαστήριο.

164 ΔΕΚ, υπόθεση 36/75 (Συλλογή 1985, σ. I-01219), *Rutili κατά Ministre de l'intérieur*, 28 Οκτωβρίου 1985, σκέψη 27· ΔΕΚ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-482/01 και C-493/01 (Συλλογή 2003, σ. I-05257), *Γεώργιος Ορφανόπουλος κ.λπ. και Raffaele Oliveri κατά Land Baden-Württemberg*, 11 Σεπτεμβρίου 2003, σκέψη 67.

165 ΔΕΚ, C-340/97 (Συλλογή 2000, σ. I-00957), *Ömer Nazli, Caglar Nazli και Melike Nazli κατά Stadt Nürnberg*, 10 Φεβρουαρίου 2000.

166 ΔΕΚ, C-349/06 (Συλλογή 2007, σ. I-08167), *Murat Polat κατά Stadt Rüsselsheim*, 4 Οκτωβρίου 2007.

Βασικά σημεία

- Υπάρχουν απόλυτα, οιονεί απόλυτα και μη απόλυτα εμπόδια έναντι της απομάκρυνσης (βλ. **εισαγωγή** του παρόντος κεφαλαίου).
- Η απαγόρευση της κακομεταχείρισης δυνάμει του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ είναι απόλυτη. Τα πρόσωπα που στη χώρα προορισμού διατρέχουν πραγματικό κίνδυνο μεταχείρισης που αντιβαίνει στο Άρθρο 3 δεν πρέπει να επιστρέφουν εκεί, ανεξαρτήτως της συμπεριφοράς ή της βαρύτητας των κατηγοριών εναντίον τους. Οι αρχές πρέπει να αξιολογούν τον κίνδυνο ανεξαρτήτως του εάν ο ενδιαφερόμενος δύναται να αποκλειστεί από την παροχή προστασίας δυνάμει της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης** ή της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 (βλ. **ενότητες 3.1.2** και **3.1.7**).
- Η αρχή της μη επαναπροώθησης δυνάμει της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 απαγορεύει την επιστροφή ανθρώπων σε καταστάσεις οι οποίες συνιστούν απειλή για τη ζωή ή την ελευθερία τους λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων (βλ. **ενότητα 3.1**).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, τυχόν μέτρα που λαμβάνονται από τα κράτη μέλη με βάση το κεκτημένο όσον αφορά το άσυλο ή με βάση την **Οδηγία περί Επιστροφής**, αλλά και τον **Κανονισμό του Δουβλίνου**, πρέπει να συνάδουν με το δικαίωμα στο άσυλο και την αρχή της μη επαναπροώθησης (βλ. **ενότητα 3.1**).
- Κατά την αξιολόγηση του εάν υφίσταται πραγματικός κίνδυνος, το ΕΔΔΑ επικεντρώνεται στις προβλέψιμες συνέπειες της απομάκρυνσης του προσώπου στη χώρα της προτεινόμενης επιστροφής, λαμβάνοντας υπόψη την προσωπική κατάσταση του και τις γενικές συνθήκες που επικρατούν στη χώρα (βλ. **ενότητες 3.1.3** και **3.3**).
- Δυνάμει της ΕΣΔΑ, ο αιτών άσυλο είναι καταρχήν υπεύθυνος να τεκμηριώσει την αίτησή του, ενώ συχνά είναι αναγκαίο να του παρέχεται το ευεργέτημα της αμφιβολίας κατά την αξιολόγηση της αξιοπιστίας των δηλώσεών του. Ωστόσο, όταν δεν υφίσταται τεκμηρίωση ή όταν οι παρεχόμενες πληροφορίες συνιστούν σοβαρό λόγο αμφισβήτησης του αληθούς των ισχυρισμών του αιτούντος άσυλο, αυτός πρέπει να παράσχει μια ικανοποιητική σχετική εξήγηση (βλ. **ενότητα 3.1.3**).
- Το υπό απέλαση πρόσωπο ενδέχεται να κινδυνεύει από μεταχείριση η οποία απαγορεύεται δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και της ΕΣΔΑ στο κράτος υποδοχής, ακόμη και αν αυτή δεν απορρέει από ίδιο το κράτος υποδοχής αλλά μάλλον από μη κρατικούς φορείς, μια ασθένεια ή την ανθρωπιστική κατάσταση στη χώρα (βλ. **ενότητα 3.1.2**).
- Ένα πρόσωπο το οποίο κινδυνεύει να τύχει μεταχείρισης η οποία απαγορεύεται δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και της ΕΣΔΑ εάν επιστρέψει στην περιοχή από την οποία κατάγεται στη χώρα υποδοχής, ενδέχεται να είναι ασφαλές σε άλλο τμήμα της ίδιας χώρας (εσωτερική προστασία) (βλ. **ενότητα 3.1.5**). Εναλλακτικά, το κράτος υποδοχής ενδέχεται να είναι σε θέση να προστατεύσει το συγκεκριμένο πρόσωπο από τέτοιου είδους κίνδυνο (επάρκεια προστασίας). Στις περιπτώσεις αυτές, το κράτος που

προβαίνει στην απέλαση δύναται να συμπεραίνει ότι το συγκεκριμένο πρόσωπο δεν χρήζει διεθνούς προστασίας (βλ. ενότητα 3.1.4).

- Τόσο το δίκαιο της ΕΕ όσο και η ΕΣΔΑ απαγορεύουν τις συλλογικές απελάσεις (βλ. ενότητα 3.2).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, τα δικαιούμενα μέλη των οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ τα οποία προέρχονται από τρίτες χώρες μπορούν να απελαύνονται μόνο για λόγους δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας. Οι παρεκκλίσεις αυτές πρέπει να ερμηνεύονται περιοριστικά και η σχετική αξιολόγηση πρέπει να θεμελιώνεται αποκλειστικά στην ατομική συμπεριφορά του εκάστοτε ενδιαφερόμενου (βλ. ενότητα 3.4.2).

Περαιτέρω νομολογία και σχετική βιβλιογραφία:

Για να συμβουλευτείτε περαιτέρω νομολογία, διαβάστε τις σχετικές οδηγίες στη σελίδα 293 του παρόντος εγχειριδίου. Πρόσθετο υλικό σχετικά με τα ζητήματα που καλύπτονται από το παρόν κεφάλαιο μπορεί να αναζητηθεί στην ενότητα «Περαιτέρω βιβλιογραφία» στη σελίδα 269.

4

Διαδικαστικές εγγυήσεις και νομική συνδρομή σε υποθέσεις ασύλου και επιστροφής

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου (2013/32/ΕΕ)	Διαδικασίες ασύλου	
Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 47 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτο δικαστήριο)	Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής	ΕΣΔΑ, Άρθρο 13 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής) ΕΔΔΑ, <i>Abdolkhani και Karimnia κατά Τουρκίας</i> , 2009 (το εγχώριο μέσο ένδικης προστασίας πρέπει να εξετάζει την ουσία της αίτησης)
Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου (2013/32/ΕΕ), Άρθρο 46 παράγραφοι 5-9	Ανασταλτικό αποτέλεσμα	ΕΔΔΑ, <i>Gebremedhin κατά Γαλλίας</i> , 2007 (ανασταλτικό αποτέλεσμα των εγχώριων ένδικων μέσων για αιτήσεις ασύλου σε ζώνη διέλευσης) ΕΔΔΑ, <i>Hirsi Jamaa κ.λπ. κατά Ιταλίας</i> , 2012 (απουσία ανασταλτικού αποτελέσματος των εγχώριων ένδικων μέσων έναντι στρατιωτικού προσωπικού που εκτελεί «αναγκαστική επαναπροώθηση στη θάλασσα»)
Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου (2013/32/ΕΕ), Άρθρο 31 παράγραφος 8	Ταχείες διαδικασίες ασύλου	ΕΔΔΑ, <i>I.M. κατά Γαλλίας</i> , 2012 (διαδικαστικές εγγυήσεις για ταχείες διαδικασίες ασύλου)

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
Κανονισμός του Δουβλίνου, Κανονισμός (ΕΕ) 604/2013 ΔΕΕ C-411/10, Ν.Σ., 2011 ΔΕΕ C-245/11, Κ., 2012	Διαδικασίες στο πλαίσιο του Κανονισμού του Δουβλίνου	ΕΔΔΑ, <i>Μ.Σ.Σ. κατά Βελγίου και Ελλάδας</i> , 2011 (μεταφορά στο πλαίσιο της «διαδικασίας του Δουβλίνου» η οποία εγείρει κινδύνους εξευτελιστικής μεταχείρισης) ΕΔΔΑ, <i>De Souza Ribeiro κατά Γαλλίας</i> , 2012 (ανασταλτικό αποτέλεσμα για τις προσφυγές δυνάμει του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ)
Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ)	Διαδικασία επιστροφής	ΕΣΔΑ, Άρθρο 13 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής) ΕΣΔΑ, Πρωτόκολλο 7, Άρθρο 1 (διαδικαστικές εγγυήσεις σχετικά με την απέλαση αλλοδαπών) ΕΔΔΑ, <i>С.С. κλπ. κατά Βουλγαρίας</i> , 2008 (έλλειψη διαδικαστικών εγγυήσεων σε διαδικασίες απέλασης)
Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 47 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου)	Νομική συνδρομή	ΕΣΔΑ, Άρθρο 13 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής) ΕΔΔΑ, <i>Μ.Σ.Σ. κατά Βελγίου και Ελλάδας</i> , 2011 (αναποτελεσματικό σύστημα νομικής αρωγής)
Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου (2013/32/ΕΕ), Άρθρα 20-22	Νομική συνδρομή σε διαδικασίες ασύλου	Επιτροπή υπουργών, Κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο των ταχέων διαδικασιών ασύλου, 1 Ιουλίου 2009
Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 13 (ένδικα μέσα)	Νομική συνδρομή σε αποφάσεις περί επιστροφής	Επιτροπή υπουργών, Είκοσι κατευθυντήριες γραμμές για την αναγκαστική επιστροφή, 4 Μαΐου 2005

Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο αφορά τη διαδικασία εξέτασης των αιτήσεων για τη χορήγηση διεθνούς προστασίας (διαδικασίες ασύλου), καθώς και τις διαδικασίες απέλασης ή επιστροφής. Προσεγγίζει καταρχάς τις διαδικαστικές απαιτήσεις που δεσμεύουν όσους είναι αρμόδιοι να αποφασίζουν σχετικά με τις αιτήσεις ασύλου και τις

επιστροφές. Στη συνέχεια εξετάζει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής κατά τέτοιων αποφάσεων, παραθέτοντας τα κύρια στοιχεία που απαιτούνται προκειμένου μια προσφυγή να είναι πραγματική (βλ. επίσης [ενότητα 1.8](#) σχετικά με τις δυνατότητες προσφυγής στο πλαίσιο της διαχείρισης των συνόρων). Τέλος, εξετάζονται ζητήματα σχετικά με την παροχή νομικής συνδρομής. Ο τρόπος με τον οποίο εκτελείται η απομάκρυνση εξετάζεται στο Κεφάλαιο 7.

Η νομολογία του ΕΔΔΑ προβλέπει ότι τα κράτη εφαρμόζουν αμερόληπτη και αυστηρή διαδικασία εξέτασης για τις αιτήσεις στο πλαίσιο των οποίων εγείρονται ουσιαστικοί φόβοι για την ύπαρξη πραγματικού κινδύνου βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας μετά την επιστροφή. Ορισμένες από τις απαιτήσεις που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της νομολογίας του Δικαστηρίου έχουν συμπεριληφθεί στην αναδιατυπωμένη [Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου](#).

Σε ολόκληρο το παρόν κεφάλαιο, το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής, όπως περιλαμβάνεται στο Άρθρο 13 της ΕΣΔΑ, συγκρίνεται με το ευρύτερο πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής δυνάμει του Άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

4.1. Διαδικασίες ασύλου

Δυνάμει τόσο του δικαίου της ΕΕ όσο και αυτού της ΕΣΔΑ, οι αιτούντες άσυλο πρέπει να έχουν πρόσβαση σε πραγματικές διαδικασίες ασύλου, συμπεριλαμβανομένων ένδικων μέσων ικανών να αναστείλουν μια απομάκρυνση κατά τη διάρκεια της διαδικασίας προσφυγών.

Η [Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου](#) (2013/32/ΕΕ) ορίζει ιδιαίτερα λεπτομερείς κανόνες σχετικά με τις διαδικασίες για τη χορήγηση και την ανάκληση διεθνούς προστασίας. Η οδηγία εφαρμόζεται στις αιτήσεις ασύλου οι οποίες υποβάλλονται στο έδαφος των κρατών μελών της ΕΕ που δεσμεύονται από αυτήν, συμπεριλαμβανομένων των συνόρων, των χωρικών υδάτων και των ζωνών διέλευσης (Άρθρο 3).

4.1.1. Συνέντευξη, διαδικασία εξέτασης και λήψη αρχικής απόφασης

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι αιτούντες άσυλο και τα εξαρτώμενα από αυτούς πρόσωπα πρέπει να έχουν πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου (Άρθρο 6 της [Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου](#)· βλ. επίσης [ενότητα 2.2](#)). Δικαιούνται επίσης να παραμένουν

σε ένα κράτος μέλος της ΕΕ μέχρι να ληφθεί απόφαση επί της αίτησής τους (Άρθρο 9). Εξαιρέσεις από το δικαίωμα να παραμείνουν επιτρέπονται σε περιπτώσεις μεταγενέστερων αιτήσεων (Άρθρα 9 παράγραφος 2 και 41) και σε περιπτώσεις έκδοσης. Η έκδοση υπό την **Απόφαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου 2002/582/ΔΕΥ** για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης έχει τις δικές της διαδικαστικές εγγυήσεις¹⁶⁷.

Στον αιτούντα πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα **προσωπικής συνέντευξης** (Άρθρα 14 – 15 της **Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου**)¹⁶⁸. Η συνέντευξη πρέπει να διενεργείται υπό συνθήκες που διασφαλίζουν την εμπιστευτικότητα, κατά κανόνα χωρίς την παρουσία μελών της οικογένειας του αιτούντος. Το πρόσωπο που διεξάγει τη συνέντευξη πρέπει να διαθέτει τα προσόντα για να συνεκτιμήσει τις συνθήκες που περιβάλλουν την αίτηση, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής προέλευσης, του φύλου, του γενετήσιου προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή του ευάλωτου της θέσης του αιτούντος. Για κάθε προσωπική συνέντευξη πρέπει να συντάσσεται γραπτή έκθεση και να τίθεται υπόψη του αιτούντος (Άρθρο 17). Τα κράτη μέλη οφείλουν να παρέχουν στον αιτούντα την ευκαιρία να διατυπώσει τυχόν παρατηρήσεις σχετικά με την έκθεση πριν η αρμόδια αρχή λάβει απόφαση ως προς την αίτηση (Άρθρο 17 παράγραφος 3). Σύμφωνα με το Άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχείο ε) της αναδιατυπωμένης οδηγίας, οι συνεντεύξεις με ανηλίκους πρέπει να διεξάγονται με τρόπο κατάλληλο για παιδιά. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι απολαμβάνουν ειδικών εγγυήσεων, όπως το δικαίωμα του διορισμού εκπροσώπου τους (Άρθρο 25). Πρέπει επίσης να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού (Άρθρο 25 παράγραφος 6, βλ. επίσης Κεφάλαιο 9). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη νομική συνδρομή, βλ. **ενότητα 4.5**.

Η **εξέταση μιας αίτησης ασύλου** πρέπει να συμμορφώνεται με τις διαδικαστικές προϋποθέσεις της **Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου**, όπως και με τις προϋποθέσεις για την εξέταση των στοιχείων της αίτησης σύμφωνα με την **Οδηγία περί Αναγνώρισης** (Άρθρο 4). Θα πρέπει να διεξάγεται σε ατομική βάση, αντικειμενικά και αμερόληπτα βάσει επικαιροποιημένων πληροφοριών (Άρθρα 10 της **Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου** και Άρθρο 4 της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης**). Σύμφωνα με το Άρθρο 10 της **Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου** οι αιτήσεις δεν πρέπει να απορρίπτονται αυτόματα από κάποιο οιοδήποτε δικαστικό ή διοικητικό σώμα υπεύθυνο για τη λήψη αποφάσεων σε πρώτο βαθμό λόγω μη κατάθεσης της αίτησης το συντομότερο δυνατό. Το Άρθρο 12 της **Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου** προβλέπει ότι οι αιτούντες άσυλο

167 ΔΕΚ, υπόθεση C-388/08 (συλλογή 2008, σ. I-08993), *Ποινική δίκη κατά Artur Leymann και Aleksei Pustovarov*, 1 Δεκεμβρίου 2008.

168 Βλ. επίσης ΔΕΕ, C- 277/11 [2012], *M. M. κατά Minister for Justice, Equality and Law Reform*, Ιρλανδία και Attorney General, 22 Νοεμβρίου 2012.

πρέπει να ενημερώνονται σχετικά με τη διαδικασία που ακολουθείται και τις προθεσμίες σε γλώσσα την οποία κατανοούν ή ευλόγως θεωρείται ότι κατανοούν· να τους παρέχονται υπηρεσίες διερμηνέα όταν αυτό είναι απαραίτητο· να τους παρέχεται η δυνατότητα επικοινωνίας με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) ή με οργανώσεις που παρέχουν νομική αρωγή· να τους δίνεται πρόσβαση στα στοιχεία στα οποία στηρίχτηκε η απόφαση επί της αίτησής τους· να τους κοινοποιείται σε εύλογο χρόνο η απόφαση για την αίτηση ασύλου και να ενημερώνονται σχετικά με την απόφαση σε γλώσσα που κατανοούν ή ευλόγως θεωρείται ότι κατανοούν. Σύμφωνα με το Άρθρο 13 της οδηγίας, είναι καθήκον των αιτούντων να συνεργάζονται με τις αρχές.

Οι αιτούντες άσυλο δικαιούνται να **ανακαλούν** τις αιτήσεις τους. Οι διαδικασίες ανάκλησης πρέπει επίσης να συμμορφώνονται προς τις σχετικές απαιτήσεις κοινοποίησης, μεταξύ των οποίων η έγγραφη κοινοποίηση (Άρθρα 44 και 45 της **Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου**). Μπορεί να θεωρηθεί ότι ο αιτών έχει ανακαλέσει σιωπηρά την αίτησή του για άσυλο ή έχει υπαναχωρήσει από αυτήν, όταν υπάρχει εύλογη αιτία να θεωρηθεί κάτι τέτοιο. Ωστόσο, το κράτος πρέπει να λάβει απόφαση είτε να διακόψει την εξέταση και να καταγράψει τα λαμβανόμενα μέτρα είτε να απορρίψει την αίτηση (Άρθρα 27 και 28 της **Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου**).

Η αρμόδια αρχή θα πρέπει να λαμβάνει την **απόφαση για την αίτηση ασύλου** το ταχύτερο δυνατόν και το αργότερο εντός έξι μηνών, εκτός από τις περιπτώσεις που απαριθμούνται στο Άρθρο 31 παράγραφοι 3 και 4 της Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου, στις οποίες η προθεσμία δύναται να παραταθεί ως τους 21 μήνες. Εάν η απόφαση δεν είναι δυνατόν να ληφθεί εντός εξαμήνου, ο αιτών πρέπει να ενημερωθεί σχετικά με την καθυστέρηση και να λάβει πληροφορίες, κατόπιν αιτήσεως, σχετικά με τον χρόνο κατά τον οποίο αναμένεται η απόφαση επί της αιτήσεώς του (Άρθρο 31 παράγραφος 6). Οι βασικές εγγυήσεις που παρατίθενται στο Κεφάλαιο 2 της οδηγίας θα πρέπει να γίνονται σεβαστές κατά την εξέταση του αιτήματος. Οι αποφάσεις πρέπει να δίδονται γραπτώς και να παρέχουν πληροφορίες για τις δυνατότητες προσβολής τους (Άρθρο 11 της οδηγίας).

Σύμφωνα με το Άρθρο 33 της Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου, τα κράτη μέλη δεν οφείλουν να εξετάζουν **απαράδεκτες αιτήσεις**, π.χ. μεταγενέστερες αιτήσεις, οι οποίες δεν περιέχουν νέα στοιχεία ή αιτήσεις που αφορούν τρίτες χώρες οι οποίες θεωρούνται ασφαλείς για τον αιτούντα. Η διενέργεια προσωπικής συνέντευξης είναι υποχρεωτική, με μόνη εξαίρεση τις अपαράδεκτες μεταγενέστερες αιτήσεις (Άρθρο 34).

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι πρέπει να διασφαλίζεται τόσο η δυνατότητα πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου όσο και η παροχή των κατάλληλων πληροφοριών σχετικά με την προβλεπόμενη διαδικασία. Οι αρχές οφείλουν επίσης να αποφεύγουν τις υπερβολικά μεγάλες καθυστερήσεις στην απόφαση επί αιτήσεων ασύλου¹⁶⁹. Όσον αφορά την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας κατά την εξέταση των αιτήσεων ασύλου σε πρώτο βαθμό, το Δικαστήριο έχει επίσης εξετάσει άλλους παράγοντες, όπως η διαθεσιμότητα διερμηνέων, η πρόσβαση σε νομική συνδρομή και η ύπαρξη ενός αξιόπιστου συστήματος επικοινωνίας μεταξύ των αρχών και των αιτούντων άσυλο¹⁷⁰. Όσον αφορά την εξέταση του κινδύνου, το Άρθρο 13 προβλέπει αμερόληπτη και ενδεδειγμένη διαδικασία εξέτασης, από εθνική αρχή, για κάθε αίτηση στο πλαίσιο της οποίας εγείρονται ουσιαστικοί φόβοι για την ύπαρξη πραγματικού κινδύνου μεταχείρισης που αντιβαίνει στο Άρθρο 3 (ή στο Άρθρο 2) σε περίπτωση απέλαισης αιτούντος¹⁷¹.

4.1.2. Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής

Οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να έχουν ουσιαστική και πραγματική δυνατότητα προσφυγής έναντι της άρνησης χορήγησης ασύλου ή άδειας διαμονής ή για οποιαδήποτε καταγγελία τυχόν παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Στο πλαίσιο αυτό, τόσο το δίκαιο της ΕΕ όσο και η ΕΣΔΑ αναγνωρίζουν ότι οι διαδικαστικές εγγυήσεις πρέπει να πληρούνται προκειμένου οι επιμέρους υποθέσεις να εξετάζονται αποτελεσματικά και γρήγορα. Για τον σκοπό αυτό έχουν αναπτυχθεί λεπτομερείς διαδικαστικές απαιτήσεις τόσο στο πλαίσιο του δικαίου της ΕΕ όσο και στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων προβλέπει «δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου». Η πρώτη παράγραφος του Άρθρου 47 του Χάρτη βασίζεται στο Άρθρο 13 της ΕΣΔΑ, το οποίο διασφαλίζει το «δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής». Ωστόσο, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ προβλέπει διαδικασία

169 ΕΔΔΑ, *Μ.Σ. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011· ΕΔΔΑ, *Abdolkhani και Karimnia κατά Τουρκίας*, Αριθ. 30471/08, 22 Σεπτεμβρίου 2009.

170 Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. ΕΔΔΑ, *Μ.Σ. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011, σκέψη 301.

171 *Αυτόθι*, σκέψη 293.

ενώπιον δικαστηρίου ενώ το Άρθρο 13 της ΕΣΔΑ προβλέπει απλώς διαδικασία ενώπιον εθνικής αρχής¹⁷².

Η δεύτερη παράγραφος του Άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ βασίζεται στο Άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, το οποίο εγγυάται το δικαίωμα κάθε προσώπου «όπως η υπόθεσις του δικασθή δικαίως» αλλά μόνο «επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως ή επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως». Τούτο έχει εμποδίσει την εφαρμογή του Άρθρου 6 της ΕΣΔΑ σε περιπτώσεις μετανάστευσης και ασύλου καθώς αυτές δεν αφορούν αμφισβητήσεις επί δικαιωμάτων ή υποχρεώσεων αστικής φύσεως¹⁷³. Το Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ δεν προβλέπει καμία τέτοια διάκριση.

Με το Άρθρο 46 της Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου προβλέπεται δικαίωμα πραγματικής προσφυγής κατά αποφάσεων επί αιτήσεων χορήγησης διεθνούς προστασίας, αποφάσεων άρνησης της επανέναρξης διαδικασίας για αίτηση, η οποία είχε διακοπεί και αποφάσεων ανάκλησης διεθνούς προστασίας. Η πραγματική προσφυγή πρέπει να εξασφαλίζει πλήρη και *ex nunc* εξέταση τόσο των πραγματικών όσο και των νομικών περιστάσεων. Οι τασσόμενες προθεσμίες δεν πρέπει να καθιστούν αδύνατη ή υπέρμετρα δυσχερή την άσκηση του δικαιώματος προσφυγής.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Άρθρο 6 της Σύμβασης εγγυάται το δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης ενώπιον δικαστηρίου, αλλά η συγκεκριμένη διάταξη έχει κριθεί ως μη εφαρμόσιμη σε περιπτώσεις ασύλου και μετανάστευσης (βλ. [ενότητα 4.5](#)). Στις περιπτώσεις αυτές εφαρμόζεται το Άρθρο 13, το οποίο προβλέπει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής. Άλλα δικαιώματα της Σύμβασης, όπως το Άρθρο 3, μπορούν να ερμηνεύονται σε συνδυασμό με το Άρθρο 13. Επιπλέον, το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, όπως κατοχυρώνεται στο Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, έχει επίσης θεωρηθεί ότι περιέχει εγγενείς διαδικαστικές εγγυήσεις (οι οποίες περιγράφονται εν συντομία στην [ενότητα 4.4](#)). Επίσης, η απαγόρευση της αυθαιρεσίας, η οποία καλύπτει το σύνολο των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται από τη Σύμβαση, χρησιμοποιείται συχνά προκειμένου να παρέχονται σημαντικές εγγυήσεις σε περιπτώσεις ασύλου ή μετανάστευσης¹⁷⁴. Για τις δυνατότητες

172 Εξηγήσεις σχετικά με το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ Αριθ. 2007/С 303/02, ΕΕ 2007 С 303/17.

173 ΕΔΔΑ, *Μαουιά κατά Γαλλίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), Νο. 39652/98, 12 Ιανουαρίου 1999, σκέψεις 38-39.

174 ΕΔΔΑ, *С.С. κ.λπ. κατά Βουλγαρίας*, Αριθ. 1365/07, 24 Απριλίου 2008, σκέψη 49.

προσφυγής κατά της παράνομης ή αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας, βλ. κεφάλαιο 6 (ενότητα 6.10).

Το ΕΔΔΑ έχει ορίσει γενικές αρχές σχετικά με το τι συνιστά δυνατότητα πραγματικής προσφυγής σε υποθέσεις που αφορούν απέλαση αιτούντων άσυλο. Οι αιτούντες πρέπει να έχουν δυνατότητα προσφυγής σε εθνικό επίπεδο προκειμένου να μπορεί να εξετάζεται η ουσία οποιασδήποτε «εύλογης καταγγελίας» δυνάμει της ΕΣΔΑ και, εάν αυτό απαιτείται, να παρέχεται η κατάλληλη επανόρθωση¹⁷⁵. Καθώς η δυνατότητα προσφυγής πρέπει να είναι «πραγματική» τόσο όσον αφορά την πράξη όσο και το πλαίσιο του νόμου, το ΕΔΔΑ ενδέχεται να πρέπει να εξετάσει, μεταξύ άλλων στοιχείων, το εάν δόθηκε στον αιτούντα επαρκής χρόνος προκειμένου να καταθέσει προσφυγή.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Abdolkhani και Karimnia κατά Τουρκίας*¹⁷⁶, τόσο οι διοικητικές όσο και οι δικαστικές αρχές παρέμειναν απαθείς όσον αφορά τους σοβαρούς ισχυρισμούς των αιτούντων περί κινδύνου κακομεταχείρισής τους εάν επέστρεφαν στο Ιράκ ή στο Ιράν. Επιπλέον, οι εθνικές αρχές δεν εξέτασαν τα αιτήματά τους για χορήγηση προσωρινού ασύλου, δεν τους γνωστοποίησαν τους λόγους για τους οποίους δεν το έπραξαν και δεν τους επέτρεψαν πρόσβαση σε νομική συνδρομή, παρά το ρητό αίτημά τους για δικηγόρο ενόσω κρατούνταν από την αστυνομία. Οι εν λόγω παραλείψεις των εθνικών αρχών είχαν ως αποτέλεσμα να μη μπορούν οι αιτούντες να προβάλλουν τους ισχυρισμούς τους δυνάμει του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ εντός του συναφούς νομοθετικού πλαισίου. Επιπλέον, οι αιτούντες δεν μπορούσαν να αιτηθούν στις αρχές ακύρωση της απόφασης απέλασής τους καθώς δεν τους είχαν επιδοθεί οι διαταγές απέλασης ούτε είχαν ενημερωθεί σχετικά με τους λόγους της απομάκρυνσής τους. Η δικαστική επανεξέταση σε υποθέσεις απέλασης στην Τουρκία δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως δυνατότητα πραγματικής προσφυγής καθώς η κατάθεση αίτησης για ακύρωση διαταγής απέλασης δεν είχε ανασταλτικό αποτέλεσμα παρά μόνο εάν το διοικητικό δικαστήριο διέταζε ειδικά αναστολή εκτέλεσης. Ως εκ τούτου, οι αιτούντες δεν είχαν δυνατότητα πρόσβασης και πραγματικής προσφυγής σε σχέση με τις καταγγελίες τους βάσει του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

175 ΕΔΔΑ, *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011, σκέψη 288· ΕΔΔΑ, *Kudla κατά Πολωνίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30210/96, 26 Οκτωβρίου 2000, σκέψη 157.

176 ΕΔΔΑ, *Abdolkhani και Karimnia κατά Τουρκίας*, Αριθ. 30471/08, 22 Σεπτεμβρίου 2009, σκέψεις 111-117.

Παράδειγμα: Τα συνταγματικά δικαστήρια της Αυστρίας και της Τσεχικής Δημοκρατίας έκριναν προθεσμίες των δύο και επτά ημερών ως υπερβολικά μικρές¹⁷⁷. Αντίθετα, στην υπόθεση *Diouf*¹⁷⁸ το ΔΕΕ έκρινε ότι, στο πλαίσιο ταχείας διαδικασίας, μια προθεσμία ασκήσεως προσφυγής των δεκαπέντε ημερών «δεν φαίνεται να είναι, κατ' αρχήν, ανεπαρκής στην πράξη για την προετοιμασία και την άσκηση αποτελεσματικού ενδίκου βοηθήματος, φαίνεται δε εύλογη και ανάλογη σε σχέση με τα δικαιώματα και διακυβευόμενα συμφέροντα».

Άλλες ενέργειες των κρατικών αρχών, οι οποίες ενδέχεται να περιορίζουν την αποτελεσματικότητα των εγγυήσεων, είναι η μη γνωστοποίηση στον ενδιαφερόμενο μιας απόφασης ή των δικαιωμάτων προσφυγής του ή η παρεμπόδιση της επικοινωνίας με τον έξω κόσμο αιτούντος άσυλο που βρίσκεται υπό κράτηση. Όσον αφορά ορισμένες πτυχές, υπάρχει κοινό έδαφος μεταξύ των απαιτήσεων της ΕΣΔΑ και των διαδικαστικών εγγυήσεων δυνάμει της *Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου*.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Čonka κατά Βελγίου*¹⁷⁹, η οποία αφορούσε συλλογική απέλαση Ρομά αιτούντων άσυλο δυνάμει του Άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4 της Σύμβασης, διοικητικά και πρακτικά εμπόδια περιόρισαν την δυνατότητα των αιτούντων να υποστηρίξουν τις αιτήσεις τους στο Βέλγιο. Κατά την πρωτοβάθμια διαδικασία, οι αιτούντες δεν είχαν πρόσβαση στον φάκελο της υπόθεσής τους, δεν μπορούσαν να συμβουλευτούν τις σημειώσεις που λαμβάνονταν κατά την ακρόαση ή να ζητήσουν να καταγραφούν και οι δικές τους παρατηρήσεις. Τα ένδικα μέσα που είχαν στη διάθεσή τους δεν είχαν αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 13 σε συνδυασμό με το Άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4 της Σύμβασης.

Ακόμη και αν ένα ένδικο μέσο δεν ικανοποιεί από μόνο του πλήρως τις απαιτήσεις του Άρθρου 13 της ΕΣΔΑ, το σύνολο των μέσων που παρέχονται από την εθνική νομοθεσία ενδέχεται να το πράττει¹⁸⁰.

177 Αυστρία, Συνταγματικό Δικαστήριο (*Österreichischer Verfassungsgerichtshof*), αποφάσεις G31/98, G79/98, G82/98, G108/98 της 24 Ιουνίου 1998· Τσεχική Δημοκρατία, Συνταγματικό Δικαστήριο (*Ústavní soud České republiky*) Απόφαση Αριθ. 9/2010, Συλλ. η οποία τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2010.

178 ΔΕΕ, C-69/10, *Samba Diouf κατά Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, 28 Ιουλίου 2011, σκέψη 67.

179 ΕΔΔΑ, *Čonka κατά Βελγίου*, Αριθ. 51564/99, 5 Φεβρουαρίου 2002.

180 ΕΔΔΑ, *Kudła κατά Πολωνίας* [τμήμα μειζονος συνθέσεως], Αριθ. 30210/96, 26 Οκτωβρίου 2000.

4.1.3. Προσφυγές με αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 46 της *Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου* προβλέπει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου. Η συγκεκριμένη διατύπωση είναι όμοια με εκείνη του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Με βάση την *οδηγία*, τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να επιτρέπουν στους αιτούντες να παραμείνουν στο έδαφός τους μέχρι να λήξει η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής, καθώς και εν αναμονή της έκβασης της προσφυγής. Σύμφωνα με το Άρθρο 46 παράγραφος 6, το δικαίωμα παραμονής του αιτούντος δεν ισχύει κατά τρόπο αυτόματο σε κάποιες περιπτώσεις αβάσιμης ή απαράδεκτης αίτησης. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το δευτεροβάθμιο όργανο θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να κρίνει κατά πόσον επιτρέπεται η παραμονή του αιτούντος στην επικράτεια εν αναμονή της έκβασης της προσφυγής. Ανάλογη εξαίρεση προβλέπεται και για τις αποφάσεις μεταφοράς που λαμβάνονται δυνάμει του *Κανονισμού του Δουβλίνου* (Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 604/2013, Άρθρο 27 παράγραφος 2).

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, σε περίπτωση άσκησης προσφυγής κατά άρνησης αιτήσεως ασύλου, η προσφυγή πρέπει να έχει αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα όταν η εφαρμογή ενός μέτρου επιστροφής μπορεί να έχει ενδεχομένως μη αναστρέψιμα αποτελέσματα για τον ενδιαφερόμενο, τα οποία αντιβαίνουν στο Άρθρο 3.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Gebremedhin [Gaberamadhien] κατά Γαλλίας*¹⁸¹, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι ισχυρισμοί του αιτούντος όσον αφορά τον κίνδυνο κακομεταχείρισης στην Ερυθραία ήταν αρκούντως αξιόπιστοι ώστε να καθιστούν την προσφυγή του «εύλογη» δυνάμει του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Ως εκ τούτου, ο προσφεύγων μπορούσε να βασιστεί στο Άρθρο 3 σε συνδυασμό με το Άρθρο 13. Η τελευταία αυτή διάταξη προβλέπει ότι οι αλλοδαποί έχουν πρόσβαση σε ένδικο μέσο με ανασταλτικό αποτέλεσμα προκειμένου να προσφύγουν κατά απόφασης απομάκρυνσής τους σε χώρα όπου υπάρχουν πραγματικοί λόγοι να πιστεύεται ότι κινδυνεύουν να υποστούν κακομεταχείριση που αντιβαίνει στο Άρθρο 3. Στην περίπτωση των αιτούντων άσυλο που ισχυρίζονταν ότι αντιμετώπιζαν τέτοιον κίνδυνο και στους οποίους είχε ήδη δοθεί άδεια εισόδου στο γαλλικό έδαφος, η γαλλική νομοθεσία προέβλεπε διαδικασία η οποία πληρούσε ορισμένες από τις εν λόγω απαιτήσεις. Η διαδικασία δεν ίσχυε, ωστόσο, για τα πρόσωπα που ισχυρίζονταν την ύπαρξη τέτοιου κινδύνου και είχαν εμφανιστεί

181 ΕΔΔΑ, *Gebremedhin [Gaberamadhien] κατά Γαλλίας*, Αριθ. 25389/05, 26 Απριλίου 2007.

στα σύνορα κατά την άφιξή τους σε ένα αεροδρόμιο. Για να μπορούν να υποβάλουν αίτηση ασύλου, οι αλλοδαποί έπρεπε να βρίσκονται σε γαλλικό έδαφος. Εάν εμφανίζονταν στα σύνορα, δεν μπορούσαν να υποβάλουν τέτοια αίτηση παρά μόνο εφόσον τους χορηγούνταν προηγουμένως άδεια εισόδου στη χώρα. Σε περίπτωση που δεν διέθεταν τα απαραίτητα προς τούτο έγγραφα, έπρεπε να υποβάλουν αίτηση για άδεια εισόδου στη χώρα με σκοπό να υποβάλουν αίτηση ασύλου. Στη συνέχεια κρατούνταν σε «χώρο αναμονής» ενόσω οι αρχές εξέταζαν το εάν η αίτηση ασύλου την οποία σκόπευαν να καταθέσουν ήταν «καταφανώς αβάσιμη». Εάν οι αρχές έκριναν την αίτηση ως «καταφανώς αβάσιμη», αρνούνταν να χορηγήσουν στον ενδιαφερόμενο άδεια εισόδου στη χώρα. Αυτός μπορούσε τότε αυτομάτως να απομακρυνθεί χωρίς να του δοθεί η ευκαιρία να υποβάλει αίτηση ασύλου. Ενώ μπορούσε να προσφύγει στα διοικητικά δικαστήρια προκειμένου να παρακαμφθεί η υπουργική απόφαση μέσω της οποίας του αρνούνταν η είσοδος στη χώρα, μια τέτοια προσφυγή δεν είχε ανασταλτικό αποτέλεσμα και δεν υπέκειτο σε κανενός είδους προθεσμία. Ο ενδιαφερόμενος μπορούσε προφανώς να προσφύγει στον δικαστή των ασφαλιστικών μέτρων, όπως έπραξε και ο προσφεύγων χωρίς, όμως, επιτυχία. Ωστόσο, ούτε το συγκεκριμένο ένδικο μέσο είχε αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα, γεγονός που σημαίνει ότι ο ενδιαφερόμενος μπορούσε να απομακρυνθεί προτού εκδώσει ο δικαστής την απόφασή του. Δεδομένης της σημασίας του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ και του μη αναστρέψιμου χαρακτήρα της βλάβης που προκαλείται από τα βασανιστήρια ή την κακομεταχείριση, υφίσταται η απαίτηση δυνάμει του Άρθρου 13 ότι, σε περίπτωση που ένα συμβεβλημένο κράτος έχει αποφασίσει να απομακρύνει αλλοδαπό σε χώρα όπου υπάρχει πραγματικός λόγος να πιστεύεται ότι αυτός κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια ή κακομεταχείριση, ο ενδιαφερόμενος πρέπει να έχει πρόσβαση σε ένδικο μέσο με αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα. Δεν αρκεί να προκύπτει τέτοιου είδους αποτέλεσμα «στην πράξη». Καθώς ο προσφεύγων δεν είχε πρόσβαση σε τέτοιο ένδικο μέσο ενόσω βρισκόταν στον «χώρο αναμονής», υπήρξε πράγματι παραβίαση του Άρθρου 13 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το Άρθρο 3.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας*¹⁸², το Δικαστήριο έκρινε ότι η Ελλάδα είχε παραβιάσει το Άρθρο 13 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το Άρθρο 3 λόγω των ανεπαρκειών των αρχών της κατά την εξέταση της αίτησης ασύλου του προσφεύγοντος, καθώς και λόγω του κινδύνου που αντιμετώπιζε ο προσφεύγων να επιστρέψει άμεσα ή έμμεσα στη χώρα καταγωγής του χωρίς

182 *ΕΔΔΑ, M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011, σκέψη 293.

καμία σοβαρή εξέταση κατ'ουσία της αίτησής του και χωρίς να του έχει παρασχεθεί η δυνατότητα πραγματικής προσφυγής.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Hirsi Jamaa κ.λπ. κατά Ιταλίας*¹⁸³, ένα ιταλικό πλοίο είχε αναχαιτίσει εν πλω πιθανούς αιτούντες άσυλο. Οι ιταλικές αρχές τους έκαναν να πιστέψουν ότι τους μετέφεραν στην Ιταλία και δεν τους ενημέρωσαν σχετικά με τις διαδικασίες που μπορούσαν να ακολουθήσουν προκειμένου να αποφύγουν την επιστροφή τους στη Λιβύη. Οι ενδιαφερόμενοι δεν μπόρεσαν επομένως να προσφύγουν δυνάμει του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ ή του Άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4 σε αρμόδια αρχή και να εξασφαλίσουν μια διεξοδική και ενδεδειγμένη αξιολόγηση των αιτημάτων τους πριν από την εκτέλεση του μέτρου της απομάκρυνσης. Το Δικαστήριο συμπέρανε ότι είχε υπάρξει παραβίαση του Άρθρου 13 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το Άρθρο 3 και το Άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4.

Σε πρόσφατη υπόθεση που εξετάστηκε από το τμήμα μείζονος συνθέσεως, το ΕΔΔΑ εξέτασε το εάν μια αίτηση δυνάμει του Άρθρου 13 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το Άρθρο 8 προϋπέθετε την ύπαρξη, στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας, ένδικου μέσου με αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *De Souza Ribeiro κατά Γαλλίας*¹⁸⁴, ο προσφεύγων, Βραζιλιάνος υπήκοος, είχε διαμείνει στη Γαλλική Γουιάνα (γαλλικό υπερπόντιο έδαφος) με την οικογένειά του από την ηλικία των επτά ετών. Κατόπιν της διοικητικής κράτησής του, επειδή δεν επέδειξε έγκυρη άδεια διαμονής, οι αρχές διέταξαν την απομάκρυνσή του. Απελάθηκε την επομένη, περίπου 50 λεπτά αφότου είχε υποβάλει προσφυγή κατά της διαταγής απομάκρυνσης. Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του ΕΔΔΑ έκρινε ότι η σπουδή με την οποία εκτελέστηκε η διαταγή απομάκρυνσης είχε καταστήσει τις δυνατότητες προσφυγής ανεφάρμοστες στην πράξη, άρα και μη προσβάσιμες. Ο προσφεύγων δεν είχε ουσιαστικά δυνατότητα πραγματικής προσφυγής, δυνάμει του Άρθρου 8 της Σύμβασης, λίγο πριν από την απέλασή του. Το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 13 σε συνδυασμό με το Άρθρο 8.

183 ΕΔΔΑ, *Hirsi Jamaa κ.λπ. κατά Ιταλίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 27765/09, 23 Φεβρουαρίου 2012, σκέψεις 197-207.

184 ΕΔΔΑ, *De Souza Ribeiro κατά Γαλλίας*, Αριθ. 22689/07, 13 Δεκεμβρίου 2012.

4.1.4. Ταχείες διαδικασίες ασύλου

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 31 παράγραφος 8 της *Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου* παραθέτει δέκα περιπτώσεις στις οποίες μπορούν να εφαρμόζονται ταχείες διαδικασίες, όπως όταν μια αίτηση θεωρείται αβάσιμη διότι ο αιτών προέρχεται από ασφαλή χώρα καταγωγής ή όταν οι αιτούντες αρνούνται να δώσουν αποτυπώματα. Παρότι οι βασικές αρχές και εγγυήσεις που τίθενται στη οδηγία παραμένουν σε εαφρομογή, μια προσφυγή ενδέχεται να μην έχει το αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα και να πρέπει το δικαίωμα της παραμονής κατά τη διάρκεια της διαδικασίας προσφυγής να ζητείται ρητώς ή/και να χορηγείται κατά περίπτωση (βλ. επίσης [ενότητα 4.1.3](#)). Στην πράξη, οι ταχείες διαδικασίες ενδέχεται να θέτουν συντομότερες προθεσμίες για την προσφυγή κατά αρνητικής απόφασης.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι απαιτείται μια αμερόληπτη και αυστηρή διαδικασία εξέτασης για κάθε αίτηση ασύλου. Στις περιπτώσεις όπου αυτό δεν συνέβη, το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβιάσεις του Άρθρου 13 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το Άρθρο 3.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *I.M. κατά Γαλλίας*¹⁸⁵, ο προσφεύγων, ο οποίος ισχυρίστηκε ότι διέτρεχε κίνδυνο κακομεταχείρισης εάν απελαύνονταν στο Σουδάν, προσπάθησε να υποβάλει αίτηση ασύλου στη Γαλλία. Οι αρχές είχαν εκτιμήσει ότι η αίτηση ασύλου του προσφεύγοντος βασιζόταν σε «εσκεμμένη απάτη» ή συνιστούσε «κατάχρηση της διαδικασίας ασύλου» διότι είχε υποβληθεί μετά την έκδοση της εντολής απομάκρυνσής του. Η πρώτη και μοναδική εξέταση της αίτησης ασύλου του έτυχε επομένως αυτόματης επεξεργασίας στο πλαίσιο της ταχείας διαδικασίας, ελλείψει επαρκών εγγυήσεων. Για παράδειγμα, η προθεσμία για την υποβολή της αίτησης είχε μειωθεί από τις 21 στις πέντε ημέρες. Η πολύ σύντομη αυτή προθεσμία συνεπαγόταν ιδιαίτερους περιορισμούς, καθώς ο προσφεύγων κλήθηκε να υποβάλει μια ολοκληρωμένη αίτηση στα γαλλικά, με τα απαραίτητα δικαιολογητικά, η οποία έπρεπε να πληροί τις ίδιες απαιτήσεις με εκείνες που ισχύουν για τις αιτήσεις που υποβάλλονται στο πλαίσιο της κανονικής διαδικασίας από πρόσωπα τα οποία δεν βρίσκονται υπό κράτηση. Ενώ ο προσφεύγων μπορούσε να απευθυνθεί στο διοικητικό δικαστήριο προκειμένου να προσβάλει τη διαταγή απέλασής του, είχε μόνο 48 ώρες για να το πράξει έναντι των δύο μηνών που προβλέπονται κατά την κανονική διαδικασία. Η αίτηση ασύλου του προσφεύγοντος απορρίφθηκε χωρίς να του προσφερθεί, από το εγχώριο σύστημα συνολικά, η δυνατότητα προσφυγής που να είναι

185 ΕΔΔΑ, *I.M. κατά Γαλλίας*, Αριθ. 9152/09, 2 Φεβρουαρίου 2012, σκέψεις 136-160.

πραγματική στην πράξη. Ως εκ τούτου, ο ενδιαφερόμενος δεν μπόρεσε να προβεί σε πραγματική προσφυγή δυνάμει του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 13 σε συνδυασμό με το Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ.

4.2. Διαδικασίες στο πλαίσιο του κανονισμού του Δουβλίνου

Ο Κανονισμός του Δουβλίνου (Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 604/2013) ο οποίος εφαρμόζεται από 32 ευρωπαϊκά κράτη, καθορίζει ποιο κράτος είναι υπεύθυνο να εξετάσει μια αίτηση ασύλου. Βάσει των κριτηρίων που θεσπίστηκαν από τον Κανονισμό, εάν υπεύθυνο να εξετάσει την αίτηση είναι άλλο κράτος, ο Κανονισμός προβλέπει τη διαδικασία μεταφοράς προς το συγκεκριμένο κράτος.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ο Κανονισμός του Δουβλίνου προβλέπει προθεσμίες, εντός των οποίων τα κράτη οφείλουν να συμμορφωθούν με αιτήματα εξέτασης εκ νέου λήψης ή αναδοχής των αιτούντων άσυλο (Άρθρα 21, 22, 25 και 29), καθώς και την ανάγκη να συλλέγει το κράτος ορισμένα στοιχεία πριν από την μεταφορά του αιτούντος (Άρθρο 22), την ανάγκη να διασφαλίζεται η εμπιστευτικότητα των προσωπικών δεδομένων (Άρθρο 39), καθώς και την ανάγκη ενημέρωσης του ενδιαφερόμενου σχετικά με τον Κανονισμό του Δουβλίνου συνολικά (Άρθρο 4) αλλά και συγκεκριμένα για τη μεταφορά στο πλαίσιο του Κανονισμού του Δουβλίνου και τα διαθέσιμα ένδικα μέσα (Άρθρο 26). Προβλέπονται συγκεκριμένες απαιτήσεις περί αποδεικτικών στοιχείων όσον αφορά τη διοικητική συνεργασία (Άρθρο 34 του Κανονισμού του Δουβλίνου) και εγγυήσεις όσον αφορά την παύση της ευθύνης (Άρθρο 19).

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Kastrati*¹⁸⁶, το ΔΕΕ έκρινε ότι ο Κανονισμός του Δουβλίνου δεν ισχύει μετά την ανάκληση αίτησης ασύλου ενώπιον των αρχών του κράτους μέλους της ΕΕ το οποίο είναι υπεύθυνο να εξετάσει την αίτηση και έχει συμφωνήσει να αναδεχθεί τον αιτούντα. Οι αποφάσεις που απαιτούνται συνεπεία της ανάκλησης μιας αίτησης ασύλου και ιδίως η απόφαση διακοπής της εξέτασης, με καταγραφή των σχετικών πληροφοριών στον φάκελο του αιτούντος, είναι ευθύνη του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου έχει υποβληθεί η αίτηση.

186 ΔΕΕ, C-620/10, *Migrationsverket κατά Nurije Kastrati κ.λπ.*, 3 Μαΐου 2012, σκέψη 49.

Σύμφωνα με το Άρθρο 5 του **Κανονισμού του Δουβλίνου**, κατά κανόνα θα πρέπει να διενεργείται προσωπική συνέντευξη με τον αιτούντα. Ο αιτών έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής: θα πρέπει είτε να του παρέχεται το δικαίωμα να παραμείνει στο εκάστοτε κράτος μέλος εν αναμονή της εξέτασης της προσφυγής κατά της απόφασης μεταφοράς από το δευτεροβάθμιο όργανο είτε να αναστέλλεται η μεταφορά αυτεπάγγελα από το δευτεροβάθμιο όργανο ή κατόπιν αιτήματος του αιτούντος (Άρθρο 27 παράγραφος 3).

Ο **Κανονισμός του Δουβλίνου** περιέχει επίσης διαδικαστικές εγγυήσεις για τους ασυνόδευτους ανηλίκους (για περισσότερες πληροφορίες βλ. **ενότητα 9.1**) και διατάξεις για τη διαφύλαξη της ενότητας της οικογένειας. Στα Άρθρα 8 έως 11 και 16 του Κανονισμού ορίζονται τα κριτήρια για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους σε περίπτωση μελών της ίδιας πυρηνικής οικογένειας (σύμφωνα με τον ορισμό του Άρθρου 2 εδάφιο ζ) του Κανονισμού). Επίσης, το κράτος μέλος δύναται να υποβάλει σε άλλο κράτος μέλος αίτημα εξέτασης της αίτησης προκειμένου να επανενώσει άλλα μέλη της οικογένειας (Άρθρο 17 παράγραφος 2, «ανθρωπιστική ρήτρα»). Σύμφωνα με το Άρθρο 7 παράγραφος 3, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να λαμβάνουν υπόψη όλα τα διαθέσιμα στοιχεία που αποδεικνύουν την παρουσία, στο έδαφος κράτους μέλους, μελών της οικογένειας ή συγγενών, εφόσον τα εν λόγω στοιχεία προσκομίζονται προτού άλλο κράτος μέλος αποδεχθεί την ευθύνη για την εξέταση της αίτησης ασύλου και εφόσον δεν έχει ληφθεί ακόμη απόφαση επί της ουσίας για την προηγούμενη αίτηση.

Στις περιπτώσεις σοβαρών ανθρωπιστικών ζητημάτων, ένα κράτος μέλος της ΕΕ δύναται να καταστεί υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου ενός προσώπου όταν αυτό εξαρτάται από άλλο πρόσωπο και υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχουν μεταξύ τους οικογενειακοί δεσμοί.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *K*¹⁸⁷ αφορούσε την προτεινόμενη μεταφορά, από την Αυστρία στην Πολωνία, μιας γυναίκας της οποίας η νύφη είχε πρόσφατα αποκτήσει παιδί και έπασχε από σοβαρή ασθένεια και αναπηρία, η οποία προκλήθηκε από τραυματική εμπειρία σε τρίτη χώρα. Εάν αυτό που της συνέβη γινόταν γνωστό, η νύφη θα διέτρεχε τον κίνδυνο, λόγω πολιτισμικών παραδόσεων συνδεδεμένων με την αποκατάσταση της οικογενειακής τιμής, να υποστεί σοβαρή κακομεταχείριση από άρρενα μέλη του οικογενειακού της περιβάλλοντος. Υψ'αυτές τις συνθήκες το ΔΕΕ έκρινε ότι όταν πληρούνται οι προϋποθέσεις που

187 ΔΕΕ, C-245/11, *K κατά Bundesasylamt*, 6 Νοεμβρίου 2012.

προβλέπονται στο Άρθρο 15 παράγραφος 2 (του Κανονισμού του 2003, το οποίο αναδιατυπώθηκε στο Άρθρο 16 (1) του Κανονισμού του 2013) το κράτος μέλος το οποίο υποχρεούται να αναδεχθεί έναν αιτούντα άσυλο για τους ανθρωπιστικούς λόγους που αναφέρονται στη διάταξη αυτή, γίνεται το κράτος μέλος το οποίο είναι υπεύθυνο για την εξέταση του αιτήματος ασύλου.

Ένα κράτος μέλος της ΕΕ, ακόμη και αν δεν είναι υπεύθυνο δυνάμει των κριτηρίων του Κανονισμού του Δουβλίνου, μπορεί παρά ταύτα να αποφασίσει να εξετάσει μια αίτηση («ρήτρα κυριαρχίας») του Άρθρου 17 παράγραφος 1 του Κανονισμού του Δουβλίνου).¹⁸⁸ Σύμφωνα με το Άρθρο 3 παράγραφος 2 του κανονισμού, αν η μεταφορά σε κράτος μέλος της ΕΕ που θεωρείται υπεύθυνο δυνάμει των κριτηρίων του Κανονισμού του Δουβλίνου έχει ως αποτέλεσμα την έκθεση του αιτούντος σε κίνδυνο κακομεταχείρισης, η οποία απαγορεύεται από το Άρθρο 4 του Χάρτη, το κράτος που προτίθεται να μεταφέρει τον αιτούντα πρέπει να εξετάσει και τα υπόλοιπα κριτήρια του Κανονισμού και, εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, να διαπιστώσει το εάν τα κριτήρια επιτρέπουν τον προσδιορισμό άλλου κράτους μέλους ως υπεύθυνου για την εξέταση της αίτησης ασύλου. Αυτό ενδέχεται να οδηγήσει το πρώτο κράτος, εφόσον είναι αναγκαίο, να εφαρμόσει τη ρήτρα κυριαρχίας προκειμένου να εξαλείψει τον κίνδυνο παραβίασης των θεμελιωδών δικαιωμάτων του αιτούντος.

Παράδειγμα: Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις *N.S. και M.E.*¹⁸⁹, το ΔΕΕ εξέτασε το εάν το Άρθρο 4 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, το οποίο αντιστοιχεί στο Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, θα παραβιαζόταν σε περίπτωση μεταφοράς των προσφευγόντων στην Ελλάδα δυνάμει του Κανονισμού του Δουβλίνου. Μέχρι να εξεταστούν οι υποθέσεις από το ΔΕΕ, το ΕΔΔΑ είχε ήδη κρίνει ότι οι συνθήκες υποδοχής και άλλες συνθήκες για τους αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα συνιστούσαν παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Το ΔΕΕ έκρινε ότι ήταν αδύνατο να «αγνοούν» τα κράτη μέλη τις συστημικές ανεπάρκειες όσον αφορά τη διαδικασία ασύλου και τις συνθήκες υποδοχής στην Ελλάδα, οι οποίες δημιουργούν ουσιαστικό κίνδυνο να υποστούν οι αιτούντες άσυλο απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση. Το ΔΕΕ τόνισε επίσης ότι ο Κανονισμός του Δουβλίνου πρέπει να εφαρμόζεται συμφώνως προς τα δικαιώματα του Χάρτη, γεγονός που σημαίνει ότι – σε περίπτωση απουσίας άλλων υπεύθυνων κρατών μελών – το

188 Βλ. επίσης ΔΕΕ, υπόθεση C-528/11, *Zuheyр Frayeh Halaf κατά Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet*, 30 Μαΐου 2013.

189 ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-411/10 και C-493/10, *N.S. κατά Secretary of State for the Home Department και M.E. κ.λπ. κατά Refugee Applications Commissioner & Minister for Justice, Equality and Law Reform*, 21 Δεκεμβρίου 2011. Βλ. Επίσης ΔΕΕ, υπόθεση C-4/11, *Bundesrepublik Deutschland κατά Kaveh Puid*, 14 Νοεμβρίου 2013.

Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιρλανδία υποχρεούνταν να εξετάσουν τις αιτήσεις ασύλου, παρά το γεγονός ότι οι αιτούντες τις είχαν υποβάλει στην Ελλάδα.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, δεν εναπόκειται στο ΕΔΔΑ να ερμηνεύει τον **Κανονισμό του Δουβλίνου**. Ωστόσο, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, τα Άρθρα 3 και 13 μπορούν να συνιστούν εγγυήσεις και στο πλαίσιο των μεταφορών βάσει του Κανονισμού του Δουβλίνου¹⁹⁰.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας*¹⁹¹, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβιάσεις εκ μέρους τόσο της Ελλάδας όσο και του Βελγίου όσον αφορά το δικαίωμα του αιτούντος σε πραγματική προσφυγή δυνάμει του Άρθρου 13 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το Άρθρο 3. Το Δικαστήριο συμπέρανε ότι, λόγω της αδυναμίας της Ελλάδας να εφαρμόσει τη νομοθεσία περί ασύλου, καθώς και λόγω των μείζονων διαρθρωτικών ανεπαρκειών όσον αφορά την πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου και τις δυνατότητες προσφυγής, δεν παρέχονταν αποτελεσματικές εγγυήσεις προστασίας του αιτούντος από μέτεπειτα αυθαίρετη απομάκρυνση στο Αφγανιστάν, όπου κινδύνευε από κακομεταχείριση. Όσον αφορά το Βέλγιο, η διαδικασία προσβολής μιας απόφασης για μεταφορά στην Ελλάδα δυνάμει του Κανονισμού του Δουβλίνου δεν πληρούσε τις απαιτήσεις της νομολογίας του ΕΔΔΑ περί διεξοδικής και ενδελεχούς εξέτασης μιας προσφυγής σε περιπτώσεις όπου η απέλαση σε άλλη χώρα ενδέχεται να συνεπάγεται έκθεση του απελαθέντος σε μεταχείριση που απαγορεύεται από το Άρθρο 3.

4.3. Διαδικασίες σχετικά με τις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων άσυλο

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, εντός 15 ημερών από την κατάθεση αίτησης ασύλου, οι αιτούντες άσυλο πρέπει να ενημερώνονται σχετικά με τα πλεονεκτήματα που τους παρέχονται και τις ενδεχόμενες υποχρεώσεις προς τις οποίες πρέπει να συμμορφώνονται όσον αφορά τις συνθήκες υποδοχής (Άρθρο 5 της **Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής** (2013/33/ΕΕ)). Πρέπει επίσης να τους παρέχονται πληροφορίες σχετικά με τις δυνατότητες νομικής συνδρομής ή άλλης διαθέσιμης βοήθειας. Ο

190 ΕΔΔΑ, *Mohamed Hussein κ.λπ. κατά Ολλανδίας και Ιταλίας* (απόφαση), Αριθ. 27725/10, 2 Απριλίου 2013; ΕΔΔΑ, *Mohamed κατά Αυστρίας*, Αριθ. 2283/12, 6 Ιουνίου 2013.

191 ΕΔΔΑ, *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011.

ενδιαφερόμενος πρέπει να είναι σε θέση να κατανοεί τις παρεχόμενες πληροφορίες. Οι αιτούντες άσυλο έχουν δικαίωμα να προσφεύγουν κατά αποφάσεων των αρχών περί μη παροχής πλεονεκτημάτων (Άρθρο 21 της Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ)).

Η μη συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις βάσει της Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής δύναται να προσβληθεί είτε ως παραβίαση της νομοθεσίας της ΕΕ, όπως στην περίπτωση των αποζημιώσεων στην υπόθεση *Francovich* (βλ. «Εισαγωγή» του εγχειριδίου), ή/και ως παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ¹⁹².

Παράδειγμα: Τόσο το ΕΔΔΑ όσο και το ΔΕΕ έχουν κρίνει, στις υποθέσεις *M.S.S.* και *N.S.* και *M.E.* αντίστοιχα, ότι οι συστημικές πλημμέλειες όσον αφορά τη διαδικασία ασύλου και τις συνθήκες υποδοχής για τους αιτούντες άσυλο στο υπεύθυνο κράτος μέλος οδήγησαν σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση κατά παράβαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ ή του Άρθρου 4 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ¹⁹³.

4.4. Διαδικασίες επιστροφής

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ) προβλέπει ορισμένες εγγυήσεις σχετικά με την έκδοση αποφάσεων επιστροφής (Άρθρα 6, 12 και 13) και ενθαρρύνει τη χρήση οικειοθελών αναχωρήσεων έναντι των αναγκαστικών απομακρύνσεων (Άρθρο 7).

Σύμφωνα με το Άρθρο 12 της οδηγίας, οι αποφάσεις επιστροφής, όπως και οι αποφάσεις απαγόρευσης επανεισόδου, πρέπει να εκδίδονται εγγράφως σε γλώσσα που κατανοεί ή μπορεί ευλόγως να θεωρηθεί ότι κατανοεί ο ενδιαφερόμενος, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών σχετικά με τα διαθέσιμα ένδικα μέσα. Προς τούτο, τα κράτη μέλη της ΕΕ υποχρεούνται να εκδίδουν ενημερωτικά δελτία τουλάχιστον στις πέντε συνηθέστερες γλώσσες για τις ομάδες μεταναστών που αφορούν κάθε κράτος μέλος. Το Άρθρο 13 της Οδηγίας περί Επιστροφής προβλέπει ότι στον ενδιαφερόμενο υπήκοο τρίτης χώρας διατίθεται αποτελεσματικό ένδικο μέσο το οποίο του επιτρέπει να προσφεύγει κατά των αποφάσεων που αφορούν την επιστροφή ή να ζητεί την επανεξέτασή τους ενώπιον αρμόδιας δικαστικής, διοικητικής ή άλλης

192 ΕΔΔΑ, *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011.

193 *Αυτόθι*: ΔΕΕ, C-411/10 [2011], *N.S. κατά Secretary of State for the Home Department*, 21 Δεκεμβρίου 2011, σκέψη 86.

αρμόδιας ανεξάρτητης αρχής που έχει την εξουσία να αναστέλλει προσωρινά την απομάκρυνση για όσο διάστημα διαρκεί η επανεξέταση. Ο ενδιαφερόμενος υπήκοος τρίτης χώρας πρέπει να έχει τη δυνατότητα να λάβει νομικές συμβουλές, εκπροσώπηση από δικηγόρο και, εν ανάγκη, γλωσσική συνδρομή, τα οποία πρέπει να παρέχονται δωρεάν, σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζει η εθνική νομοθεσία.

Το Άρθρο 9 της Οδηγίας προβλέπει ότι η εκτέλεση των αποφάσεων απομάκρυνσης πρέπει να αναβάλλεται εφόσον αυτές θα παραβίαζαν την αρχή της μη επαναπροώθησης και εφόσον οι ενδιαφερόμενοι ασκούν ένδικα μέσα με ανασταλτικό αποτέλεσμα. Η απομάκρυνση δύναται επίσης να αναβληθεί για λόγους που αφορούν ειδικά το συγκεκριμένο πρόσωπο, όπως η κατάσταση της υγείας του, καθώς και λόγω τεχνικών κωλυμάτων ως προς την απομάκρυνση. Σε περίπτωση αναβολής της απομάκρυνσης, τα κράτη μέλη οφείλουν να παρέχουν γραπτή βεβαίωση ότι η απόφαση επιστροφής δεν θα εκτελεστεί προσωρινά (Άρθρο 14).

Η **Οδηγία περί Επιστροφής** δεν ισχύει για υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι είναι μέλη οικογενειών υπηκόων της ΕΕ που έχουν μετακινηθεί σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ ή μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ και της Ελβετίας, η περίπτωση των οποίων ρυθμίζεται μέσω της **Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας (2004/38/ΕΚ)**. Η **Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας** έχει θεσπίσει διαδικαστικές εγγυήσεις στο πλαίσιο των περιορισμών ως προς την είσοδο και τη διαμονή για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας. Πρέπει να παρέχεται πρόσβαση σε δικαστικές και, κατά περίπτωση, διοικητικές διαδικασίες όταν λαμβάνονται τέτοιες αποφάσεις (Άρθρα 27, 28 και 31). Στους ενδιαφερόμενους πρέπει να παρέχεται γραπτή κοινοποίηση των αποφάσεων και αυτοί πρέπει να είναι σε θέση να κατανοήσουν το περιεχόμενο και τις επιπτώσεις των αποφάσεων. Η κοινοποίηση πρέπει να προσδιορίζει τις διαδικαστικές πτυχές της κατάθεσης προσφυγών, καθώς και τις ισχύουσες προθεσμίες (Άρθρο 30). Εφάμιλλη προστασία παρέχεται και στους Τούρκους πολίτες.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, πέραν των ζητημάτων που συνδέονται με το Άρθρο 13, προβλέπονται στο Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 7 της Σύμβασης ειδικές εγγυήσεις που πρέπει να τηρούνται σε περιπτώσεις απέλασης νομίμως διαμενόντων αλλοδαπών. Επιπλέον, το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί ότι το Άρθρο 8 περιέχει διαδικαστικές εγγυήσεις για την αποτροπή αυθαίρετης παρέμβασης ως προς το δικαίωμα της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Αυτό μπορεί να ενδιαφέρει τα πρόσωπα που έχουν διαμείνει για ορισμένο διάστημα σε ένα κράτος και ενδέχεται να έχουν αποκτήσει εκεί ιδιωτική και οικογενειακή ζωή ή πρόσωπα που έχουν εμπλακεί σε διαδικασίες ενώπιον δικαστηρίου στο εν λόγω κράτος. Τυχόν σφάλματα όσον αφορά τις διαδικαστικές πτυχές της διαδικασίας λήψης αποφάσεων δυνάμει του άρθρου 8 ενδέχεται να

συνεπάγονται παραβίαση του Άρθρου 8 παράγραφος 2 βάσει του ότι η απόφαση δεν είναι σύμφωνη προς τη σχετική νομοθεσία

Παράδειγμα: Η υπόθεση *C.G. κατά Βουλγαρίας*¹⁹⁴ αφορούσε έναν επί μακρόν διαμένοντα ο οποίος απομακρύνθηκε για λόγους εθνικής ασφάλειας βάσει διαβαθμισμένης έκθεσης μυστικής παρακολούθησης. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι μια αδιαφανής διαδικασία, όπως εκείνη που εφαρμόστηκε στην περίπτωση του προσφεύγοντος, δεν ισοδυναμούσε με μια ολοκληρωμένη και ουσιαστική αξιολόγηση, όπως απαιτείται δυνάμει του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Επιπλέον, τα βουλγαρικά δικαστήρια είχαν αρνηθεί να συγκεντρώσουν στοιχεία προκειμένου να επιβεβαιωθούν ή να καταρριφθούν οι ισχυρισμοί κατά του προσφεύγοντος, και οι αποφάσεις τους ήταν φορμαλιστικές. Κατά συνέπεια, η υπόθεση του προσφεύγοντος δεν είχε εκδικαστεί ή επανεξεταστεί ορθά, όπως απαιτείται δυνάμει της παραγράφου 1 εδάφιο β) του Άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 7.

Παράδειγμα: Στις υποθέσεις *Anayo* και *Saleck Bardi*¹⁹⁵, αμφότερες οι περιπτώσεις αφορούσαν την επιστροφή υπηκόων τρίτων χωρών όπου εμπλέκονταν παιδιά. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ λόγω του εντοπισμού σφαλμάτων κατά τη διαδικασία λήψης των αποφάσεων, όπως ο μη συνυπολογισμός του βέλτιστου συμφέροντος των παιδιών ή η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των αρχών για τον προσδιορισμό του συμφέροντος αυτού.

4.5. Νομική συνδρομή σε διαδικασίες ασύλου και επιστροφής

Η πρόσβαση στη νομική συνδρομή αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Χωρίς πρόσβαση στη δικαιοσύνη, δεν μπορεί να υπάρξει ουσιαστική προστασία των δικαιωμάτων των ενδιαφερομένων¹⁹⁶. Η νομική συνδρομή είναι ιδιαίτερα σημαντική σε διαδικασίες ασύλου και επιστροφής όπου τα γλωσσικά εμπόδια μπορούν να καταστήσουν δύσκολη την κατανόηση, εκ μέρους των ενδιαφερομένων, των συχνά πολύπλοκων ή ταχέως εκτελούμενων διαδικασιών.

194 ΕΔΔΑ, *C.G. κ.λπ. κατά Βουλγαρίας*, Αριθ. 1365/07, 24 Απριλίου 2008.

195 ΕΔΔΑ, *Anayo κατά Γερμανίας*, Αριθ. 20578/07, 21 Δεκεμβρίου 2010· ΕΔΔΑ, *Saleck Bardi κατά Ισπανίας*, Αριθ. 66167/09, 24 Μαΐου 2011.

196 Για περισσότερες πληροφορίες, βλ.: *FRA (2010β)*.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το δικαίωμα της πρόσβασης σε δικαστήριο απορρέει από το δικαίωμα σε αμερόληπτη δίκη – δικαίωμα το οποίο κατέχει εξέχουσα θέση σε κάθε δημοκρατία¹⁹⁷. Το δικαίωμα της πρόσβασης σε δικαστήριο, το οποίο αποτελεί μία από τις πτυχές του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, έχει κριθεί ως μη εφαρμόσιμο σε διαδικασίες ασύλου και μετανάστευσης καθώς αυτές δεν αφορούν αμφισβητήσεις επί δικαιωμάτων ή υποχρεώσεων αστικής φύσεως ή επί του βασίμου κατηγορίας ποινικής φύσης¹⁹⁸. Αυτό δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι οι αρχές της πρόσβασης σε δικαστήριο που έχει αναπτύξει το Δικαστήριο δυνάμει του Άρθρου 6 της ΕΣΔΑ δεν είναι συναφείς προς το Άρθρο 13. Σε ό,τι αφορά τις διαδικαστικές εγγυήσεις, οι απαιτήσεις του Άρθρου 13 είναι λιγότερο αυστηρές σε σχέση με εκείνες του Άρθρου 6, αλλά η πραγματική υπόσταση ενός ένδικου μέσου για τους σκοπούς του Άρθρου 13 προϋποθέτει την ύπαρξη προσβάσιμης διαδικασίας.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *G.R. κατά Κάτω Χωρών*¹⁹⁹, το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 13 της ΕΣΔΑ σε ό,τι αφορά την πραγματική πρόσβαση σε διοικητική διαδικασία για την έκδοση άδειας διαμονής. Το Δικαστήριο επεσήμανε ότι, αν και «διαθέσιμη εκ του νόμου», η διοικητική διαδικασία για την έκδοση άδειας διαμονής και την απαλλαγή από την υποχρέωση καταβολής των προβλεπόμενων τελών δεν ήταν «διαθέσιμη στην πράξη», λόγω του δυσανάλογου διοικητού τέλους σε σχέση με το πραγματικό εισόδημα της οικογένειας του προσφεύγοντος. Το Δικαστήριο επεσήμανε επίσης την τυπολατρική στάση του αρμόδιου υπουργού, ο οποίος δεν εξέτασε πλήρως την κατάσταση ένδειας στην οποία βρισκόταν ο προσφεύγων. Το ΕΔΔΑ επανέλαβε ότι οι αρχές της πρόσβασης σε δικαστήριο που έχουν αναπτυχθεί δυνάμει του Άρθρου 6 ήταν επίσης συναφείς προς το Άρθρο 13. Η συγκεκριμένη αλληλοεπικάλυψη έπρεπε κατά συνέπεια να ερμηνευτεί ως ανάγκη ύπαρξης μιας προσβάσιμης διαδικασίας.

Στη νομολογία του το ΕΔΔΑ έχει αναφερθεί σε συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την παροχή νομικής αρωγής με σκοπό τη διευκόλυνση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη, ιδίως για όσους διαβιούν σε συνθήκες μεγάλης ένδειας²⁰⁰.

197 ΕΔΔΑ, *Airey κατά Ιρλανδίας*, Αριθ. 6289/73, 9 Οκτωβρίου 1979.

198 ΕΔΔΑ, *Μααουία κατά Γαλλίας*, Αριθ. 39652/98, 5 Οκτωβρίου 2000, σκέψη 38.

199 ΕΔΔΑ, *G.R. κατά Ολλανδίας*, Αριθ. 22251/07, 10 Ιανουαρίου 2012, σκέψεις 49-50.

200 Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή υπουργών (1981) Σύσταση Αριθ. R (81)7 της Επιτροπής υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με τα μέτρα διευκόλυνσης της πρόσβασης στη δικαιοσύνη· ΕΔΔΑ, *Sialkowska κατά Πολωνίας*, Αριθ. 8932/05, 22 Μαρτίου 2007.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας*²⁰¹, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι ο προσφεύγων δεν διέθετε τα πρακτικά μέσα προκειμένου να πληρώσει τα έξοδα δικηγόρου στην Ελλάδα, όπου είχε επιστρέψει, και δεν είχε λάβει καμία πληροφόρηση σχετικά με την πρόσβαση σε οργανώσεις που προσέφεραν νομικές συμβουλές και καθοδήγηση. Σε συνδυασμό με την έλλειψη δικηγόρων που να προσφέρουν αφιλοκερδώς νομική αρωγή, αυτό καθιστούσε ουσιαστικά το ελληνικό σύστημα νομικής αρωγής αναποτελεσματικό στο σύνολό του. Το ΕΔΔΑ συμπέρανε ότι είχε υπάρξει παραβίαση του Άρθρου 13 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το Άρθρο 3.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ σηματοδοτεί μια καμπή σε ό,τι αφορά την εξέλιξη του δικαιώματος νομικής αρωγής και συνδρομής στο πλαίσιο της νομοθεσίας της ΕΕ. Σύμφωνα με το Άρθρο 51, ο Χάρτης εφαρμόζεται μόνο όταν τα κράτη μέλη εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης. Το Άρθρο 47 του Χάρτη προβλέπει ότι «[κ]άθε πρόσωπο έχει τη δυνατότητα να συμβουλευτεί δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και εκπροσώπηση του [...]», καθώς και ότι «[σ]ε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, παρέχεται δικαστική αρωγή, εφόσον η αρωγή αυτή είναι αναγκαία για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη [...]».

Το δικαίωμα σε αμερόληπτο δικαστήριο δυνάμει του δικαίου της ΕΕ εφαρμόζεται και στις υποθέσεις ασύλου και μετανάστευσης, εν αντιθέσει με ό,τι ισχύει στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ. Η συμπεριληψη της νομικής αρωγής στο Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ αντικατοπτρίζει την ιστορική και συνταγματική της σημασία. Η Επεξηγηματική Έκθεση σχετικά με το Άρθρο 47 αναφέρεται, σε ό,τι αφορά τη διάταξη του επί της νομικής αρωγής, στη νομολογία του Στρασβούργου – ιδίως στην υπόθεση *Airey*²⁰². Η νομική αρωγή σε υποθέσεις ασύλου και μετανάστευσης είναι βασικό κομμάτι της ανάγκης διασφάλισης της δυνατότητας πραγματικής προσφυγής και του αμερόληπτου δικαστηρίου.

4.5.1. Νομική συνδρομή σε διαδικασίες ασύλου

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 22 παράγραφος 1 της *Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου* δίνει τη δυνατότητα στους αιτούντες να συμβουλευούνται νομικό σύμβουλο για τα ζητήματα που αφορούν την αίτησή τους. Σύμφωνα με το Άρθρο 20

201 ΕΔΔΑ, *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011, σκέψη 319.

202 ΕΔΔΑ, *Airey κατά Ιρλανδίας*, Αριθ. 6289/73, 9 Οκτωβρίου 1979.

της οδηγίας, σε περίπτωση αρνητικής απόφασης από τη διοίκηση, τα κράτη μέλη της ΕΕ μεριμνούν ώστε να παρέχεται δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση στους αιτούντες για την άσκηση ενδίκου μέσου, αλλά και για τη σχετική διαδικασία ακρόασης. Επιτρέπεται η μη παροχή δωρεάν νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης σε περιπτώσεις όπου το ένδικο μέσο δεν έχει πραγματικές προοπτικές επιτυχίας (Άρθρο 20 παράγραφος 3). Τα κράτη μέλη δύνανται να απαιτούν την τήρηση ορισμένων όρων, όπως χρηματικά ή χρονικά όρια. Η **Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου** δίνει επίσης τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να παρέχουν νομική συνδρομή μόνο για την άσκηση ένδικων μέσων που είναι πιθανόν να έχουν θετική έκβαση.

Το Άρθρο 23 της Οδηγίας αναφέρεται επίσης στο πεδίο εφαρμογής της νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης, προβλέποντας μεταξύ άλλων τη δυνατότητα του νομικού συμβούλου να έχει πρόσβαση στις πληροφορίες του φακέλου του αιτούντος, καθώς και πραγματική πρόσβαση στον πελάτη του εφόσον αυτός κρατείται σε κλειστή ζώνη, όπως οι χώροι κράτησης και οι ζώνες διέλευσης. Επιτρέπεται στους αιτούντες να συνοδεύονται κατά την προσωπική συνέντευξη για το άσυλο από νομικό ή άλλο σύμβουλο, ο οποίος αναγνωρίζεται ως τέτοιος κατά το εθνικό δίκαιο. .

Οι Κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο ταχέων διαδικασιών ασύλου του Συμβουλίου της Ευρώπης²⁰³ αναγνωρίζουν επίσης το δικαίωμα της νομικής αρωγής και συνδρομής.

4.5.2. Νομική συνδρομή σε αποφάσεις επιστροφής

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η παροχή νομικής συνδρομής δεν περιορίζεται στις αποφάσεις χορήγησης ασύλου αλλά αφορά και τις αποφάσεις επιστροφής, κάτι το οποίο αξίζει να σημειωθεί καθώς δίνει στους ενδιαφερόμενους τη δυνατότητα να ζητούν δικαστική επανεξέταση μιας απόφασης απομάκρυνσης. Κάποιοι από τους ενδιαφερόμενους, για τους οποίους εκδόθηκε απόφαση επιστροφής δυνάμει της **Οδηγίας περί Επιστροφής**, ενδέχεται να μην είχαν ποτέ δυνατότητα άσκησης προσφυγής ή δικαστικής επανεξέτασης των αιτιάσεών τους. Ορισμένοι από τους ανθρώπους αυτούς έχουν ενδεχομένως δημιουργήσει οικογένειες κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στο κράτος μέλος της ΕΕ και χρειάζονται πρόσβαση σε δικαστήριο προκειμένου να διαπιστωθεί η συμβατότητα της εκάστοτε απόφασης επιστροφής με τα ανθρωπίνια δικαιώματα. Ως προς αυτό, το Άρθρο 13 της **Οδηγίας περί Επιστροφής** αναφέρει ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ διασφαλίζουν ότι η απαραίτητη νομική

203 Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή υπουργών (2009), *Κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο των ταχέων διαδικασιών ασύλου*, 1 Ιουλίου 2009.

αρωγή ή/και εκπροσώπηση παρέχεται κατόπιν αιτήσεως δωρεάν σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία και τους όρους του Άρθρου 15 παράγραφοι 3 έως 6 της [Οδηγίας 2005/85/ΕΚ](#).

Οι εν λόγω διατάξεις αναφέρουν ότι η νομική αρωγή πρέπει να παρέχεται κατόπιν αιτήσεως. Αυτό προϋποθέτει την ενημέρωση των ενδιαφερομένων σχετικά με την παροχή νομικής αρωγής σε σαφή και απλή γλώσσα την οποία κατανοούν, καθώς σε διαφορετική περίπτωση οι σχετικοί κανόνες δεν θα είχαν νόημα και θα εμπόδιζαν την αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη.

Οι Είκοσι κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αναγκαστική επιστροφή (κατευθυντήρια γραμμή 9) προβλέπουν επίσης τη νομική συνδρομή²⁰⁴.

4.5.3. Νομική συνδρομή για την προσβολή αποφάσεων σχετικών με την υποστήριξη ως προς το άσυλο

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, μια απόφαση περί μη παροχής υποστήριξης σχετικά με το άσυλο, η οποία λαμβάνεται δυνάμει της [Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής \(2013/33/ΕΕ\)](#), δύναται να προσβληθεί από τον θιγόμενο (Άρθρο 26 της οδηγίας). Σε περίπτωση προσφυγής ή επανεξέτασης της απόφασης, τα κράτη μέλη οφείλουν να παρέχουν δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα και αν αυτό κρίνεται απαραίτητο για τη διασφάλιση αποτελεσματικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Δυνάμει της [Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής](#), τα κράτη μέλη δύνανται να θέτουν αντίστοιχους περιορισμούς στην νομική συνδρομή κατά τα όσα ορίζει η [Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου](#) σχετικά με την επανεξέταση των αποφάσεων περί ασύλου.

204 Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή υπουργών (2005).

Βασικά σημεία

- Το δίκαιο της ΕΕ προβλέπει αμερόληπτες και αποτελεσματικές διαδικασίες όσον αφορά τόσο την εξέταση των αιτήσεων ασύλου όσο και την εξέταση των αποφάσεων επιστροφής (βλ. ενότητες 4.1.1 και 4.4).
- Το Άρθρο 13 της ΕΣΔΑ προβλέπει την ύπαρξη αποτελεσματικού δικαιώματος προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, όσον αφορά τυχόν εύλογη προσφυγή δυνάμει οποιασδήποτε διάταξης της ΕΣΔΑ ή των πρωτοκόλλων της. Ειδικότερα, προβλέπει την ανεξάρτητη και ενδεδειγμένη εξέταση οποιουδήποτε ισχυρισμού περί ύπαρξης ουσιαστικού φόβου για το ενδεχόμενο μεταχείρισης η οποία αντιβαίνει στο Άρθρο 2 ή στο Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ σε περίπτωση απέλασης ή έκδοσης προσώπου (βλ. ενότητα 4.1.2).
- Το Άρθρο 13 της ΕΣΔΑ προβλέπει τη δυνατότητα προσφυγής με αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα όταν η εκτέλεση μέτρου επιστροφής ενδέχεται να έχει δυνητικά μη αναστρέψιμα αποτελέσματα για τον ενδιαφερόμενο (βλ. ενότητα 4.1.3).
- Το Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ προβλέπει δυνατότητα δικαστικής προσφυγής, καθώς και ευρύτερες εγγυήσεις περί αμερόληπτου δικαστηρίου σε σύγκριση με το Άρθρο 13 της ΕΣΔΑ (βλ. ενότητα 4.1.2).
- Το δίκαιο της ΕΕ προβλέπει διαδικαστικές εγγυήσεις όσον αφορά το δικαίωμα των αιτούντων άσυλο για υποστήριξη και παροχές και την ανάκληση του εν λόγω δικαιώματος (βλ. ενότητα 4.3).
- Η απουσία νομικής συνδρομής ενδέχεται να εγείρει ζητήματα δυνάμει του Άρθρου 13 της ΕΣΔΑ, καθώς και δυνάμει του Άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (βλ. ενότητα 4.5).

Περαιτέρω νομολογία και σχετική βιβλιογραφία:

Για να συμβουλευτείτε περαιτέρω νομολογία, διαβάστε τις σχετικές οδηγίες στη σελίδα 293 του παρόντος εγχειριδίου. Πρόσθετο υλικό σχετικά με τα ζητήματα που καλύπτονται από το παρόν κεφάλαιο μπορεί να αναζητηθεί στην ενότητα «Περαιτέρω βιβλιογραφία» στη σελίδα 269.

5

Ιδιωτική και οικογενειακή ζωή και δικαίωμα γάμου

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
<p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 9 (δικαίωμα γάμου και δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας)</p> <p>Ψήφισμα του Συμβουλίου σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να θεσπιστούν όσον αφορά την καταπολέμηση των εικονικών γάμων (1997)</p>	<p>Δικαίωμα γάμου και δημιουργίας οικογένειας</p>	<p>ΕΣΔΑ, Άρθρο 12 (δικαίωμα συνάψεως γάμου)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Ο'Donoghue κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i>, 2010 (κωλύματα ως προς το δικαίωμα γάμου)</p>
<p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 7 (σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής)</p> <p>Μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ οι οποίοι ασκούν τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία:</p> <p>Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας (2004/38/ΕΚ)</p> <p>ΔΕΚ, C-127/08, <i>Metock</i>, 2008 (δεν απαιτείται προηγούμενη νόμιμη διαμονή σε κράτος μέλος της ΕΕ για τα μέλη οικογενειών που προέρχονται από τρίτες χώρες)</p>	<p>Νομιμοποίηση μελών οικογένειας</p>	<p>ΕΣΔΑ, Άρθρο 8 (δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Rodrigues da Silva κατά Κάτω Χωρών</i>, 2006 (βέλτιστο συμφέρον του παιδιού)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Darren Omoregie κ.λπ. κατά Νορβηγίας</i>, 2008 (ισχυροί δεσμοί Νιγηριανού συζύγου με τη χώρα καταγωγής του)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Nuñez κατά Νορβηγίας</i>, 2011 (οικογενειακή ζωή στη Νορβηγία)</p>

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
<p>ΔΕΚ, C-60/00, <i>Mary Carpenter</i>, 2002 (η σύζυγος με καταγωγή από τρίτη χώρα μπορεί να παραμείνει με τα παιδιά στη χώρα καταγωγής του συζύγου, όταν αυτός μεταβαίνει σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ)</p> <p>ΔΕΚ, C-59/85, <i>Ολλανδικό Δημόσιο</i>, 1986 (καταχωρημένη συμβίωση)</p> <p>ΔΕΕ, C-34/09, <i>Ruiz Zambrano</i>, 2011 (παιδιά που κινδυνεύουν να απολέσουν τα οφέλη της ιθαγένειας της ΕΕ)</p> <p>ΔΕΕ, C-256/11, <i>Murat Dereci</i>, 2011 (σύζυγος και παιδιά)</p> <p>Μέλη οικογενειών συντηρούντων καταγόμενων από τρίτες χώρες:</p> <p>Οδηγία περί Οικογενειακής Επανάκλησης (2003/86/ΕΚ) (το μέλος της οικογένειας πρέπει κανονικά να υποβάλει αίτηση εκτός της χώρας)</p>		
<p>Μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ οι οποίοι ασκούν τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία:</p> <p>Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας (2004/38/ΕΚ)</p> <p>ΔΕΕ, <i>Chakroun</i>, 2010 (δεν έχει σημασία εάν η οικογένεια δημιουργήθηκε πριν ή μετά την άφιξη του υπηκόου τρίτης χώρας)</p> <p>Μέλη οικογενειών συντηρούντων καταγόμενων από τρίτες χώρες:</p> <p>Οδηγία περί Οικογενειακής Επανάκλησης (2003/86/ΕΚ)</p>	<p>Οικογενειακή επανάκληση</p>	<p>ΕΚΧ, Άρθρο 19 παράγραφος 6 (οικογενειακή επανάκληση αλλοδαπών εργαζομένων)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Gül κατά Ελβετίας</i>, 1996 (παιδιά που έχουν μείνει στη χώρα καταγωγής)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Sen κατά Κάτω Χωρών</i>, 2001 (παιδιά που έχουν μείνει στη χώρα καταγωγής)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Osmen κατά Δανίας</i>, 2011 (έφηβος ξαναβρίσκει την οικογένειά του στη Δανία)</p>
<p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 7 (σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής)</p>	<p>Προστασία έναντι της απέλασης</p>	<p>ΕΣΔΑ, Άρθρο 8 (δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής)</p>

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
<p>Μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ οι οποίοι ασκούν τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία:</p> <p>Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας (2004/38/ΕΚ), Άρθρο 13</p> <p>Μέλη οικογενειών συντηρούντων καταγόμενων από τρίτες χώρες:</p> <p>Οδηγία περί Οικογενειακής Επανάληψης (2003/86/ΕΚ), Άρθρο 15</p>	<p><i>Περιπτώσεις λύσης της σχέσης</i></p>	<p>ΕΔΔΑ, <i>Berrehab κατά Ολλανδίας</i>, 1988 (διατήρηση της επαφής με τα παιδιά)</p> <p>Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, <i>Sorabjee κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i>, 1995 (διαζύγιο)</p>
<p>Μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ οι οποίοι ασκούν τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία:</p> <p>Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας (2004/38/ΕΚ), Άρθρα 27-33</p> <p>Μέλη οικογενειών συντηρούντων καταγόμενων από τρίτες χώρες:</p> <p>Οδηγία περί Οικογενειακής Επανάληψης (2003/86/ΕΚ), Άρθρο 6 παράγραφος 2</p>	<p><i>Περιπτώσεις καταδίκης για ποινικό αδίκημα</i></p>	<p>ΕΔΔΑ, <i>Boultif κατά Ελβετίας</i>, 2001 (κριτήρια για την αξιολόγηση της αναλογικότητας της απέλασης)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Üner κατά Κάτω Χωρών</i>, 2006 (κριτήρια για την αξιολόγηση των περιορισμών που απορρέουν από το δικαίωμα της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής)</p>

Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο εξετάζει το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, καθώς και το δικαίωμα γάμου και δημιουργίας οικογένειας. Εξετάζει επίσης ζητήματα σχετικά με τη νομιμοποίηση μελών οικογένειας και την οικογενειακή επανάληψη, καθώς και εγγυήσεις για τη διατήρηση της ενότητας της οικογένειας.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το δικαίωμα σεβασμού της «ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής» κατοχυρώνεται από το Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. Η έννοια της «ιδιωτικής ζωής» είναι ευρεία και ο εξαντλητικός ορισμός δεν είναι εύκολος. Καλύπτει τη σωματική και ψυχική ακεραιότητα ενός προσώπου, το δικαίωμα της προσωπικής ανάπτυξης και το δικαίωμα της δημιουργίας και ανάπτυξης σχέσεων με άλλους ανθρώπους και με τον έξω κόσμο²⁰⁵. Πέραν της πιθανής «οικογενειακής ζωής», η απέλαση ενός εγκατεστημέ-

205 ΕΔΔΑ, *Pretty κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 2346/02, 29 Απριλίου 2002, σκέψη 61.

νου μετανάστη ενδέχεται να συνιστά παρέμβαση στο δικαίωμά του για σεβασμό και της «ιδιωτικής ζωής», η οποία ενδέχεται ή όχι να είναι αιτιολογημένη, αναλόγως των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης. Το εάν ενδείκνυται να επικεντρώνεται το Δικαστήριο στην πτυχή της «οικογενειακής ζωής» παρά σε εκείνη της «ιδιωτικής» εξαρτάται από τις περιστάσεις της εκάστοτε υπόθεσης²⁰⁶.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Omojudi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*²⁰⁷, το Δικαστήριο επανέλαβε ότι το Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ προασπίζει επίσης το δικαίωμα της δημιουργίας και ανάπτυξης σχέσεων με άλλους ανθρώπους και με τον έξω κόσμο, και θα μπορούσε επίσης να καλύπτει και πτυχές της κοινωνικής ταυτότητας του ατόμου. Πρέπει να γίνει δεκτό ότι το σύνολο των κοινωνικών δεσμών μεταξύ των εγκατεστημένων μεταναστών και της κοινότητας στην οποία ζούσαν, συνιστά μέρος της έννοιας της «ιδιωτικής ζωής» κατά την έννοια του Αρθρου 8, ανεξαρτήτως της ύπαρξης «οικογενειακής ζωής».

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ κατοχυρώνει το δικαίωμα γάμου και δημιουργίας οικογένειας (Άρθρο 9) και το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής (Άρθρο 7) και προασπίζει επίσης τα δικαιώματα του παιδιού (Άρθρο 24), ιδίως δε το δικαίωμα της διατήρησης επαφών και με τους δύο γονείς του (Άρθρο 24 παράγραφος 3).

Όσον αφορά τη μετανάστευση, το πρώτο μέτρο σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, το οποίο υιοθετήθηκε τουλάχιστον πριν από 40 χρόνια (**Κανονισμός (ΕΟΚ) Αριθ. 1612/68**), προέβλεπε ρητά το δικαίωμα των Ευρωπαίων διακινούμενων εργαζομένων να συνοδεύονται όχι μόνο από τον/την σύζυγο και τα παιδιά τους ηλικίας κάτω των 21 ετών αλλά και από συντηρούμενα τέκνα μεγαλύτερης ηλικίας, όπως και από συντηρούμενους γονείς και παππούδες. Στις εν λόγω διατάξεις περιλαμβάνονται πλέον και οι καταχωρημένοι σύντροφοι, ενώ πρέπει επίσης να διευκολύνεται η υποδοχή και έγκριση και άλλων μελών της οικογένειας. Η εθνικότητα των μελών της οικογένειας ήταν –και παραμένει– άνευ σημασίας ως προς το συγκεκριμένο δικαίωμα. Καθώς από την πλειονότητα των εθνικών πολιτικών για τη μετανάστευση επιδιώκεται ο περιορισμός της κυκλοφορίας των υπηκόων τρίτων χωρών, μεγάλο μέρος των δικαστικών διαφορών σε επίπεδο ΕΕ αφορά τα δικαιώματα των μελών των οικογενειών υπηκόων τρίτων χωρών και όχι των ίδιων των υπηκόων του ΕΟΧ.

206 ΕΔΔΑ, *A.A. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8000/08, 20 Σεπτεμβρίου 2011· ΕΔΔΑ, *Üner κατά Κάτω Χωρών* [Τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 46410/99, 18 Οκτωβρίου 2006.

207 ΕΔΔΑ, *Omojudi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 1820/08, 24 Νοεμβρίου 2009, σκέψη 37.

Το ζήτημα που έχει απασχολήσει το ΔΕΕ είναι το εάν οι περιορισμοί ως προς τη μετανάστευση σε περιπτώσεις οικογενειών μπορεί να λειτουργούν αποθαρρυντικά σε ό,τι αφορά την άσκηση, από τους πολίτες της ΕΕ, των δικαιωμάτων τους για ελεύθερη κυκλοφορία ή εάν εμποδίζουν τους πολίτες στο να απολαύουν της ιθαγένειας της ΕΕ. Παραδόξως, σε πολλά κράτη μέλη της ΕΕ, οι υπήκοοι της Ένωσης που ασκούν τα δικαιώματά τους όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία απολαύουν πολύ ευρύτερων δικαιωμάτων σχετικά με την οικογενειακή επανένωση σε σχέση με τους ίδιους τους πολίτες των συγκεκριμένων κρατών. Η οικογενειακή επανένωση για υπηκόους της ΕΕ οι οποίοι δεν έχουν ασκήσει τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία ρυθμίζεται από το εθνικό δίκαιο, το οποίο εξακολουθεί να προβλέπει περισσότερους περιορισμούς σε ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ.

Ειδικές διατάξεις προβλέπονται επίσης δυνάμει του Άρθρου 7 της Απόφασης Αριθ. 1/80 στο πλαίσιο της Συμφωνίας της Άγκυρας για τα μέλη των οικογενειών Τούρκων πολιτών. Η υιοθέτηση σε επίπεδο ΕΕ της [Οδηγίας για τους επί Μακρόν Διαμένοντες \(2003/109/ΕΚ\)](#) και της [Οδηγίας περί Οικογενειακής Επανένωσης \(2003/86/ΕΚ\)](#), σχετικά με τα μέλη των οικογενειών συντηρούντων οι οποίοι κατάγονται από τρίτες χώρες – όταν δηλαδή ζητείται οικογενειακή επανένωση από μέλος της οικογένειας το οποίο διαμένει στην ΕΕ) έχει διευρύνει την αρμοδιότητα της ΕΕ στον συγκεκριμένο τομέα.

Τέλος, ειδικά προνόμια όσον αφορά την οικογενειακή επανένωση εφαρμόζονται επί μακρόν σε ευρωπαϊκά κράτη για τους πρόσφυγες, βάσει της αδυναμίας τους να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους για να συνεχίσουν εκεί την οικογενειακή ζωή τους. Εν προκειμένω, ειδικές διατάξεις για τους πρόσφυγες περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο V της [Οδηγίας περί Οικογενειακής Επανένωσης](#).

5.1. Το δικαίωμα γάμου και δημιουργίας οικογένειας

Το δικαίωμα γάμου κατοχυρώνεται μέσω του Άρθρου 12 της ΕΣΔΑ και, στο πλαίσιο του δικαίου της ΕΕ, μέσω του Άρθρου 9 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Το εν λόγω δικαίωμα αφορά τη δημιουργία έγγαμης σχέσης και οικογένειας και διαφέρει αρκετά από το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής, το οποίο αφορά οικογένειες που ζητούν άδεια μετανάστευσης βάσει ήδη υπάρχουσας οικογενειακής σχέσης.

Τα ευρωπαϊκά κράτη έχουν θεσπίσει περιορισμούς ως προς το δικαίωμα γάμου, καθώς οι εικονικοί γάμοι θεωρούνται μέσο για την παράκαμψη ελέγχων σχετικών με τη μετανάστευση.

Ένας **λευκός γάμος** (ή εικονικός γάμος) είναι ο γάμος που συνάπτεται με καθαρά μεταναστευτικά κίνητρα «με μοναδικό σκοπό να καταστρατηγηθούν οι κανόνες που διέπουν την είσοδο και τη διαμονή»²⁰⁸ και χωρίς καμία πρόθεση των συζύγων να συμβιώσουν ή να μοιραστούν τα υπόλοιπα κοινωνικά χαρακτηριστικά του γάμου. Η σκοπούμενη διευκόλυνση λευκού γάμου αποτελεί ποινικό αδίκημα σε πολλές χώρες.

Οι **εξαναγκαστικοί γάμοι** συμβαίνουν όταν ο ένας (ή και οι δύο) εκ των συζύγων συμμετέχει χωρίς τη θέλησή του. Ο εξαναγκασμός προσώπου σε γάμο αποτελεί πλέον ποινικό αδίκημα σε πολλές χώρες. Στην πράξη, μπορεί να είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς έναν εξαναγκαστικό γάμο από έναν εικονικό, ιδίως σε περιπτώσεις «προσυμφωνημένων γάμων», όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια ποικιλομορφία περιπτώσεων, από εκείνες που προσεγγίζουν τον εξαναγκαστικό γάμο μέχρι την περίπτωση κατά την οποία ο/η σύζυγος επιλέγει ελεύθερα και οικειοθελώς σύντροφο από κατάλογο υποψηφίων οι οποίοι προτείνονται από τις οικογένειές τους κατόπιν προσεκτικής έρευνας σχετικά με την καταλληλότητά τους. Όσον αφορά τους εξαναγκαστικούς γάμους, σε ευρωπαϊκό επίπεδο υπάρχουν περιορισμένα μόνο νομοθετικά μέτρα ή σχετική νομολογία²⁰⁹.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Quila*²¹⁰, το Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου κλήθηκε να αποφανθεί σχετικά με το εάν η απαγόρευση της εισόδου με σκοπό την εγκατάσταση αλλοδαπών συζύγων ή καταχωρημένων συντρόφων που προβλέπεται στην παράγραφο 277 των Κανόνων περί Μετανάστευσης –δυνάμει της οποίας το ελάχιστο όριο ηλικίας και των δύο συντρόφων προκειμένου να εισέλθουν και να εγκατασταθούν στην επικράτεια της χώρας είχε αυξηθεί από τα 18 στα 21 έτη– αποτελούσε σύνομη μέθοδο αποτροπής και πρόληψης των εξαναγκαστικών γάμων. Βασιζόμενο στη νομολογία του ΕΔΔΑ, το Ανώτατο Δικαστήριο κατήγγησε τη διάταξη, κρίνοντας ότι η άρνηση χορήγησης θεώρησης εισόδου για τέλεση γάμου συνεπάγεται παραβίαση του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Στην προκειμένη περίπτωση, δεν υπήρχε υποψία

208 Άρθρο 1 του Ψηφίσματος του Συμβουλίου της 4ης Δεκεμβρίου 1997 σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να θεσπισθούν όσον αφορά την καταπολέμηση των εικονικών γάμων. ΕΕ 1997 C 382/1.

209 Συμβούλιο της Ευρώπης, Κοινοβουλευτική Συνέλευση, Ψήφισμα 1468 (2005) σχετικά με τους εξαναγκαστικούς γάμους και τους γάμους παιδιών, 5 Οκτωβρίου 2005.

210 Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου, *R (Quila κ.ά.) κατά Secretary of State for the Home Department* [2011] UKSC 45, 12 Οκτωβρίου 2011.

εξαναγκαστικού γάμου και, κατά συνέπεια, το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι δεν υφίστατο λογική συνάφεια μεταξύ ενός τέτοιου καθολικού κανόνα, ο οποίος δεν προέβλεπε καμία εξαίρεση, και της συχνότητας του φαινομένου των εξαναγκαστικών γάμων.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η παρατηρούμενη συχνότητα των λευκών γάμων με κίνητρο τη μετανάστευση οδήγησε στην έκδοση σε επίπεδο ΕΕ του [Ψηφίσματος 97/ C382/01](#) του Συμβουλίου. Το Ψήφισμα αυτό αντανακλούσε τους προβληματισμούς των ευρωπαϊκών κρατών για τους εικονικούς γάμους και παρέθετε παράγοντες οι οποίοι ενδέχεται να υποδηλώνουν τον εικονικό χαρακτήρα ενός γάμου.

Η νομοθεσία σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων γενικά δεν κάνει λόγο για τις δυνατότητες χορήγησης άδειας μετανάστευσης σε μνηστήρα ή μνηστή και επικεντρώνεται στη νομιμοποίηση των μελών οικογένειας ή στην οικογενειακή επανένωση. Μόνο η αρχή της μη διάκρισης μπορεί να εφαρμοστεί στην περίπτωση όσων επιδιώκουν την υποδοχή μελλοντικών συζύγων από το εξωτερικό.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, από τη νομολογία του ΕΔΔΑ προκύπτει ότι ένα κράτος δύναται κάλλιστα να επιβάλλει εύλογους όρους σχετικά με το δικαίωμα ενός υπηκόου τρίτης χώρας να συνάψει γάμο προκειμένου να διαπιστώνει εάν ο προτεινόμενος γάμος είναι εικονικός ή όχι και, εφόσον είναι αναγκαίο, να τον προλαμβάνει. Κατά συνέπεια, ένα κράτος δεν παραβιάζει κατ' ανάγκη το Άρθρο 12 της ΕΣΔΑ όταν υποβάλλει τους γάμους με αλλοδαπούς σε εξέταση προκειμένου να διαπιστώνει εάν πρόκειται για εικονικούς γάμους. Η εν λόγω διαδικασία δύναται να περιλαμβάνει την υποχρέωση των αλλοδαπών να γνωστοποιούν στις αρχές την πρόθεσή τους να συνάψουν γάμο και, εάν είναι αναγκαίο, να υποβάλλουν πληροφορίες σχετικά με το καθεστώς τους ως μετανάστες και την αυθεντικότητα του γάμου. Ωστόσο, σε μια πρόσφατη υπόθεση το ΕΔΔΑ έκρινε ότι, αν και δεν είναι εγγενώς επικριτέα, η υποχρέωση των προσώπων που υπόκεινται σε έλεγχο ως προς το καθεστώς μετανάστη να υποβάλλουν αίτηση για χορήγηση έγκρισης προκειμένου να τους επιτραπεί να συνάψουν γάμο στο Ηνωμένο Βασίλειο ήγειρε μια σειρά σοβαρών προβληματισμών.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *O'Donoghue κατά Ηνωμένου Βασιλείου*²¹¹ αφορούσε κωλύματα που τέθηκαν από το Ηνωμένο Βασίλειο ως προς τη σύναψη γάμου. Πρόσωπα τα οποία υπόκεινταν σε έλεγχο ως προς το καθεστώς μετανάστη καλούνταν, προκειμένου να συνάψουν γάμο με ισχύ έναντι του νόμου, να

211 ΕΔΔΑ, *O'Donoghue κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 34848/07, 14 Δεκεμβρίου 2010.

λαμβάνουν βεβαίωση έγκρισης από τις αρχές μετανάστευσης, εκτός εάν επέλεξαν να συνάψουν γάμο κατά το τελετουργικό της Εκκλησίας της Αγγλίας. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η εν λόγω ρύθμιση δεν βρισκόταν σε εύλογη συνάφεια με τον δηλούμενο στόχο της μείωσης της συχνότητας των λευκών γάμων καθώς, κατά τη λήψη της απόφασης σχετικά με την έκδοση της απαιτούμενης βεβαίωσης, ο καθοριστικός έλεγχος αφορούσε αποκλειστικά το καθεστώς μετανάστη του αιτούντος χωρίς να εξετάζεται καθόλου το ζήτημα της αυθεντικότητας του γάμου. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η ρύθμιση συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 12 της ΕΣΔΑ, ενώ κρίθηκε επίσης ως εισάγουσα διακρίσεις λόγω θρησκείας καθώς μόνο οι γάμοι που τελούνταν κατά το τελετουργικό της Εκκλησίας της Αγγλίας εξαιρούνταν από την υποχρέωση χορήγησης της σχετικής βεβαίωσης έγκρισης. Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι τα τέλη που χρεώνονταν για τέτοιες βεβαιώσεις ήταν υπερβολικά υψηλά και δεν προβλέπονταν απαλλαγές ή μειωμένα τέλη για άτομα με πενιχρά οικονομικά μέσα.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, οι προσφυγές που αφορούν άρνηση άδειας εισόδου σε μνηστήρες ή μνηστές προκειμένου να συνάψουν γάμο είναι σχετικά σπάνιες²¹².

5.2. Νομιμοποίηση μελών οικογένειας

Η νομιμοποίηση μελών οικογένειας αφορά περιπτώσεις όπου ο διαμένων συντηρών επιθυμεί να νομιμοποιήσει –ως μέλος της οικογένειας– την κατάσταση μέλους της οικογένειας το οποίο βρίσκεται ήδη στο έδαφος του κράτους είτε με άλλη ιδιότητα είτε παράτυπα.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι κανόνες που καθορίζονται από την **Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας** (2004/38/ΕΚ) εφαρμόζονται σε υπηκόους τρίτων χωρών που είναι μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ, παρότι στην περίπτωση των πολιτών της ΕΕ η οδηγία εφαρμόζεται μόνο εφόσον ο ενδιαφερόμενος έχει ασκήσει τα δικαιώματά του ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία. Για τους πολίτες του ΕΟΧ, τα δικαιούμενα μέλη οικογένειας είναι οι σύζυγοι, τα παιδιά ηλικίας κάτω των 21 ετών, τα παιδιά ηλικίας άνω των 21 ετών εφόσον είναι συντηρούμενα (Άρθρο 2 παράγραφος 2) και «κάθε άλλο μέλος της οικογένειας» (Άρθρο 3 παράγραφος 2). Οι κατηγορίες

212 ΕΔΔΑ, *Abdulaziz, Cabales και Balkandali κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 9214/80, 9473/81 και 9474/81, 28 Μαΐου 1985. Η υπόθεση αυτή αφορούσε αρχικά γυναίκες (ορισμένες εκ των οποίων δεν ήταν ακόμα παντρεμένες), οι οποίες βρέθηκαν σε μειονεκτική θέση όταν επεδίωξαν να φέρουν τους μνηστήρες ή τους συζύγους τους στο Ηνωμένο Βασίλειο. Μέχρι να εξεταστεί η υπόθεση από το ΕΔΔΑ, όλες οι προσφεύγουσες είχαν παντρευτεί και η υπόθεση θεωρήθηκε εν τέλει σχετική με τα δικαιώματα των συζύγων τους.

των δικαιούμενων μελών οικογένειας στην περίπτωση των Ελβετών πολιτών είναι κάπως πιο περιορισμένες²¹³. Το ΔΕΕ έχει παράσχει διευκρινίσεις όσον αφορά τα «άλλα μέλη της οικογένειας».

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Rahman*²¹⁴, το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι το Άρθρο 3 παράγραφος 2 της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας* καθιστά όχι μόνο εφικτό αλλά και υποχρεωτικό για τα κράτη μέλη της ΕΕ να επιφυλάσσουν κάπως ευνοϊκότερη μεταχείριση στα αιτήματα εισόδου και διαμονής που υποβάλλουν μέλη οικογένειας τα οποία έχουν ορισμένη σχέση εξαρτήσεως από έναν πολίτη της Ένωσης και είναι σε θέση να αποδείξουν ότι η συγκεκριμένη σχέση εξάρτησης υφίστατο τη στιγμή κατά την οποία αιτήθηκαν την είσοδό τους. Για να μπορούν να ανταποκριθούν στη συγκεκριμένη υποχρέωση, τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να μεριμνούν ώστε η νομοθεσία τους να περιλαμβάνει μέτρα τα οποία διασφαλίζουν την ορθή και ολοκληρωμένη εξέταση των αιτημάτων εισόδου και διαμονής και, σε περίπτωση άρνησης, την πρόβλεψη ενημέρωσης των ενδιαφερομένων σχετικά με τους λόγους της άρνησης, καθώς και τη δυνατότητά τους να ζητούν επανεξέταση της αρνητικής απόφασης ενώπιον δικαστικής αρχής.

Τα προερχόμενα από τρίτες χώρες μέλη οικογενειών των υπηκόων του ΕΟΧ (συμπεριλαμβανομένων των πολιτών της ΕΕ αλλά μόνο εφόσον έχουν ασκήσει τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη μετακίνηση) βρίσκονται συχνά σε ευνοϊκή θέση έναντι των υπηκόων τρίτων χωρών που είναι μέλη οικογενειών των υπηκόων της οικείας χώρας, καθώς το καθεστώς των τελευταίων διέπεται αποκλειστικά από την εθνική νομοθεσία. Το δικαίωμα εισόδου και διαμονής των μελών οικογενειών τα οποία προέρχονται από τρίτες χώρες ισχύει ανεξαρτήτως του πότε και με ποιον τρόπο εισήλθαν στη χώρα υποδοχής. Το δικαίωμα αυτό ισχύει επίσης για τα πρόσωπα που έχουν εισέλθει παράτυπα.

213 Σύμφωνα με τη Συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφενός, και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, αφετέρου, για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, της 21^{ης} Ιουνίου 1999, ΕΕ 2002 L 144/6, Άρθρο 3, στα μέλη της οικογένειας συγκαταλέγονται οι σύζυγοι, οι καπνότες ηλικίας κάτω των 21 ετών ή συντηρούμενοι, καθώς και οι συντηρούμενοι ανιόντες συγγενείς, εφόσον παρέχεται διαμονή και μέσα συντήρησης (στην περίπτωση των φοιτητών, καλύπτονται μόνο οι σύζυγοι και τα ανήλικα τέκνα).

214 ΔΕΕ, C-83/11, *Secretary of State for the Home Department κατά Rahman κ.λπ.*, 5 Σεπτεμβρίου 2012.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Metock κ.λπ.*²¹⁵ αφορούσε περίπτωση καταγόμενων από τρίτη χώρα συζύγων μη Ιρλανδών πολιτών της ΕΕ οι οποίοι διέμεναν στην Ιρλανδία. Η ιρλανδική κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι, προκειμένου να επωφεληθεί από την *Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας*, ο σύζυγος που κατάγεται από τρίτη χώρα έπρεπε να έχει προηγουμένως διαμείνει νόμιμα σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ, καθώς και ότι το δικαίωμα εισόδου και διαμονής δεν πρέπει να χορηγείται σε όσους έχουν εισέλθει στο κράτος μέλος υποδοχής προτού να γίνουν σύζυγοι πολιτών της ΕΕ. Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ δεν μπορούσαν να εξαρτούν το δικαίωμα της συμβίωσης δυνάμει της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας* από ζητήματα όπως το πότε και πού τελέστηκε ο γάμος ή με το εάν ο υπήκοος τρίτης χώρας είχε προηγουμένως διαμείνει νόμιμα σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *MRAX*²¹⁶, το ΔΕΚ έκρινε ότι δεν θα ήταν σύνομη η άρνηση του δικαιώματος διαμονής στις περιπτώσεις υπηκόων τρίτων χωρών που έχουν συνάψει γάμο με πολίτες της ΕΕ και εισήλθαν μη νόμιμα στη χώρα μετά τη λήξη ισχύος της θεώρησης εισόδου τους.

Με την πάροδο του χρόνου, το ΔΕΕ διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής των δικαιωμάτων και ελευθεριών που απορρέουν από τις συνθήκες της ΕΕ για τους υπηκόους της Ένωσης, χορηγώντας υπό ορισμένες προϋποθέσεις παρεπόμενα δικαιώματα στα μέλη των οικογενειών τους που προέρχονται από τρίτες χώρες.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Carpenter*²¹⁷ αφορούσε την καταγόμενη από τρίτη χώρα σύζυγο ενός πολίτη του Ηνωμένου Βασιλείου, του οποίου η επιχειρηματική δραστηριότητα συνίστατο στην παροχή υπηρεσιών, έναντι αμοιβής, σε άλλα κράτη μέλη. Ο προσφεύγων υποστήριξε επιτυχώς ότι, εάν δεν επιτρέπετο στη σύζυγό του να παραμένει μαζί του στο Ηνωμένο Βασίλειο και να φροντίζει τα παιδιά του ενόσω αυτός απουσίαζε, θα περιοριζόταν το δικαίωμά του να παρέχει ελεύ-

215 ΔΕΚ, C-127/08 (Συλλογή 2008, σ. I-06241), *Metock κ.λπ. κατά Minister for Equality, Justice and Law Reform*, 25 Ιουλίου 2008, σκέψεις 53-54, 58. Σχετική με την περίπτωση *Metock* ήταν και η απόφαση του Ομοσπονδιακού Ανωτάτου Δικαστηρίου της Ελβετίας BGE 136 II 5, 29 Σεπτεμβρίου 2009.

216 ΔΕΚ, C-459/99 (Συλλογή 2002, σ. I-06591), *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) κατά Etat belge*, 25 Ιουλίου 2002, σκέψη 80.

217 ΔΕΚ, C-60/00 (Συλλογή 2002, σ. ECR I-06279), *Mary Carpenter κατά Secretary of State for the Home Department*, 11 Ιουλίου 2002, σκέψεις 36-46· ΔΕΚ, C-370/90 (Συλλογή 1992, σ. ECR I-04235), *The Queen κατά Immigration Appeal Tribunal και Surinder Singh, ex parte Secretary of State for Home Department*, 17 Ιουλίου 1992, σχετικά με τη δυνατότητα διεκδίκησης τέτοιων δικαιωμάτων για υπηκόους της ΕΕ που επιστρέφουν στη χώρα καταγωγής τους.

θερα υπηρεσίες ανά την ΕΕ. Στην προκειμένη υπόθεση, το Δικαστήριο επικαλέστηκε την ελευθερία παροχής υπηρεσιών που κατοχυρώνεται από το Άρθρο 56 της ΣΛΕΕ ώστε να αναγνωρίσει οικογενειακά δικαιώματα σε πολίτη της Ένωσης ο οποίος δεν είχε ποτέ διαμείνει στο εξωτερικό αλλά ασκούσε διασυννοική οικονομική δραστηριότητα. Το ΔΕΚ αναφέρθηκε επίσης στο θεμελιώδες δικαίωμα του σεβασμού της οικογενειακής ζωής, όπως κατοχυρώνεται από το Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ.

Το ΔΕΕ έχει αναγνωρίσει ότι, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, τα δικαιώματα διαμονής μπορούν να συνδέονται άμεσα με το καθεστώς του πολίτη της Ένωσης δυνάμει του Αρθρου 20 της ΣΛΕΕ, εφαρμόζοντάς το σε περιπτώσεις όπου ο υπήκοος της ΕΕ δεν έχει ασκήσει ποτέ τα δικαιώματά του ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Ruiz Zambrano*²¹⁸, το ΔΕΕ έκρινε ότι στους υπηκόους τρίτης χώρας, οι οποίοι είναι γονείς συντηρούμενων ανήλικων τέκνων βελγικής υπηκοότητας, έπρεπε να χορηγηθεί βελγική άδεια διαμονής και εργασίας προκειμένου να μπορούν να ζουν μαζί με τα παιδιά τους και να τα στηρίζουν. Το Άρθρο 3 παράγραφος 1 της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας* κρίθηκε ως μη εφαρμόσιμο διότι τα συγκεκριμένα τέκνα, τα οποία ήταν πολίτες της Ένωσης, δεν είχαν ποτέ ταξιδέψει ή διαμείνει σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο από το οποίο κατάγονταν. Το Δικαστήριο αναφέρθηκε απευθείας στη ιδιότητά τους ως ευρωπαίων πολιτών δυνάμει του Αρθρου 20 της ΣΛΕΕ προκειμένου να χορηγηθεί στους γονείς των παιδιών, υπηκόους τρίτης χώρας, άδεια εργασίας και διαμονής στο Βέλγιο. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, τυχόν άρνηση τέτοιας άδειας θα «εμπόδιζε τα εν λόγω τέκνα να απολαύσουν πράγματι, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που συναρτώνται προς την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης» στον βαθμό που θα έπρεπε να εγκαταλείψουν το έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκειμένου να συνοδεύσουν τους γονείς τους.

Ωστόσο, η συγκεκριμένη απόφαση αφορούσε τις ειδικές περιστάσεις της υπόθεσης και δεν τυγχάνει γενικής εφαρμογής. Για παράδειγμα, ένα παιδί που είναι πολίτης της Ένωσης θα πρέπει να εξαρτάται νομικά, οικονομικά ή συναισθηματικά από υπήκοο τρίτης χώρας στον οποίο δεν αναγνωρίζεται δικαίωμα διαμονής, ενώ η εξάρτηση θα πρέπει να υφίσταται σε τέτοιο βαθμό, ώστε ο πολίτης της Ένωσης να αναγκαστεί να εγκαταλείψει όχι μόνο το κράτος μέλος του οποίου είναι υπήκοος, αλλά και την

218 ΔΕΕ, C-34/09, *Ruiz Zambrano κατά Office national de l'emploi*, 8 Μαρτίου 2011· ΔΕΚ, C-200/02, (Συλλογή 2004, σ. ECR I-09925), *Kunqian Catherine Zhu και Man Lavette Chen κατά Secretary of State for the Home Department*, 19 Οκτωβρίου 2004, σκέψεις 42-47.

Ευρωπαϊκή Ένωση συνολικά²¹⁹. Περαιτέρω διευκρινίσεις έχουν δοθεί από το ΔΕΕ σε μεταγενέστερη νομολογία του.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *McCarthy*²²⁰, δύο μήνες μετά τη *Ruiz Zambrano*, το ΔΕΕ εξέδωσε απόφαση που αφορούσε πρόσωπο με διπλή υπηκοότητα, βρετανική και ιρλανδική. Η κ. McCarthy, η οποία γεννήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο και είχε ζήσει όλη της τη ζωή εκεί, αιτήθηκε ως Ιρλανδή πολίτης δικαίωμα διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο για την ίδια και για τον σύζυγό της, ο οποίος καταγόταν από τρίτη χώρα. Οι αρχές αρνήθηκαν να της χορηγήσουν τη σχετική άδεια λόγω του ότι η ενδιαφερόμενη δεν αποτελούσε «πρόσωπο δικαιούμενο» να διαμένει στο Ηνωμένο Βασίλειο, δηλαδή δεν ήταν μισθωτή, ελεύθερη επαγγελματίας ή οικονομικώς αυτοσυντηρούμενο πρόσωπο. Στην προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι η **Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας** δεν είχε εφαρμογή, καθώς η κ. McCarthy δεν είχε ασκήσει ποτέ τα δικαιώματά της ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία, διευκρινίζοντας ότι η ιδιότητα του πολίτη της ΕΕ ο οποίος είναι υπήκοος περισσότερων του ενός κρατών μελών δεν αρκεί από μόνη της προκειμένου να συναχθεί ότι η ενδιαφερόμενη είχε ασκήσει το δικαίωμά της στην ελευθερία της κυκλοφορίας. Το ΔΕΕ δεν θεώρησε επίσης ότι τα Άρθρα 20 και 21 της ΣΛΕΕ δίνουν στην ενδιαφερόμενη τη δυνατότητα να εξασφαλίσει δικαίωμα διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο για τον σύζυγό της, καθώς η σχετική άρνηση δεν της στερούσε την πραγματική δυνατότητα να ασκεί, κατά το ουσιαδές μέρος τους, τα δικαιώματα που συναρτώνται προς την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, ούτε και παρακώλυε την άσκηση του δικαιώματός της να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών της ΕΕ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Dereci*²²¹, λίγο μετά την απόφαση *Ruiz Zambrano*, το ΔΕΕ είχε την ευκαιρία να αποφανθεί σχετικά με το εάν ένας υπήκοος τρίτης χώρας μπορεί να διαμένει στο έδαφος του κράτους μέλους της ΕΕ όπου διαμένει η σύζυγος και τα παιδιά του –όλοι πολίτες της ΕΕ– παρότι δεν έχουν ποτέ ασκήσει τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία και δεν εξαρτώνται από τον υπήκοο της τρίτης χώρας για την επιβίωσή τους. Το ΔΕΕ ανέφερε ότι τα κράτη μέλη μπορούν να αρνηθούν να χορηγήσουν άδεια διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας εκτός εάν μια τέτοια άρνηση σημαίνει, για τον ενδιαφερόμενο

219 ΔΕΕ, *O. και S. κατά Maahanmuuttovirasto και Maahanmuuttovirasto κατά L*, Συνεκδικασθείσες Υποθέσεις C-356/11 και C-357/11, 6 Δεκεμβρίου 2012, παράγραφος 56.

220 ΔΕΕ, C-434/09, *Shirley McCarthy κατά Secretary of State for the Home Department*, 5 Μαΐου 2011.

221 ΔΕΕ, C-256/11, *Murat Dereci κ.λπ. κατά Bundesministerium für Inneres*, 15 Νοεμβρίου 2011, σκέψη 68.

πολίτη της ΕΕ, στέρηση της πραγματικής δυνατότητάς του να ασκεί, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που συναρτώνται προς την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, γεγονός το οποίο πρέπει να εξακριβώνεται από το παραπέμπον δικαστήριο. Για να συνδράμει το παραπέμπον δικαστήριο στην εκτίμηση αυτή, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι «το γεγονός και μόνο ότι για οικονομικούς λόγους ή προς τον σκοπό της διατήρησης της συνοχής της οικογένειας εντός του εδάφους της Ένωσης θα ήταν ευκαταίετο για έναν υπήκοο κράτους μέλους να μπορούν τα μέλη της οικογένειάς του που δεν έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους να διαμένουν μαζί του εντός του εδάφους της Ένωσης δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι ο πολίτης της Ένωσης θα αναγκαστεί, σε περίπτωση μη χορήγησης αυτού του δικαιώματος διαμονής, να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης».

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *lida κατά Ulm*²²², ένας Ιάπωνας πολίτης εγκαταστάθηκε στη Γερμανία με τη Γερμανίδα σύζυγο και την ανήλικη κόρη του. Η σύζυγος και η κόρη του μετακόμισαν στη συνέχεια στην Αυστρία, ενώ ο προσφεύγων παρέμεινε στη Γερμανία. Ο κ. lida και η σύζυγός του βρίσκονταν σε μόνιμη διάσταση από το 2008, παρότι δεν είχαν προχωρήσει σε έκδοση διαζυγίου. Το 2008, ο κ. lida υπέβαλε αίτηση χορήγησης δελτίου διαμονής μέλους της οικογένειας ενός πολίτη της Ένωσης, την οποία αρνήθηκαν οι γερμανικές αρχές. Υπ' αυτές τις περιστάσεις, το ΔΕΕ κλήθηκε να επιβεβαιώσει εάν ένας υπήκοος τρίτης χώρας μπορεί να διαμένει στο κράτος καταγωγής των μελών της οικογένειάς του, παρότι αυτά έχουν εγκαταλείψει το κράτος μέλος καταγωγής τους και διαμένουν ως επί το πλείστον σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ. Το ΔΕΕ, επεσήμανε ότι υπήκοος τρίτου κράτους, μέλος της οικογενείας πολίτη της Ένωσης που έχει ασκήσει το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας, μπορεί να επικαλεσθεί την [Οδηγία 2004/38](#) μόνο για να εγκατασταθεί στο κράτος μέλος υποδοχής όπου διαμένει το μέλος της οικογενείας του που είναι πολίτης της ΕΕ. Το ΔΕΕ επεσήμανε επίσης ότι η κόρη του κ. lida δεν μπορεί να αξιώσει δικαιώματα διαμονής για τον πατέρα της, καθώς το Άρθρο 2 παράγραφος 2 εδάφιο δ) της οδηγίας εφαρμόζεται μόνο σε απευθείας ανιόντες που συντηρούνται από το τέκνο και όχι σε περιπτώσεις όπου το τέκνο συντηρείται από τον γονέα.

Το ΔΕΕ εξέτασε επίσης τη υπόθεση από τη σκοπιά των Άρθρων 20 και 21 της ΣΛΑΕ. Ωστόσο, στη προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο απέκλεισε το ενδεχόμενο στέρησης των δικαιωμάτων της συζύγου και της κόρης του κ. lida όσον αφορά την πραγματική δυνατότητά τους να ασκούν, κατά το ουσιώδες μέρος

222 ΔΕΕ, C-40/11, *lida κατά Stadt Ulm*, 8 Νοεμβρίου 2012.

τους, τα δικαιώματα που συναρτώνται προς την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης. Για να καταλήξει στο συγκεκριμένο συμπέρασμα, το ΔΕΕ έλαβε υπόψη το γεγονός ότι ο προσφεύγων διεκδικούσε δικαίωμα διαμονής σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο στο οποίο διέμεναν η κόρη και η σύζυγός του, καθώς και το γεγονός ότι ο κ. Iida ήταν καταρχήν επιλέξιμος προκειμένου να του χορηγηθεί παράταση του δικαιώματος διαμονής του δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, καθώς και η ιδιότητα του επί μακρόν διαμένοντος κατά την έννοια της *Οδηγίας 2003/109/ΕΚ*.

Το Άρθρο 2 παράγραφος 2 της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας* περιλαμβάνει τους «καταχωρημένους συντρόφους» στην κατηγορία των μελών της οικογένειας, εφόσον τούτο είναι σύμφωνο με την οικεία νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το δικαίωμα επανένωσης με πολίτη ή εγκατεστημένο μετανάστη αναγνωρίζεται επίσης σε μη καταχωρημένους συντρόφους.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Ολλανδικό Δημόσιο κατά Reed*²²³, το ΔΕΚ απεφάνθη ότι, καθώς η ολλανδική νομοθεσία δίνει τη δυνατότητα στους σταθερούς συντρόφους των Ολλανδών πολιτών να διαμένουν μαζί τους στις Κάτω Χώρες, το ίδιο πλεονέκτημα πρέπει να αναγνωριστεί και στην κ. Reed, η οποία διατηρούσε σταθερή σχέση με εργαζόμενο από το Ηνωμένο Βασίλειο ο οποίος ασκούσε τα δικαιώματά του βάσει της συνθήκης στις Κάτω Χώρες. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η δυνατότητα διαμονής του άγαμου συντρόφου μπορούσε να συμβάλει στην ένταξή του στο κράτος υποδοχής, καθώς και στην υλοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. Τυχόν στέρση της δυνατότητας αυτής ισοδυναμεί με διάκριση.

Η *Οδηγία περί Οικογενειακής Επανένωσης* ρυθμίζει την κατάσταση των συζύγων και των ανήλικων άγαμων τέκνων των επιλέξιμων συντηρούντων, υπηκόων τρίτης χώρας. Το Άρθρο 5 παράγραφος 3 της οδηγίας ορίζει ότι μια αίτηση οικογενειακής επανένωσης υποβάλλεται και εξετάζεται όταν τα μέλη της οικογένειας διαμένουν εκτός της επικράτειας του κράτους μέλους στο οποίο διαμένει ο συντηρών. Τα κράτη μέλη μπορούν, κατά παρέκκλιση, να μην εφαρμόζουν τη συγκεκριμένη διάταξη. Ωστόσο, η εν λόγω απαίτηση δεν μπορεί να έχει εφαρμογή στα μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ²²⁴.

223 ΔΕΚ, C-59/85 (Συλλογή 1986, σ. I-01283), *Ολλανδικό Δημόσιο κατά Ann Florence Reed*, 17 Απριλίου 1986, σκέψεις 28-30.

224 ΔΕΚ, C-459/99 (Συλλογή 2002, σ. I-6591), *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) κατά Etat belge*, 25 Ιουλίου 2002· ΔΕΚ, C-503/03 (Συλλογή 2006, σ. I-1097), *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου της Ισπανίας*, 31 Ιανουαρίου 2006.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι αρμόδια να ελέγχουν την είσοδο, τη διαμονή και την απέλαση των αλλοδαπών. Ωστόσο, το Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ προβλέπει ότι τα κράτη μέλη σέβονται την οικογενειακή ζωή και ότι οποιαδήποτε παρέμβαση σε αυτήν πρέπει να είναι αιτιολογημένη (βλ. ενότητα 5.4.2 για κατάλογο κριτηρίων που ενδέχεται να παρουσιάζουν ενδιαφέρον κατά την εξέταση τέτοιων υποθέσεων). Σημαντικός αριθμός υποθέσεων έχουν παραπεμφθεί ενώπιον του ΕΔΔΑ, μέσω των οποίων εγείρονται ζητήματα σχετικά με την άρνηση υποδοχής ή νομιμοποίησης συζύγων ή άλλων μελών της οικογένειας πολιτών των ίδιων των κρατών μελών ή εγκατεστημένων μεταναστών. Ένα από τα βασικά ζητήματα κατά την εξέταση του εάν η άρνηση ενός κράτους μέλους είναι αιτιολογημένη ή όχι είναι η ενδεχόμενη ύπαρξη κωλυμάτων σε ό,τι αφορά την οικογενειακή ζωή στο εξωτερικό. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι ο πολίτης αναγκάζεται να φύγει από την ίδια τη χώρα του, αλλά εάν κάτι τέτοιο δεν κρίνεται ως αδικαιολόγητο, το ΕΔΔΑ θεωρεί συνήθως την απόφαση του κράτους μέλους και αναλογική²²⁵. Η νομολογία του Δικαστηρίου στον συγκεκριμένο τομέα συνδέεται στενά με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και πραγματικά περιστατικά της κάθε υπόθεσης (βλ. επίσης ενότητα 5.4 για περισσότερα παραδείγματα).

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Darren Omoregie κ.λπ. κατά Νορβηγίας*²²⁶, το Δικαστήριο έκρινε ότι η Νορβηγίδα σύζυγος ενός Νιγηριανού δεν έπρεπε να προσδοκά ότι θα επιτρεπόταν στον σύζυγό της να ζήσει μαζί με εκείνη και το παιδί τους στη Νορβηγία παρά το γεγονός ότι είχαν παντρευτεί ενόσω ο σύζυγός της βρισκόταν νομίμως στη χώρα. Το ΕΔΔΑ έλαβε ιδίως υπόψη τους δεσμούς που διατηρούσε ο σύζυγος με τη χώρα καταγωγής του.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Nuñez κατά Νορβηγίας*²²⁷, η προσφεύγουσα εισήλθε στη Νορβηγία κατά παράβαση απαγόρευσης επανεισόδου αφότου είχε προηγουμένως διαπράξει εκεί ποινικό αδίκημα με διαφορετικό όνομα. Η προσφεύγουσα στη συνέχεια παντρεύτηκε ένα Νορβηγό πολίτη και απέκτησε δύο κόρες. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η Νορβηγία θα παραβίαζε το Άρθρο 8 σε περίπτωση απέλασης της προσφεύγουσας.

225 ΕΔΔΑ, *Darren Omoregie κ.λπ. κατά Νορβηγίας*, Αριθ. 265/07, 31 Ιουλίου 2008, σκέψη 68· ΕΔΔΑ, *Bajraktarovic κατά Αυστρίας*, Αριθ. 54131/10, 12 Ιουνίου 2012, σκέψη 91· ΕΔΔΑ, *Onur κατά Ηνωμένων Βασιλείων*, Αριθ. 27319/07, 17 Φεβρουαρίου 2009, σκέψεις 60-61.

226 ΕΔΔΑ, *Darren Omoregie κ.λπ. κατά Νορβηγίας*, Αριθ. 265/07, 31 Ιουλίου 2008.

227 ΕΔΔΑ, *Nuñez κατά Νορβηγίας*, Αριθ. 55597/09, 28 Ιουνίου 2011.

Η άρνηση νομιμοποίησης αλλοδαπού συζύγου μετά τη διάλυση γάμου έχει γίνει αποδεκτή από το Δικαστήριο, ακόμη και αν αυτό συνεπάγεται την *de facto* εξορία των παιδιών μελών της οικογένειας τα οποία είναι πολίτες του κράτους υποδοχής (βλ. επίσης [ενότητα 5.4.1](#)).

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Sorabjee κατά Ηνωμένου Βασιλείου*²²⁸, η πρώτη Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε την προσφυγή της προσφύγουσας δυνάμει του Άρθρου 8, σχετικά με την απέλαση της μητέρας της στην Κένυα, ως μη παραδεκτή. Η επιτροπή έκρινε ότι, εφόσον η προσφύγουσα ήταν τριών ετών, βρισκόταν σε ηλικία στην οποία μπορούσε να εγκατασταθεί εκεί με τη μητέρα της και να αναμένεται ότι θα προσαρμοστεί στην αλλαγή περιβάλλοντος. Η βρετανική ιθαγένειά της δεν ήταν συναφής προς την υπόθεση. Η εν λόγω προσέγγιση μπορεί να αντιπαραβληθεί με την απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση *Ruiz Zambrano* (βλ. παράδειγμα ανωτέρω στην παρούσα ενότητα).

Ωστόσο, σε περιπτώσεις όπου τα εθνικά δικαστήρια έχουν κρίνει ότι ένα παιδί πρέπει να παραμείνει στο κράτος διαμονής, το ΕΔΔΑ ενδέχεται να μην είναι πρόθυμο να αποδεχθεί τον διαχωρισμό της οικογένειας που προτείνουν οι αρχές που είναι αρμόδιες για τη μετανάστευση.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Rodrigues da Silva και Hoogkamer κατά Κάτω Χωρών*²²⁹, το Δικαστήριο έκρινε ότι, εφόσον τα εθνικά δικαστήρια είχαν αποφανθεί ότι ήταν προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού να παραμείνει στις Κάτω Χώρες με τον Ολλανδό πατέρα του, ήταν δυσανάλογη η άρνηση νομιμοποίησης της Βραζιλιανής μητέρας του με την οποία το παιδί είχε τακτικές επαφές.

Υπάρχουν επίσης περιπτώσεις στις οποίες ενδέχεται να υπάρχει έμμεση παρέμβαση στο δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής, ακόμη και αν δεν υφίσταται ξεκάθαρη άρνηση να επιτραπεί η διαμονή.

228 Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, *Sorabjee κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 23938/94, 23 Οκτωβρίου 1995· Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, *Jaramillo κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 24865/94, 23 Οκτωβρίου 1995.

229 ΕΔΔΑ, *Rodrigues da Silva και Hoogkamer κατά Κάτω Χωρών*, Αριθ. 50435/99, 31 Ιανουαρίου 2006.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *G.R. κατά Κάτω Χωρών*²³⁰ εξέτασε την παρέμβαση που προκαλείται από την επιβολή υπερβολικά υψηλών τελών για την τακτοποίηση του καθεστώτος μετανάστη ενός αλλοδαπού/-ής συζύγου. Το Δικαστήριο αποφάσισε να εξετάσει το ζήτημα δυνάμει του Άρθρου 13 της ΕΣΔΑ διότι η προσφυγή αφορούσε την αδυναμία του προσφεύγοντος να προσβάλει την απόφαση περί μη χορήγησης της άδειας διαμονής που είχε ζητήσει καθώς η αίτηση του απερρίφθη μόνο λόγω του ότι δεν είχε καταβάλει τα απαραίτητα τέλη²³¹.

5.3. Οικογενειακή επανένωση

Η οικογενειακή επανένωση αφορά περιπτώσεις όπου ένα πρόσωπο που διαμένει σε κράτος μέλος της ΕΕ ή του Συμβουλίου της Ευρώπης επιθυμεί να επανενωθεί με μέλη της οικογένειάς του που έμειναν στη χώρα από την οποία αυτός μετανάστευσε.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι διατάξεις της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας* που αφορούν τα μέλη των οικογενειών των υπηκόων του ΕΟΧ οι οποίοι ασκούν τα δικαιώματά τους βάσει της συνθήκης δεν διακρίνουν μεταξύ νομιμοποίησης των μελών της οικογένειας και οικογενειακής επανένωσης – το καθοριστικό στοιχείο είναι η σχέση μεταξύ του μέλους της οικογένειας και του συντηρούντα πολίτη της ΕΕ.

Σε ό,τι αφορά μέλη της οικογένειας τα οποία δεν ανήκουν στην κυρίως οικογένεια, το ΔΕΕ έκρινε πρόσφατα ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ διαθέτουν ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την επιλογή των παραγόντων που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση των αιτήσεων εισόδου και διαμονής των προσώπων στα οποία αναφέρεται το Άρθρο 3 παράγραφος 2 της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας*. Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα να ορίζουν μέσω της νομοθεσίας τους ειδικές απαιτήσεις ως προς τη φύση και τη διάρκεια της σχέσης εξάρτησης. Ωστόσο, το ΔΕΕ έχει επίσης διευκρινίσει ότι οι εν λόγω απαιτήσεις πρέπει να συνάδουν με τη συνήθη έννοια των όρων που προσδιορίζουν τη σχέση εξάρτησης, όπως αναφέρεται στο Άρθρο 3 παράγραφος 2 της οδηγίας, και δεν δύνανται να καθιστούν τη διάταξη αυτή άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας²³².

Δυνάμει του Άρθρου 4 της *Οδηγίας περί Οικογενειακής Επανένωσης*, οι σύζυγοι και τα ανήλικα άγαμα τέκνα μπορούν να επανενώνονται με επιλέξιμο συντηρούντα

230 ΕΔΔΑ, *G.R. κατά Κάτω Χωρών*, Αριθ. 22251/07, 10 Ιανουαρίου 2012.

231 ΕΔΔΑ, *Anakomba Yula κατά Βελγίου*, Αριθ. 45413/07, 10 Μαρτίου 2009.

232 ΔΕΕ, C-83/11, *Secretary of State for the Home Department κατά Rahman κ.λπ.*, 5 Σεπτεμβρίου 2012, σκέψεις 36-40.

από τρίτη χώρα, αλλά τα κράτη μέλη της ΕΕ μπορούν να επιβάλλουν όρους όσον αφορά τους πόρους που πρέπει να έχει στη διάθεσή του ο συντηρών. Η οδηγία αναφέρει ότι όταν κάποιος τέκνος είναι ηλικίας άνω των δώδεκα ετών και φθάνει ανεξάρτητα από την υπόλοιπη οικογένειά του, το κράτος μέλος μπορεί, πριν επιτρέψει την είσοδο και τη διαμονή του δυνάμει της οδηγίας, να εξετάζει κατά πόσον πληροί όρο ενσωμάτωσης προβλεπόμενο από την ισχύουσα νομοθεσία του κατά την ημερομηνία θέσης σε εφαρμογή της οδηγίας. Το ΔΕΚ απέρριψε προσφυγή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σύμφωνα με την οποία οι περιοριστικές αυτές διατάξεις της οδηγίας συνιστούσαν παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων. Το ΔΕΚ επεσήμανε, ωστόσο, ότι υπάρχει μια σειρά απαιτήσεων προς τις οποίες πρέπει να συμμορφώνονται τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή της οδηγίας²³³.

Το Άρθρο 4 παράγραφος 5 της **Οδηγίας περί Οικογενειακής Επανένωσης** δίνει τη δυνατότητα στα κράτη μέλη της ΕΕ να απαιτούν από τον συντηρούντα και τον/τη σύζυγό του να έχουν συμπληρώσει ελάχιστη ηλικία, και κατά ανώτατο όριο την ηλικία των 21 ετών, πριν τους δοθεί η δυνατότητα να επανενωθούν. Ορισμένα ευρωπαϊκά κράτη φαίνεται ότι λαμβάνουν νομοθετικά μέτρα μέσω των οποίων αυξάνεται το ηλικιακό όριο για τη χορήγηση θεωρήσεων εισόδου με σκοπό τη σύναψη γάμου.

Το δίκαιο της ΕΕ δεν διακρίνει μεταξύ του εάν η οικογενειακή σχέση προέκυψε πριν ή μετά την εγκατάσταση του συντηρούντα στο έδαφος κράτους μέλους²³⁴.

Όσον αφορά τα μέλη οικογενειών υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν στην ΕΕ, η **Οδηγία περί Οικογενειακής Επανένωσης** αναφέρει συγκεκριμένα στο Άρθρο 2 εδάφιο δ) ότι η οδηγία εφαρμόζεται ανεξαρτήτως του εάν οι οικογενειακοί δεσμοί δημιουργήθηκαν πριν ή μετά την άφιξη του διαμένοντος, μολονότι η νομοθεσία ορισμένων κρατών μελών προβλέπει σαφή σχετική διάκριση. Η εν λόγω διάκριση δεν παρουσιάζει επίσης ενδιαφέρον για τα δικαιούμενα μέλη οικογενειών πολιτών του ΕΟΧ τα οποία κατάγονται από τρίτες χώρες.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Chakroun*²³⁵, το ΔΕΕ εξέτασε τη σχετική ολλανδική νομοθεσία η οποία διέκρινε μεταξύ «δημιουργίας οικογένειας» και «οικογενειακής επανένωσης», περιπτώσεις για τις οποίες ισχύουν διαφορετικά καθεστώτα

233 ΔΕΚ, C-540/03, (Συλλογή 2010, σ. ECR I-05769), *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 27 Ιουνίου 2006, σκέψεις 62-65.

234 ΔΕΚ, C-127/08 (Συλλογή 2008, σ. ECR I-06241), *Metock κ.λπ. κατά Minister for Equality, Justice and Law Reform*, 25 Ιουλίου 2008.

235 ΔΕΕ, C-578/08, (Συλλογή 2010, σ. ECR I-01839), *Chakroun κατά Minister van Buitenlandse Zaken*, 4 Μαρτίου 2010.

διαμονής και διαφορετικές οικονομικές προϋποθέσεις. Η εν λόγω διάκριση εξαρτιόταν αποκλειστικά από το εάν η σχέση είχε συναφθεί πριν ή μετά την άφιξη του συντηρούντος με σκοπό την εγκατάστασή του στο κράτος υποδοχής. Καθώς στην προκειμένη περίπτωση το ζεύγος είχε συνάψει γάμο δύο χρόνια μετά από την άφιξη του συντηρούντος στις Κάτω Χώρες, η περίπτωση αντιμετωπίστηκε ως δημιουργία οικογένειας και όχι ως οικογενειακή επανένωση, παρά το γεγονός ότι το ζεύγος είχε συμπληρώσει ήδη περισσότερα από 30 χρόνια έγγαμου βίου τη στιγμή κατά την οποία ελήφθη η απόφαση κατά της οποίας υπεβλήθη η προσφυγή.

Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι το δικαίωμα ενός δικαιούμενου συντηρούντος, δυνάμει της **Οδηγίας περί Οικογενειακής Επανένωσης**, για επανένωση με δικαιούμενα μέλη της οικογένειάς του προερχόμενα από τρίτες χώρες υφίστατο ανεξαρτήτως του εάν η οικογενειακή σχέση προέκυψε πριν ή μετά την είσοδο του συντηρούντος. Το Δικαστήριο έλαβε υπόψη το γεγονός ότι το δικαίωμα της ΕΕ δεν προβλέπει τέτοια διάκριση (Άρθρο 2 εδάφιο δ) και αιτιολογική σκέψη 6 της οδηγίας και Άρθρο 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ), καθώς και την ανάγκη να μην καθίστανται οι διατάξεις της οδηγίας άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας.

Η **Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας** και, πριν από την έκδοσή της, ο **Κανονισμός (ΕΟΚ) Αριθ. 1612/68** αναφέρουν ρητά ότι οι σύζυγοι των υπηκόων του ΕΟΧ δικαιούνται να διαμένουν μαζί με αυτούς, αλλά οι υπήκοοι του ΕΟΧ που ασκούν τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία πρέπει επίσης να απολαύουν των ίδιων «κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων» με εκείνα των πολιτών των κρατών υποδοχής τους, συμπεριλαμβανομένου του προνομίου τυχόν κανόνων περί μετανάστευσης που εφαρμόζονται σε περιπτώσεις οι οποίες δεν καλύπτονται ρητά από τους όρους της οδηγίας²³⁶.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο έχει εξετάσει μια σειρά υποθέσεων οι οποίες αφορούσαν άρνηση χορήγησης θεώρησης εισόδου σε συζύγους, τέκνα ή ηλικιωμένους συγγενείς που έμειναν στη χώρα καταγωγής και με τους οποίους ο προσφεύγων διατηρούσε προηγουμένως οικογενειακούς δεσμούς εκεί.

Όσον αφορά τους/τις συζύγους που έχουν μείνει στη χώρα καταγωγής, πολλά από τα επιχειρήματα που προβάλλονται από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης

236 Δικαστήριο ΕΖΕΣ, *Arnulf Clauder*, Αριθ. E-4/11, 26 Ιουλίου 2011, σκέψη 44.

–και γίνονται δεκτά από το ΕΔΔΑ– σε υποθέσεις νομιμοποίησης μελών οικογένειας βρίσκουν επίσης εφαρμογή σε υποθέσεις επανένωσης. Σύζυγοι οι οποίοι διαμένουν σε κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και έχουν συνάψει γάμους με συντρόφους που βρίσκονται στο εξωτερικό ενδέχεται να πρέπει να μετεγκατασταθούν στο εξωτερικό εκτός εάν μπορούν να αποδείξουν ότι υπάρχουν σοβαρά εμπόδια ως προς αυτό, ιδίως δε εάν έπρεπε να γνωρίζουν την ύπαρξη των σχετικών περιοριστικών κανόνων περί μετανάστευσης. Τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να σέβονται την επιλογή των παντρεμένων ζευγαριών να διαμένουν σε μια ορισμένη χώρα ούτε να αποδέχονται την εγκατάσταση των μη υπηκόων συζύγων στο έδαφός τους. Ωστόσο, εφόσον ένα κράτος μέλος αποφασίζει να θεσπίσει νομοθεσία μέσω της οποίας διασφαλίζεται το δικαίωμα ορισμένων κατηγοριών μεταναστών να επανενώνονται με τους συζύγους τους, πρέπει να το πράττει με τρόπο ο οποίος να συνάδει προς την αρχή της μη διάκρισης, η οποία κατοχυρώνεται από το Άρθρο 14 της ΕΣΔΑ²³⁷.

Ένα σύνηθες χαρακτηριστικό της μετανάστευσης είναι να μένουν τα τέκνα στη χώρα καταγωγής: οι γονείς μεταναστεύουν με σκοπό να εγκατασταθούν στη χώρα υποδοχής αλλά αφήνουν τα παιδιά πίσω, στη χώρα καταγωγής τους, συχνά υπό τη φροντίδα των παππούδων ή άλλων συγγενών, μέχρι οι γονείς να τακτοποιηθούν νομικά, κοινωνικά και οικονομικά και να νιώσουν αρκετά ασφαλείς ώστε να φέρουν κοντά τους και τα παιδιά. Η προσέγγιση του ΕΔΔΑ σε τέτοιες περιπτώσεις εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ιδιαίτερες περιστάσεις της εκάστοτε υπόθεσης.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Gül κατά Ελβετίας*²³⁸, ένα παιδί είχε παραμείνει στην Τουρκία, υπό τη φροντίδα συγγενών, όταν αρχικά ο πατέρας του και στη συνέχεια η μητέρα του μετανάστευσαν στην Ελβετία. Μετά τον σοβαρό τραυματισμό της μητέρας σε πυρκαγιά, οι ελβετικές αρχές τής χορήγησαν άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, καθώς κατά τη δεδομένη χρονική στιγμή θεωρήθηκε ότι η κατάσταση της σωματικής υγείας της κινδύνευε να επιδεινωθεί εάν επέστρεφε στην Τουρκία. Ως εκ τούτου, παραχωρήθηκε και στον σύζυγο άδεια διαμονής ώστε να μείνει μαζί της. Το ζεύγος υπέβαλε αίτηση προκειμένου να φέρουν και το παιδί τους στη χώρα αλλά, παρά το γεγονός ότι διέμεναν και οι δύο νόμιμα στην Ελβετία, το καθεστώς στο οποίο υπάγονταν δεν τους έδινε τη δυνατότητα της οικογενειακής επανένωσης. Αφού εξέτασε τα ιδιαίτερα ζητήματα και περιστάσεις της υπόθεσης, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι δεν υπήρχε πραγματικός λόγος που να εμποδίζει ολόκληρη την οικογένεια να μετεγκατασταθεί στην

237 ΕΔΔΑ, *Hode και Abdi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 22341/09, 6 Νοεμβρίου 2012, σκέψεις 43-55.

238 ΕΔΔΑ, *Gül κατά Ελβετίας*, Αριθ. 23218/94, 19 Φεβρουαρίου 1996.

Τουρκία, δεδομένου ότι η κατάσταση της υγείας της μητέρας έδειχνε να σταθεροποιείται. Το ΕΔΔΑ έκρινε επομένως ότι η μη έγκριση της επανένωσης του παιδιού με τους γονείς του δεν συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Sen κατά Κάτω Χωρών*²³⁹, η μεγαλύτερη κόρη της οικογένειας έμεινε στην Τουρκία όταν οι γονείς μετανάστευσαν στις Κάτω Χώρες. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η απόφαση των γονέων να αφήσουν πίσω την κόρη τους δεν μπορούσε να θεωρηθεί αμετάκλητη, έχουσα ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της μεγαλύτερης κόρης από την υπόλοιπη οικογένεια. Υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις, η άρνηση των ολλανδικών αρχών να της επιτρέψουν να επανενωθεί με τους γονείς της στη συγκεκριμένη χώρα ισοδυναμούμε με παραβίαση του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Osman κατά Δανίας*²⁴⁰, το Δικαστήριο εξέτασε την περίπτωση μιας έφηβης μαθήτριας από τη Σομαλία –νομίμως και επί μακρόν διαμένουσας με την οικογένειά της στη Δανία– την οποία ο πατέρας της πήρε από τη Δανία προκειμένου αυτή να παρέχει φροντίδα επί μονίμου βάσεως στην ηλικιωμένη γιαγιά της στην Κένυα, η οποία ζούσε εκεί σε καταυλισμό προσφύγων. Δύο χρόνια αργότερα, όταν το νεαρό κορίτσι υπέβαλε αίτηση για νέα άδεια διαμονής προκειμένου να επιστρέψει στην οικογένειά της στη Δανία, οι δανικές αρχές δεν την έκαναν δεκτή. Το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ.

Δυνάμει του ΕΚΧ, το Άρθρο 19 παράγραφος 6 του Χάρτη εγγυάται το δικαίωμα της οικογενειακής επανένωσης. Η ΕΕΚΔ έχει αποφανθεί τα εξής όσον αφορά τους όρους και τους περιορισμούς της οικογενειακής επανένωσης:

α) η άρνηση για λόγους υγείας είναι αποδεκτή μόνο για συγκεκριμένες ασθένειες, οι οποίες είναι τόσο σοβαρές ώστε να κινδυνεύει η δημόσια υγεία²⁴¹.

β) η απαίτηση περί κατάλληλης στέγασης δεν πρέπει να είναι τόσο περιοριστική ώστε να εμποδίζει τυχόν οικογενειακή επανένωση²⁴².

239 ΕΔΔΑ, *Sen κατά Κάτω Χωρών*, Αριθ. 31465/96, 21 Δεκεμβρίου 2001.

240 ΕΔΔΑ, *Osman κατά Δανίας*, Αριθ. 38058/09, 14 Ιουνίου 2011.

241 Βλ. ΕΕΚΔ, Συμπεράσματα XVIII-1 (Τουρκία), άρθρα 1, 12, 13, 16 και 19 του Χάρτη, 1998, Άρθρο 19 «Όροι οικογενειακής επανένωσης».

242 Βλ. ΕΕΚΔ, Συμπεράσματα 2011 (Βέλγιο), Άρθρα 7, 8, 16, 17 και 19 του αναθεωρημένου Χάρτη, Ιανουάριος 2012, Άρθρο 19 παράγραφος 6.

γ) η απαίτηση περί διαστήματος διαμονής άνω του ενός έτους προκειμένου να μπορούν οι δικαιούμενοι εργαζόμενοι να επανενώνονται με μέλη της οικογένειάς τους είναι υπερβολική και, ως εκ τούτου, συνιστά παραβίαση του ΕΚΧ

δ) οι δικαιούμενοι εργαζόμενοι που διαθέτουν επαρκές επίδομα ώστε να συντηρούν τα μέλη των οικογενειών τους δεν πρέπει να στερούνται αυτομάτως του δικαιώματός τους για οικογενειακή επανένωση λόγω της προέλευσης του συγκεκριμένου εισοδήματος, στον βαθμό που δικαιούνται εκ του νόμου τις τυχόν παροχές που λαμβάνουν.

ε) η απαίτηση περί συμμετοχής των μελών των οικογενειών δικαιούμενων εργαζομένων σε γλωσσικές εξετάσεις ή/και εξετάσεις ένταξης προκειμένου να τους χορηγείται άδεια εισόδου στη χώρα, ή η απαίτηση περί συμμετοχής (και επιτυχίας τους) στις εν λόγω εξετάσεις αφότου έχουν εισέλθει στη χώρα και προκειμένου να τους χορηγείται άδεια παραμονής, συνιστά περιορισμό ο οποίος ενδέχεται να καθιστά την υποχρέωση που προβλέπεται από το Άρθρο 19 παράγραφος 6 άνευ ουσίας και, ως εκ τούτου, δεν συνάδει προς τον ΕΚΧ²⁴³.

5.4. Διατήρηση της οικογένειας – προστασία έναντι της απέλασης

Ανακύπτουν πολλές υποθέσεις στις οποίες ο σύζυγος ή γονέας του υπηκόου τρίτης χώρας απειλείται με απέλαση, ή απελαύνεται, σε περιπτώσεις όπου αυτό θα μπορούσε να έχει σοβαρές επιπτώσεις για την υπάρχουσα οικογενειακή ζωή. Οι υποθέσεις αυτές συχνά ανακύπτουν στο πλαίσιο των ακόλουθων δύο περιπτώσεων, οι οποίες ενδέχεται επίσης να αλληλοσυνδέονται:

- α) η σχέση στην οποία βασίστηκε η άδεια διαμονής έχει παύσει να υφίσταται και το ζεύγος βρίσκεται σε διάσταση ή είναι διαζευγμένο – συνήθως υπάρχουν παιδιά από τη σχέση τα οποία έχουν δικαιώματα επαφής και με τους δύο γονείς
- β) το μέλος της οικογένειας του υπηκόου τρίτης χώρας έχει διαπράξει ποινικά αδικήματα συνεπεία των οποίων έχει εκδοθεί εντολή απέλασης. Το ζήτημα που τίθεται είναι εάν το δικαίωμα του σεβασμού της οικογενειακής ζωής καθιστά την απέλαση δυσανάλογο μέτρο.

²⁴³ Για μια πρόσφατη δήλωση σχετικά με τις εν λόγω αρχές, βλ. ΕΕΚΔ, Συμπεράσματα 2011, Γενική εισαγωγή, Ιανουάριος 2012, Δήλωση ερμηνείας επί του Αρθρου 19 παράγραφος 6.

Ενδέχεται επίσης να πρόκειται απλώς για απόφαση των αρχών σύμφωνα με την οποία το ενδιαφερόμενο μέλος της οικογένειας δεν συμμορφώνεται πλέον προς τις απαιτήσεις βάσει των οποίων εγκρίθηκε αρχικά η παραμονή του. Σε τέτοιες περιπτώσεις, είναι αναγκαίο να εξετάζεται η πραγματική κατάσταση του ενδιαφερόμενου.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Pehlivan* ενώπιον του ΔΕΕ²⁴⁴, το Δικαστήριο έκρινε ότι μια Τουρκάλα υπήκοος, η οποία επανενώθηκε με τους γονείς της στις Κάτω Χώρες, μπορούσε όντως να διεκδικήσει δικαίωμα διαμονής στο κράτος μέλος υποδοχής στην ΕΕ παρά το γεγονός ότι παντρεύτηκε πριν από την παρέλευση της τριετούς περιόδου που προβλέπεται από την πρώτη παράγραφο του Άρθρου 7 της Απόφασης Αριθ. 1/80 του Συμβουλίου Σύνδεσης. Η τριετής αυτή περίοδος αφορά τα πρώτα τρία έτη διαμονής που απαιτούνται προκειμένου ο ενδιαφερόμενος να μπορεί να έχει πρόσβαση στην αγορά εργασίας και κατά τη διάρκεια των οποίων το κράτος μέλος της ΕΕ δύναται να επιβάλει όρους στον ενδιαφερόμενο. Καθόλη τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου, η προσφεύγουσα ζούσε με τους γονείς της, μέσω των οποίων έγινε δεκτή στις Κάτω Χώρες για λόγους οικογενειακής επανένωσης.

5.4.1. Λύση της σχέσης

Όταν ο υπήκοος τρίτης χώρας δεν έχει ακόμη εξασφαλίσει άδεια διαμονής εξ ιδίου δικαιώματος και η σχέση βάσει της οποίας του παραχωρείται η διαμονή παύσει να υφίσταται, ο αλλοδαπός σύντροφος ενδέχεται να απολέσει το δικαίωμα διαμονής του.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η σχέση εξακολουθεί να δικαιολογεί τη διαμονή του εν διαστάσει υπηκόου τρίτης χώρας έως ότου λυθεί επίσημα ο γάμος στον οποίο αυτή βασίζεται (*Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας*)²⁴⁵. Η λύση της σχέσης δεν δικαιολογεί από μόνη της απώλεια του δικαιώματος διαμονής.

Το Άρθρο 13 της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας* προβλέπει διατήρηση του δικαιώματος διαμονής για μέλη της οικογένειας που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών, σε περίπτωση διαζυγίου ή ακύρωσης του γάμου εφόσον αυτός διήρκεσε τρία έτη τουλάχιστον, εκ των οποίων το ένα έτος στο κράτος μέλος υποδοχής, ή εφόσον υπάρχουν

244 ΔΕΕ, C-484/07, (Συλλογή 2011, σ. ECR I-05203), *Fatma Pehlivan κατά Staatssecretaris van Justitie*, 16 Ιουνίου 2011.

245 ΔΕΚ, C-267/83 (Συλλογή 1983, σ. ECR I-00567), *Aissatou Diatta κατά Land Berlin*, 13 Φεβρουαρίου 1985.

παιδιά από το γάμο τα οποία χρειάζονται την παρουσία των γονέων. Η **Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας** περιλαμβάνει ειδική διάταξη για την προστασία του καθεστώτος διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών που έχουν καταστεί θύματα οικογενειακής βίας και των οποίων οι σύντροφοι είναι υπήκοοι του ΕΟΧ (Άρθρο 13 παράγραφος 2 εδάφιο γ)).

Η **Οδηγία περί Οικογενειακής Επανάμνησης** προβλέπει επίσης τη δυνατότητα χορήγησης άδειας διαμονής σε αλλοδαπούς συντρόφους σε περιπτώσεις όπου η σχέση με τον συντηρούντα παύει λόγω θανάτου, διαζυγίου ή χωρισμού. Υποχρέωση χορήγησης αυτόνομης άδειας υφίσταται μόνο έπειτα από πέντε έτη διαμονής (Άρθρο 15). Σύμφωνα με το Άρθρο 15 παράγραφος 3 της οδηγίας, τα κράτη μέλη της ΕΕ θεσπίζουν διατάξεις οι οποίες εξασφαλίζουν τη χορήγηση αυτόνομης άδειας διαμονής σε περίπτωση ιδιαίτερας δυσχερών περιστάσεων μετά από διαζύγιο ή χωρισμό. Όπως και το Άρθρο 13 παράγραφος 2 εδάφιο γ) της **Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας**, η εν λόγω διάταξη αποσκοπεί στο να καλύπτει και περιπτώσεις οικογενειακής βίας, παρότι τα κράτη μέλη διαθέτουν διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τη θέσπιση των σχετικών διατάξεων.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ εξετάζει εάν παράγοντες όπως η οικογενειακή ζωή και η ανάγκη διατήρησης της επαφής με τα τέκνα επιβάλλουν να επιτραπεί στον υπήκοο τρίτης χώρας να παραμείνει. Αυτό διαφέρει από την εθνική νομοθεσία πολλών κρατών μελών, όπου η λύση της σχέσης μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια των δικαιωμάτων διαμονής για τους συζύγους ή γονείς υπηκόους τρίτων χωρών. Συχνά το Δικαστήριο θεωρεί ότι η επαφή μπορεί κάλλιστα να διατηρείται μέσω επισκέψεων²⁴⁶, παρότι σε ορισμένες περιπτώσεις κρίνει ότι απαιτείται μάλλον η χορήγηση άδειας στον υπήκοο τρίτης χώρας προκειμένου αυτός να μπορεί να παραμείνει στη χώρα.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Berrehab κατά Κάτω Χωρών*²⁴⁷, το Δικαστήριο έκρινε ότι το Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ δεν επέτρεπε στις Κάτω Χώρες να απελάσουν έναν πατέρα ο οποίος, παρά το διαζυγίό του, διατηρούσε επαφή με το παιδί του τέσσερις φορές την εβδομάδα.

5.4.2. Καταδίκες για ποινικά αδικήματα

Ένα κράτος μέλος ενδέχεται να επιθυμεί να απελάσει έναν νομίμως διαμένοντα υπήκοο τρίτης χώρας, ο οποίος έχει διαπράξει ποινικά αδικήματα.

246 ΕΔΔΑ, *Rodrigues da Silva και Hoogkamer κατά Κάτω Χωρών*, Αριθ. 50435/99, 31 Ιανουαρίου 2006.

247 ΕΔΔΑ, *Berrehab κατά Κάτω Χωρών*, Αριθ. 10730/84, 21 Ιουνίου 1988.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, τα Άρθρα 27-33 της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας* αναγνωρίζουν στα δικαιούμενα μέλη οικογένειας την ίδια –παρεπόμενη– ενισχυμένη προστασία έναντι της απέλασης, με εκείνη της οποίας απολαύουν οι ίδιοι οι υπήκοοι του ΕΟΧ. Για παράδειγμα, οποιαδήποτε απόπειρα περιορισμού της ελευθερίας κυκλοφορίας και διαμονής των πολιτών της ΕΕ και μελών των οικογενειών τους για λόγους δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας πρέπει να βασίζεται στο γεγονός ότι η προσωπική συμπεριφορά του εν λόγω προσώπου συνιστά πραγματική, ενεστώσα και αρκούντως σοβαρή απειλή. Προηγούμενες ποινικές καταδίκες δεν αποτελούν αφ' εαυτών λόγους για τη λήψη τέτοιων μέτρων.

Δυνάμει του Άρθρου 28 παράγραφος 3 εδάφιο β) της οδηγίας, τα ανήλικα τέκνα μπορούν να απελαύνονται μόνο για επιτακτικούς λόγους δημόσιας ασφάλειας, εκτός εάν η απέλαση εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

Παρόμοια προστασία παρέχεται και στα μέλη των οικογενειών Τούρκων υπηκόων, ανεξαρτήτως της υπηκοότητάς τους, τα οποία έχουν εξασφαλίσει σταθερή διαμονή²⁴⁸.

Το Άρθρο 6 παράγραφος 2 της *Οδηγίας περί Οικογενειακής Επανένωσης* επιτρέπει στα κράτη μέλη να ανακαλούν ή να αρνούνται να ανανεώσουν την άδεια διαμονής μέλους της οικογένειας για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας. Όταν το κράτος μέλος λαμβάνει μια τέτοια απόφαση, εξετάζει τη σοβαρότητα ή το είδος του αδικήματος που διεπράχθη από το μέλος της οικογένειας εις βάρος της δημόσιας τάξης ή της δημόσιας ασφάλειας ή τους κινδύνους που προέρχονται από αυτό το άτομο.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο αποφασίζει αρχικά το εάν είναι εύλογο να αναμένεται ότι η οικογένεια θα ακολουθήσει τον παραβάτη στο εξωτερικό και, εφόσον δεν είναι, το εάν η εγκληματική συμπεριφορά εξακολουθεί να αιτιολογεί την απέλαση όταν είναι σαφές ότι αυτή θα προκαλέσει ολικό διαχωρισμό της οικογένειας. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει το ΕΔΔΑ συνδέεται στενά με τις λεπτομέρειες της εκάστοτε υπόθεσης. Το ΕΔΔΑ έχει υιοθετήσει διάφορα κριτήρια για την αξιολόγηση της αναλογικότητας μιας διαταγής απέλασης. Σε αυτά συγκαταλέγονται:

- η φύση και η σοβαρότητα του αδικήματος που έχει διαπραχθεί από τον προσφεύγοντα στο κράτος που προβαίνει στην απέλαση·

²⁴⁸ ΔΕΕ, C-451/11, *Natthaya Dülger κατά Wetteraukreis*, 19 Ιουλίου 2012.

- η διάρκεια της παραμονής του προσφεύγοντος στη χώρα από την οποία πρόκειται να απελαθεί·
- ο χρόνος που έχει παρέλθει από τη στιγμή της διάπραξης του αδικήματος και η συμπεριφορά του προσφεύγοντος κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου·
- η υπηκοότητα του προσφεύγοντος και τυχόν ενδιαφερόμενων μελών της οικογένειάς του·
- η σταθερότητα των κοινωνικών, πολιτισμικών και οικογενειακών δεσμών του προσφεύγοντος και των ενδιαφερόμενων μελών της οικογένειάς του με τη χώρα υποδοχής και τη χώρα προορισμού·
- το βέλτιστο συμφέρον και η καλή διαβίωση τυχόν εμπλεκόμενων παιδιών, ιδίως δε ενδεχόμενες δυσκολίες που θα αντιμετώπιζαν εάν έπρεπε να ακολουθήσουν τον προσφεύγοντα στη χώρα στην οποία πρόκειται να απελαθεί²⁴⁹.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *A.A. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*²⁵⁰ αφορούσε Νιγηριανό υπήκοο ο οποίος είχε έρθει στο Ηνωμένο Βασίλειο σε παιδική ηλικία για να επανενωθεί με τη μητέρα και τα αδέρφια του και εξασφάλισε εκεί μόνιμη διαμονή. Ενόσω ήταν μαθητής, διέπραξε σοβαρό αδίκημα για το οποίο χρειάστηκε να εκτίσει ποινή. Στη συνέχεια εξελίχθηκε σε υπόδειγμα επανένταξης, δεν διέπραξε κανένα άλλο αδίκημα, απέκτησε πτυχίο πανεπιστημίου και εξασφάλισε σταθερή απασχόληση. Αυτά είχαν ήδη συμβεί μέχρι τη στιγμή κατά την οποία διατάχθηκε η απέλασή του, η οποία βασίστηκε στο αδίκημα που είχε διαπράξει ως έφηβος. Το ΕΔΔΑ έλαβε υπόψη την προηγούμενη καταδίκη του προσφεύγοντος και την υποδειγματική επανένταξή του και τόνισε το μέγεθος του χρονικού διαστήματος που είχε παρέλθει από τη στιγμή κατά την οποία διαπράχθηκε το αδίκημα, καθώς και τη συμπεριφορά του προσφεύγοντος καθόλη αυτή την περίοδο. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, στην προκειμένη περίπτωση, η απέλαση του προσφεύγοντος θα συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ.

249 ΕΔΔΑ, *Boultif κατά Ελβετίας*, Αριθ. 54273/00, 2 Αυγούστου 2001· ΕΔΔΑ, *Üner κατά Κάτω Χωρών* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 46410/99, 18 Οκτωβρίου 2006· ΕΔΔΑ, *Balogun κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 60286/09, 10 Απριλίου 2012, σκέψεις 43-53.

250 ΕΔΔΑ, *A.A. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8000/08, 20 Σεπτεμβρίου 2011.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Antwi κ.λπ. κατά Νορβηγίας*²⁵¹, οι προσφεύγοντες ήταν ένας υπήκοος Γκάνας, καθώς και η σύζυγος και η κόρη του, οι οποίες ήταν υπήκοοι Νορβηγίας. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι δεν υφίστατο παραβίαση του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ ως αποτέλεσμα της απόφασης των αρχών να απελάσουν τον κ. Antwi και να απαγορεύσουν για πέντε έτη την είσοδό του στη Νορβηγία αφότου ανακάλυψαν ότι το διαβατήριό του ήταν πλαστό. Το Δικαστήριο έκρινε ότι, εφόσον και οι δύο γονείς είχαν γεννηθεί και μεγαλώσει στη Γκάνα (η σύζυγος είχε φύγει από τη χώρα σε ηλικία 17 ετών) και είχαν επισκεφθεί τη χώρα τρεις φορές με την κόρη τους, δεν υπήρχαν τυχόν ανυπέρβλητα εμπόδια όσον αφορά τη δυνατότητά τους να εγκατασταθούν εκεί μαζί ή, τουλάχιστον, να διατηρούν τακτική επαφή.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Amrollahi κατά Δανίας*²⁵², ο προσφεύγων ήταν Ιρανός υπήκοος με μόνιμη διαμονή στη Δανία. Είχε δύο παιδιά με τη Δανή σύντροφό του και ένα ακόμη παιδί από προηγούμενη σχέση που ζούσε στη Δανία. Μετά την αποφυλάκισή του, όταν είχε πλέον εκτίσει την ποινή του για διακίνηση ναρκωτικών, οι αρχές προσπάθησαν να τον απελάσουν στο Ιράν. Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, αυτό θα συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ διότι η προτεινόμενη μόνιμη απέλαση του προσφεύγοντος από τη Δανία θα σήμαινε διαχωρισμό της οικογένειας. Ήταν ουσιαστικά αδύνατο για αυτούς να συνεχίσουν την οικογενειακή τους ζωή εκτός Δανίας, καθώς η σύζυγος του προσφεύγοντος δεν είχε επισκεφθεί ποτέ το Ιράν, δεν καταλάβαινε περσικά και δεν ήταν μουσουλμάνο. Εκτός από την έγγραφη σχέση της με έναν Ιρανό άνδρα, δεν είχε κανέναν άλλο δεσμό με τη χώρα²⁵³.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Hasanbasic κατά Ελβετίας*,²⁵⁴ ο αιτών είχε καταδικαστεί κατ' επανάληψη για μικροαδικήματα. Ωστόσο, η απόφαση απέλασής του ήταν απόρροια κυρίως των μεγάλων χρεών του και των σημαντικών χρηματικών ποσών που λάμβανε ο ίδιος και η οικογένειά του υπό μορφή προνοιακών επιδομάτων, και όχι τόσο των καταδικαστικών αποφάσεων. Εφαρμόζοντας τα ανωτέρω κριτήρια, το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι η οικονομική ευημερία της χώρας προβλέπεται ρητά στην ΕΣΔΑ ως θεμιτός σκοπός, ο οποίος δικαιολογεί παρεμ-

251 ΕΔΔΑ, *Antwi κ.λπ. κατά Νορβηγίας*, Αριθ. 26940/10, 14 Φεβρουαρίου 2012.

252 ΕΔΔΑ, *Amrollahi κατά Δανίας*, Αριθ. 56811/00, 11 Ιουλίου 2002.

253 Για άλλες παρόμοιες αποφάσεις, βλ. ΕΔΔΑ, *Beldjoudi κατά Γαλλίας*, Αριθ. 12083/86, 26 Μαρτίου 1992· ΕΔΔΑ, *Boultif κατά Ελβετίας*, Αριθ. 54273/00, 2 Αυγούστου 2001. ΕΔΔΑ, *Udeh κατά Ελβετίας*, Αριθ. 12020/09, 16 Απριλίου 2013.

254 ΕΔΔΑ, *Hasanbasic κατά Ελβετίας*, Αριθ. 52166/09, 11 Ιουνίου 2013.

βάσεις ως προς το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Ως εκ τούτου, οι ελβετικές αρχές δικαίως έλαβαν υπόψη τα χρέη του αιτούντος και τον βαθμό εξάρτησης της οικογένειάς του από το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας κατά το βαθμό που η εν λόγω εξάρτηση επηρέαζε την οικονομική ευημερία της χώρας. Το ΕΔΔΑ, πάντως, συνεκτίμησε και άλλους παράγοντες και αποφάσισε ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση η απέλαση θα συνιστούσε παραβίαση του Αρθρου 8 της ΕΣΔΑ, δεδομένου του μακρού χρονικού διαστήματος διαμονής των αιτούντων στην Ελβετία και της ενσωμάτωσής τους στην ελβετική κοινωνία.

Βασικά σημεία

- Η οικογενειακή επανένωση υπηκόων της ΕΕ που δεν έχουν ασκήσει τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία δεν καλύπτεται από το δίκαιο της ΕΕ. Σε ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ, οι υπήκοοι της Ένωσης που ασκούν τα δικαιώματα αυτά απολαύουν πολύ ευρύτερων δικαιωμάτων όσον αφορά την οικογενειακή επανένωση σε σύγκριση με τους ίδιους τους πολίτες των συγκεκριμένων κρατών (βλ. εισαγωγή του παρόντος κεφαλαίου).
- Η **Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας** εφαρμόζεται σε δικαιούμενα μέλη οικογενειών των υπηκόων του ΕΟΧ και των πολιτών της ΕΕ, στον βαθμό που οι εν λόγω πολίτες της ΕΕ έχουν ασκήσει τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία, ανεξαρτήτως της δικής τους υπηκοότητας. Η οδηγία αναγνωρίζει στα δικαιούμενα μέλη των οικογενειών τους την ίδια –παρεπόμενη– ενισχυμένη προστασία έναντι της απέλασης με εκείνη της οποίας απολαύουν οι ίδιοι οι υπήκοοι του ΕΟΧ (βλ. ενότητα 5.2).
- Η οικογενειακή επανένωση των συντηρούντων που κατάγονται από τρίτες χώρες ρυθμίζεται από την **Οδηγία περί Οικογενειακής Επανένωσης**. Καταρχήν, το μέλος της οικογένειας πρέπει να βρίσκεται εκτός της χώρας, παρότι τα κράτη μέλη μπορούν να παρεκκλίνουν από τη συγκεκριμένη απαίτηση (βλ. ενότητα 5.3).
- Για τους σκοπούς της οικογενειακής επανένωσης, το δίκαιο της ΕΕ δεν διακρίνει μεταξύ του εάν η οικογενειακή σχέση έχει συναφθεί πριν ή μετά την εγκατάσταση του συντηρούντος στη χώρα (βλ. ενότητα 5.3).
- Το ΕΔΔΑ έχει αναπτύξει κριτήρια για την αξιολόγηση της αναλογικότητας μιας απόφασης απέλασης, λαμβανομένου υπόψη του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, το οποίο κατοχυρώνεται από το Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. Η προσέγγιση του ΕΔΔΑ όσον αφορά την απέλαση μελών της οικογένειας ή την οικογενειακή επανένωση εξαρτάται από τα πραγματικά περιστατικά της εκάστοτε υπόθεσης (βλ. ενότητα 5.2 ή/και 5.4.1).
- Ο ΕΚΧ προβλέπει δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης και η νομολογία της ΕΕΚΔ περιγράφει τους όρους και τους περιορισμούς που ενδέχεται να εφαρμόζονται στις περιπτώσεις επανένωσης (βλ. ενότητα 5.3).
- Δυνάμει της ΕΣΔΑ, μια γενική απαγόρευση σύναψης γάμου βάσει του καθεστώτος του ενδιαφερόμενου ως μετανάστη ενδέχεται να μην είναι αποδεκτή (βλ. ενότητα 5.1).

Περαιτέρω νομολογία και σχετική βιβλιογραφία:

Για να συμβουλευτείτε περαιτέρω νομολογία, διαβάστε τις σχετικές οδηγίες στη σελίδα 293 του παρόντος εγχειριδίου. Πρόσθετο υλικό σχετικά με τα ζητήματα που καλύπτονται από το παρόν κεφάλαιο μπορεί να αναζητηθεί στην ενότητα «Περαιτέρω βιβλιογραφία» στη σελίδα 269.

6

Κράτηση και περιορισμοί της ελεύθερης κυκλοφορίας

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 2 εδάφιο η)	Ορισμοί: κράτηση ή περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας	ΕΣΔΑ, Άρθρο 5 (δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια) ΕΣΔΑ, Άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4, (ελεύθερη κυκλοφορία)
Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 15 παράγραφος 1 Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 8 παράγραφος 2	Εναλλακτικές λύσεις έναντι της κράτησης	ΕΔΔΑ, <i>Mikolenko κατά Εσθονίας</i> , 2010 (απαραίτητη εξέταση εναλλακτικών λύσεων έναντι της κράτησης)
Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 15 παράγραφος 1 Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 8	Εξαντλητικός κατάλογος εξαιρέσεων ως προς το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία	ΕΣΔΑ, Άρθρο 5 παράγραφος 1 εδάφια α) έως στ) (δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια)
Κώδικας Συνόρων Σένγκεν, Άρθρο 13 (άρνηση εισόδου)	Κράτηση με σκοπό την αποτροπή παράτυπης εισόδου στη χώρα	ΕΣΔΑ, Άρθρο 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ) (δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια), πρώτη περίπτωση ΕΔΔΑ, <i>Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> , 2008 και <i>Suso Musa κατά Μάλτας</i> , 2013 (πρόσωπα στα οποία το κράτος δεν έχει ακόμα επιτρέψει την είσοδο)

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 15 ΔΕΕ, C-61/11, <i>El Dridi</i> , 2011 και C-329/11, <i>Achughbalian</i> , 2011 (σχέση μεταξύ προετοιμασίας της απομάκρυνσης και κράτησης σε σωφρονιστικό ίδρυμα)	<i>Κράτηση ενόσω εκκρεμεί διαδικασία απέλασης ή έκδοσης</i>	ΕΣΔΑ, Άρθρο 5 παράγραφος 1 (δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια), δεύτερη περίπτωση
Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 20 Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 8 παράγραφος 3	Κατά τα προβλεπόμενα από τη νομοθεσία	ΕΣΔΑ, Άρθρο 5 παράγραφος 1 (δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια) ΕΔΔΑ, <i>Nowak κατά Ουκρανίας</i> , 2011 (διαδικαστικές εγγυήσεις)
Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 15 και Άρθρο 3 παράγραφος 7 Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 8 παράγραφος 2	Αναγκαιότητα και αναλογικότητα	ΕΔΔΑ, <i>Rusu κατά Αυστρίας</i> , 2008 (ανεπαρκές σκεπτικό και αυθαίρετη κράτηση)
	Αυθαιρεσία	
	<i>Καλή πίστη</i>	ΕΔΔΑ, <i>Longa Yonkeu κατά Λετονίας</i> , 2011 (λιμενοφύλακες που αποσιώπησαν την ύπαρξη αίτησης ασύλου)
Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 15 παράγραφος 1 Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 9 παράγραφος 1	<i>Δέουσα επιμέλεια</i>	ΕΔΔΑ, <i>Singh κατά Τσεχικής Δημοκρατίας</i> , 2005 (δύο και μισό έτη υπό κράτηση εν αναμονή διαδικασίας απέλασης)
Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 15 ΔΕΚ, C-357/09, <i>Kadzoev</i> , 2009	<i>Ρεαλιστική προοπτική απομάκρυνσης</i>	ΕΔΔΑ, <i>Mikolenko κατά Εσθονίας</i> , 2010 (κράτηση παρά τη μη ύπαρξη ρεαλιστικής προοπτικής για απομάκρυνση)
Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 15 παράγραφοι 5 και 6 ΔΕΚ, C-357/09, <i>Kadzoev</i> , 2009	<i>Μέγιστη διάρκεια κράτησης</i>	ΕΔΔΑ, <i>Ausad κατά Βουλγαρίας</i> , 2011 (αξιολόγηση της εύλογης διάρκειας κράτησης αναλόγως των ιδιαίτερων περιστάσεων της κάθε υπόθεσης)

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
<p>Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 3 παράγραφος 9, Άρθρο 16 παράγραφος 3 και Άρθρο 17</p> <p>Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 11</p> <p>Οδηγία κατά Εμπορίας Ανθρώπων (2011/36/ΕΕ), Άρθρο 11</p>	<p>Κράτηση προσώπων με ιδιαίτερες ανάγκες</p>	<p>ΕΔΔΑ, <i>Mubilanzila Mayeka και Kaniki Mitunga κατά Βελγίου</i>, 2006 (ασυνόδετο τέκνο)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Muskhadzhiyeva κ.λπ. κατά Βελγίου</i>, 2007 (παιδιά υπό κράτηση σε ακατάλληλες εγκαταστάσεις)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας</i>, 2010 (θύμα εμπορίας ανθρώπων)</p>
	<p>Διαδικαστικές εγγυήσεις</p>	
<p>Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 15 παράγραφος 2</p> <p>Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 9 παράγραφος 2</p>	<p>Δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με τους λόγους της κράτησης</p>	<p>ΕΣΔΑ, Άρθρο 5 παράγραφος 2 (δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i>, 2008 (καθυστέρηση δύο ημερών που θεωρήθηκε πολύ μεγάλη)</p>
<p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 47 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου)</p> <p>Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 13 παράγραφος 4 και Άρθρο 15 παράγραφος 3</p> <p>Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 9 παράγραφος 3</p>	<p>Δικαίωμα επανεξέτασης της απόφασης κράτησης</p>	<p>ΕΣΔΑ, Άρθρο 5 παράγραφος 4 (δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Abdolkhani και Karimnia κατά Τουρκίας</i>, 2009 (καμία διαδικασία επανεξέτασης)</p>
<p>Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρα 16 και 17</p> <p>Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 10</p>	<p>Συνθήκες ή καθεστώτα κράτησης</p>	<p>ΕΔΔΑ, <i>S.D. κατά Ελλάδας</i>, 2009 (συνθήκες κράτησης)</p>
	<p>Αποζημίωση για παράνομη κράτηση</p>	<p>ΕΣΔΑ, Άρθρο 5 παράγραφος 5 (δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια)</p>

Εισαγωγή

Η κράτηση συνιστά εξαίρεση σε ό,τι αφορά το θεμελιώδες δικαίωμα της ελευθερίας. Η στέρηση της ελευθερίας πρέπει επομένως να συμμορφώνεται προς ορισμένες σημαντικές εγγυήσεις. Πρέπει να προβλέπεται από τον νόμο και δεν πρέπει να είναι αυθαίρετη²⁵⁵. Η κράτηση αιτούντων άσυλο και μεταναστών που βρίσκονται σε διαδικασία επιστροφής πρέπει να αποτελεί ύστατο μέσο και να χρησιμοποιείται μόνο εφόσον έχουν εξαντληθεί όλες οι εναλλακτικές λύσεις. Παρά ταύτα, σημαντικός αριθμός ανθρώπων στην Ευρώπη τίθενται υπό κράτηση είτε αμέσως μετά την είσοδό τους είτε με σκοπό να αποτραπεί η διαφυγή τους κατά τη διάρκεια των διαδικασιών απομάκρυνσης. Τα πρόσωπα που στερούνται την ελευθερία τους πρέπει να αντιμετωπίζονται με ανθρώπινο και αξιοπρεπή τρόπο.

Το διεθνές δίκαιο περιορίζει τη δυνατότητα κράτησης αιτούντων άσυλο και προσφύγων. Σύμφωνα με το Άρθρο 31 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 δεν πρέπει να επιβάλλονται ποινικές κυρώσεις, λόγω παράτυπης εισόδου ή διαμονής, σε πρόσφυγες «εάν ούτοι προερχόμενοι απ' ευθείας εκ χώρας ένθα η ζωή ή η ελευθερία αυτών ηπειλείτο [...], εισέρχονται ή ευρίσκονται ήδη επί του εδάφους αυτών άνευ αδείας, υπό την επιφύλαξιν πάντως ότι ούτοι αφ' ενός μεν θα παρουσιαστούν αμελλητί εις τας αρχάς αφ' ετέρου δε θα δώσουν επαρκείς εξηγήσεις περί της παρανόμου αυτών εισόδου ή διαμονής»²⁵⁶.

Η ΕΣΔΑ περιλαμβάνει εξαντλητικό κατάλογο με τους λόγους οι οποίοι μπορούν να δικαιολογούν την κράτηση, ένας εκ των οποίων είναι η πρόληψη της παράτυπης εισόδου ή η διευκόλυνση της απομάκρυνσης προσώπου. Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η γενική αρχή είναι ότι η κράτηση προσώπων που ζητούν διεθνή προστασία καθώς και προσώπων που βρίσκονται σε διαδικασία επιστροφής πρέπει να είναι αναγκαία. Για να μην καθίσταται η κράτηση αυθαίρετη, πρέπει να πληρούνται ορισμένες συμπληρωματικές προϋποθέσεις, όπως η υποχρέωση αιτιολόγησης της κράτησης και η δυνατότητα πρόσβασης του κρατούμενου σε ταχεία διαδικασία δικαστικού ελέγχου.

255 Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις πρακτικές των κρατών όσον αφορά τη στέρηση της ελευθερίας προσώπων που βρίσκονται σε διαδικασία επιστροφής, βλ. FRA (2010a).

256 UNHCR (2012), *Guidelines on the Applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum-Seekers and Alternatives to Detention* (Αναθεωρημένες κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τα ισχύοντα κριτήρια και εναλλακτικές λύσεις που αφορούν την κράτηση αιτούντων άσυλο), Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT) (2008-2009), *20 Years of Combating Torture: 19th General Report* (20 χρόνια καταπολέμησης των βασανιστηρίων: 19η Γενική έκθεση), 1 Αυγούστου 2008-31 Ιουλίου 2009.

6.1. Στέρηση της ελευθερίας ή περιορισμός του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας;

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ) ορίζει την κράτηση ως περιορισμό του αιτούντος σε ειδικό χώρο που επιβάλλει ένα κράτος μέλος [της ΕΕ], με αποτέλεσμα τη στέρηση της ελευθερίας κυκλοφορίας του (Άρθρο 2 εδάφιο η)). Η Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ) δεν παρέχει ορισμό της κράτησης.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Άρθρο 5 ρυθμίζει ζητήματα σχετικά με τη στέρηση της ελευθερίας και το Άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4 της ΕΣΔΑ αφορά περιορισμούς του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας. Ενώ παρέχονται ορισμένα προφανή παραδείγματα κράτησης, όπως ο περιορισμός σε κελί, άλλες περιπτώσεις είναι πιο δύσκολο να προσδιοριστούν και ενδέχεται να ισοδυναμούν με περιορισμό της κυκλοφορίας και όχι με στέρηση της ελευθερίας.

Όσον αφορά τον καθορισμό του εάν η κατάσταση ενός προσώπου προστατεύεται από το Άρθρο 5 της ΕΣΔΑ ή το Άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4, το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι πρέπει να προηγείται αξιολόγηση της κατάστασης του προσώπου, λαμβανομένων υπόψη διαφόρων κριτηρίων, όπως το είδος, η διάρκεια, οι επιπτώσεις και ο τρόπος εφαρμογής του υπό εξέταση μέτρου²⁵⁷. Η διαφορά μεταξύ στέρησης της ελευθερίας και περιορισμού της ελεύθερης κυκλοφορίας αφορά τον βαθμό ή την ένταση και όχι τη φύση ή την ουσία²⁵⁸. Η αξιολόγηση εξαρτάται από τα πραγματικά περιστατικά της κάθε υπόθεσης.

Η στέρηση της ελευθερίας δεν μπορεί να τεκμηριώνεται βάσει της σπουδαιότητας οποιουδήποτε μεμονωμένου παράγοντα αλλά μέσω της εξέτασης όλων των στοιχείων σωρευτικά. Ακόμη και η βραχεία διάρκεια ενός περιορισμού, π.χ. μερικών ωρών, δεν οδηγεί αυτομάτως στο συμπέρασμα ότι επρόκειτο για περιορισμό της κυκλοφορίας και όχι για στέρηση της ελευθερίας. Αυτό ισχύει ιδίως όταν υπεισέρχονται και άλλοι παράγοντες, όπως το εάν ο χώρος κράτησης είναι κλειστός, εάν υπάρχει στοιχείο εξαναγκασμού²⁵⁹ ή εάν η κατάσταση έχει ιδιαίτερες επιπτώσεις για

257 ΕΔΔΑ, *Austin κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 39692/09, 40713/09 και 41008/09, 15 Μαρτίου 2012, σκέψη 57.

258 ΕΔΔΑ, *Guzzardi κατά Ιταλίας*, Αριθ. 7367/76, 6 Νοεμβρίου 1980, σκέψη 93.

259 ΕΔΔΑ, *Φωκά κατά Τουρκίας*, Αριθ. 28940/95, 24 Ιουνίου 2008· ΕΔΔΑ, *Nolan και Κ. κατά Ρωσίας*, Αριθ. 2512/04, 12 Φεβρουαρίου 2009.

τον ενδιαφερόμενο, συμπεριλαμβανομένης τυχόν σωματικής δυσφορίας ή ψυχικής οδύνης²⁶⁰.

Τυχόν υποκείμενο κίνητρο σχετικό με το δημοσίο συμφέρον σε περιπτώσεις κράτησης, όπως η προστασία ή η πρόθεση προστασίας, αντιμετώπισης ή μέριμνας για το κοινωνικό σύνολο έναντι κινδύνου ή απειλής που προέρχεται από τον ενδιαφερόμενο, δεν επηρεάζει καθόλου το ζήτημα του εάν το πρόσωπο αυτό έχει στερηθεί την ελευθερία του. Τέτοιες προθέσεις ενδέχεται να παρουσιάζουν ενδιαφέρον κατά την εξέταση της αιτιολόγησης της κράτησης δυνάμει του άρθρου 5 παράγραφος 1 εδάφια α) έως στ) της ΕΣΔΑ²⁶¹. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, το Άρθρο 5 παράγραφος 1 πρέπει να ερμηνεύεται με τρόπο ο οποίος λαμβάνει υπόψη τις συγκεκριμένες περιστάσεις κατά τις οποίες λαμβάνονται τα μέτρα. Πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη η ευθύνη και το καθήκον της αστυνομίας για διατήρηση της τάξης και προστασίας του κοινού, που αποτελεί χρέος της τόσο στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας όσο και στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ²⁶².

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Guzzardi κατά Ιταλίας*²⁶³, ο προσφεύγων δεν μπορούσε να κυκλοφορεί σε μια ορισμένη περιοχή, τέθηκε υπό απαγόρευση κυκλοφορίας και ειδική επιτήρηση, όφειλε να εμφανίζεται στις αρχές δύο φορές ημερησίως και είχε περιορισμένη και επιτηρούμενη επαφή με τον έξω κόσμο. Το Δικαστήριο έκρινε ότι υφίστατο αδικαιολόγητη στέρηση της ελευθερίας δυνάμει του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ²⁶⁴.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Raimondo κατά Ιταλίας*²⁶⁵, ο προσφεύγων τέθηκε υπό αστυνομική επιτήρηση, η οποία κρίθηκε ως περιορισμός της κυκλοφορίας και όχι ως στέρηση της ελευθερίας. Συγκεκριμένα, ο προσφεύγων δεν μπορούσε να βγαίνει από το σπίτι του χωρίς να ενημερώσει την αστυνομία, χωρίς όμως να ήταν απαραίτητη η άδειά της για να το πράξει.

260 ΕΔΔΑ, *Guzzardi κατά Ιταλίας*, Αριθ. 7367/76, 6 Νοεμβρίου 1980· ΕΔΔΑ, *H.L. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 45508/99, 5 Οκτωβρίου 2004.

261 ΕΔΔΑ, *A. κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 3455/05, 19 Φεβρουαρίου 2009, σκέψεις 163-164.

262 ΕΔΔΑ, *Austin κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 39692/09, 40713/09 και 41008/09, 15 Μαρτίου 2012, σκέψη 60.

263 ΕΔΔΑ, *Guzzardi κατά Ιταλίας*, Αριθ. 7367/76, 6 Νοεμβρίου 1980.

264 *Αυτόθι*.

265 ΕΔΔΑ, *Raimondo κατά Ιταλίας*, Αριθ. 12954/87, 22 Φεβρουαρίου 1994.

Παράδειγμα: Στις υποθέσεις *Amuur κατά Γαλλίας* και *Riad και Idiab κατά Βελγίου*, οι οποίες αφορούσαν αιτούντες άσυλο²⁶⁶, και στην υπόθεση *Nolan και Κ. κατά Ρωσίας*²⁶⁷, η οποία αφορούσε υπήκοο τρίτης χώρας, η κράτηση στη ζώνη διέλευσης αεροδρομίου κρίθηκε παράνομη δυνάμει του άρθρου 5 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο δεν δέχθηκε το επιχείρημα των αρχών σύμφωνα με το οποίο δεν είχε υπάρξει στέρηση της ελευθερίας διότι ο ενδιαφερόμενος μπορούσε να έχει αποφύγει την κράτηση στο αεροδρόμιο επιλέγοντας να αναχωρήσει αεροπορικώς από τη χώρα.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*²⁶⁸, η κόρη του προσφεύγοντος ήταν ρωσίδα υπήκοος η οποία διέμενε στην Κύπρο, όπου εργαζόταν ως καλλιτέχνης σε καμπαρέ με άδεια εργασίας που είχε εκδοθεί κατόπιν αιτήματος των ιδιοκτητών του. Μετά από μήνες, η κόρη αποφάσισε να αφήσει την απασχόλησή της και να επιστρέψει στη Ρωσία. Ένας από τους ιδιοκτήτες του καμπαρέ ανέφερε στις υπηρεσίες μετανάστευσης ότι η κόρη του προσφεύγοντος είχε εγκαταλείψει τον τόπο εργασίας και διαμονής της. Αφού εντοπίστηκε και μεταφέρθηκε στο αστυνομικό τμήμα, κρατήθηκε εκεί για περίπου μία ώρα. Η αστυνομία αποφάσισε ότι δεν έπρεπε να κρατηθεί και ότι έπρεπε να έρθει και να την παραλάβει ο ιδιοκτήτης του καμπαρέ, ο οποίος ήταν και υπεύθυνος για εκείνη. Εν συνεχεία, ο ιδιοκτήτης του καμπαρέ οδήγησε την κόρη του προσφεύγοντος στο διαμέρισμα ενός άλλου εργαζόμενου στο καμπαρέ, από το οποίο εκείνη δεν μπορούσε να φύγει με τη θέλησή της. Το επόμενο πρωί βρέθηκε νεκρή στο δρόμο κάτω από το διαμέρισμα. Παρότι η συνολική διάρκεια της κράτησης της κόρης ήταν περίπου δύο ώρες, το Δικαστήριο έκρινε ότι αυτό ισοδυναμούσε με στέρηση της ελευθερίας κατά την έννοια του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ. Οι κυπριακές αρχές ήταν υπεύθυνες για την κράτηση στο αστυνομικό τμήμα αλλά και στο διαμέρισμα διότι, χωρίς την ενεργό συνεργασία της κυπριακής αστυνομίας με τους ιδιοκτήτες του καμπαρέ στην προκειμένη περίπτωση, δεν θα είχε προκύψει στέρηση της ελευθερίας.

266 ΕΔΔΑ, *Amuur κατά Γαλλίας*, Αριθ. 19776/92, 25 Ιουνίου 1996, σκέψεις 38-49- ΕΔΔΑ, *Riad και Idiab κατά Βελγίου*, Αριθ. 29787/03 και 29810/03, 24 Ιανουαρίου 2008.

267 ΕΔΔΑ, *Nolan και Κ. κατά Ρωσίας*, Αριθ. 2512/04, 12 Φεβρουαρίου 2009, σκέψεις 93-96.

268 ΕΔΔΑ, *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*, Αριθ. 25965/04, 7 Ιανουαρίου 2010, σκέψεις 314-325.

6.2. Εναλλακτικές λύσεις έναντι της κράτησης

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η κράτηση πρέπει να αποτελεί ύστατη λύση εφόσον έχουν πρώτα εξαντληθεί όλες οι εναλλακτικές λύσεις, εκτός εάν οι εναλλακτικές αυτές λύσεις δε μπορούν να εφαρμοστούν αποτελεσματικά στην υπό εξέταση περίπτωση (Άρθρο 8 παράγραφος 2 της αναθεωρημένης *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής* (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 18 παράγραφος 2 του *Κανονισμού του Δουβλίνου* και Άρθρο 15 παράγραφος 1 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* (2008/115/ΕΚ): «[ε]κτός εάν [...] δύνανται να εφαρμοσθούν αποτελεσματικά άλλα επαρκή αλλά λιγότερο αναγκαστικά μέτρα»). Ως εκ τούτου, η κράτηση πρέπει να λαμβάνει χώρα μόνο εφόσον έχουν εξεταστεί πλήρως όλες οι πιθανές εναλλακτικές λύσεις ή όταν οι μηχανισμοί δεν έχουν επιτύχει τον νόμιμο και θεμιτό σκοπό τους. Στο Άρθρο 8 παράγραφος 4, η αναθεωρημένη *Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής* επιβάλλει στα κράτη να θεσπίσουν κανόνες για εναλλακτικές λύσεις έναντι της κράτησης στην εθνική νομοθεσία.

Στις εναλλακτικές λύσεις έναντι της κράτησης συγκαταλέγονται: υποχρεώσεις αναφοράς, όπως η υποχρέωση παρουσίας στις αστυνομικές αρχές ή στις αρμόδιες για τη μετανάστευση αρχές ανά τακτά διαστήματα· η υποχρέωση παράδοσης του διαβατηρίου ή άλλων ταξιδιωτικών εγγράφων· υποχρεώσεις διαμονής, όπως το να διαμένει και να κοιμάται κανείς σε συγκεκριμένη διεύθυνση· η προσωρινή αποφυλάκιση με ή χωρίς χρηματική εγγύηση· απαιτήσεις περι ύπαρξης εγγυητή· η αποφυλάκιση με σκοπό την παροχή στήριξης από εργαζόμενο στον τομέα παροχής φροντίδας ή στο πλαίσιο σχεδίου μέριμνας από κοινωνικές δομές ή ομάδες ψυχικής υγείας ή ηλεκτρονική παρακολούθηση, π.χ. μέσω σήμανσης με ηλεκτρονικά μέσα.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ εξετάζει αν λιγότερο οχληρά μέτρα μπορούσαν να είχαν επιβληθεί πριν από την κράτηση.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Mikolenko κατά Εσθονίας*²⁶⁹, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι αρχές είχαν άλλα μέτρα στη διάθεσή τους αντί της παρατεταμένης κράτησης του προσφεύγοντος στο κέντρο απέλασης, εφόσον δεν υπήρχε καμία άμεση προοπτική απέλασής του.

Οι εναλλακτικές λύσεις έναντι της κράτησης συνεπάγονται συχνά περιορισμούς της ελεύθερης κυκλοφορίας. Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το δικαίωμα της ελεύθερης

²⁶⁹ ΕΔΔΑ, *Mikolenko κατά Εσθονίας*, Αριθ. 10664/05, 8 Οκτωβρίου 2009.

κυκλοφορίας κατοχυρώνεται από το Άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4 υπό την προϋπόθεση ότι το κράτος έχει κυρώσει το εν λόγω Πρωτόκολλο (βλ. Παράρτημα 2). Τυχόν περιορισμός της συγκεκριμένης ελευθερίας πρέπει να είναι αναγκαστικός και αναλογικός και να συμμορφώνεται προς τους σκοπούς της δεύτερης παραγράφου του Άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4. Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται μόνο σε όσους βρίσκονται «νομίμως στο έδαφος της χώρας» και, ως εκ τούτου, δεν βοηθά όσους βρίσκονται σε αντικανονική κατάσταση.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Otwenyeye κατά Γερμανίας*²⁷⁰, ο προσφεύγων είχε εξαναγκαστεί να ζει σε συγκεκριμένη περιοχή στο πλαίσιο της προσωρινής διαμονής του εν αναμονή της έκβασης της αίτησής του για χορήγηση ασύλου. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι, καθώς ο προσφεύγων είχε παραβεί τους όρους της προσωρινής διαμονής του, δεν βρισκόταν «νομίμως» στο έδαφος της Γερμανίας και δεν μπορούσε, ως εκ τούτου, να επικαλεστεί το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας δυνάμει του άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4.

6.3. Εξαντλητικός κατάλογος εξαιρέσεων στο δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η κράτηση στο πλαίσιο της διαδικασίας ασύλου και η κράτηση στο πλαίσιο της διαδικασίας επιστροφής καλύπτονται από δύο διαφορετικά νομικά καθεστώτα²⁷¹. Η στέρηση της ελευθερίας ρυθμίζεται στο Άρθρο 8 της αναθεωρημένης *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής* (2013/33/ΕΕ) και στο Άρθρο 28 του *Κανονισμού του Δουβλίνου* για τους αιτούντες άσυλο και στο Άρθρο 15 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* για πρόσωπα που βρίσκονται σε διαδικασίες επιστροφής.

Σύμφωνα με το Άρθρο 8 της *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής* και το Άρθρο 26 της *Οδηγίας περί Διαδικασιών Ασύλου* (2013/32/ΕΕ), δεν είναι αποδεκτό να κρατείται κανείς για μόνο το λόγο ότι έχει υποβάλει αίτηση ασύλου²⁷². Επίσης, δεν επιτρέπεται

270 ΕΔΔΑ, *Otwenyeye κατά Γερμανίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 44294/04, 20 Νοεμβρίου 2007.

271 ΔΕΚ, υπόθεση C-357/09 (συλλογή 2009, σ. I-11189), *Kadzoev (Huchbarov)*, 30 Νοεμβρίου 2009, παράγραφος 45 και ΔΕΕ, υπόθεση C-534/11, *Mehmet Arslan κατά Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*, 30 Μαΐου 2013, παράγραφος 52.

272 Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων (2012), «Συνθήκες υποδοχής», στη διεύθυνση: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/reception-conditions/index_en.htm.

η κράτηση ατόμου για μόνο το λόγο ότι υπόκειται στον **Κανονισμό του Δουβλίνου** (Άρθρο 28 παράγραφος 1 του κανονισμού). Το Άρθρο 8 παράγραφος 3 της **Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής** απαριθμεί τους εξαντλητικούς λόγους για τους οποίους επιτρέπεται η κράτηση αιτούντων άσυλο. Οι αιτούντες άσυλο μπορούν να υποβληθούν σε κράτηση σε έξι ξεχωριστές περιπτώσεις:

- για να διαπιστωθεί ή να επαληθευτεί η ταυτότητα ή η υπηκοότητά τους
- για να προσδιοριστούν στοιχεία της αίτησης ασύλου η απόκτηση των οποίων θα ήταν σε άλλη περίπτωση αδύνατη, ιδίως όταν υπάρχει κίνδυνος διαφυγής
- για να παρθεί απόφαση επί του δικαιώματός τους για είσοδο στο έδαφος
- αν κρατούνται δυνάμει της **Οδηγίας περί Επιστροφής** και υποβάλλουν αίτηση ασύλου για να καθυστερήσουν ή να εμποδίσουν την απομάκρυνση²⁷³.
- όταν αυτό απαιτείται για την προστασία της εθνικής ασφάλειας ή της δημόσιας τάξης
- σύμφωνα με το Άρθρο 28 του **Κανονισμού του Δουβλίνου**, ο οποίος υπό ορισμένες συνθήκες επιτρέπει την κράτηση προκειμένου να διασφαλιστεί η διαδικασία μεταφοράς κατά τον Κανονισμό.

Το Άρθρο 15 παράγραφος 1 της **Οδηγίας περί Επιστροφής** επιτρέπει μόνο την κράτηση υπηκόων τρίτων χωρών «υποκείμενων σε διαδικασίες επιστροφής». Στέρξη της ελευθερίας χωρεί μόνο για τους ακόλουθους δύο λόγους, και ιδίως όταν υπάρχει κίνδυνος διαφυγής ή άλλης σοβαρής παρεμβολής στη διαδικασία επιστροφής ή απομάκρυνσης:

- για την προετοιμασία της επιστροφής
- για τη διεκπεραίωση της διαδικασίας απομάκρυνσης.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Άρθρο 5 παράγραφος 1 προασπίζει το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια. Στα εδάφια α) έως στ) παρατίθεται εξαντλητικός κατάλογος των επιτρεπόμενων εξαιρέσεων: «Ουδείς επιτρέπεται να στερηθεί της

273 ΔΕΕ, υπόθεση C-534/11, *Mehmet Arslan κατά Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*, 30 Μαΐου 2013.

ελευθερίας του, ειμή εις τας ακόλουθους περιπτώσεις και συμφώνως προς την νόμιμον διαδικασίαν»:

- κατόπιν καταδίκης αρμοδίου δικαστηρίου·
- λόγω μη συμμόρφωσης προς νόμιμη διαταγή δικαστηρίου ή προς εγγύηση εκτέλεσης υποχρέωσης που ορίζεται από τον νόμο·
- εφόσον είναι υπόδικος
- σε ειδικές περιπτώσεις που αφορούν ανηλίκους
- για λόγους δημόσιας υγείας ή πρόληψης της αλητείας·
- για την πρόληψη τυχόν παράτυπης εισόδου ή τη διευκόλυνση της απομάκρυνσης αλλοδαπού.

Η κράτηση πρέπει να αιτιολογείται από το κράτος βάσει ενός εκ των έξι αυτών λόγων²⁷⁴. Εάν η κράτηση δεν μπορεί να θεμελιωθεί σε έναν από αυτούς, θεωρείται αυτομάτως παράνομη²⁷⁵. Οι λόγοι ερμηνεύονται συσταλτικά²⁷⁶. Δεν υπάρχει ρήτρα γενικής εφαρμογής, που να προβλέπει για παράδειγμα κράτηση για την αποτροπή απροσδιόριστου εγκλήματος ή της εν γένει διασάλευσης της δημόσιας τάξης. Εάν δεν προσδιορίζεται επακριβώς ο συγκεκριμένος σκοπός και ο λόγος της κράτησης, αυτή ενδέχεται να θεωρηθεί παράνομη.

Το Άρθρο 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ) της ΕΣΔΑ προβλέπει την κράτηση των αιτούντων άσυλο και των μεταναστών χωρίς έγγραφα σε δύο περιπτώσεις:

- για την αποτροπή παράτυπης εισόδου στη χώρα·
- εφόσον πρόκειται για πρόσωπο εναντίον του οποίου εκκρεμεί διαδικασία απέλασης ή έκδοσης.

274 Ηνωμένο Βασίλειο, Ανώτατο Δικαστήριο, *WL (Κονγκό) 1 & 2 κατά Secretary of State for the Home Department · KM (Τζαμάικα) κατά Secretary of State for the Home Department* [2011] UKSC 12, 23 Μαρτίου 2011.

275 ΕΔΔΑ, *Al-Jedda κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 27021/08, 7 Ιουλίου 2011, σκέψη. 99.

276 ΕΔΔΑ, *Α. κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 3455/05, 19 Φεβρουαρίου 2009.

Όπως συμβαίνει και με τις υπόλοιπες εξαιρέσεις στο δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία, η κράτηση δυνάμει του άρθρου 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ) πρέπει να βασίζεται σε έναν από τους συγκεκριμένους αυτούς λόγους, οι οποίοι ερμηνεύονται συσταλτικά.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Yoh-Ekale Mwanje κατά Βελγίου*²⁷⁷ αφορούσε την κράτηση μιας υπηκόου Καμερούν, η οποία έπασχε από AIDS σε προχωρημένο στάδιο. Οι αρχές γνώριζαν την ταυτότητα και τη μόνιμη διεύθυνση της προσφεύγουσας, η οποία τηρούσε πάντα τις ημερομηνίες κατά τις οποίες έπρεπε να εμφανίζεται στις αρχές και είχε προβεί σε διάφορες ενέργειες ώστε να νομιμοποιήσει την παρουσία της στο Βέλγιο. Μολονότι η υγεία της επιδεινώθηκε κατά τη διάρκεια της κράτησής της, οι αρχές δεν εξέτασαν τυχόν λιγότερο «οχληρή» επιλογή, όπως η χορήγηση προσωρινής άδειας διαμονής για τη διασφάλιση του δημόσιου συμφέροντος. Αντίθετα, η προσφεύγουσα παρέμεινε υπό κράτηση για σχεδόν τέσσερις μήνες. Το ΕΔΔΑ δεν διαπίστωσε καμία σχέση μεταξύ της κράτησης της προσφεύγουσας και της πρόθεσης των αρχών να την απελάσουν και έκρινε, κατά συνέπεια, ότι είχε υπάρξει παραβίαση του Άρθρου 5 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Α. κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*²⁷⁸, το Δικαστήριο έκρινε ότι μια πολιτική που συνίστατο στη διατήρηση της πιθανής απέλασης του προσφεύγοντος «υπό ενεργό επανεξέταση» δεν μπορούσε να θεωρηθεί με βεβαιότητα ως ισοδύναμη «ενεργιών ενόψει διαδικασίας[ς] απελάσεως» δυνάμει του Άρθρου 5 παράγραφος 1. Η κράτηση προφανώς δεν αποσκοπούσε στην αποτροπή παράτυπης εισόδου, οπότε και κρίθηκε παράνομη.

6.3.1. Κράτηση με σκοπό την αποτροπή παράτυπης εισόδου στη χώρα

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ο **Κώδικας Συνόρων Σένγκεν** (κανονισμός Αριθ. 562/2006) προβλέπει την άρνηση εισόδου στην ΕΕ στους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι δεν πληρούν τις προϋποθέσεις εισόδου. Οι συνοριοφύλακες έχουν καθήκον να αποτρέπουν την παράτυπη είσοδο. Το εθνικό δίκαιο πολλών κρατών μελών της ΕΕ προβλέπει την βραχυχρόνια στέρηση της ελευθερίας στα σύνορα, η

277 ΕΔΔΑ, *Yoh-Ekale Mwanje κατά Βελγίου*, Αριθ. 10486/10, 20 Δεκεμβρίου 2011.

278 ΕΔΔΑ, *Α. κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 3455/05, 19 Φεβρουαρίου 2009, σκέψη 167.

οποία λαμβάνει συνήθως χώρα στη ζώνη διέλευσης ενός αεροδρομίου. Η αναθεωρημένη *Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής* (2013/33/ΕΕ) επιτρέπει, σύμφωνα με το Άρθρο 8 παράγραφος 3 εδάφιο γ, την κράτηση των αιτούντων άσυλο που φτάνουν στα σύνορα, όταν αυτό είναι αναγκαίο για να παρθεί απόφαση για το δικαίωμά τους για είσοδο στο έδαφος.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, προκειμένου η κράτηση να είναι νόμιμη, πρέπει να πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις του Άρθρου 5 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*²⁷⁹, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι, μέχρις ότου εγκριθεί από ένα κράτος μέλος, η είσοδος στη χώρα θεωρείται αυθαίρετη. Η κράτηση προσώπου το οποίο θέλησε να πραγματοποιήσει είσοδο χωρίς να έχει την σχετική έγκριση θα μπορούσε, χωρίς περιστροφές, να αποσκοπεί στην αποτροπή της αυθαίρετης εισόδου του κατά την έννοια του Άρθρου 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ) της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο δεν αποδέχτηκε το επιχείρημα αυτό καθώς, από τη στιγμή που ένας αιτών άσυλο παραδίδεται στις αρμόδιες για τη μετανάστευση αρχές, επιδιώκει να πραγματοποιήσει «μη αυθαίρετη» είσοδο. Ως εκ τούτου, η κράτησή του δεν μπορεί να αιτιολογηθεί δυνάμει του Άρθρου 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ). Μια ερμηνεία της εν λόγω διάταξης ως επιτρέπουσας απλώς την κράτηση προσώπου το οποίο έχει αποδειχθεί ότι προσπάθησε να αποφύγει περιορισμούς ως προς την είσοδό του θα οδηγούσε σε μια πολύ συσταλτική θεώρηση των όρων της διάταξης και της εξουσίας του κράτους μέλους να ασκεί το αναφαίρετο δικαίωμά του να ελέγχει την ελευθερία των αλλοδαπών στο πλαίσιο της μετανάστευσης. Μια τέτοια ερμηνεία δεν συνάδει επίσης προς το συμπέρασμα Αριθ. 44 της Εκτελεστικής Επιτροπής του Προγράμματος της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), προς τις κατευθυντήριες γραμμές της UNHCR και προς τη σχετική σύσταση της επιτροπής υπουργών. Τα παραπάνω προβλέπουν την κράτηση των αιτούντων άσυλο σε ορισμένες περιστάσεις, όπως π.χ. κατά τη διενέργεια ελέγχων ταυτότητας ή κατά τη διαδικασία προσδιορισμού των στοιχείων που συγκροτούν τη βάση μιας αίτησης ασύλου. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η επτάήμερη κράτηση του προσφεύγοντος στο πλαίσιο ταχείας διαδικασίας ασύλου, η οποία είχε εφαρμοστεί λόγω μαζικής εισροής προσώπων, δεν συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ).

279 ΕΔΔΑ, *Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 13229/03, 29 Ιανουαρίου 2008, σκέψη 65.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Suso Musa κατά Μάλτας*,²⁸⁰ πάντως, το Δικαστήριο έκρινε ότι οσάκις το κράτος, καθ' υπέρβαση των νομικών υποχρεώσεών του, θεσπίζει νομοθεσία με την οποία επιτρέπεται ρητά η είσοδος ή η παραμονή μεταναστών εν αναμονή απόφασης επί της αίτησης ασύλου τους, είτε αυτοτελώς είτε δυνάμει του ενωσιακού δικαίου, τυχόν συνεπακόλουθη κράτηση με σκοπό την αποτροπή της παράτυπης εισόδου θα μπορούσε να εγείρει ζήτημα νομιμότητας της κράτησης σύμφωνα με το Άρθρο 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ). Πράγματι, σε τέτοιου είδους συνθήκες θα ήταν δύσκολο να θεωρηθεί ότι το μέτρο συνδέεται στενά με τον σκοπό της κράτησης ή ότι η κατάσταση συνάδει με την εθνική νομοθεσία. Στην πραγματικότητα, τυχόν κράτηση θα ήταν αυθαίρετη και συνεπώς θα αντίκειτο προς τον σκοπό του Άρθρου 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ), στο οποίο προβλέπεται η σαφής και επακριβής ερμηνεία των διατάξεων του εθνικού δικαίου. Στην υπόθεση *Saadi*, ο αιτών δεν είχε επίσημη άδεια παραμονής ή εισόδου δυνάμει του εθνικού δικαίου (παρότι το βρετανικό δίκαιο προέβλεπε την προσωρινή είσοδο), και ως εκ τούτου δεν ενέκυπτε ζήτημα. Συνεπώς, ο χρόνος κατά τον οποίο παύει να ισχύει το πρώτο σκέλος του Άρθρου 5 λόγω χορήγησης στο πρόσωπο επίσημης άδειας εισόδου ή παραμονής είναι ένα ζήτημα, το οποίο ρυθμίζεται εν πολλοίς από το εθνικό δίκαιο.

6.3.2. Κράτηση ενόσω εκκρεμεί διαδικασία απέλασης ή έκδοσης

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ορισμένοι από τους λόγους που προβλέπονται στο Άρθρο 8 παράγραφος 3 της αναθεωρημένης *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής* (2013/33/ΕΕ) αποσκοπούν στον περιορισμό του κινδύνου διαφυγής.

Το Άρθρο 15 παράγραφος 1 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* επιτρέπει την κράτηση με σκοπό την προετοιμασία της επιστροφής ή τη διεκπεραίωση της διαδικασίας απομάκρυνσης, εκτός εάν αυτό μπορεί να επιτευχθεί με άλλα επαρκή αλλά λιγότερο αναγκαστικά μέτρα (βλ. *ενότητα 6.2*). Η κράτηση επιτρέπεται, ιδίως όταν υπάρχει κίνδυνος διαφυγής ή άλλης σοβαρής παρεμβολής στη διαδικασία επιστροφής ή απομάκρυνσης και εφόσον υπάρχει ρεαλιστική προοπτική απομάκρυνσης εντός εύλογου χρονικού διαστήματος. Οι σχετικές μέγιστες προθεσμίες καθορίζονται από το Άρθρο 15 παράγραφοι 5 και 6 της οδηγίας.

²⁸⁰ ΕΔΔΑ, *Suso Musa κατά Μάλτας*, Αριθ. 42337/12, 23 Ιουλίου 2013.

Αρκετές υποθέσεις έχουν υποβληθεί στο ΔΕΕ όσον αφορά τη φυλάκιση υπηκόων τρίτων χωρών που βρίσκονται σε διαδικασία επιστροφής λόγω παράτυπης εισόδου ή διαμονής²⁸¹.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *El Dridi*²⁸², ζητήθηκε από το ΔΕΕ να εξακριβώσει το εάν ήταν συμβατή προς τα Άρθρα 15 and 16 της **Οδηγίας περί Επιστροφής** η επιβολή ποινής φυλάκισης κατά τη διάρκεια της διαδικασίας επιστροφής για τον μοναδικό λόγο ότι ο υπήκοος τρίτης χώρας δεν συμμορφώθηκε προς διοικητικό μέτρο εγκαταλείψεως του εδάφους του κράτους εντός ορισμένης προθεσμίας. Το Δικαστήριο έπρεπε να εξετάσει εάν η φυλάκιση θα μπορούσε να έχει θεωρηθεί αναγκαίο μέτρο για την εφαρμογή της απόφασης επιστροφής κατά την έννοια του άρθρου 8 παράγραφος 1 της οδηγίας ή, αντιθέτως, μέτρο που δυσχέραινε την εφαρμογή της απόφασης. Δεδομένων των περιστάσεων της υπόθεσης, το Δικαστήριο έκρινε ότι η επιβολή ποινής φυλάκισης δεν ήταν συμβατή προς το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας –και συγκεκριμένα την καθιέρωση μιας αποτελεσματικής πολιτικής για την επιστροφή συμφώνως προς τα θεμελιώδη δικαιώματα– και δεν συνέβαλε στην απομάκρυνση του υπηκόου τρίτης χώρας από το οικείο κράτος μέλος της ΕΕ. Όταν δεν τηρείται η υποχρέωση επιστροφής εντός της προθεσμίας οικειοθελούς αναχώρησης, τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να επιδιώκουν την εκτέλεση της απόφασης επιστροφής με προοδευτικό και αναλογικό τρόπο, χρησιμοποιώντας τα κατά το δυνατόν λιγότερο αναγκαστικά μέτρα και με σεβασμό προς τα θεμελιώδη δικαιώματα.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Achughbabian*²⁸³, το Δικαστήριο εξέτασε το εάν οι αρχές που καθορίστηκαν μέσω της *El Dridi* ισχύουν και στην περίπτωση ποινής φυλάκισης υπηκόου τρίτης χώρας για το αδίκημα της παράτυπης εισόδου ή διαμονής στο έδαφος κράτους μέλους της ΕΕ. Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η **Οδηγία περί Επιστροφής** δεν εμποδίζει ένα κράτος μέλος να χαρακτηρίσει την παράτυπη διαμονή ως ποινικό αδίκημα και να προβλέψει ποινικές κυρώσεις για να αποθαρρύνει και να αποτρέψει τέτοιες παραβάσεις των εθνικών κανόνων περί διαμονής, ενώ δεν το εμποδίζει επίσης να επιβάλει την κράτηση του υπηκόου τρίτης χώρας με σκοπό τον καθορισμό του νόμιμου ή μη χαρακτήρα της

281 ΔΕΕ, C-430/11, *Ποινική δίκη κατά Md Sagor*, 6 Δεκεμβρίου 2012 και ΔΕΕ, C-522/11, Διαταγή του Δικαστηρίου, *Abdoul Khadre Mbaye*, 21 Μαρτίου 2013 (αφορά επιβολή προστίμου): ΔΕΕ, C-297/12, *ποινικές δίκες κατά Gjoko Filev και Adnan Osmani*, 19 Σεπτεμβρίου 2013(αφορά κράτηση λόγω παραβίασης προϋπάρχουσας απαγόρευσης εισόδου).

282 ΔΕΕ, C-61/11, *El Dridi Hassen, ή Soufi Karim*, 28 Απριλίου 2011, σκέψεις 29-62.

283 ΔΕΕ, C-329/11, *Achughbabian κατά Préfet du Val-de-Marne*, 6 Δεκεμβρίου 2011, σκέψεις 2931.

διαμονής του. Όταν επιβάλλεται η κράτηση πριν ή κατά τη διάρκεια της διαδικασίας επιστροφής, η εν λόγω περίπτωση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας και, ως εκ τούτου, πρέπει να επιδιώκεται η απομάκρυνση. Το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι η *Οδηγία περί Επιστροφής* δεν τηρήθηκε διότι μέσω της φυλάκισης δεν επιδιώχθηκε η απομάκρυνση. Κάτι τέτοιο μπορεί να εμποδίσει την εφαρμογή των κοινών κανόνων και διαδικασιών και να καθυστερήσει την επιστροφή, υπονομεύοντας με τον τρόπο αυτό την αποτελεσματικότητα της οδηγίας. Ταυτόχρονα, το ΔΕΕ δεν απέκλεισε τη δυνατότητα των κρατών μελών να επιβάλλουν φυλάκιση μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας επιστροφής, δηλαδή όταν τα αναγκαστικά μέτρα που προβλέπονται από το Άρθρο 8 εφαρμόστηκαν αλλά η απομάκρυνση απέτυχε.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, βάσει της δεύτερης περίπτωσης του Άρθρου 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ), τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης δύνανται να διατηρούν ένα πρόσωπο υπό κράτηση με σκοπό την απέλαση ή έκδοσή του, εφόσον έχει εκδοθεί σχετική διαταγή και υπάρχει ρεαλιστική προοπτική απομάκρυνσης. Η κράτηση είναι αυθαίρετη όταν δεν έχει ξεκινήσει ή δεν επιδιώκεται ενεργά καμία ουσιαστική «δικασί­α απελάσεως» συμφώνως προς την απαίτηση της δέουσας επιμέλειας.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Mikolenko κατά Εσθονίας*²⁸⁴, ο προσφεύγων ήταν Ρώσος υπήκοος ο οποίος ζούσε στην Εσθονία. Οι εσθονικές αρχές αρνήθηκαν να παρατείνουν τη διάρκεια ισχύος της άδειας διαμονής του με αποτέλεσμα αυτός να βρεθεί υπό κράτηση από το 2003 έως 2007. Το ΕΔΔΑ δέχθηκε ότι ο προσφεύγων ήταν οπωσδήποτε απρόθυμος να συνεργαστεί με τις αρχές κατά τη διάρκεια της διαδικασίας απομάκρυνσης, αλλά έκρινε την κράτησή του ως παράνομη διότι δεν υπήρχε καμία ρεαλιστική προοπτική απέλασης και οι αρχές δεν διεκπεραίωσαν τις διαδικασίες με τη δέουσα επιμέλεια.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Μ. κ.λπ. κατά Βουλγαρίας*²⁸⁵, η απέλαση του προσφεύγοντος στο Αφγανιστάν διατάχθηκε τον Δεκέμβριο του 2005, αλλά η πρώτη φορά που οι αρχές αποπειράθηκαν να εξασφαλίσουν έγγραφο ταυτότητας για λογαριασμό του ώστε να διευκολυνθεί η απέλασή του ήταν τον Φεβρουάριο του 2007. Το αίτημα αυτό υποβλήθηκε ξανά 19 μήνες αργότερα. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, ο προσφεύγων είχε παραμείνει υπό κράτηση. Οι βουλγαρικές αρχές προσπάθησαν επίσης να τον στείλουν σε άλλη χώρα αλλά

284 ΕΔΔΑ, *Mikolenko κατά Εσθονίας*, Αριθ. 10664/05, 8 Οκτωβρίου 2009.

285 ΕΔΔΑ, *Μ. κ.λπ. κατά Βουλγαρίας*, Αριθ. 41416/08, 26 Ιουλίου 2011, σκέψεις 75 και 76.

δεν υπήρχαν στοιχεία μιας τέτοιας προσπάθειας. Η κράτηση ήταν παράνομη και, λόγω της έλλειψης επιμέλειας, συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 5 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Ρορον κατά Γαλλίας*²⁸⁶, οι προσφεύγοντες ήταν υπήκοοι Καζακστάν οι οποίοι έφτασαν στη Γαλλία το 2000. Οι αιτήσεις τους για χορήγηση ασύλου και άδειας διαμονής απορρίφθηκαν. Τον Αύγουστο του 2007 συνελήφθησαν και μεταφέρθηκαν σε ένα αεροδρόμιο για να απελαθούν. Η πτήση τους ακυρώθηκε και η απέλαση δεν πραγματοποιήθηκε. Στη συνέχεια μεταφέρθηκαν σε κέντρο κράτησης μαζί με τα δύο τους παιδιά, ηλικίας πέντε μηνών και τριών ετών, όπου και έμειναν για 15 ημέρες. Μια δεύτερη πτήση ακυρώθηκε και οι προσφεύγοντες αφέθηκαν ελεύθεροι με εντολή δικαστή. Κατόπιν νέας αίτησής τους, τους χορηγήθηκε εν τέλει άσυλο. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, παρά το γεγονός ότι τα παιδιά είχαν τοποθετηθεί μαζί με τους γονείς τους σε πτέρυγα ειδικά για οικογένειες, δεν είχε ληφθεί υπόψη η ιδιαίτερη κατάσταση τους και οι αρχές δεν είχαν προσπαθήσει να διαπιστώσουν αν το ενδεχόμενο να εφαρμοστεί για αυτούς μια εναλλακτική λύση, διαφορετική από τη διοικητική κράτηση, είχε διερευνηθεί. Ως εκ τούτου, το γαλλικό σύστημα δεν είχε προστατέψει δεόντως το δικαίωμα των παιδιών στην προσωπική ελευθερία δυνάμει του Άρθρου 5 της ΕΣΔΑ.

6.4. Κατά τα προβλεπόμενα από τη νομοθεσία

Η κράτηση πρέπει να είναι νόμιμη, σύμφωνα με την εγχώρια νομοθεσία, τη νομοθεσία της ΕΕ και την ΕΣΔΑ.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, τα κράτη μέλη της ΕΕ υποχρεούνται να θέτουν σε ισχύ νόμους, κανονισμούς και διοικητικές διατάξεις που διασφαλίζουν τη συμμόρφωση προς την *Οδηγία περί Επιστροφής* (Άρθρο 20). Ομοίως, η αναθεωρημένη *Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής* προβλέπει στο Άρθρο 8 παράγραφος 3 ότι οι λόγοι της κράτησης πρέπει να ορίζονται στην εθνική νομοθεσία.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Άρθρο 5 παράγραφος 1 προβλέπει ότι «ουδείς επιτρέπεται να στερηθεί της ελευθερίας του» παρά μόνο «συμφώνως προς την νόμιμον

286 ΕΔΔΑ, *Ρορον κατά Γαλλίας*, Αριθ. 39472/07 και 39474/07, 19 Ιανουαρίου 2012.

διαδικασίαν». Αυτό σημαίνει ότι η εθνική νομοθεσία πρέπει να προβλέπει κανόνες ουσιαστικού δικαίου και δικονομικούς, οι οποίοι να ορίζουν πότε και υπό ποιες περιστάσεις μπορεί ένα πρόσωπο να κρατείται.

Το Άρθρο 5 δεν «παραπέμπει» απλώς «στην εγχώρια νομοθεσία» αλλά αφορά και την «ποιότητα του νόμου», καθώς ορίζει ότι αυτός πρέπει να είναι συμβατός προς την αρχή του κράτους δικαίου, έννοια που είναι εγγενής σε όλα τα άρθρα της ΕΣΔΑ. Για να διασφαλίζεται μια ορισμένη ποιότητα του νόμου, αυτός πρέπει να είναι αρκού- ντως προσιτός, ακριβής και προβλέψιμος στην εφαρμογή του ώστε να αποφεύγεται ο κίνδυνος της αυθαιρεσίας. Οποιαδήποτε στέρηση της ελευθερίας πρέπει να γίνεται συμφώνως προς τον σκοπό του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ ώστε να προστατεύεται ο ενδιαφερόμενος από την αυθαιρεσία²⁸⁷.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *S.P. κατά Βελγίου*²⁸⁸, ο προσφεύγων τοποθετή- θηκε σε κέντρο κράτησης εν αναμονή της επικείμενης απέλασής του στη Σρι Λάνκα. Το ΕΔΔΑ εξέδωσε στη συνέχεια προσωρινό μέτρο αναστολής εκτέλε- σης της απέλασης και ο προσφεύγων αφέθηκε ελεύθερος 11 ημέρες αργότερα. Το ΕΔΔΑ ανέφερε ότι η εφαρμογή του μέτρου της προσωρινής αναστολής της διαδικασίας απέλασης του προσφεύγοντος δεν καθιστούσε την κράτησή του παράνομη, καθώς οι βελγικές αρχές είχαν εξετάσει τις δυνατότητες απέλασής του και ότι, παρά την αναστολή, εξακολουθούσε να «εκκρεμεί» η διαδικασία απέλασής του.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Azimov κατά Ρωσίας*,²⁸⁹ ο αιτών κρατήθηκε για διά- στημα μεγαλύτερο των 18 μηνών χωρίς να έχει τεθεί κανένα ανώτατο όριο κράτησης μετά την έκδοση προσωρινού μέτρου αναστολής της απέλασής του από το ΕΔΔΑ. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η αναστολή της εθνικής διαδικασίας λόγω προσωρινού μέτρου του ΕΔΔΑ δεν πρέπει να οδηγεί σε καταστάσεις στις οποίες ο αιτών λιώνει στη φυλακή για ένα παράλογο μεγάλο χρονικό διάστημα.

287 ΕΔΔΑ, *Amuur κατά Γαλλίας*, Αριθ. 19776/92, 25 Ιουνίου 1996, σκέψη 50· ΕΔΔΑ, *Dougoz κατά Ελλάδας*, Αριθ. 40907/98, 6 Μαρτίου 2001, σκέψη 55.

288 ΕΔΔΑ, *S.P. κατά Βελγίου* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 12572/08, 14 Ιουνίου 2011.

289 ΕΔΔΑ, *Azimov κατά Ρωσίας*, Αριθ. 67474/11, 18 Απριλίου 2013.

6.5. Αναγκαιότητα και αναλογικότητα

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 15 παράγραφος 5 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* προβλέπει ότι η «κράτηση εξακολουθεί καθ' όλη τη χρονική περίοδο κατά την οποία πληρούνται οι όροι της παραγράφου 1 και είναι αναγκαία για να διασφαλισθεί η επιτυχής απομάκρυνση». Σε κάθε επιμέρους υπόθεση πρέπει να υπάρχουν σαφή και αδιάσειστα στοιχεία, και όχι απλώς ισχυρισμοί, που να αποδεικνύουν την αναγκαιότητα. Το Άρθρο 15 παράγραφος 1 της οδηγίας αναφέρεται στην κράτηση με σκοπό την απομάκρυνση σε περιπτώσεις όπου υπάρχει κίνδυνος διαφυγής – ο οποίος όμως πρέπει να βασίζεται σε «αντικειμενικά κριτήρια» (Άρθρο 3 παράγραφος 7). Οι αποφάσεις δυνάμει της συγκεκριμένης οδηγίας πρέπει να λαμβάνονται κατά περίπτωση και να βασίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια. Ένα πρόσωπο δεν μπορεί να τίθεται υπό κράτηση εκ μόνου του γεγονότος της παράτυπης διαμονής (αιτιολογική σκέψη 6 της *Οδηγίας περί Επιστροφής*).

Το δίκαιο της ΕΕ προβλέπει τη στάθμιση παραγόντων όπως το εάν η στέρηση της ελευθερίας είναι αναλογική προς τον επιδιωκόμενο στόχο ή εάν η απομάκρυνση θα μπορούσε να εκτελεστεί επιτυχώς μέσω λιγότερο περιοριστικών μέτρων, όπως οι εναλλακτικές λύσεις έναντι της κράτησης (Άρθρο 15 παράγραφος 1 της *Οδηγίας περί Επιστροφής*)²⁹⁰.

Η αναθεωρημένη *Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής* επιτρέπει την κράτηση των αιτούντων άσυλο «εφόσον κρίνεται αναγκαίο, και κατόπιν ατομικής αξιολόγησης κάθε περίπτωσης» αν άλλα, λιγότερο εξαναγκαστικά, εναλλακτικά μέτρα δε μπορούν να εφαρμοστούν αποτελεσματικά (Άρθρο 8 παράγραφος 2· βλέπε επίσης το Άρθρο 28 παράγραφος 2 και την αιτιολογική σκέψη 20 του *Κανονισμού του Δουβλίνου*).

Πέραν των ζητημάτων της νομιμότητας και των διαδικαστικών εγγυήσεων, η κράτηση πρέπει επίσης να συμμορφώνεται ουσιαδώς προς τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται από την ΕΣΔΑ και από το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ²⁹¹.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Άρθρο 5 προβλέπει το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια. Δυνάμει του Αρθρου 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ), δεν υπάρχει απαίτηση περί ελέγχου αναγκαιότητας προκειμένου να τεθεί υπό κράτηση πρόσωπο το οποίο προσπαθεί να εισέλθει στη χώρα παρατύπως ή για το οποίο εκκρεμεί

²⁹⁰ ΔΕΕ, C-61/11, *El Dridi Hassen ή Soufi Karim*, 28 Απριλίου 2011, σκέψεις 29-62.

²⁹¹ ΔΕΕ, C-329/11, *Achughbabian κατά Préfet du Val-de-Marne*, 6 Δεκεμβρίου 2011, σκέψη 49.

διαδικασία απέλασης ή έκδοσης. Αυτό διαφέρει από άλλες μορφές κράτησης που καλύπτονται από το Άρθρο 5 παράγραφος 1, όπως αυτή που αποσκοπεί στην αποτροπή διάπραξης αδικήματος ή απόδρασης²⁹².

Το Άρθρο 9 του συμφώνου ICCPR προβλέπει ότι οποιαδήποτε στέρηση της ελευθερίας η οποία επιβάλλεται σε πλαίσιο μετανάστευσης πρέπει να είναι νόμιμη, αναγκαία και αναλογική. Σε υπόθεση που αφορούσε την κράτηση αιτούντος άσυλο από την Καμπότζη στην Αυστραλία, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ έκρινε ρητά ότι η κράτηση πρέπει να είναι αναγκαία και αναλογική προκειμένου να συμμορφώνεται προς το Άρθρο 9 του ICCPR²⁹³.

6.6. Αυθαιρεσία

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η τήρηση των εθνικών διατάξεων δεν αρκεί. Το Άρθρο 5 της ΕΣΔΑ απαιτεί επιπλέον να συνάδουν τα στερητικά της ελευθερίας μέτρα με τον σκοπό της προστασίας του ατόμου από την αυθαιρεσία. Είναι θεμελιώδης αρχή ότι ουδεμία αυθαίρετη κράτηση μπορεί να είναι σύμφωνη με το Άρθρο 5, παράγραφος 1. Η έννοια της «αυθαιρεσίας» δεν ταυτίζεται απλώς με τη μη συμμόρφωση προς το εθνικό δίκαιο· μια νόμιμη κατά το εσωτερικό δίκαιο κράτηση δεν αποκλείεται να είναι αυθαίρετη και, ως εκ τούτου, αντίθετη προς την ΕΣΔΑ²⁹⁴.

Προκειμένου να μη χαρακτηριστεί αυθαίρετη, η κράτηση η οποία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 παράγραφος 1 (εδάφιο στ) πρέπει να γίνεται καλόπιστα: πρέπει να συνδέεται στενά με τον λόγο κράτησης στον οποίο στηρίζονται οι εθνικές αρχές, ο τόπος και οι συνθήκες της κράτησης να είναι κατάλληλοι και η διάρκειά της να μην υπερβαίνει το χρονικό διάστημα που ευλόγως απαιτείται για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Οι σχετικές διαδικασίες πρέπει να διεξάγονται με τη δέουσα επιμέλεια και πρέπει να υπάρχει ρεαλιστική προοπτική απομάκρυνσης. Το τι θεωρείται αυθαίρετο εξαρτάται από τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης.

292 ΕΔΔΑ, *Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 13229/03, 29 Ιανουαρίου 2008, σκέψη 72.

293 Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, *Α κατά Αυστραλίας*, ανακοίνωση Αριθ. 560/1993, απόψεις της 30ής Απριλίου 1997.

294 ΕΔΔΑ, *Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 13229/03, 29 Ιανουαρίου 2008, σκέψη 67· ΕΔΔΑ, *Α. κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 3455/05, 19 Φεβρουαρίου 2009, σκέψη 164.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Rusu κατά Αυστρίας*²⁹⁵, η προσφεύγουσα συνελήφθη κατά την προσπάθειά της να φύγει από την Αυστρία διότι είχε εισέλθει παράτυπα στη χώρα χωρίς έγκυρο διαβατήριο και θεώρηση εισόδου και διότι δεν διέθετε τα απαραίτητα μέσα διαβίωσης προκειμένου να παραμείνει εκεί. Για αυτούς τους λόγους, οι αρχές θεώρησαν ότι, εάν αφηνόταν ελεύθερη, θα διέφυγε προκειμένου να αποφύγει τις διαδικασίες. Το ΕΔΔΑ επανέλαβε ότι η κράτηση ενός προσώπου αποτελούσε σοβαρό μέτρο, καθώς και ότι σε ένα πλαίσιο όπου κρίνεται αναγκαία για την επίτευξη ενός δεδομένου σκοπού, η κράτηση θα ήταν αυθαίρετη εκτός εάν μπορούσε να αιτιολογηθεί ως ύστατο μέσο κατόπιν της εξέτασης άλλων, λιγότερο σοβαρών μέτρων, τα οποία θα είχαν κριθεί ανεπαρκή για τη προστασία του προσώπου ή του δημόσιου συμφέροντος. Το σκεπτικό των αρχών για την κράτηση της προσφεύγουσας ήταν ανεπαρκές και η κράτησή της περιείχε ένα στοιχείο αυθαιρεσίας, οπότε και συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 5 της ΕΣΔΑ.

6.6.1. Καλή πίστη

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η κράτηση μπορεί να θεωρηθεί αυθαίρετη όταν οι αρχές δεν ενεργούν καλή τη πίστει²⁹⁶.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Longa Yonkeu κατά Λετονίας*²⁹⁷, το Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα της κυβέρνησης ότι η κρατική υπηρεσία συνοριοφυλακής έλαβε γνώση της αναστολής της απέλασης του προσφεύγοντος δύο ημέρες αφότου αυτός είχε απελαθεί. Επί τέσσερις ημέρες, οι αρχές γνώριζαν ότι ο προσφεύγων είχε υποβάλει αίτηση ασύλου για ανθρωπιστικούς λόγους, καθώς είχαν λάβει αντίγραφο της αίτησής του. Επιπλέον, δυνάμει του εθνικού δικαίου, ο αιτών έχαιρε του καθεστώτος αιτούντος ασύλου από την ημερομηνία υποβολής της αίτησής του, γεγονός που δεν επέτρεπε την απέλασή του. Κατά συνέπεια, η κρατική υπηρεσία συνοριοφυλακής δεν ενήργησε καλόπιστα απελαύνοντας τον προσφεύγοντα προτού να εξεταστεί η αίτησή του για χορήγηση ασύλου για ανθρωπιστικούς λόγους από την αρμόδια εθνική αρχή. Ως εκ τούτου, η κράτησή του για τον συγκεκριμένο σκοπό ήταν αυθαίρετη.

295 ΕΔΔΑ, *Rusu κατά Αυστρίας*, Αριθ. 34082/02, 2 Οκτωβρίου 2008, σκέψη 58.

296 ΕΔΔΑ, *A. κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 3455/05, 19 Φεβρουαρίου 2009· ΕΔΔΑ, *Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 13229/03, 29 Ιανουαρίου 2008.

297 ΕΔΔΑ, *Longa Yonkeu κατά Λετονίας*, Αριθ. 57229/09, 15 Νοεμβρίου 2011, σκέψη 143.

6.6.2. Δέουσα επιμέλεια

Το δίκαιο της ΕΕ και η ΕΣΔΑ προβλέπουν την αρχή σύμφωνα με την οποία το κράτος μέλος πρέπει να ενεργεί με τη δέουσα επιμέλεια όταν προβαίνει στην κράτηση προσώπων για τα οποία εκκρεμεί διαδικασία απομάκρυνσης.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 15 παράγραφος 1 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* προβλέπει ότι οιαδήποτε κράτηση πρέπει να διατηρείται μόνο καθόσον χρόνο η διαδικασία απομάκρυνσης εξελίσσεται και εκτελείται με τη δέουσα επιμέλεια. Ομοίως, πρόβλεψη περί δέουσας επιμέλειας περιέχεται στο Άρθρο 9 παράγραφος 1 και στην αιτιολογική σκέψη 16 της αναθεωρημένης *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής* (2013/33/ΕΕ), όπως και στο Άρθρο 28 παράγραφος 3 του *Κανονισμού του Δουβλίνου* (Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 604/2013) για τους αιτούντες άσυλο.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η κράτηση βάσει της δεύτερης περίπτωσης του άρθρου 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ) της ΕΣΔΑ δικαιολογείται μόνο εφόσον βρίσκονται σε εξέλιξη διαδικασίες απέλασης ή έκδοσης. Εάν οι διαδικασίες αυτές δεν διεξάγονται με τη δέουσα επιμέλεια, η κράτηση παύει να είναι επιτρεπτή δυνάμει της ΕΣΔΑ²⁹⁸. Τα κράτη μέλη πρέπει επομένως να καταβάλλουν ενεργή προσπάθεια για την οργάνωση μιας απομάκρυνσης, είτε προς τη χώρα καταγωγής ή προς τρίτη χώρα. Στην πράξη, τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν συγκεκριμένα μέτρα και να παρέχουν αποδείξεις –όχι απλώς να βασίζονται στις δικές τους δηλώσεις– των προσπαθειών που έχουν καταβληθεί προκειμένου να διασφαλιστεί η αποδοχή των υπό απέλαση προσώπων, για παράδειγμα σε περιπτώσεις όπου οι αρχές του κράτους υποδοχής καθυστερούν ιδιαίτερα στην ταυτοποίηση των υπηκόων τους.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Singh κατά Τσεχικής Δημοκρατίας*²⁹⁹, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι οι προσφεύγοντες κρατήθηκαν για δύομισι χρόνια εν αναμονή της απέλασής τους. Οι διαδικασίες χαρακτηρίστηκαν από περιόδους αδράνειας και το Δικαστήριο έκρινε ότι οι τσεχικές αρχές έπρεπε να είχαν επιδείξει μεγαλύτερη επιμέλεια, ιδίως όταν η πρεσβεία της Ινδίας εξέφρασε την απροθυμία της να εκδώσει διαβατήρια για τους προσφεύγοντες. Επιπλέον, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι οι προσφεύγοντες είχαν καταδικαστεί για κάποιο πλημμέλημα και ότι το διάστημα της κράτησής τους εν αναμονή της απέλασης είχε υπερβεί τη διάρκεια της ποινής φυλάκισης για το εν λόγω αδίκημα. Κατά συνέπεια, το

298 ΕΔΔΑ, *Chahal κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 22414/93, 15 Νοεμβρίου 1996, σκέψη 113- ΕΔΔΑ, *Α. κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 3455/05, 19 Φεβρουαρίου 2009, σκέψη 164.

299 ΕΔΔΑ, *Singh κατά Τσεχικής Δημοκρατίας*, Αριθ. 60538/00, 25 Ιανουαρίου 2005.

Δικαστήριο έκρινε ότι οι Τσεχικές αρχές δεν είχαν επιδείξει τη δέουσα επιμέλεια στον χειρισμό της υπόθεσης των προσφευγόντων και ότι η διάρκεια της κράτησής τους ήταν αδικαιολόγητη.

6.6.3. Ρεαλιστική προοπτική απομάκρυνσης

Δυνάμει τόσο του δικαίου της ΕΕ όσο και της ΕΣΔΑ, η κράτηση θεωρείται δικαιολογημένη μόνο εφόσον υπάρχει ρεαλιστική προοπτική απομάκρυνσης εντός εύλογου χρονικού διαστήματος.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, εφόσον καθίσταται πρόδηλο ότι δεν υφίσταται πλέον λογικά προοπτική απομάκρυνσης, η κράτηση παύει να δικαιολογείται και το συγκεκριμένο πρόσωπο απολύεται αμέσως (Άρθρο 15 παράγραφος 4 της *Οδηγίας περί Επιστροφής*). Όταν υπάρχουν εμπόδια ως προς την απομάκρυνση, όπως η αρχή της μη επαναπροώθησης (Άρθρο 5 της *Οδηγίας περί Επιστροφής*), δεν υφίστανται συνήθως εύλογες προοπτικές απομάκρυνσης.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Kadzoev*, το ΔΕΚ³⁰⁰ έκρινε ότι όταν το εθνικό δικαστήριο εξέτασε τη νομιμότητα της κράτησης, έπρεπε να υπάρχει μια πραγματική προοπτική επιτυχούς απομάκρυνσης προκειμένου να γίνει δεκτό ότι υπήρχε εύλογη προοπτική απομάκρυνσης. Αυτή η εύλογη προοπτική δεν υπήρχε καθώς δεν φαινόταν πιθανό να γίνει ο ενδιαφερόμενος δεκτός σε τρίτη χώρα.

Σε εγχώριο πλαίσιο, η Υπηρεσία Συνόρων του Ηνωμένου Βασιλείου έχει αναπτύξει ένα πρακτικό κριτήριο. Σύμφωνα με αυτό, σε υποθέσεις απέλασης: «[...] η απομάκρυνση μπορεί να θεωρηθεί επικείμενη όταν υπάρχει ταξιδιωτικό έγγραφο, έχουν δοθεί κατευθύνσεις σχετικά με την απομάκρυνση, δεν υπάρχουν εκκρεμή νομικά κωλύματα και η απομάκρυνση είναι πιθανό να πραγματοποιηθεί εντός των επόμενων τεσσάρων εβδομάδων. [Ωστόσο] όταν [το ενδιαφερόμενο πρόσωπο] παρακωλύει την απομάκρυνση μη συνεργαζόμενο κατά τη διαδικασία έκδοσης εγγράφων, και αυτό συνιστά σημαντικό εμπόδιο ως προς την απομάκρυνση, οι εν λόγω παράγοντες συνηγορούν σημαντικά υπέρ της συνέχισης της κράτησης»³⁰¹.

300 ΔΕΚ, C-357/09 (Συλλογή 2009, σ. I-11189), *Kadzoev (Huchbarov)*, 30 Νοεμβρίου 2009, σκέψεις 65 and 66.

301 The United Kingdom Border Agency (2012), *Enforcement Instructions and Guidance: Chapter 55 Detention and Temporary Release*, διαθέσιμο στη διεύθυνση www.bia.homeoffice.gov.uk/sitecontent/documents/policyandlaw/enforcement/detentionandremovals.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, πρέπει να υπάρχουν ρεαλιστικές προοπτικές απέλασης.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Mikolenko κατά Εσθονίας*³⁰² αφορούσε αλλοδαπό ο οποίος παρέμεινε υπό κράτηση για σχεδόν τέσσερα χρόνια επειδή αρνήθηκε να συμμορφωθεί προς διαταγή απέλασης. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το Άρθρο 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ) είχε παραβιαστεί διότι οι λόγοι της κράτησης δεν ίσχυαν καθόλη τη διάρκεια της περιόδου κράτησης λόγω της μη ύπαρξης ρεαλιστικής προοπτικής για απέλαση, καθώς και λόγω του ότι οι εθνικές αρχές δεν είχαν διεξαγάγει τις διαδικασίες με τη δέουσα επιμέλεια.

6.6.4. Μέγιστη διάρκεια κράτησης

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, για τους αιτούντες άσυλο το Άρθρο 9 παράγραφος 1 της αναθεωρημένης *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ)*, όπως και το Άρθρο 28 παράγραφος 3 του *Κανονισμού του Δουβλίνου* (Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 604/2013) ορίζει ότι η κράτηση πρέπει να έχει τη μικρότερη δυνατή διάρκεια. Στενές προθεσμίες υφίστανται για την κατάθεση και απάντηση σε αιτήματα μεταφοράς όταν οι αιτούντες άσυλο κρατούνται στο πλαίσιο του *Κανονισμού του Δουβλίνου*.

Σύμφωνα με το Άρθρο 15 παράγραφος 1 της *Οδηγίας περί Επιστροφής*, θα πρέπει και η κράτηση ατόμων που βρίσκονται σε διαδικασίες επιστροφής να έχει την κατά το δυνατόν ελάχιστη διάρκεια. Ωστόσο, η οδηγία προβλέπει επίσης μέγιστη διάρκεια κράτησης μέχρι έξι μήνες, η οποία δύναται να παραταθεί κατά δώδεκα ακόμα μήνες σε εξαιρετικές περιπτώσεις, και συγκεκριμένα σε περιπτώσεις μη συνεργασίας ή όταν υπάρχουν εμπόδια στην εξασφάλιση ταξιδιωτικών εγγράφων (Άρθρο 15 παράγραφοι 5 και 6). Ως προϋπόθεση για κατ' εξαίρεση παρατάσεις, οι αρχές πρέπει να έχουν προηγουμένως καταβάλει κάθε εύλογη προσπάθεια για την απομάκρυνση του προσώπου. Δεν υπάρχει δυνατότητα κράτησης εφόσον έχει παρέλθει η εξάμηνη και, σε ειδικές περιπτώσεις, οι επιπλέον περίοδοι συνολικής διάρκειας δώδεκα μηνών.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Kadzoev*, το ΔΕΚ έκρινε ότι είναι σαφές ότι όταν έχει συμπληρωθεί ο μέγιστος χρόνος κράτησης τον οποίο προβλέπει το Άρθρο 15, παράγραφος 6, της *Οδηγίας περί Επιστροφής*, δεν τίθεται πλέον το ζήτημα αν υπάρχει λογική προοπτική απομάκρυνσης κατά την έννοια της παραγράφου 4

302 ΕΔΔΑ, *Mikolenko κατά Εσθονίας*, Αριθ. 10664/05, 8 Οκτωβρίου 2009, σκέψη 67.

του Άρθρου 15 παράγραφος 4. Στην περίπτωση αυτή ο ενδιαφερόμενος πρέπει να απολύεται αμέσως³⁰³.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η επιτρεπόμενη διάρκεια κράτησης για τους σκοπούς του Άρθρου 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ) της ΕΣΔΑ εξαρτάται από την εξέταση της εθνικής νομοθεσίας σε συνδυασμό με την αξιολόγηση των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης. Οι προθεσμίες αποτελούν βασική συνιστώσα μιας σαφούς και προβλέψιμης νομοθεσίας σχετικά με τα μέτρα στέρησης της ελευθερίας.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Mathloom κατά Ελλάδα*³⁰⁴, ένας Ιρακινός βρέθηκε υπό κράτηση για διάστημα άνω των δύο ετών και τριών μηνών εν αναμονή της απέλασής του, παρότι είχε εκδοθεί διαταγή για την υπό όρους αποφυλάκισή του. Η ελληνική νομοθεσία σχετικά με την κράτηση προσώπων για τα οποία έχει εκδοθεί δικαστική απόφαση απέλασης δεν προέβλεπε μέγιστη διάρκεια κράτησης και, ως εκ τούτου, δεν πληρούνταν η απαίτηση περί «νομιμότητας» δυνάμει του Άρθρου 5 της ΕΣΔΑ καθώς απουσιάζε από τη νομοθεσία το στοιχείο της προβλεψιμότητας.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Louled Massoud κατά Μάλτας*³⁰⁵, ένας αλγερινός υπήκοος τοποθετήθηκε σε κέντρο κράτησης για διάστημα λίγο μεγαλύτερο των 18 μηνών με σκοπό την απέλασή του. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, ο προσφεύγων αρνήθηκε να συνεργαστεί και οι αλγερινές αρχές δεν είχαν προετοιμαστεί ώστε να εκδώσουν για λογαριασμό του τα απαραίτητα ταξιδιωτικά έγγραφα. Διαπιστώνοντας παραβίαση του άρθρου 5 παράγραφος 1, το ΕΔΔΑ εξέφρασε σοβαρές αμφιβολίες σχετικά με το εάν ο λόγος για την κράτηση του προσφεύγοντος, ήτοι η προσδοκώμενη απέλασή του, εξακολουθούσε να ισχύει καθόλη τη διάρκεια της κράτησής του. Οι αμφιβολίες αυτές αφορούσαν το άνω των 18 μηνών διάστημα που παρήλθε μετά την απόρριψη της αίτησής του για χορήγηση ασύλου, την προφανή έλλειψη ρεαλιστικής προοπτικής για την απέλασή του και την πιθανότητα να μην εκτελέσουν οι εθνικές αρχές τις διαδικασίες με τη δέουσα επιμέλεια. Επιπλέον, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο προσφεύγων δεν είχε τη δυνατότητα πραγματικής προσφυγής προκειμένου να αμφισβητήσει τη νομιμότητα και τη διάρκεια της κράτησής του.

303 ΔΕΚ, C-357/09 (Συλλογή 2009, σ. I-11189), *Kadzoev (Huchbarov)*, 30 Νοεμβρίου 2009, σκέψη 60.

304 ΕΔΔΑ, *Mathloom κατά Ελλάδα*, Αριθ. 48883/07, 24 Απριλίου 2012.

305 ΕΔΔΑ, *Louled Massoud κατά Μάλτας*, Αριθ. 24340/08, 27 Ιουλίου 2010.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Auad κατά Βουλγαρίας*³⁰⁶, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η διάρκεια της κράτησης δεν πρέπει να υπερβαίνει τη διάρκεια που ευλόγως απαιτείται για τον επιδιωκόμενο σκοπό. Το Δικαστήριο επεσήμανε ότι παρόμοια άποψη είχε εκφραστεί και από το ΔΕΚ όσον αφορά το Άρθρο 15 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* στην υπόθεση *Kadzoev*. Το Δικαστήριο τόνισε ότι, σε αντίθεση με το Άρθρο 15 της *Οδηγίας περί Επιστροφής*, το Άρθρο 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ) της ΕΣΔΑ δεν προβλέπει μέγιστες προθεσμίες. Το εάν η διάρκεια των διαδικασιών απέλασης μπορεί να επηρεάσει τη νομιμότητα της κράτησης δυνάμει της συγκεκριμένης διάταξης εξαρτάται επομένως αποκλειστικά από τις ιδιαίτερες περιστάσεις της κάθε υπόθεσης.

6.7. Κράτηση προσώπων με ιδιαίτερες ανάγκες

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 21 της αναθεωρημένης *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής* (2013/33/ΕΕ) και το Άρθρο 3 παράγραφος 9 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* απαριθμούν τα πρόσωπα τα οποία θεωρούνται ευάλωτα (βλ. Κεφάλαιο 9). Κανένα από τα δύο νομοθετικά κείμενα δεν αποκλείει την κράτηση ευάλωτων προσώπων αλλά, όταν αυτά τίθενται υπό κράτηση, το Άρθρο 11 της *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής*, όπως και τα Άρθρα 16 παράγραφος 3 και 17 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* απαιτούν να δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στην ιδιαίτερη κατάστασή τους. Τα άρθρα αυτά περιέχουν επίσης ειδικές διατάξεις για ανηλίκους, οι οποίοι μπορούν να τίθενται υπό κράτηση μόνο σε έσχατη ανάγκη. Θα πρέπει να καταβάλεται κάθε προσπάθεια ώστε να αποφυλακιστούν και να μεταφερθούν σε κατάλυμα κατάλληλο για παιδιά. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που ζητούν άσυλο πρέπει να κρατούνται μόνο σε εξαιρετικές περιστάσεις και ποτέ σε σωφρονιστικά καταστήματα.

Η *Οδηγία κατά Εμπορίας Ανθρώπων* (2011/36/ΕΕ) προβλέπει υποχρέωση συνδρομής και στήριξης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, όπως η παροχή κατάλληλης και ασφαλούς στέγης (Άρθρο 11), παρότι δεν απαγορεύει πλήρως την κράτησή τους.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ έχει εξετάσει υποθέσεις μετανάστευσης που σχετίζονται με κράτηση παιδιών και προσώπων με προβλήματα ψυχικής υγείας. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η κράτησή τους σε εγκαταστάσεις που δεν είναι εξοπλισμένες με τρόπο ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους είναι αυθαίρετη και παραβιάζει το Άρθρο 5 της ΕΣΔΑ ενώ, σε ορισμένες περιπτώσεις, εγείρει ζητήματα και ως προς το

306 ΕΔΔΑ, *Auad κατά Βουλγαρίας*, Αριθ. 46390/10, 11 Οκτωβρίου 2011, σκέψη 128.

Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ³⁰⁷. Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι οι αιτούντες άσυλο βρίσκονται σε ιδιαίτερα ευάλωτη κατάσταση σε περίπτωση κράτησης και οσον αφορά τις συνθήκες στις οποίες κρατούνται³⁰⁸.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Mubilanzila Mayeka και Kaniki Mitunga κατά Βελγίου*³⁰⁹, το Δικαστήριο έκρινε ότι η κράτηση ασυνόδευτου παιδιού αιτούντος άσυλο σε κέντρο κράτησης ενηλίκων συνιστά παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Muskhadzhiyeva κατά Βελγίου*³¹⁰, το Δικαστήριο έκρινε ότι η κράτηση τεσσάρων παιδιών από την Τσετσενία εν αναμονή της μεταφοράς τους δυνάμει του Κανονισμού του Δουβλίνου σε εγκαταστάσεις μη εξοπλισμένες για τις ειδικές ανάγκες παιδιών συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*³¹¹, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι κυπριακές αρχές δεν είχαν παράσχει εξηγήσεις σχετικά με τους λόγους και τη νομική βάση με γνώμονα την οποία δεν επέτρεψαν στη θανούσα κόρη του προσφεύγοντος, θύμα εμπορίας ανθρώπων, να φύγει από το αστυνομικό τμήμα με τη θέλησή της, αλλά την έθεσαν υπό την επίβλεψη ενός ιδιώτη. Υπ' αυτές τις περιστάσεις, το Δικαστήριο έκρινε τη στέρηση της ελευθερίας ως αυθαίρετη και παράνομη δυνάμει του Άρθρου 5 της ΕΣΔΑ.

6.8. Διαδικαστικές εγγυήσεις

Τόσο το δίκαιο της ΕΕ όσο και η ΕΣΔΑ προβλέπουν διαδικαστικές εγγυήσεις όσον αφορά την κράτηση αιτούντων άσυλο και μεταναστών. Η προστασία έναντι της

307 ΕΔΔΑ, *Mubilanzila Mayeka και Kaniki Mitunga κατά Βελγίου*, Αριθ. 13178/03, 12 Οκτωβρίου 2006· ΕΔΔΑ, *Muskhadzhiyeva κ.λπ. κατά Βελγίου*, Αριθ. 41442/07, 19 Ιανουαρίου 2010· ΕΔΔΑ, *Kanagaratnam κ.λπ. κατά Βελγίου*, Αριθ. 15297/09, 13 Δεκεμβρίου 2011· ΕΔΔΑ, *Ρορον κατά Γαλλίας*, Αριθ. 39472/07 και 39474/07, 19 Ιανουαρίου 2012· ΕΔΔΑ, *Μ.Σ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 24527/08, 3 Μαΐου 2012· ΕΔΔΑ, *Price κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 33394/96, 10 Ιουλίου 2001.

308 ΕΔΔΑ, *S.D. κατά Ελλάδας*, Αριθ. 53541/07, 11 Ιουνίου 2009· ΕΔΔΑ, *Μ.Σ.Σ. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [Τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011.

309 ΕΔΔΑ, *Mubilanzila Mayeka και Kaniki Mitunga κατά Βελγίου*, Αριθ. 13178/03, 12 Οκτωβρίου 2006.

310 ΕΔΔΑ, *Muskhadzhiyeva κ.λπ. κατά Βελγίου*, Αριθ. 41442/07, 19 Ιανουαρίου 2010.

311 ΕΔΔΑ, *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*, Αριθ. 25965/04, 7 Ιανουαρίου 2010.

αυθαίρετης κράτησης δυνάμει της ΕΣΔΑ καθιστά εύλογα την προστασία ισχυρότερη σε σχέση με εκείνη που εγγυάται το δίκαιο της ΕΕ, ιδίως για τους αιτούντες άσυλο.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η **Οδηγία περί Επιστροφής** προβλέπει ειδικές εγγυήσεις για τους μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση που βρίσκονται αντιμέτωποι με επιστροφή. Η αναθεωρημένη **Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ, Άρθρο 9)** και το Άρθρο 26 παράγραφος 2 της **Οδηγίας περί Διαδικασιών Ασύλου (2013/32/ΕΕ)** περιλαμβάνουν εγγυήσεις για τους αιτούντες άσυλο.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Άρθρο 5 της Σύμβασης περιλαμβάνει το δικό του ενσωματωμένο σύνολο διαδικαστικών εγγυήσεων. Τα ακόλουθα δύο άρθρα έχουν επίσης εφαρμογή σε περιπτώσεις στέρησης της ελευθερίας δυνάμει του άρθρου 5 παράγραφος 1 εδάφιο στ):

- Άρθρο 5 παράγραφος 2: [δικαίωμα παντός συλληφθέντος προσώπου] να πληροφορηθεί κατά το δυνατόν συντομότερον και εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί, τους λόγους της συλλήψεώς του ως και πάσαν διατυπωμένην εναντίον του κατηγορίαν.
- Άρθρο 5 παράγραφος 4: δικαίωμα προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου ίνα τούτο αποφασίσει εντός βραχείας προθεσμίας επί του νομίμου της κρατήσεώς του και διατάξη την απόλυσίν του εν περιπτώσει παρανόμου κρατήσεως.

6.8.1. Δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με τους λόγους της κράτησης

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 15 παράγραφος 2 της **Οδηγίας περί Επιστροφής** προβλέπει την υποχρέωση των αρχών να διατάσσουν την κράτηση εγγράφως και να παραθέτουν τους πραγματικούς και νομικούς λόγους. Για τους αιτούντες άσυλο, η ίδια υποχρέωση περιέχεται στο Άρθρο 9 παράγραφος 2 της αναθεωρημένης **Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής**.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, κάθε κρατούμενος πρέπει να ενημερώνεται σχετικά με τους λόγους της κράτησής του κατά το δυνατόν συντομότερον και «σε γλώσσαν την οποίαν εννοεί» (Άρθρο 5 παράγραφος 2 της ΕΣΔΑ). Αυτό σημαίνει ότι ο κρατούμενος πρέπει να ενημερώνεται σχετικά με τους νομικούς και πραγματικούς λόγους της σύλληψης ή της κράτησής του, σε απλή και μη τεχνική γλώσσα την οποία είναι σε

θέση να καταλαβαίνει ώστε να μπορεί, εφόσον το κρίνει σκόπιμο, να προσβάλει τη νομιμότητά της ενώπιον δικαστηρίου σύμφωνα με το Άρθρο 5 παράγραφος 4.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Nowak κατά Ουκρανίας*³¹², ένας πολωνός υπήκοος ζήτησε να ενημερωθεί σχετικά με τους λόγους της σύλληψής του και η απάντηση που έλαβε ήταν ότι ήταν ένας «διεθνής ληστής». Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η δήλωση αυτή μπορούσε πολύ δύσκολα να ανταποκρίνεται στη διαταγή απέλασης, η οποία είχε συνταχθεί στα ουκρανικά και παρέπεμπε σε διάταξη του εθνικού δικαίου. Ο προσφεύγων δεν είχε επαρκή γνώση της γλώσσας ώστε να κατανοήσει το περιεχόμενο του εγγράφου, το οποίο έλαβε την τέταρτη ημέρα της κράτησής του. Πριν από τη συγκεκριμένη ημερομηνία, δεν υπήρχε καμία ένδειξη ότι είχε ενημερωθεί ότι κρατούνταν με σκοπό την απέλασή του. Επιπλέον, ο προσφεύγων δεν είχε καμία πραγματική δυνατότητα άσκησης προσφυγής ενόσω βρισκόταν υπό κράτηση ή αξίωσης αποζημίωσης σε μεταγενέστερο στάδιο. Ως εκ τούτου, διαπιστώθηκε παραβίαση του Άρθρου 5 παράγραφος 2 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*³¹³, μια καθυστέρηση 76 ωρών στην ενημέρωση σχετικά με τους λόγους της κράτησης θεωρήθηκε πολύ μεγάλη και ότι παραβίαζε το Άρθρο 5 παράγραφος 2 της ΕΣΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Dbouba κατά Τουρκίας*³¹⁴, ο προσφεύγων ήταν αιτών άσυλο, ο οποίος κατέθεσε σε δύο αστυνομικούς ότι είχε υποβάλει αίτηση ασύλου στην UNHCR. Ενημερώθηκε ότι είχε αφεθεί ελεύθερος εν αναμονή της δίκης του ως κατηγορούμενου για συμμετοχή στην Αλ Κάιντα και ότι είχε ξεκινήσει εναντίον του διαδικασία απέλασης. Ο προσφεύγων δεν έλαβε κανένα έγγραφο που να τον πληροφορεί σχετικά με τους λόγους της κράτησής του στο αρχηγείο της αστυνομίας. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι λόγοι της κράτησής του δεν γνωστοποιήθηκαν ποτέ στον προσφεύγοντα από τις εθνικές αρχές, γεγονός το οποίο συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 5 παράγραφος 2 της ΕΣΔΑ.

312 ΕΔΔΑ, *Nowak κατά Ουκρανίας*, Αριθ. 60846/10, 31 Μαρτίου 2011, σκέψη 64.

313 ΕΔΔΑ, *Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 13229/03, 29 Ιανουαρίου 2008.

314 ΕΔΔΑ, *Dbouba κατά Τουρκίας*, Αριθ. 15916/09, 13 Ιουλίου 2010, σκέψεις 52-54.

6.8.2. Δικαίωμα επανεξέτασης της κράτησης

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και της ΕΣΔΑ, το δικαίωμα της δικαστικής επανεξέτασης είναι βασικό για τη διασφάλιση της προστασίας έναντι της αυθαίρετης κράτησης.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ ορίζει ότι κάθε πρόσωπο ευρισκόμενο σε κατάσταση που διέπεται από το δίκαιο της Ένωσης έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και δίκαιης δίκης εντός εύλογης προθεσμίας. Το Άρθρο 15 παράγραφος 2 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* και το Άρθρο 9 παράγραφος 3 της αναθεωρημένης *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής* προβλέπουν ταχεία δικαστική επανεξέταση όταν η κράτηση διατάσσεται από διοικητικές αρχές. Επιπλέον, το Άρθρο 15 παράγραφος 3 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* και το Άρθρο 9 παράγραφος 5 της *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής* ορίζουν ότι η κράτηση πρέπει να επανεξετάζεται σε εύλογα χρονικά διαστήματα, είτε μετά από αίτηση του υπηκόου τρίτης χώρας είτε αυτεπαγγέλτως. Η επανεξέταση πρέπει να διενεργείται από δικαστική αρχή στην περίπτωση αιτούντων άσυλο, ενώ για πρόσωπα που βρίσκονται σε διαδικασία επιστροφής αυτό απαιτείται μόνο σε περιπτώσεις παρατεταμένης κράτησης. Όταν, στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας, η παράταση μέτρου κρατήσεως αποφασίστηκε μη τηρηθέντος του δικαιώματος ακροάσεως, ο εθνικός δικαστής που καλείται να αξιολογήσει τη νομιμότητα της αποφάσεως αυτής δύναται να διατάξει την άρση του μέτρου κρατήσεως μόνον αν εκτιμά ότι η προσβολή αυτή όντως στέρησε εκείνον που την προβάλλει από τη δυνατότητα να αμυνθεί καλύτερα έτσι ώστε η διοικητική αυτή διαδικασία να κατέληγε σε διαφορετικό αποτέλεσμα³¹⁵. Ρυθμίζεται επίσης η παροχή νομικής συνδρομής. Το Άρθρο 47 του Χάρτη και το Άρθρο 13 παράγραφος 4 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* ορίζουν επίσης ότι κάθε πρόσωπο πρέπει να έχει τη δυνατότητα να συμβουλευέται, να εκπροσωπείται και να υπερασπίζεται από δικηγόρο, καθώς και ότι πρέπει να του παρέχεται νομική αρωγή ώστε να διασφαλίζεται η δυνατότητα πρόσβασής του στη δικαιοσύνη. Για τους αιτούντες άσυλο ειδικές διατάξεις περί δωρεάν νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης περιέχονται στο Άρθρο 9 της *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής* (βλ. Κεφάλαιο 4 για περισσότερες λεπτομέρειες).

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Άρθρο 5 παράγραφος 4 ορίζει συγκεκριμένα ότι «παν πρόσωπον» στερούμενο της ελευθερίας του έχει δικαίωμα προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου ίνα τούτο «αποφασίσει εντός βραχείας προθεσμίας επί του νομίμου της κρατήσεώς του και διατάξη την απόλυσίν του εν περιπτώσει παρανόμου κρατήσεως».

315 ΔΕΕ, C-383/13, *M. G. και N. R. κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, 10 Σεπτεμβρίου 2013.

Η υποχρέωση αυτή αντικατοπτρίζεται στο Άρθρο 9 παράγραφος 4 του συμφώνου ICCPR.

Η ανάγκη «ταχείας» επανεξέτασης και «προσβασιμότητας» στις δυνατότητες προσφυγής αποτελούν δύο βασικές εγγυήσεις. Ο σκοπός του άρθρου 5 παράγραφος 4 είναι η διασφάλιση του δικαιώματος του κρατουμένου στη «δικαστική εποπτεία» του μέτρου στο οποίο υπόκειται. Το Άρθρο 5 παράγραφος 4 δεν προβλέπει απλώς τη δυνατότητα πρόσβασης σε δικαστή ο οποίος αποφαινεται με ταχείες διαδικασίες επί της νομιμότητας της απόφασης κράτησης, αλλά και την περιοδική επανεξέταση από δικαστήριο της ανάγκης για τη συνέχιση της κράτησης. Η δυνατότητα προσφυγής πρέπει να παρέχεται κατά τη διάρκεια της κράτησης ώστε να μπορεί ο κρατούμενος να εξασφαλίσει ταχεία δικαστική επανεξέταση και η επανεξέταση αυτή πρέπει να δύναται να οδηγήσει στην απόλυση του κρατουμένου. Το ένδικο μέσο πρέπει να είναι αρκούντως ασφαλές, θεωρητικά και πρακτικά, προκειμένου να θεωρείται προσβάσιμο και αποτελεσματικό.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να έχουν οι αιτούντες άσυλο πρόσβαση σε πραγματικές δυνατότητες προσφυγής διότι βρίσκονται σε επισφαλή κατάσταση και κινδυνεύουν να βρεθούν αντιμέτωποι με το ενδεχόμενο της επαναπροώθησης.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Abdolkhani και Karimnia κατά Τουρκίας*³¹⁶, δύο Ιρανοί αιτούντες άσυλο είχαν τεθεί υπό κράτηση στο αρχηγείο της αστυνομίας. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι δεν είχαν πρόσβαση σε καμία διαδικασία μέσω της οποίας θα μπορούσαν να ζητήσουν την εξέταση της νομιμότητας της απόφασης κράτησής τους από δικαστήριο³¹⁷.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *S.D. κατά Ελλάδας*³¹⁸, ένας αιτών άσυλο είχε τεθεί υπό κράτηση παρότι δεν μπορούσε να απελαθεί εν αναμονή της απόφασης επί της αίτησής του για άσυλο. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι ο προσφεύγων είχε βρεθεί σε «νομικό κενό» διότι δεν υπήρχε καμία διάταξη για απευθείας επανεξέταση της κράτησής του ενόσω εκκρεμούσε η απέλαση.

316 ΕΔΔΑ, *Abdolkhani και Karimnia κατά Τουρκίας*, Αριθ. 30471/08, 22 Σεπτεμβρίου 2009.

317 ΕΔΔΑ, *Z.N.S. κατά Τουρκίας*, Αριθ. 21896/08, 19 Ιανουαρίου 2010· ΕΔΔΑ, *Dbouba κατά Τουρκίας*, Αριθ. 15916/09, 13 Ιουλίου 2010.

318 ΕΔΔΑ, *S.D. κατά Ελλάδας*, Αριθ. 53541/07, 11 Ιουνίου 2009.

6.9. Συνθήκες ή καθεστώτα κράτησης

Οι συνθήκες κράτησης μπορούν από μόνες τους να συνιστούν παραβίαση του δικαιού της ΕΕ ή της ΕΣΔΑ. Τόσο το δίκαιο της ΕΕ όσο και η ΕΣΔΑ ορίζουν ότι η κράτηση πρέπει να συμμορφώνεται και προς άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, μεταξύ των οποίων εκείνα που προβλέπουν ότι οι συνθήκες στέρησης της ελευθερίας πρέπει να είναι ανθρώπινες, ότι οι οικογένειες δεν πρέπει να διαχωρίζονται και ότι τα παιδιά και τα ευάλωτα άτομα δεν πρέπει κατά κανόνα να κρατούνται (βλ. [ενότητα 6.7](#) σχετικά με την κράτηση προσώπων με ειδικές ανάγκες και την κράτηση παιδιών)³¹⁹.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι συνθήκες κράτησης των προσώπων που τελούν υπό διαδικασία επιστροφής ρυθμίζονται από το Άρθρο 16 της [Οδηγίας περί Επιστροφής](#) και των παιδιών και οικογενειών από το Άρθρο 17. Οι συνθήκες κράτησης των αιτούντων άσυλο ρυθμίζονται στο Άρθρο 10 της αναθεωρημένης [Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής](#), ενώ ειδικές διατάξεις για ευάλωτα πρόσωπα περιέχονται στο Άρθρο 11.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, ο τόπος, το καθεστώς και οι συνθήκες κράτησης πρέπει να είναι «κατάλληλα», διαφορετικά ενδέχεται να γείρονται ζητήματα δυνάμει των Άρθρων 3, 5 ή 8 της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο εξετάζει τα επιμέρους χαρακτηριστικά των συνθηκών και το συνολικό αποτέλεσμά τους. Τούτο περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων παραμέτρων: το πού κρατείται ένα πρόσωπο (αεροδρόμιο, αστυνομικό τμήμα, φυλακή)· εάν μπορούν να χρησιμοποιηθούν άλλες εγκαταστάσεις ή όχι· το μέγεθος του χώρου κράτησης· εάν ο χώρος αυτός χρησιμοποιείται και από άλλα πρόσωπα και πόσα είναι αυτά· τη διαθεσιμότητα και την πρόσβαση σε χώρους υγιεινής· τον εξαιρισμό και την πρόσβαση σε ανοιχτό χώρο· την πρόσβαση στον έξω κόσμο· και το εάν οι κρατούμενοι πάσχουν από ασθένειες και έχουν πρόσβαση σε ιατρικές δομές. Ιδιαίτερη σημασία έχουν τα ειδικά χαρακτηριστικά του προσώπου, π.χ. αν είναι παιδί, επιζών βασανιστηρίων, έγκυος γυναίκα, θύμα εμπορίας ανθρώπων, άτομο μεγαλύτερης ηλικίας ή άτομο με αναπηρία.

Κατά την αξιολόγηση των συνθηκών κράτησης σε μια συγκεκριμένη υπόθεση, το ΕΔΔΑ λαμβάνει υπόψη τυχόν εκθέσεις της Ευρωπαϊκής επιτροπής για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας («CPT»). Οι εκθέσεις αυτές παρέχουν επίσης χρήσιμη καθοδήγηση στα κράτη μέλη σχετικά με το ποιες συνθήκες θεωρούνται απαράδεκτες.

³¹⁹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ.: ΕΔΔΑ, *Mubilanzila Mayeka και Kaniki Mitunga κατά Βελγίου* (ασυνόδετο τέκνο), Αριθ. 13178/03, 12 Οκτωβρίου 2006· ΕΔΔΑ, *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας* (θύμα εμπορίας ανθρώπων) Αριθ. 25965/04, 7 Ιανουαρίου 2010.

Παράδειγμα: Στις υποθέσεις *Dougoz, Peers* και *S.D. κατά Ελλάδας*³²⁰, το Δικαστήριο καθόρισε σημαντικές αρχές σχετικά με τις συνθήκες κράτησης και διευκρίνισε επίσης ότι οι αιτούντες άσυλο που βρίσκονται υπό κράτηση είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι δεδομένων των εμπειριών τους ενόσω προσπαθούσαν να αποφύγουν τις διώξεις, γεγονός που θα μπορούσε να επιτείνει την αγωνία τους υπό συνθήκες κράτησης.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας*³²¹, το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ όχι μόνο όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος, αλλά και σε σχέση με τις γενικότερες συνθήκες διαβίωσης (υποδοχής) στην Ελλάδα. Ο προσφεύγων ήταν Αφγανός αιτών άσυλο και οι ελληνικές αρχές είχαν γνώση της ταυτότητάς του και του γεγονότος ότι αποτελούσε δυνητικό αιτούντα άσυλο από τη στιγμή της άφιξής του στην Αθήνα. Ο προσφεύγων τέθηκε αμέσως υπό κράτηση χωρίς καμία εξήγηση. Υπήρχαν διάφορες αναφορές από διεθνείς οργανισμούς και ΜΚΟ σχετικά με τη συστηματική τακτική των ελληνικών αρχών να θέτουν τους αιτούντες άσυλο υπό κράτηση. Οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντος περί βίαιης συμπεριφοράς εκ μέρους των αστυνομικών συμφωνούσαν με τις μαρτυρίες που είχαν συγκεντρωθεί από διεθνείς οργανισμούς, ιδίως από την CPT. Τα πορίσματα της CPT και της UNHCR επιβεβαίωναν επίσης τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος περί ανθυγιεινών συνθηκών και υπερβολικού αριθμού κρατούμενων στο κέντρο κράτησης δίπλα στον διεθνή αερολιμένα της Αθήνας. Παρότι ο προσφεύγων κρατήθηκε για σύντομο σχετικά διάστημα, οι συνθήκες κράτησης εκεί ήταν απαράδεκτες. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι ο προσφεύγων πρέπει να βίωσε αισθήματα αυθαιρεσίας, κατωτερότητας και αγωνίας και ότι οι συνθήκες κράτησης είχαν αδιαμφισβήτητα βαθιά επίπτωση στην αξιοπρέπειά του, η οποία ισοδυναμεί με εξευτελιστική μεταχείριση. Επιπλέον, ο προσφεύγων ήταν ιδιαίτερα ευάλωτος ως αιτών άσυλο λόγω της μετανάστευσης και των τραυματικών εμπειριών που είχε πιθανότατα βιώσει. Το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

Στις συναφείς πηγές μη δεσμευτικού δικαίου επί του συγκεκριμένου θέματος περιλαμβάνονται οι Είκοσι κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αναγκαστική επιστροφή, οι Ευρωπαϊκοί σωφρονιστικοί κανόνες και

320 ΕΔΔΑ, *Dougoz κατά Ελλάδας*, Αριθ. 40907/98, 6 Μαρτίου 2001· ΕΔΔΑ, *Peers κατά Ελλάδας*, Αριθ. 28524/95, 19 Απριλίου 2001· ΕΔΔΑ, *S.D. κατά Ελλάδας*, Αριθ. 53541/07, 11 Ιουνίου 2009.

321 ΕΔΔΑ, *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011.

οι Κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ (2005) για τη μεταχείριση των μεταναστών κρατουμένων³²².

6.10. Αποζημίωση για παράνομη κράτηση

Τα πρόσωπα που κρατήθηκαν παράνομα ενδέχεται να δικαιούνται αποζημίωσης, στο πλαίσιο τόσο του δικαίου της ΕΕ όσο και της ΕΣΔΑ.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το ΔΕΚ έχει κρίνει στην υπόθεση *Francovich*³²³ ότι τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να παρέχουν δυνατότητα αποζημίωσης για βλάβες που έχουν προκληθεί λόγω της παραβίασης μιας διάταξης της ΕΕ από κράτος μέλος της Ένωσης. Η εν λόγω αρχή δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί σε παραβιάσεις που προκλήθηκαν από τη μη εφαρμογή από ένα κράτος μέλος, οδηγίας στο πλαίσιο της κράτησης μεταναστών.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Άρθρο 5 παράγραφος 5 της ΕΣΔΑ αναφέρει ότι «παν πρόσωπον θύμα συλλήψεως ή κρατήσεως υπό συνθήκας αντιθέτους προς τας ανωτέρω διατάξεις, έχει δικαίωμα επανορθώσεως». Ως εκ τούτου, προκειμένου να υπάρξει αποζημίωση, πρέπει να έχει προηγηθεί παραβίαση των διατάξεων μίας ή περισσότερων παραγράφων του Άρθρου 5 της ΕΣΔΑ.

322 Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή υπουργών (2003), Σύσταση Rec(2003)5 της Επιτροπής υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με τα μέτρα κράτησης των αιτούντων άσυλο· Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή υπουργών (2005)· Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή υπουργών (2006), Σύσταση Rec(2006)2 της Επιτροπής υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με τους ευρωπαϊκούς σφραγιστικούς κανόνες, 11 Ιανουαρίου 2006.

323 ΔΕΚ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-6/90 και C-9/90 (Συλλογή 1991, σ. I-05357), *Francovich και Bonifaci κ.λπ. κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, 19 Νοεμβρίου 1991.

Βασικά σημεία

- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και της ΕΣΔΑ, η στέρηση της ελευθερίας πρέπει να αποτελεί ύστατο μέτρο, αφότου έχουν εξαντληθεί οι δυνατότητες εφαρμογής λιγότερο οχληρών μέτρων (βλ. ενότητα 6.2).
- Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η κατάσταση ενός προσώπου ενδέχεται να ισοδυναμεί με στέρηση της ελευθερίας δυνάμει του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ ή με περιορισμό του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας δυνάμει του άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου Αριθ. 4 της ΕΣΔΑ (βλ. ενότητα 6.1).
- Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η στέρηση της ελευθερίας πρέπει να: δικαιολογείται για συγκεκριμένο σκοπό, όπως ορίζεται στο Άρθρο 5 παράγραφος 1 εδάφια α) έως στ)· να διατάσσεται σύμφωνα με διαδικασία προβλεπόμενη από το νόμο· και να μην είναι αυθαίρετη (βλ. ενότητα 6.3).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η στέρηση της ελευθερίας πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο (βλ. ενότητα 6.3), αναγκαία και αναλογική (βλ. ενότητα 6.5).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το μέγιστο διάστημα κράτησης πριν από την απομάκρυνση έχει οριστεί στους έξι μήνες και μπορεί να παραταθεί, κατ' εξαίρεση, μέχρι τους 18 μήνες συνολικά (βλ. ενότητα 6.6.4).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και της ΕΣΔΑ, πρέπει να υπάρχει ρεαλιστική προοπτική απομάκρυνσης ενός προσώπου το οποίο κρατείται με σκοπό την απομάκρυνσή του (βλ. ενότητα 6.6.3) και οι διαδικασίες απομάκρυνσης πρέπει να εκτελούνται με τη δέουσα επιμέλεια (βλ. ενότητα 6.6.2).
- Τα μέτρα στέρησης της ελευθερίας πρέπει να συμμορφώνονται προς τις διαδικαστικές εγγυήσεις του άρθρου 5 παράγραφος 2 περί του δικαιώματος ενημέρωσης σχετικά με τους λόγους της κράτησης, και του άρθρου 5 παράγραφος 4 της ΕΣΔΑ περί του δικαιώματος ταχείας επανεξέτασης της απόφασης κράτησης (βλ. ενότητα 6.8).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και της ΕΣΔΑ, η στέρηση της ελευθερίας ή ο περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας πρέπει να συμμορφώνονται προς άλλες εγγυήσεις περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως: συνθήκες κράτησης που σέβονται την ανθρωπινή αξιοπρέπεια, αποτροπή κινδύνων για την υγεία των κρατουμένων και ανάγκη να λαμβάνονται ιδιαίτερος υπόψη τα μελών ευάλωτων ομάδων (βλ. ενότητες 6.7 και 6.9).
- Τυχόν πρόσωπα που έχουν τεθεί υπό κράτηση με αυθαίρετο ή παράνομο τρόπο ενδέχεται να έχουν αξίωση αποζημίωσης δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και της ΕΣΔΑ (βλ. ενότητα 6.10).

Περαιτέρω νομολογία και σχετική βιβλιογραφία:

Για να συμβουλευτείτε περαιτέρω νομολογία, διαβάστε τις σχετικές οδηγίες στη σελίδα [293](#) του παρόντος εγχειριδίου. Πρόσθετο υλικό σχετικά με τα ζητήματα που καλύπτονται από το παρόν κεφάλαιο μπορεί να αναζητηθεί στην ενότητα «Περαιτέρω βιβλιογραφία» στη σελίδα [269](#).

7

Αναγκαστική επιστροφή και τρόπος απομάκρυνσης

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
<p>Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ)</p> <p>Κανονισμός Frontex (ΕΕ) (τροποποιήσεις), Αριθ. 1168/2011</p> <p>Απόφαση του Συμβουλίου περί διοργάνωσης κοινών πτήσεων για την απομάκρυνση από το έδαφος δύο ή περισσότερων κρατών μελών, υπηκόων τρίτων χωρών για τους οποίους έχουν εκδοθεί ατομικές αποφάσεις απομάκρυνσης (2004/573/ΕΚ)</p>	<p>Εκτέλεση της απομάκρυνσης: με ασφαλή, αξιοπρεπή και ανθρώπινο τρόπο</p>	<p>Επιτροπή υπουργών, Είκοσι κατευθυντήριες γραμμές για την αναγκαστική επιστροφή, 2005, Αριθ. 19</p>
<p>Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου (2013/32/ΕΕ), Άρθρο 41</p>	<p>Εμπιστευτικότητα</p>	<p>Επιτροπή υπουργών, Είκοσι κατευθυντήριες γραμμές για την αναγκαστική επιστροφή, 2005, Αριθ. 12</p>
<p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 2 (δικαίωμα στη ζωή)</p> <p>Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 8 παράγραφος 4</p>	<p>Σοβαρή βλάβη εξαιτίας μέτρων περιορισμού</p>	<p>ΕΣΔΑ, Άρθρο 2 (δικαίωμα στη ζωή)</p> <p>Επιτροπή υπουργών, Είκοσι κατευθυντήριες γραμμές για την αναγκαστική επιστροφή, 2005, Αριθ. 19</p>

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
	Έρευνες	ΕΔΔΑ, <i>Ramsahai</i> κατά <i>Κάτω Χωρών</i> , 2007 (αποτελεσματικό σύστημα) ΕΔΔΑ, <i>Tarigiyeva</i> κατά <i>Ρωσίας</i> , 2006 (ιατρική φροντίδα στις φυλακές) ΕΔΔΑ, <i>Tais</i> κατά <i>Γαλλίας</i> , 2006 (έλεγχος κατάστασης της υγείας κατά την κράτηση)

Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο ένας αλλοδαπός απομακρύνεται από ένα κράτος. Τα νομικά κωλύματα έναντι της απομάκρυνσης, όπως τα κωλύματα που αφορούν την απομάκρυνση αιτούντων άσυλο, εξετάζονται στα κεφάλαια 1, 3 και 4.

Είτε από αέρος είτε από ξηράς είτε από θαλάσσης, η απομάκρυνση πρέπει να γίνεται με τρόπο ασφαλή, αξιοπρεπή και ανθρωπινό. Έχουν υπάρξει περιστατικά στα οποία πρόσωπα υπό απομάκρυνση πέθαναν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας απομάκρυνσης λόγω ασφυξίας ή υπέστησαν σοβαρό τραυματισμό. Θάνατοι έχουν επίσης σημειωθεί σε κέντρα κράτησης πριν από την εκτέλεση της απομάκρυνσης. Η διαδικασία απομάκρυνσης αυξάνει επίσης τον κίνδυνο αυτοτραυματισμού ή αυτοκτονίας, τόσο κατά τη διάρκεια της κράτησης πριν από την απομάκρυνση όσο και κατά τη διάρκεια αυτής.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η αναγκαστική επιστροφή ρυθμίζεται από την [Οδηγία περί Επιστροφής](#) (2008/115/ΕΚ). Οι κοινές επιχειρήσεις επιστροφής που συντονίζονται στο πλαίσιο του Frontex ρυθμίζονται από τον αναθεωρημένο [Κανονισμό Frontex](#) (ΕΕ) Αριθ. 1168/2011.

Το ΕΔΔΑ έχει σπάνια κληθεί να εξετάσει τον καθεαυτό τρόπο απομάκρυνσης. Υπάρχει, ωστόσο, πλούσια σχετική νομολογία ιδίως δυνάμει των Αρθρων 2, 3 και 8 της ΕΣΔΑ. Η εν λόγω νομολογία αφορά εν γένει τη χρήση βίας εκ μέρους των αρχών, την ανάγκη προστασίας των προσώπων από τυχόν βλάβες, καθώς και τη διαδικαστική υποχρέωση των αρχών να ερευνούν τις περιπτώσεις για τις οποίες εγείρονται ισχυρισμοί περί πρόκλησης σοβαρών βλαβών από τις αρχές εις βάρος προσώπων. Οι γενικές αυτές αρχές ενδέχεται να βρίσκουν εφαρμογή και σε συγκεκριμένες

περιστάσεις, όπως στο πλαίσιο αναγκαστικών επιστροφών. Η εν λόγω πτυχή εξετάζεται λεπτομερέστερα στη συνέχεια.

Πέραν των νομοθετικών διατάξεων, για το συγκεκριμένο θέμα υπάρχουν επίσης ορισμένα κείμενα μη δεσμευτικού δικαίου. Οι Είκοσι κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αναγκαστική επιστροφή παρέχουν χρήσιμη σχετική καθοδήγηση και, ως εκ τούτου, μνημονεύονται σε διάφορα μέρη του παρόντος κεφαλαίου³²⁴. Τα πρότυπα της CPT επίσης περιλαμβάνουν μια ειδική ενότητα για την επιστροφή από αέρος³²⁵.

Η επιστροφή καθίσταται συχνά εφικτή μέσω συμφωνιών επανεισοχής οι οποίες συνάπτονται σε πολιτικό ή επιχειρησιακό επίπεδο. Στην ΕΕ, οι συμφωνίες επανεισοχής μπορούν να συνάπτονται είτε από μεμονωμένα κράτη μέλη είτε από την Ένωση. Κατά την περίοδο 2005-2013, συνάφθηκαν 15 συμφωνίες επανεισοχής με την ΕΕ, οι περισσότερες από τις οποίες έχουν τεθεί σε ισχύ³²⁶.

7.1. Εκτέλεση της απομάκρυνσης: με ασφαλή, αξιοπρεπή και ανθρώπινο τρόπο

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η *Οδηγία περί Επιστροφής* αναφέρει ότι η αναγκαστική επιστροφή πρέπει να εκτελείται με τον δέοντα σεβασμό της αξιοπρέπειας και της σωματικής ακεραιότητας του υπό απομάκρυνση προσώπου (Άρθρο 8 παράγραφος 4). Επιπλέον, πρέπει να δίδεται προτεραιότητα στην οικειοθελή αναχώρηση (Άρθρο 7) ενώ πρέπει να προβλέπεται και ένα αποτελεσματικό σύστημα ελέγχου της αναγκαστικής επιστροφής (Άρθρο 8 παράγραφος 6)³²⁷. Στο παράρτημα της απόφασης του Συμβουλίου του 2004, οι κοινές κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις διατάξεις περί ασφαλείας όσον αφορά τη διοργάνωση κοινών πτήσεων για τη

324 Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή υπουργών (2005).

325 Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT) (2002-2011), κεφάλαιο IV, σ. 69 επ.

326 Χονγκ Κονγκ, Μακάο, Σρι Λάνκα, Αλβανία, Ρωσία, Ουκρανία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, Σερβία, Μολδαβία, Πακιστάν, Γεωργία, Πράσινο Ακρωτήριο (δεν έχει τεθεί ακόμα σε ισχύ), Αρμενία (δεν έχει τεθεί ακόμα σε ισχύ) (χρονολογική σειρά). Βλ. επίσης: Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, SEC (2011) 209, 23 Φεβρουαρίου 2011, πίνακας 1.

327 Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις πρακτικές των κρατών μελών της ΕΕ, βλ.: FRA (2012) σ. 51-54.

δί' αέρος απομάκρυνση παρέχουν καθοδήγηση, μεταξύ άλλων, για ιατρικά ζητήματα, για την κατάρτιση και τη συμπεριφορά της συνοδείας και για τη χρήση μέτρων καταναγκασμού³²⁸.

Η **Οδηγία περί Επιστροφής** προβλέπει ότι κατά τη διαδικασία απομάκρυνσης πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η κατάσταση της υγείας του προσώπου (Άρθρο 5). Σε περίπτωση επιστροφής από αέρος, αυτό σημαίνει ότι απαιτείται συνήθως βεβαίωση από το ιατρικό προσωπικό σχετικά με την ικανότητα του προσώπου να ταξιδέψει αεροπορικώς. Η κατάσταση της σωματικής και ψυχικής υγείας του προσώπου μπορεί επίσης να αποτελέσει λόγο για πιθανή αναβολή της απομάκρυνσης (Άρθρο 9). Δεόντως πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη το δικαίωμα της οικογενειακής ζωής (Άρθρο 5). Η εθνική νομοθεσία και πολιτική ενδέχεται επίσης να προβλέπουν συγκεκριμένες διατάξεις για ειδικότερα ζητήματα υγείας, όπως στην περίπτωση των γυναικών σε προχωρημένη εγκυμοσύνη.

Η **Οδηγία περί Επιστροφής** προβλέπει ότι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι μπορούν να επιστρέφονται μόνο σε μέλη των οικογενειών τους, σε ορισθέντες κηδεμόνες ή σε κατάλληλες εγκαταστάσεις υποδοχής (Άρθρο 10).

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, προβλέπεται η διενέργεια αξιολόγησης σχετικά με το εάν ο τραυματισμός ή οι λοιπές βλάβες που ενδέχεται να έχουν προκληθεί από δημόσιους αξιωματούχους εις βάρος προσώπων που βρίσκονται υπό την κράτηση και τον έλεγχό τους είναι αρκούντως σοβαρά ώστε να εγείρεται ζήτημα παραβίασης του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Τα ιδιαίτερα ευάλωτα χαρακτηριστικά ενός προσώπου, όπως εκείνα που συνδέονται με την ηλικία ή την κατάσταση της ψυχικής υγείας του, πρέπει επίσης να λαμβάνονται υπόψη³²⁹.

Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αναγκαστική επιστροφή, οι αρχές πρέπει να συνεργάζονται με τους επιστρεφόμενους ώστε να περιορίζεται η ανάγκη χρήσης βίας, ενώ οι επιστρεφόμενοι πρέπει να έχουν τη ευκαιρία να προετοιμαστούν για την επιστροφή τους (κατευθυντήρια γραμμή 15). Οι επιστρεφόμενοι πρέπει επίσης να είναι σε θέση να ταξιδέψουν (κατευθυντήρια γραμμή 16).

328 Απόφαση 2004/573/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, περί διοργάνωσης κοινών πτήσεων για την απομάκρυνση από το έδαφος δύο ή περισσότερων κρατών μελών, υπηκόων τρίτων χωρών για τους οποίους έχουν εκδοθεί ατομικές αποφάσεις απομάκρυνσης, ΕΕ 2004 L 261/28.

329 ΕΔΔΑ, *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011· ΕΔΔΑ, *Darraj κατά Γαλλίας*, Αριθ. 34588/07, 4 Νοεμβρίου 2010.

7.2. Εμπιστευτικότητα

Είναι σημαντικό να διασφαλίζεται ότι μόνον οι πληροφορίες που είναι αναγκαίες για τη διευκόλυνση της απομάκρυνσης διαβιβάζονται στη χώρα επιστροφής, ώστε να διαφυλάσσεται η εμπιστευτικότητα των πληροφοριών που συγκεντρώνονται κατά τη διαδικασία ασύλου. Η συνοδεία του επιστρεφόμενου από το κέντρο κράτησης μέχρι το σημείο της επιστροφής του πρέπει επίσης να διαφυλάσσει τη σχετική εμπιστευτικότητα.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται κατά τη διάρκεια των διαδικασιών ασύλου διέπονται από το Άρθρο 48 της *Οδηγίας περί Διαδικασιών Ασύλου* (2013/32/ΕΕ), το οποίο ορίζει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να τηρούν την εμπιστευτικότητα του συνόλου των συλλεγόμενων πληροφοριών. Το Άρθρο 30 της ίδιας οδηγίας παρέχει εγγυήσεις για τη μη αποκάλυψη πληροφοριών στους φερόμενους ως διώκτες κατά τη συλλογή πληροφοριών για συγκεκριμένους αιτούντες άσυλο.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, τυχόν παραβίαση της εμπιστευτικότητας μπορεί να εγείρει ζητήματα στο πλαίσιο του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ και, σε περίπτωση που οδηγεί σε κίνδυνο κακομεταχείρισης μετά την επιστροφή, μπορεί επίσης να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Ωστόσο, σε διαφορετικό πλαίσιο, το Δικαστήριο έκρινε ότι οποιοδήποτε μέτρο που έχει επιπτώσεις στην ιδιωτική ζωή πρέπει να υπόκειται σε λεπτομερείς κανόνες και ελάχιστες εγγυήσεις οι οποίες διασφαλίζουν τους ενδιφερόμενους επαρκώς έναντι της κατάχρησης και της αυθαιρεσίας. Οι εγγυήσεις αυτές πρέπει να αφορούν, μεταξύ άλλων, τη διάρκεια, την αποθήκευση, τη χρήση, την πρόσβαση τρίτων, τις διαδικασίες για τη διαφύλαξη της ακεραιότητας και της εμπιστευτικότητας των δεδομένων, όπως και τις διαδικασίες για την καταστροφή των δεδομένων³³⁰.

Οι Είκοσι κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αναγκαστική επιστροφή αφορούν επίσης ζητήματα σεβασμού και περιορισμών ως προς την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την απαγόρευση της κοινοποίησης πληροφοριών που σχετίζονται με τις αιτήσεις ασύλου (κατευθυντήρια γραμμή 12).

³³⁰ ΕΔΔΑ, *S. και Μαργετ κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30562/04, 4 Δεκεμβρίου 2008, σκέψη 99.

7.3. Σοβαρή βλάβη εξαιτίας μέτρων περιορισμού

Δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, κρατικοί λειτουργοί, όπως σωφρονιστικοί υπάλληλοι ή εργαζόμενοι ως προσωπικό συνοδείας, ενδέχεται να έχουν την εξουσία χρήσης βίας κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Τόσο το δίκαιο της ΕΕ όσο και η ΕΣΔΑ ορίζουν ότι η εν λόγω χρήση βίας πρέπει να είναι εύλογη, αναγκαία και αναλογική.

Το δίκαιο της ΕΕ και η ΕΣΔΑ προβλέπουν κοινούς κανόνες σε περίπτωση θανάτου προσώπων υπό κράτηση. Το δικαίωμα στη ζωή κατοχυρώνεται δυνάμει του Άρθρου 2 τόσο του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ όσο και της ΕΣΔΑ. Το Άρθρο 2 αφορά ένα από τα σημαντικότερα δικαιώματα, για τα οποία δεν προβλέπεται καμία παρέκκλιση σύμφωνα με το Άρθρο 15 της ΕΣΔΑ. Η ΕΣΔΑ προβλέπει, ωστόσο, ότι η χρήση βίας, ιδίως εκείνης που συνεπάγεται απώλεια ζωής, δεν συνιστά παραβίαση του Άρθρου 2, εφόσον είναι «απολύτως αναγκαία» και «αυστηρά αναλογική»³³¹.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η **Οδηγία περί Επιστροφής** ορίζει κανόνες σχετικά με τα αναγκαστικά μέτρα. Τα μέτρα αυτά πρέπει να χρησιμοποιούνται ως έσχατη λύση και πρέπει να είναι αναλογικά και να μην υπερβαίνουν εύλογη ισχύ. Πρέπει δε να εφαρμόζονται με τον δέοντα σεβασμό της αξιοπρέπειας και της σωματικής ακεραιότητας του υπό απομάκρυνση προσώπου (Άρθρο 8 παράγραφος 4).

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η νομολογία που αφορά το Άρθρο 2 της ΕΣΔΑ προβλέπει ένα νομοθετικό, κανονιστικό και διοικητικό πλαίσιο το οποίο διέπει τη χρήση βίας από κρατικούς λειτουργούς, με σκοπό την προστασία έναντι της αυθαιρεσίας, της κατάχρησης και της απώλειας ζωής, συμπεριλαμβανομένων των ατυχημάτων που μπορούν να αποφεύγονται. Ζητήματα όπως η δομή του προσωπικού, οι δίοδοι επικοινωνίας και οι οδηγίες σχετικά με τη χρήση βίας πρέπει να καθορίζονται με σαφήνεια και ακρίβεια³³². Όταν οι κρατικοί λειτουργοί υπερβαίνουν το επίπεδο της βίας το οποίο δικαιούνται ευλόγως να εφαρμόζουν, και όταν αυτό συνεπάγεται πρόκληση βλάβης ή ακόμη και θάνατο, το κράτος μέλος ενδέχεται να θεωρηθεί υπεύθυνο. Στις

331 Ευρωπαϊκή επιτροπή ανθρωπίνων δικαιωμάτων, *Stewart κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 10044/82, 10 Ιουλίου 1984· ΕΔΔΑ, *McCann κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 18984/91, 27 Σεπτεμβρίου 1995, σκέψεις 148-149.

332 ΕΔΔΑ, *Makaratzis κατά Ελλάδας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 50385/99, 20 Δεκεμβρίου 2004, σκέψη 58· ΕΔΔΑ, *Nachova κ.λπ. κατά Βουλγαρίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 43577/98 και 43579/98, 6 Ιουλίου 2005, σκέψη 96.

περιπτώσεις αυτές απαιτείται η διενέργεια αποτελεσματικής έρευνας σχετικά με το τι έχει συμβεί, ικανής να οδηγήσει και σε άσκηση δίωξης³³³.

Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τα κράτη μέλη δεν έχουν απλώς αρνητικές υποχρεώσεις να μην προκαλούν βλάβες στα εμπλεκόμενα πρόσωπα, αλλά και θετικές υποχρεώσεις προστασίας των προσώπων έναντι της απώλειας ζωής ή σοβαρού τραυματισμού, μεταξύ άλλων από τρίτους ή από το ίδιο το εμπλεκόμενο πρόσωπο, καθώς και να παρέχουν πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες. Η υποχρέωση προστασίας εκ μέρους των κρατών μελών περιλαμβάνει επίσης τη θέσπιση νομικών διατάξεων και κατάλληλων διαδικασιών, συμπεριλαμβανομένων ποινικών διατάξεων για την αποτροπή αδικημάτων εις βάρος προσώπων, που να συνοδεύονται από τις αντίστοιχες κυρώσεις για την αποτροπή της διάπραξης τέτοιων αδικημάτων³³⁴. Το ζήτημα που τίθεται είναι κατά πόσον οι αρχές έπραξαν όλα όσα θα μπορούσαν ευλόγως να αναμένονται από αυτές προκειμένου να αποτραπεί πραγματικός και άμεσος κίνδυνος για τη ζωή ενός προσώπου, την ύπαρξη του οποίου γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν³³⁵.

Εξετάζοντας τη νομιμότητα της χρήσης βίας, το ΕΔΔΑ έχει λάβει υπόψη διάφορους παράγοντες, όπως η φύση του επιδιωκόμενου στόχου και ο κίνδυνος τραυματισμού και απώλειας ζωής που εμπεριέχεται σε κάθε περίπτωση. Το Δικαστήριο εξετάζει τις περιστάσεις μιας ορισμένης περίπτωσης χρήσης βίας, μεταξύ των οποίων το εάν ήταν εσκεμμένη ή χωρίς πρόθεση και το εάν υπήρξε επαρκής σχεδιασμός και έλεγχος της επιχείρησης.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Καγα κατά Τουρκίας*³³⁶, το ΕΔΔΑ επανέλαβε ότι το κράτος μέλος πρέπει να εξετάζει τη βία που χρησιμοποιείται και τον βαθμό κινδύνου ως προς το ενδεχόμενο να προκληθεί απώλεια ζωής.

Η χρήση μέτρων περιορισμού δεν ενδέχεται απλώς να εγείρει ζητήματα δυνάμει του Άρθρου 2, που αφορά απώλεια ζωής ή κατάσταση που προσεγγίζει τον θάνατο, όπως η απόπειρα αυτοκτονίας που προκαλεί μόνιμη βλάβη, αλλά και δυνάμει των Άρθρων 3 και 8 σε περιπτώσεις όπου το εμπλεκόμενο πρόσωπο υφίσταται βλάβη ή

333 ΕΔΔΑ, *Mc Cann κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 18984/91, 27 Σεπτεμβρίου 1995, σκέψη 161· ΕΔΔΑ, *Velikova κατά Βουλγαρίας*, Αριθ. 41488/98, 18 Μαΐου 2000, σκέψη 80.

334 ΕΔΔΑ, *Osman κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 23452/94, 28 Οκτωβρίου 1998· ΕΔΔΑ, *Mastromatteo κατά Ιταλίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 37703/97, 24 Οκτωβρίου 2002, σκέψεις 72-73· ΕΔΔΑ, *Finogenov κ.λπ. κατά Ρωσίας*, Αριθ. 18299/03 και 27311/03, 20 Δεκεμβρίου 2011, σκέψη 209.

335 ΕΔΔΑ, *Branko Tomašić κ.λπ. κατά Κροατίας*, Αριθ. 46598/06, 15 Ιανουαρίου 2009, σκέψη 51.

336 ΕΔΔΑ, *Καγα κατά Τουρκίας*, Αριθ. 22729/93, 19 Φεβρουαρίου 1998.

τραυματισμό μέσω της εφαρμογής μέτρων περιορισμού τα οποία προσομοιάζουν με παράνομη θανάτωση.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Ilhan κατά Τουρκίας*³³⁷, το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, και όχι του Άρθρου 2, όταν το εμπλεκόμενο πρόσωπο υπέστη εγκεφαλική βλάβη ως αποτέλεσμα της χρήσης υπερβολικής βίας κατά τη σύλληψή του.

Το ΕΔΔΑ έχει εκφράσει προβληματισμούς σχετικά με περιστατικά στα οποία αστυνομικοί ή άλλοι αξιωματούχοι συμμετέχουν σε επεμβάσεις εναντίον προσώπων στο πλαίσιο του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ³³⁸.

Θάνατος ή τραυματισμός μπορούν να προκληθούν από τεχνικές περιορισμού ή λόγω της αδυναμίας του κράτους μέλους να αποτρέψει την απώλεια ζωής, μεταξύ άλλων εξαιτίας αυτοτραυματισμού ή για ιατρικούς λόγους³³⁹. Υπ' αυτήν την έννοια, οι Είκοσι κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αναγκαστική επιστροφή απαγορεύουν τα μέτρα περιορισμού που μπορούν να οδηγήσουν σε μερική ή πλήρη φραγή των αεραγωγών ή που εξαναγκάζουν το υπό απομάκρυνση πρόσωπο σε θέσεις εξαιτίας των οποίων κινδυνεύει από ασφυξία (κατευθυντήρια γραμμή 19).

7.4. Έρευνες

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, οι γενικές αρχές που αναπτύσσονται κατά κύριο λόγο στα Άρθρα 2, 3 και 8 της Σύμβασης ενδέχεται σε ορισμένες περιπτώσεις να έχουν επίσης εφαρμογή στο πλαίσιο της αναγκαστικής επιστροφής. Όταν ένα πρόσωπο χάνει τη ζωή του ή υφίσταται σοβαρό τραυματισμό ενόσω βρίσκεται υπό την ευθύνη του κράτους μέλους, ή όταν αυτό συμβαίνει σε περιστάσεις υπό τις οποίες το κράτος μέλος μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο, όπως π.χ. όταν το πρόσωπο βρίσκεται υπό κράτηση, πρέπει τότε να υπάρχει κάποιου είδους αποτελεσματική και επίσημη έρευνα. Το κράτος μέλος ενδέχεται να παραμένει υπεύθυνο ακόμη και αν αναθέτει μέρος της εκτέλεσης της απομάκρυνσης σε ιδιωτικές επιχειρήσεις. Πρέπει να πληρείται ένα ελάχιστο

337 ΕΔΔΑ, *Ilhan κατά Τουρκίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 22277/93, 27 Ιουνίου 2000, σκέψεις 77 και 87.

338 ΕΔΔΑ, *Kučera κατά Σλοβακίας*, Αριθ. 48666/99, 17 Ιουλίου 2007, σκέψη 122-124. ΕΔΔΑ, *Rachwalski και Ferenc κατά Πολωνίας*, Αριθ. 47709/99, 28 Ιουλίου 2009, σκέψη 58-63.

339 Βλέπε, για παράδειγμα, την υπόθεση από το Ηνωμένο Βασίλειο, *FGP κατά Serco Plc & Anor* [2012] EWHC 1804 (Admin), 5 Ιουλίου 2012.

επίπεδο αποτελεσματικότητας, το οποίο εξαρτάται από τις περιστάσεις της εκάστοτε υπόθεσης³⁴⁰. Απαιτείται αποτελεσματική λογοδοσία και διαφάνεια ώστε να διασφαλιστεί ο σεβασμός της αρχής του κράτους δικαίου και να διατηρείται η εμπιστοσύνη της κοινής γνώμης³⁴¹.

Όταν έναν πρόσωπο βρίσκεται νεκρό ή τραυματισμένο έχοντας προηγουμένως τεθεί υπό την κράτηση ή τον έλεγχο του κράτους μέλους, η ευθύνη της παροχής μιας ικανοποιητικής και πειστικής εξήγησης των γεγονότων βαρύνει το ίδιο το κράτος μέλος. Για παράδειγμα, διαπιστώθηκε παραβίαση του Άρθρου 2 σε περιπτώσεις όπου οι κρατικές αρχές είχαν βεβαιώσει θάνατο από φυσικά αίτια χωρίς καμία άλλη ικανοποιητική αιτιολόγηση του θανάτου ή κατόπιν πλημμελούς νεκροψίας³⁴². Ομοίως, παραβιάσεις δυνάμει του άρθρου 2 έχουν επίσης διαπιστωθεί σε περιπτώσεις που αφορούσαν πλημμελή ιατρική φροντίδα σε νοσοκομεία φυλακών³⁴³ και ανεπαρκή εξέταση της κατάστασης του προσφεύγοντος ενόσω βρισκόταν υπό κράτηση³⁴⁴.

Τα βασικά κριτήρια που πρέπει να πληρούνται ώστε η έρευνα να συμμορφώνεται προς το Άρθρο 2 είναι ότι αυτή πρέπει να είναι ανεξάρτητη, άμεση, επαρκής και αποτελεσματική και να προβλέπει συμμετοχή μελών της οικογένειας. Η έρευνα και τα αποτελέσματά της πρέπει επίσης να επιδέχονται δημόσιο έλεγχο. Η ευθύνη για την έναρξη της έρευνας ανήκει στις αρχές, οι οποίες πρέπει να ενεργούν με δική τους πρωτοβουλία και χωρίς να απαιτείται προηγούμενη καταγγελία. Από ιεραρχική, θεσμική και πρακτική άποψη, η έρευνα πρέπει να διεξάγεται από αξιωματούχο ή φορέα ανεξάρτητο προς εκείνους που εμπλέκονται στα γεγονότα³⁴⁵.

340 ΕΔΔΑ, *Mc Cann κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 18984/91, 27 Σεπτεμβρίου 1995, σκέψη 161· ΕΔΔΑ, *Velikova κατά Βουλγαρίας*, Αριθ. 41488/98, 18 Μαΐου 2000, σκέψη 80.

341 ΕΔΔΑ, *Ramsahai κ.λπ. κατά Κάτω Χωρών* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 52391/99, 15 Μαΐου 2007, σκέψη 325.

342 ΕΔΔΑ, *Tanli κατά Τουρκίας*, Αριθ. 26129/95, 10 Απριλίου 2001, σκέψεις 143-147.

343 ΕΔΔΑ, *Tarariyeva κατά Ρωσίας*, Αριθ. 4353/03, 14 Δεκεμβρίου 2006, σκέψη 88.

344 ΕΔΔΑ, *Tais κατά Γαλλίας*, Αριθ. 39922/03, 6 Ιουνίου 2006.

345 ΕΔΔΑ, *Finucane κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 29178/95, 1 Ιουλίου 2003, σκέψη 68.

Βασικά σημεία

- Η επιστροφή πρέπει να εκτελείται με τρόπο ασφαλή και ανθρωπινό και να προσπαθίζει την αξιοπρέπεια του υπό απομάκρυνση προσώπου (βλ. [ενότητα 7.1](#)).
- Τα υπό απομάκρυνση πρόσωπα πρέπει να είναι ικανά να ταξιδέψουν, λαμβάνοντας υπόψη τη σωματική και ψυχική υγεία τους (βλ. [ενότητα 7.1](#)).
- Ειδική μέριμνα πρέπει να λαμβάνεται για τα ευάλωτα άτομα, μεταξύ των οποίων τα παιδιά, καθώς και για όσους υπάρχει κίνδυνος αυτοκτονίας ή αυτοτραυματισμού (βλ. [ενότητα 7.1](#)).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, τα κράτη μέλη πρέπει να θεσπίζουν αποτελεσματικά συστήματα παρακολούθησης των διαδικασιών επιστροφής (βλ. [ενότητα 7.1](#)).
- Η [Οδηγία περί Επιστροφής](#) προβλέπει ότι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι μπορούν να επιστρέφονται μόνο σε μέλη των οικογενειών τους, σε ορισθέντες κηδεμόνες ή σε κατάλληλες εγκαταστάσεις υποδοχής (βλ. [ενότητα 7.1](#)).
- Πρέπει να διασφαλίζεται η εμπιστευτικότητα των πληροφοριών που συγκεντρώνονται κατά τη διαδικασία ασύλου (βλ. [ενότητα 7.2](#)).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και της ΕΣΔΑ, οποιαδήποτε χρήση εξαναγκαστικών μέτρων πρέπει να είναι εύλογη, αναγκαία και αναλογική (βλ. [ενότητα 7.3](#)).
- Δυνάμει της ΕΣΔΑ, οι αρχές οφείλουν να ερευνούν εύλογους ισχυρισμούς περί υπερβολικής χρήσης βίας (βλ. [ενότητα 7.4](#)).

Περαιτέρω νομολογία και σχετική βιβλιογραφία:

Για να συμβουλευτείτε περαιτέρω νομολογία, διαβάστε τις σχετικές οδηγίες στη σελίδα [293](#) του παρόντος εγχειριδίου. Πρόσθετο υλικό σχετικά με τα ζητήματα που καλύπτονται από το παρόν κεφάλαιο μπορεί να αναζητηθεί στην ενότητα «Περαιτέρω βιβλιογραφία» στη σελίδα [269](#).

8

Οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
<p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρα 12 (ελευθερία του συνέρχασθαι και του συνεταιρίζεσθαι), 15 παράγραφος 1 (ελευθερία του επαγγέλματος και δικαίωμα προς εργασία), 16 (επιχειρηματική ελευθερία), 28 (δικαίωμα διαπραγμάτευσης και συλλογικών δράσεων), 29 (δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας), 30 (προστασία σε περίπτωση αδικαιολόγητης απόλυσης), 31 (δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας) και 32 (απαγόρευση της εργασίας των παιδιών και προστασία των νέων στην εργασία)</p> <p>Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας ρυθμίζεται από το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ για κάθε επιμέρους κατηγορία</p>	<p>Οικονομικά δικαιώματα</p>	<p>ΕΣΔΑ, Άρθρο 4 (απαγόρευση της δουλείας και των καταναγκαστικών έργων)</p> <p>ΕΣΔΑ, Άρθρο 11 (ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Bigaeva κατά Ελλάδας</i>, 2009 (αλλοδαπή η οποία είχε τη δυνατότητα να ολοκληρώσει την πρακτική της αλλά όχι και να συμμετάσχει σε εξετάσεις για άδεια άσκησης επαγγέλματος)</p>

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
<p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 14 (δικαίωμα εκπαίδευσης για όλους)</p> <p>Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 14 παράγραφος 1 (μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση)</p> <p>Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 14 (αιτούντες άσυλο)</p>	<p>Εκπαίδευση</p>	<p>ΕΣΔΑ, Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο, Άρθρο 2 (δικαίωμα στην εκπαίδευση)</p> <p>ΕΚΧ, άρθρα 17 (δικαίωμα των παιδιών για κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία), 18 (δικαίωμα για την άσκηση κερδοφόρας δραστηριότητας) και 19 (δικαίωμα των διακινούμενων εργαζομένων και των οικογενειών τους για προστασία και αντίληψη)</p>
		<p>ΕΔΔΑ, <i>Ρομποτγιονι κατά Βουλγαρίας</i>, 2011 (μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση στους οποίους επιβάλλονται υψηλότερα διδάκτρα φοίτησης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση)</p> <p>Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, <i>Karus κατά Ιταλίας</i>, 1998 (αλλοδαποί στους οποίους επιβάλλονται υψηλότερα διδάκτρα φοίτησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση)</p>
<p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 34 παράγραφος 3 (κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική αρωγή)</p> <p>Για τα μέλη των οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ τα οποία προέρχονται από τρίτες χώρες, τους επί μακρόν διαμένοντες, τους αιτούντες άσυλο, τους πρόσφυγες, τους τελούντες υπό καθεστώς επικουρικής προστασίας και τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, οι σχετικοί κανόνες περί στέγασης προβλέπονται από το παράγωγο δικαίο της ΕΕ</p>	<p>Στέγαση</p>	<p>ΕΔΔΑ, <i>Gillow κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i>, 1986 (δικαίωμα στον σεβασμό της κατοικίας)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>M.S.S. κατά Βελγίου</i>, 2011 (η μη παροχή στέγασης μπορεί να ισοδυναμεί με παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ)</p> <p>ΕΚΧ, Άρθρο 31 (δικαίωμα στη στέγαση)</p> <p>ΕΕΚΔ, <i>DCI κατά Κάτω Χωρών</i>, 2009 (στέγαση για παιδιά σε αντικανονική κατάσταση)</p>

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
<p>Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 35 (υγειονομική περίθαλψη)</p> <p>Η υγειονομική περίθαλψη ρυθμίζεται από το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ για κάθε επιμέρους κατηγορία</p>	<p>Υγειονομική περίθαλψη</p>	<p>EΚΧ, Άρθρο 13 (δικαίωμα για κοινωνική και ιατρική αντίληψη)</p> <p>ΕΕΚΔ, <i>FIDH κατά Γαλλίας</i>, 2004</p>
<p>Για μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ προερχόμενα από τρίτες χώρες:</p> <p>Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας (2004/38/ΕΚ), Άρθρα 24 και 14</p> <p>Κανονισμός περί Συντονισμού των Συστημάτων Κοινωνικής Ασφάλισης, 883/2004/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό 465/2012</p> <p>Για υπηκόους τρίτων χωρών που μετακινούνται εντός της ΕΕ:</p> <p>Κανονισμοί 859/2003 και 1231/2010</p> <p>Άλλες κατηγορίες:</p> <p>Το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ προβλέπει ειδικά δικαιώματα για τους αιτούντες άσυλο, τους πρόσφυγες, τους τελούντες υπό καθεστώς επικουρικής προστασίας, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων και τους επί μακρόν διαμένοντες</p>	<p>Κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική αρωγή</p>	<p>ΕΔΔΑ, <i>Wasilewski κατά Πολωνίας</i>, 1999 (απουσία δικαιώματος οικονομικής βοήθειας)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Gaygusuz κατά Αυστρίας</i>, 1996 (διάκριση εις βάρος αλλοδαπών όσον αφορά τις παροχές ανεργίας)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Koua Poirrez κατά Γαλλίας</i>, 2003 (διάκριση εις βάρος αλλοδαπών όσον αφορά τις παροχές αναπηρίας)</p> <p>ΕΔΔΑ, <i>Andrejeva κατά Λετονίας</i>, 2009 (διάκριση εις βάρος αλλοδαπών όσον αφορά τις συντάξεις)</p> <p>EΚΧ, Άρθρα 12 (δικαίωμα για κοινωνική ασφάλεια), 13 (δικαίωμα για κοινωνική και ιατρική αντίληψη), 14 (δικαίωμα για απόλαυση των κοινωνικών υπηρεσιών), 15 (δικαίωμα των προσώπων που μειονεκτούν σωματικά ή διανοητικά), 17 (δικαίωμα των παιδιών για κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία), 23 (κοινοποίηση αντιγράφων) και 30 (προστασία έναντι της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού)</p>

Εισαγωγή

Για τους περισσότερους μετανάστες, η άδεια εισόδου και παραμονής σε ένα κράτος δεν αποτελεί παρά το πρώτο μόλις βήμα για την αναγνώριση δικαιωμάτων πλήρους διαμονής. Η πρόσβαση στην απασχόληση, στην εκπαίδευση, στη στέγαση, στην υγειονομική περίθαλψη, στην κοινωνική ασφάλιση, στην κοινωνική αρωγή και σε

άλλες κοινωνικές παροχές μπορεί να συνιστά μια επίπονη διαδικασία. Ένα αναγνωρισμένο δικαίωμα εισόδου ή παραμονής είναι συνήθως απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να μπορέσει κανείς στη συνέχεια να έχει πρόσβαση στο σύνολο των κοινωνικών δικαιωμάτων.

Τα κράτη μπορούν εν γένει να εφαρμόζουν διακρίσεις λόγω εθνικής προέλευσης κατά την άσκηση του δικαιώματός τους να επιτρέπουν ή να αρνούνται την πρόσβαση στο έδαφός τους. Καταρχήν, δεν είναι αθέμιτο να συνάπτονται συμφωνίες ή να θεσπίζεται εθνική νομοθεσία δυνάμει των οποίων χορηγούνται σε συγκεκριμένες εθνικότητες προνομιακά δικαιώματα όσον αφορά την είσοδο ή τη διαμονή τους στο έδαφος ενός κράτους. Ως εκ τούτου, τα κράτη μπορούν κατά κανόνα να προβλέπουν διαφορετικούς όρους για την εν λόγω είσοδο ή διαμονή, όπως π.χ. η πρόβλεψη περί μη πρόσβασης στην απασχόληση ή στα δημόσια κονδύλια. Ωστόσο, τα κράτη πρέπει να έχουν υπόψη ότι τα διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων απαγορεύουν τις διακρίσεις, μεταξύ άλλων και λόγω εθνικότητας, στους αντίστοιχους τομείς που ρυθμίζουν³⁴⁶.

Ο βαθμός της διακριτικής ευχέρειας ενός κράτους να επιβάλλει διαφορετικούς όρους³⁴⁷ είναι ανάλογος του βαθμού στον οποίο μια συγκεκριμένη περίπτωση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κυριαρχικού του δικαιώματος να δέχεται ή να αποκλείει αλλοδαπούς. Η διαφορετική μεταχείριση γίνεται λιγότερο αποδεκτή όσο περισσότερο προσεγγίζει η κατάσταση μετανάστευσης ενός αλλοδαπού την κατάσταση των ιδίων των πολιτών του εκάστοτε κράτους³⁴⁸. Σε ό, τι αφορά τα βασικά θεμελιώδη δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στη ζωή ή η απαγόρευση της εξευτελιστικής μεταχείρισης, η διαφορετική μεταχείριση ισοδυναμεί με απαγορευμένη διάκριση³⁴⁹. Οι εν λόγω αρχές είναι ιδιαίτερα σημαντικές όταν εξετάζεται το ζήτημα της πρόσβασης στα κοινωνικά δικαιώματα.

Το παρόν κεφάλαιο παρέχει μια σύντομη επισκόπηση των κανόνων της ΕΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης που αφορούν την πρόσβαση στα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, και συγκεκριμένα στο δικαίωμα της εργασίας, της εκπαίδευσης, της στέγασης, της υγειονομικής περίθαλψης και της κοινωνικής προστασίας.

346 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Άρθρο 21· ΕΔΔΑ, Άρθρο 14 και Πρωτόκολλο Αριθ. 12, Άρθρο 1· ΕΚΧ, Μέρος V, Άρθρο Ε.

347 ΕΔΔΑ, *Βαχ κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 56328/07, 27 Σεπτεμβρίου 2011.

348 ΕΔΔΑ, *Gaygusuz κατά Αυστρίας*, Αριθ. 17371/90, 16 Σεπτεμβρίου 1996.

349 ΕΕΚΔ, *Defence for Children International κατά Κάτω Χωρών*, Αριθ. 47/2008, 20 Οκτωβρίου 2009.

8.1. Κύριες πηγές δικαίου

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι διατάξεις περί ελεύθερης κυκλοφορίας έχουν σημαντικό αντίκτυπο όσον αφορά την κατάσταση των προερχόμενων από τρίτες χώρες μελών των οικογενειών πολιτών της ΕΕ οι οποίοι έχουν ασκήσει το δικαίωμά τους στην ελεύθερη κυκλοφορία εντός της Ένωσης. Η **Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας (2004/38/ΕΚ)** ρυθμίζει την κατάσταση των μελών των οικογενειών τους ανεξαρτήτως εθνικότητας. Το Άρθρο 2 παράγραφος 2 της οδηγίας ορίζει ποια μέλη της οικογένειας καλύπτονται από την οδηγία. Η οδηγία εφαρμόζεται επίσης στα προερχόμενα από τρίτες χώρες μέλη των οικογενειών πολιτών της Ισλανδίας, του Λιχτενστάιν και της Νορβηγίας³⁵⁰. Παρόμοιο καθεστώς ισχύει επίσης για τα μέλη των οικογενειών των πολιτών της Ελβετίας³⁵¹. Τα μέλη οικογένειας που καλύπτονται από τις διάφορες αυτές διατάξεις, δεν δικαιούνται μόνο πρόσβαση στην αγορά εργασίας αλλά και σε κοινωνικές παροχές.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι τούρκοι πολίτες, παρότι δεν αποτελούν πολίτες του ΕΟΧ, καθώς και τα μέλη των οικογενειών τους, απολαύουν προνομιακής θέσης στα κράτη μέλη της ΕΕ. Το εν λόγω προνόμιο απορρέει από τη Συμφωνία της Άγκυρας του 1963 και από το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλό της, του 1970, το οποίο θεωρούσε ότι η Τουρκία θα γινόταν μέλος της ΕΕ μέχρι το 1985. Το 2010 διέμεναν στην ΕΕ περίπου 2,5 εκατομμύρια Τούρκοι πολίτες, οι οποίοι αποτελούσαν τη μεγαλύτερη ομάδα υπηκόων τρίτης χώρας που διέμενε μόνιμα στην ΕΕ³⁵².

Ο βαθμός πρόσβασης στην αγορά εργασίας άλλων κατηγοριών υπηκόων τρίτων χωρών, όπως οι αιτούντες άσυλο, οι πρόσφυγες ή οι επί μακρόν διαμένοντες, ρυθμίζεται μέσω των σχετικών οδηγιών. Τον Δεκέμβριο του 2011, η ΕΕ εξέδωσε την **Οδηγία περί Ενιαίας Άδειας (2011/98/ΕΕ)**, η οποία πρέπει να ενσωματωθεί πριν το τέλος του 2013. Η οδηγία θεσπίζει μια ενιαία διαδικασία αίτησης για τη χορήγηση στους υπηκόους τρίτων χωρών άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους της ΕΕ, καθώς και ένα κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους νόμιμα διαμένοντες εργαζομένους από τρίτες χώρες.

350 Συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, 2 Μαΐου 1992, Μέρος ΙΙΙ, Ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων, ΕΕ L 1 της 3ης Μαρτίου 1994.

351 Συμφωνία για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και κρατών μελών της, αφενός, και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, αφετέρου, 21/06/1999, Άρθρο 7 – ΕΕ L 114/7 της 30 Απριλίου 2002 (επεκτάθηκε εν συνεχεία σε άλλα κράτη μέλη της ΕΕ).

352 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Eurostat (2010), «Main countries of origin of non-nationals, EU-27, 2010» («Κύριες χώρες προέλευσης υπηκόων τρίτων χωρών, ΕΕ-27, 2010»), διαθέσιμο στη διεύθυνση [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_countries_of_origin_of_non-nationals,_EU-27,_2010_\(million\).png&filetimestamp=20111125175250#file](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_countries_of_origin_of_non-nationals,_EU-27,_2010_(million).png&filetimestamp=20111125175250#file).

Επιπλέον, η [Οδηγία περί Φυλετικής Ισότητας](#) (2000/43/ΕΚ) απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής στο πλαίσιο της απασχόλησης και όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες καθώς και στο σύστημα πρόνοιας και κοινωνικής ασφάλισης³⁵³. Η εν λόγω οδηγία εφαρμόζεται επίσης στους υπηκόους τρίτων χωρών. Ωστόσο, σύμφωνα με το Άρθρο 3 παράγραφος 2 της οδηγίας, «δεν καλύπτει τη διαφορετική μεταχείριση λόγω υπηκοότητας και δεν θίγει [...] τη μεταχείριση που απορρέει από τη νομική κατάσταση των εν λόγω υπηκόων τρίτων χωρών ή απατρίδων».

Ο [Κοινοτικός Χάρτης των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων](#) θεσπίστηκε στις 9 Δεκεμβρίου 1989 μέσω διακήρυξης του συνόλου των κρατών μελών, εξαιρουμένου του Ηνωμένου Βασιλείου. Ο Χάρτης καθιέρωσε τις κύριες αρχές που αποτελούν τη βάση του ευρωπαϊκού μοντέλου εργατικής νομοθεσίας και συνέβαλε σημαντικά στην εξέλιξη του [ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου](#) κατά την επόμενη δεκαετία. Τα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα που διακηρύσσονται μέσω του Κοινοτικού Χάρτη αναπτύσσονται περαιτέρω και διευρύνονται στο [Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ](#). Ο Χάρτης περιορίζεται ως προς την εφαρμογή του στα θέματα εκείνα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας της ΕΕ και οι διατάξεις του δεν μπορούν να διευρύνουν το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω νομοθεσίας. Δυνάμει του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, πολύ λίγα κοινωνικά δικαιώματα κατοχυρώνονται για όλους ανεξαιρέτως, όπως το δικαίωμα στην εκπαίδευση δυνάμει του Άρθρου 14 παράγραφος 1 εδάφιο 2, καθώς τα περισσότερα εκ των δικαιωμάτων αφορούν αποκλειστικά τους πολίτες ή/και τους νόμιμα διαμένοντες.

Δυνάμει του συστήματος του Συμβουλίου της Ευρώπης, η ΕΣΔΑ εγγυάται κυρίως αστικά και πολιτικά δικαιώματα και, ως εκ τούτου, παρέχει περιορισμένη μόνο καθοδήγηση όσον αφορά τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα.

Ωστόσο, ο ΕΚΧ (ο οποίος θεσπίστηκε το 1961 και αναθεωρήθηκε το 1996) συμπληρώνει την ΕΣΔΑ και αποτελεί βασική αναφορά της ευρωπαϊκής νομοθεσίας περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον τομέα των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Ο ΕΚΧ καθορίζει θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες και θεσπίζει έναν εποπτικό μηχανισμό που βασίζεται σε μια διαδικασία υποβολής αναφορών και μιας διαδικασίας συλλογικών προσφυγών, διασφαλίζοντας το σεβασμό των δικαιωμάτων του ΕΚΧ από τα συμβεβλημένα κράτη. Ο ΕΚΧ κατοχυρώνει ένα σύνολο δικαιωμάτων που περιλαμβάνουν τη στέγαση, την υγεία, την εκπαίδευση, την απασχόληση, την

353 [Οδηγία 2000/43/ΕΚ](#), ΕΕ L 180/22.

κοινωνική προστασία, την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και την αντιμετώπιση των διακρίσεων.

Παρότι η προστασία των μεταναστών δυνάμει του ΕΚΧ δεν βασίζεται στην αρχή της αμοιβαιότητας, οι διατάξεις του εφαρμόζονται κατ'άρχας μόνο στους υπηκόους των κρατών μελών που έχουν επικυρώσει τον ΕΚΧ και οι οποίοι βρίσκονται ως μετανάστες σε άλλα κράτη μέλη που έχουν επίσης επικυρώσει τον ΕΚΧ. Σύμφωνα με το προσάρτημα του ΕΚΧ, τα Άρθρα 1-17 και 20-31 του ΕΚΧ, ενώ δεν αναφέρονται ειδικά σε αυτούς, εφαρμόζονται στους αλλοδαπούς υπό την προϋπόθεση ότι είναι υπήκοοι κρατών μελών που έχουν προσχωρήσει στον ΕΚΧ, οι οποίοι διαμένουν νόμιμα ή εργάζονται τακτικά στο έδαφος κράτους μέλους που έχει προσχωρήσει στον ΕΚΧ. Τα εν λόγω άρθρα πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως των Άρθρων 18 και 19 για τους διακινούμενους εργαζόμενους και τις οικογένειές τους. Το Άρθρο 18 διασφαλίζει το δικαίωμα για την άσκηση κερδοφόρας δραστηριότητας στο έδαφος των κρατών μελών που έχουν προσχωρήσει στον ΕΚΧ, ενώ το Άρθρο 19 κατοχυρώνει το δικαίωμα των διακινούμενων εργαζομένων και των οικογενειών τους για προστασία και αντίληψη.

Ως εκ τούτου, το πεδίο εφαρμογής του ΕΚΧ είναι σε κάποιον βαθμό περιορισμένο, αλλά η ΕΕΚΔ έχει αναπτύξει σημαντικό όγκο νομολογίας. Σε περιπτώσεις όπου εγείρονται ζητήματα σχετικά με ορισμένα θεμελιώδη δικαιώματα, η νομολογία της ΕΕΚΔ έχει επεκτείνει το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του ΕΚΧ ώστε να καλύπτεται κάθε πρόσωπο που βρίσκεται στο έδαφος κράτους μέλους, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών σε αντικανονική κατάσταση³⁵⁴.

Ο ΕΚΧ έχει σημαντική σχέση με την ΕΣΔΑ, η οποία δίνει σημαντική επίσης αξία στη νομολογία της ΕΕΚΔ. Παρότι τα κράτη μέλη της ΕΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης δεν έχουν όλα κυρώσει τον ΕΚΧ ή αποδεχθεί το σύνολο των διατάξεών του, το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι η κύρωσή του δεν είναι ουσιώδης για τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύονται από το Δικαστήριο ορισμένα ζητήματα που εγείρονται δυνάμει της ΕΣΔΑ και τα οποία ρυθμίζονται επίσης από τον ΕΚΧ³⁵⁵.

354 ΕΕΚΔ, *International Federation of Human Rights Leagues κατά Γαλλίας*, προσφυγή Αριθ. 14/2003, απόφαση επί της ουσίας, 8 Σεπτεμβρίου 2004.

355 ΕΔΔΑ, *Demir και Baykara κατά Τουρκίας* [τμήμα μειζονος συνθέσεως], Αριθ. 34503/97, 12 Νοεμβρίου 2008, σκέψεις 85-86. Άλλα παραδείγματα συναφών διεθνών μέσων που έχουν εφαρμογή στο συγκεκριμένο πεδίο είναι π.χ. το Διεθνές σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα (ICESCR), η Σύμβαση του ΟΗΕ για τους διακινούμενους εργαζόμενους και η Σύμβαση 143 του ΙΛΟ.

8.2. Οικονομικά δικαιώματα

Η παρούσα ενότητα εξετάζει τα οικονομικά δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στην αγορά εργασίας και του δικαιώματος της ίσης μεταχείρισης στην εργασία. Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας εξαρτάται συνήθως από το νομικό καθεστώς του ενδιαφερόμενου. Ωστόσο, από τη στιγμή που ένα πρόσωπο εργάζεται, είτε νόμιμα είτε όχι, πρέπει να γίνονται σεβαστά ορισμένα βασικά εργατικά δικαιώματα. Ομοίως, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς του ενδιαφερόμενου, οι εργαζόμενοι δικαιούνται να λαμβάνουν την αμοιβή που οφείλεται για την εργασία που έχουν εκτελέσει.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, δεν κατοχυρώνονται ρητά τυχόν οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, με εξαίρεση την απαγόρευση της δουλείας και των καταναγκαστικών έργων (Άρθρο 4) και το δικαίωμα στην ίδρυση συνδικάτων (Άρθρο 11).

Μεταξύ των υποθέσεων που έχει εξετάσει το ΕΔΔΑ σε σχετικούς τομείς συγκαταλέγεται και η περίπτωση μιας αλλοδαπής στην οποία επιτράπηκε να ξεκινήσει πρακτική άσκηση για ορισμένο επάγγελμα αλλά δεν της δόθηκε στη συνέχεια το δικαίωμα να το ασκήσει.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Bigaeva κατά Ελλάδα*³⁵⁶, μια ρωσίδα υπήκοος είχε τη δυνατότητα να ξεκινήσει πρακτική διάρκεια 18 μηνών προκειμένου να γίνει δεκτή σε ελληνικό δικηγορικό σύλλογο. Με την ολοκλήρωση της πρακτικής της, το διοικητικό συμβούλιο του δικηγορικού συλλόγου αρνήθηκε να της επιτρέψει να συμμετάσχει στις σχετικές εξετάσεις λόγω του γεγονότος ότι δεν ήταν ελληνίδα υπήκοος. Το ΕΔΔΑ επεσήμανε ότι το διοικητικό συμβούλιο του δικηγορικού συλλόγου είχε επιτρέψει στην προσφεύγουσα να ξεκινήσει την πρακτική της παρότι ήταν σαφές ότι, μετά την ολοκλήρωσή της, εκείνη δεν δικαιούνταν να συμμετάσχει στις σχετικές εξετάσεις. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η συμπεριφορά των αρχών υποδήλωνε έλλειψη συνέπειας και σεβασμού προς την προσφεύγουσα, τόσο σε προσωπικό όσο και σε επαγγελματικό επίπεδο, και συνιστούσε παράνομη επέμβαση στην ιδιωτική της ζωή κατά την έννοια του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ δεν έκρινε, ωστόσο, ότι ο αποκλεισμός αλλοδαπών από την άσκηση του νομικού επαγγέλματος εισήγε από μόνος του διάκριση.

356 ΕΔΔΑ, *Bigaeva κατά Ελλάδα*, Αριθ. 26713/05, 28 Μαΐου 2009.

Δυνάμει του ΕΚΧ, το Άρθρο 18 προβλέπει το δικαίωμα για την άσκηση κερδοφόρας δραστηριότητας στο έδαφος άλλων συμβαλλομένων κρατών. Η εν λόγω διάταξη δεν ρυθμίζει την είσοδο στο έδαφος για σκοπούς εργασίας και είναι, από ορισμένες απόψεις, περισσότερο προτρεπτική παρά δεσμευτική. Προβλέπει, ωστόσο, ότι τα ποσοστά μη χορήγησης αδειών εργασίας δεν πρέπει να είναι πολύ υψηλά³⁵⁷. ότι οι άδειες εργασίας και διαμονής πρέπει να μπορούν να αποκτούνται μέσω μιας ενιαίας διαδικασίας αίτησης και χωρίς υπερβολικές χρεώσεις και τέλη³⁵⁸. ότι οι τυχόν χορηγούμενες άδειες εργασίας δεν πρέπει να είναι υπερβολικά περιοριστικές από γεωγραφική ή/και επαγγελματική σκοπιά³⁵⁹. και ότι η απώλεια εργασίας δεν είναι απαραίτητο να οδηγήσει αυτομάτως και αμέσως σε απώλεια και της άδειας διαμονής, ώστε να δίνεται στον ενδιαφερόμενο χρόνος να αναζητήσει άλλη εργασία³⁶⁰.

Το Άρθρο 19 του ΕΚΧ περιλαμβάνει εκτενή κατάλογο διατάξεων για τη στήριξη των διακινούμενων εργαζομένων στο έδαφος άλλων συμβαλλομένων κρατών, αλλά υπό την προϋπόθεση ότι πρέπει να βρίσκονται εκεί νόμιμα (βλ, ωστόσο, Κεφάλαιο 3 για λεπτομέρειες σχετικά με το Άρθρο 19 παράγραφος 8).

Ο ΕΚΧ καλύπτει επίσης τις συνθήκες εργασίας, όπως το δικαίωμα για λογικό ωράριο εργασίας, το δικαίωμα της ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, το δικαίωμα της υγείας και ασφάλειας στην εργασία και το δικαίωμα της δίκαιης αμοιβής³⁶¹.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, μία από τις ελευθερίες που κατοχυρώνονται μέσω του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ είναι το δικαίωμα προς εργασία και η ελευθερία του επαγγέλματος (Άρθρο 15 παράγραφος 1 του Χάρτη). Ωστόσο, το εν λόγω δικαίωμα οριοθετείται δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, μεταξύ άλλων μέσω νόμων οι οποίοι ρυθμίζουν το δικαίωμα των αλλοδαπών στην εργασία. Ο Χάρτης αναγνωρίζει το δικαίωμα των συλλογικών διαπραγματεύσεων (Άρθρο 28), καθώς και την ελευθερία ίδρυσης συνδικαλιστικών ενώσεων (Άρθρο 12). Αναγνωρίζει επίσης στον καθένα το δικαίωμα της πρόσβασης σε δωρεάν υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας (Άρθρο 29). Κάθε εργαζόμενος, συμπεριλαμβανομένων των υπηκόων χωρών εκτός ΕΕ, έχει δικαίωμα προστασίας έναντι της αδικαιολόγητης απόλυσης (Άρθρο 30), δικαίωμα σε δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας, καθώς και δικαίωμα ανάπαυσης και ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών (Άρθρο 31). Το Άρθρο 16

357 ΕΕΚΔ, Συμπεράσματα XVII-2, Ισπανία, Άρθρο 18 παράγραφος 1.

358 ΕΕΚΔ, Συμπεράσματα XVII-2, Γερμανία, Άρθρο 18 παράγραφος 2.

359 ΕΕΚΔ, Συμπεράσματα V, Γερμανία, Άρθρο 18 παράγραφος 3.

360 ΕΕΚΔ, Συμπεράσματα XVII-2, Φινλανδία, Άρθρο 18 παράγραφος 3.

361 ΕΕΚΔ, *Marangopoulos Foundation for Human Rights κατά Ελλάδας*, προσφυγή Αριθ. 30/2005, απόφαση επί της ουσίας, 6 Δεκεμβρίου 2006, αναφέρεται σε ανθρακωρύχους.

κατοχυρώνει την επιχειρηματική ελευθερία. Ο Χάρτης προβλέπει επίσης την προώθηση της υγείας και της ασφάλειας στην εργασία (Άρθρο 31) και απαγορεύει την εργασία των παιδιών (Άρθρο 32).

Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας για ειδικές κατηγορίες προσώπων ρυθμίζεται από το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ. Ο βαθμός πρόσβασης των υπηκόων τρίτων χωρών στην αγορά εργασίας εξαρτάται από την κατηγορία στην οποία ανήκουν. Οι **ενότητες 8.2.1 – 8.2.8** περιγράφουν συνοπτικά την κατάσταση των κύριων κατηγοριών υπηκόων τρίτων χωρών.

8.2.1. Μέλη οικογενειών υπηκόων του ΕΟΧ και της Ελβετίας

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, καθορισμένα μέλη των οικογενειών –ανεξαρτήτως υπηκοότητας– των πολιτών της ΕΕ που ασκούν τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία, καθώς και άλλων πολιτών του ΕΟΧ και της Ελβετίας, μπορούν να μετακινούνται ελεύθερα σε ολόκληρη την Ευρώπη για σκοπούς απασχόλησης και αυτοαπασχόλησης και απολαύουν ίσης μεταχείρισης σε σχέση με τους ίδιους τους πολίτες των κρατών μελών (Άρθρο 24 της **Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας για τους υπηκόους της ΕΕ**).

Τα μέλη των οικογενειών των Ελβετών υπηκόων δεν απολαύουν εν προκειμένω του δικαιώματος της απολύτως ίσης μεταχείρισης³⁶². Προσωρινοί περιορισμοί όσον αφορά την πρόσβαση στην αγορά εργασίας έχουν τεθεί από ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ για Κροάτες υπήκοους μέχρι τον Ιούνιο του 2015, με δυνατότητα παράτασης ως τον Ιούνιο του 2020 για ορισμένες περιπτώσεις.

Στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών και των μελών των οικογενειών τους, ανεξαρτήτως υπηκοότητας, το Άρθρο 45 παράγραφος 4 της ΣΛΕΕ προβλέπει το δικαίωμα των κρατών μελών να διαφυλάσσουν την απασχόληση στη δημόσια διοίκηση για τους δικούς τους πολίτες. Το ΔΕΚ έχει ερμηνεύσει την εν λόγω διάταξη αυστηρά και δεν έχει επιτρέψει στα κράτη μέλη να περιορίζουν

362 ΔΕΕ, C-70/09 (Συλλογή 2010, σ. I-07233), *Alexander Hengartner και Rudolf Gasser κατά Landesregierung Vorarlberg*, 15 Ιουλίου 2010, σκέψεις 39-43.

την πρόσβαση σε ορισμένες θέσεις μόνο για τους δικούς υπηκόους, π.χ. όσον αφορά θέσεις πρακτικής άσκησης δασκάλου³⁶³ ή πανεπιστημιακού βοηθού ξένης γλώσσας³⁶⁴.

Προς διευκόλυνση της πραγματικά ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, η ΕΕ έχει επίσης θεσπίσει πολυσύνθετη νομοθεσία σχετικά με την αμοιβαία αναγνώριση των τίτλων σπουδών, τόσο γενικά όσο και ανά τομέα, η οποία εφαρμόζεται τόσο στα μέλη των οικογενειών των υπηκόων τρίτων χωρών όσο και στους υπηκόους του ΕΟΧ. Η Οδηγία 2005/36/ΕΚ σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων κωδικοποιήθηκε για τελευταία φορά τον Μάρτιο του 2011 (βλ. επίσης τροποποιήσεις). Υπάρχουν σύνθετες διατάξεις για όσους έχουν αποκτήσει το σύνολο ή μέρος των τίτλων σπουδών τους εκτός της ΕΕ, ακόμη και αν οι τίτλοι αυτοί έχουν ήδη αναγνωριστεί σε κάποιο κράτος μέλος της Ένωσης. Το ΔΕΚ/ΔΕΕ έχει εκδώσει περισσότερες από 100 αποφάσεις στον συγκεκριμένο τομέα³⁶⁵.

8.2.2. Αποσπασμένοι εργαζόμενοι

Οι υπήκοοι τρίτων χωρών που δεν απολαύουν δικαιωμάτων ελεύθερης κυκλοφορίας αλλά εργάζονται νόμιμα για λογαριασμό εργοδότη σε ένα κράτος μέλος και στους οποίους ανατίθεται από τον εν λόγω εργοδότη εκτέλεση εργασιών για λογαριασμό του σε άλλο κράτος μέλος, καλύπτονται από την [Οδηγία περί Αποσπασμένων Εργαζόμενων](#) (96/71/ΕΚ). Σκοπός της εν λόγω οδηγίας είναι η κατοχύρωση των δικαιωμάτων και των συνθηκών εργασίας των αποσπασμένων εργαζόμενων σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση ώστε να αποτρέπεται το λεγόμενο «κοινωνικό ντάμπινγκ». Πιο συγκεκριμένα, η οδηγία στοχεύει στο να συμβιβάσει την ελευθερία της παροχής διασυνοριακών υπηρεσιών δυνάμει του Άρθρου 56 της ΣΛΕΕ με την κατάλληλη προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων που βρίσκονται προσωρινά αποσπασμένοι στο εξωτερικό για τον συγκεκριμένο σκοπό³⁶⁶. Όπως έχει επισημάνει το ΔΕΚ, αυτό δεν μπορεί ωστόσο να συνεπάγεται καταστάσεις όπου ένας εργοδότης υποχρεούται δυνάμει της οδηγίας να συμμορφώνεται προς τη συναφή εργατική

363 ΔΕΚ, C-66/85 (Συλλογή 1986, σ. I-02121), *Deborah Lawrie-Blum κατά Land Baden-Württemberg*, 3 Ιουλίου 1986, σκέψεις 26-27.

364 ΔΕΚ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-259/91, C-331/91 και C-332/91 (Συλλογή 1993, σ. I-04309), *Pilar Allué και Carmel Mary Coonan κ.λπ. κατά Università degli studi di Venezia και Università degli studi di Parma*, 2 Αυγούστου 1993, σκέψεις 15-21.

365 Για κατάλογο αποφάσεων με τις αντίστοιχες περιλήψεις βλέπε Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κατάλογος αποφάσεων του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων περί επαγγελματικής αναγνώρισης, 22 Δεκεμβρίου 2010, MARKT/D4/JMV/ 1091649 /5/2010-EN.

366 ΔΕΚ, C-346/06 (Συλλογή 2008, σ. I-01989), *Dirk Ruffert κατά Land Niedersachsen*, 3 Απριλίου 2008.

νομοθεσία τόσο του κράτους προέλευσης όσο και του κράτους υποδοχής, καθώς το επίπεδο προστασίας που παρέχεται στα δύο κράτη μέλη μπορεί να θεωρηθεί ισοδύναμο³⁶⁷.

Σε αυτό το πλαίσιο, η οδηγία καθορίζει τις ελάχιστες προδιαγραφές που πρέπει να εφαρμόζονται στους εργαζόμενους από ένα κράτος μέλος που βρίσκονται αποσπασμένοι προκειμένου να εργαστούν σε άλλο κράτος μέλος. Ειδικότερα, το Άρθρο 3 της οδηγίας ορίζει ότι οι όροι και οι προϋποθέσεις που προβλέπονται από τη νομοθεσία της χώρας υποδοχής ή δυνάμει συλλογικών συμβάσεων που έχουν αναγορευθεί σε κανόνες γενικής εφαρμογής, εφαρμόζονται στους αποσπασμένους εργαζόμενους, ιδίως σε ό,τι αφορά τις ελάχιστες περιόδους εργασίας, τις περιόδους ανάπαυσης, τις ετήσιες άδειες και το ύψος των αμοιβών.

Τον Μάρτιο του 2012, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε πρόταση οδηγίας³⁶⁸ η οποία αποσκοπεί στη βελτίωση της υλοποίησης και της εφαρμογής της υφιστάμενης *Οδηγίας περί Αποσπασμένων Εργαζόμενων*.

8.2.3. Κάτοχοι μπλε κάρτας, ερευνητές και φοιτητές

Μετά από δύο έτη νόμιμης απασχόλησης, οι υπήκοοι τρίτων χωρών που είναι κάτοχοι μπλε κάρτας της ΕΕ δικαιούνται ίση μεταχείριση με τους ημεδαπούς όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση υψηλής ειδίκευσης στο κράτος μέλος υποδοχής. Μετά από 18 μήνες νόμιμης διαμονής σε ένα κράτος μέλος, ο κάτοχος μπλε κάρτας της ΕΕ μπορεί να μετακινηθεί σε άλλο κράτος μέλος προκειμένου να ασκήσει εκεί δραστηριότητα απασχόλησης υψηλής ειδίκευσης εντός των προβλεπόμενων από το κράτος μέλος περιορισμών όσον αφορά τον αριθμό των αποδεκτών μη ημεδαπών.

Δυνάμει του άρθρου 15 παράγραφος 6 της *Οδηγίας περί Μπλε Κάρτας* (2009/50/ΕΚ), τα μέλη των οικογενειών των κατόχων μπλε κάρτας της ΕΕ, ανεξαρτήτως υπηκοότητας, αποκτούν αυτομάτως γενικό δικαίωμα πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Σε αντίθεση με την *Οδηγία περί Οικογενειακής Επανάμειξης* (2003/86/ΕΚ), η *Οδηγία περί Μπλε Κάρτας* δεν επιβάλλει προθεσμία για την απόκτηση αυτού του δικαιώματος.

367 ΔΕΚ, C-341/05 (Συλλογή 2007, σ. I-11767), *Laval un Partneri Ltd κατά Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1 Byggettan και Svenska Elektrikerförbundet*, 18 Δεκεμβρίου 2007.

368 Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2012), *Πρόταση οδηγίας για την επιβολή της διάταξης σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών*, COM(2012)131 τελικό.

Οι ερευνητές καλύπτονται από την **Οδηγία περί Επιστημονικής Έρευνας** (2005/71/ΕΚ για κατάλογο των συμμετεχόντων κρατών μελών, βλ. Παράρτημα 1). Ο αιτών πρέπει να υποβάλλει έγκυρο ταξιδιωτικό έγγραφο, σύμβαση υποδοχής συνηφθείσα με ερευνητικό οργανισμό, και βεβαίωση ανάληψης οικονομικής ευθύνης. Επιπλέον, ο αιτών δεν πρέπει να θεωρείται ως απειλή για τη δημόσια τάξη, τη δημόσια ασφάλεια ή τη δημόσια υγεία. Το ζήτημα των αδειών διαμονής για τα μέλη των οικογενειών των ερευνητών παραμένει στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών. Η εν λόγω οδηγία, όπως και η **Οδηγία περί Ενιαίας Άδειας**, δεν παρέχει δικαιώματα οικογενειακής επανένωσης με μέλη της οικογένειας που διαμένουν σε τρίτες χώρες.

Η **Οδηγία περί Σπουδαστών** (2004/114/ΕΚ) ρυθμίζει ζητήματα όπως η εισδοχή στην ΕΕ υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό τις σπουδές, την ανταλλαγή μαθητών, την άμισθη πρακτική άσκηση ή την εθελοντική υπηρεσία. Τα κράτη μέλη οφείλουν να επιτρέπουν στους φοιτητές να εργάζονται εκτός ωραρίου σπουδών για έναν ανώτατο αριθμό εβδομαδιαίων ωρών που ορίζεται από το κάθε κράτος μέλος, το οποίο ενδέχεται ωστόσο να ζητεί να πληρούνται και ορισμένες άλλες προϋποθέσεις (Άρθρο 17).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το Μάρτιο του 2013 πρόταση τροποποίησης της **Οδηγίας περί Επιστημονικής Έρευνας** και της **Οδηγίας περί Σπουδαστών** για τη βελτίωση των προϋποθέσεων εισδοχής και την επέκταση των δικαιωμάτων τους³⁶⁹. Η πρόταση περιέχει επίσης διατάξεις για τους ασκούμενους επ'αμοιβή και οικιακές βοηθούς *au pair*.

8.2.4. Τούρκοι πολίτες

Οι Τούρκοι πολίτες απολαύουν μιας ιδιαίτερα προνομιακής θέσης δυνάμει της Συμφωνίας της Αγκυρας του 1963 και του **Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου** του 1970, καθώς και των αποφάσεων που έχουν ληφθεί από το Συμβούλιο Σύνδεσης ΕΟΚ-Τουρκίας, το οποίο έχει συσταθεί στο πλαίσιο των εν λόγω συμφωνιών. Οι Τούρκοι πολίτες δεν έχουν άμεσο δικαίωμα εισόδου στο έδαφος των κρατών μελών της ΕΕ προκειμένου να εργαστούν. Ωστόσο, εάν το εθνικό δίκαιο ενός κράτους μέλους τους επιτρέπει να εργαστούν, έχουν το δικαίωμα να συνεχίσουν την εν λόγω δραστηριότητα μετά το πέρας ενός έτους³⁷⁰. Μετά από τρία έτη μπορούν επίσης, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να αναζητήσουν άλλη απασχόληση δυνάμει του άρθρου

369 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM(2013) 151, τελικό, Βρυξέλλες, 25 Μαρτίου 2013.

370 ΔΕΚ, C-386/95 (Συλλογή 1997, σ. I-02697), *Süleyman Eker κατά Land Baden-Württemberg*, 29 Μαΐου 1997, σκέψεις 20-22.

6 παράγραφος 1 της απόφασης Αριθ. 1/80 του Συμβουλίου Σύνδεσης ΕΟΚ-Τουρκίας. Όπως και οι εργαζόμενοι του ΕΟΧ, οι Τούρκοι εργαζόμενοι ορίζονται με ευρύ τρόπο.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Tetik*³⁷¹, οι γερμανικές αρχές είχαν αρνηθεί να χορηγήσουν στον κ. Tetik άδεια διαμονής αφότου είχε ολοκληρώσει τα τρία έτη και αναζητούσε άλλη απασχόληση. Το ΔΕΚ έκρινε ότι έπρεπε να επιτραπεί στον προσφεύγοντα εύλογο διάστημα νόμιμης διαμονής προκειμένου να αναζητήσει την εργασία που δικαιούνταν να ασκήσει.

Παράδειγμα: Το ΔΕΕ αποφάνθηκε στην υπόθεση *Genc*³⁷² ότι μια Τουρκάλα υπήκοος η οποία εργάζεται για πολύ περιορισμένο αριθμό ωρών, και συγκεκριμένα μόλις 5,5 ώρες την εβδομάδα, για εργοδότη έναντι αμοιβής η οποία αντιστοιχεί εν μέρει μόνο στο ελάχιστο αναγκαίο για τη διαβίωσή της αποτελεί εργαζόμενη κατά την έννοια του Άρθρου 6 παράγραφος 1 της απόφασης Αριθ. 1/80 του Συμβουλίου Σύνδεσης, υπό την προϋπόθεση ότι η απασχόλησή της είναι πραγματική και γνήσια.

Δυνάμει του Άρθρου 7 της απόφασης Αριθ. 1/80, τα μέλη της οικογένειας ενός Τούρκου εργαζόμενου, ακόμη και αν τα ίδια δεν είναι Τούρκοι πολίτες, μπορούν να αποκτήσουν δικαίωμα πρόσβασης στην αγορά εργασίας μετά από νόμιμη διαμονή τριών ετών. Η χωριστή διαβίωση του εν λόγω μέλους της οικογένειας από τον Τούρκο δικαιούμενο εργαζόμενο πρέπει να δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους³⁷³. Το τέκνο ενός Τούρκου υπηκόου που έχει ολοκληρώσει επαγγελματική κατάρτιση στη χώρα υποδοχής μπορεί να αποδέχεται προτάσεις εργασίας. εφόσον ένας εκ των γονέων έχει απασχοληθεί νόμιμα στη χώρα υποδοχής για τρία τουλάχιστον έτη.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Derin*³⁷⁴, το ΔΕΚ έκρινε ότι ένας Τούρκος υπήκοος ο οποίος ως παιδί επανενώθηκε με τους Τούρκους γονείς του που εργάζονταν νόμιμα στη Γερμανία, μπορούσε να απολέσει το δικαίωμα διαμονής του στη Γερμανία, όπως αυτό απέρρεε από το δικαίωμά του για ελεύθερη πρόσβαση στην απασχόληση, μόνο για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας

371 ΔΕΚ, C-171/95, *Recep Tetik κατά Land Berlin*, 23 Ιανουαρίου 1997, σκέψη 30.

372 ΔΕΕ, C-14/09 (Συλλογή 2010, σ. I-00931), *Hava Genc κατά Land Berlin*, 4 Φεβρουαρίου 2010, σκέψεις 27-28.

373 ΔΕΚ, C-351/95 (Συλλογή 1997, σ. ECR I-02133), *Kadiman κατά Freistaat Bayern*, 17 Απριλίου 1997, σκέψη 44.

374 ΔΕΚ, C-325/05 (Συλλογή 1997, σ. ECR I-00329), *Ismail Derin κατά Landkreis Darmstadt-Dieburg*, 18 Ιουλίου 2007, σκέψεις 74-75.

ή δημόσιας υγείας, ή εφόσον εγκατέλειπε το έδαφος του κράτους μέλους για σημαντικό χρονικό διάστημα χωρίς ουσιαστικό λόγο.

Όσον αφορά το δικαίωμα εγκατάστασης ή παροχής υπηρεσιών, οι Τούρκοι πολίτες επωφελούνται από τη ρήτρα διατήρησης της ισχύουσας κατάστασης του Άρθρου 41 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου της Συμφωνίας της Αγκυρας. Εάν δεν ισχυρεται απαίτηση έκδοσης θεώρησης εισόδου ή άδειας εργασίας για τους τούρκους πολίτες κατά τη στιγμή της θέσης σε ισχύ του άρθρου 41 του Πρωτοκόλλου σε συγκεκριμένο κράτος μέλος, τότε το εν λόγω κράτος μέλος δεν μπορεί πλέον να επιβάλει υποχρέωση θεώρησης εισόδου ή άδειας εργασίας (βλ. επίσης [ενότητα 2.8](#)).

8.2.5. Επί μακρόν διαμένοντες και δικαιούχοι της Οδηγίας περί οικογενειακής επανένωσης

Τα πρόσωπα στα οποία έχει χορηγηθεί το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος δυνάμει του Άρθρου 11 παράγραφος 1 εδάφιο α) της [Οδηγίας για τους επί Μακρόν Διαμένοντες](#) (2003/109/ΕΚ) απολαύουν ίσης μεταχείρισης με τους ημεδαπούς όσον αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση με ή άνευ αποδοχών, τους όρους απασχόλησης και εργασίας (συμπεριλαμβανομένων των ωραρίων εργασίας, των προδιαγραφών υγείας και ασφάλειας, των αδειών, της αμοιβής και της απόλυσης), την ελευθερία του συνεταίριζεσθαι και τη συμμετοχή σε συνδικάτα, καθώς και την ελευθερία της εκπροσώπησης συνδικάτων ή ενώσεων.

Για τους δικαιούχους της [Οδηγίας περί Οικογενειακής Επανένωσης](#) (βλ. επίσης Κεφάλαιο 5), το μέλος οικογένειας ενός συντηρούντος προερχόμενου από τρίτη χώρα και νομίμως διαμένοντος δικαιούται πρόσβαση στη μισθωτή εργασία και σε ανεξάρτητη επαγγελματική δραστηριότητα (Άρθρο 14). Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας υπόκειται σε προθεσμία μετά την άφιξη στη χώρα υποδοχής, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει τους 12 μήνες. Κατά τη διάρκεια αυτού του διαστήματος, το κράτος υποδοχής μπορεί να εξετάσει το εάν η αγορά εργασίας του μπορεί να δεχθεί το εν λόγω πρόσωπο.

8.2.6. Υπήκοοι άλλων χωρών με συμφωνίες σύνδεσης ή συνεργασίας

Το Άρθρο 216 της ΣΛΕΕ προβλέπει τη σύναψη συμφωνιών μεταξύ τρίτων χωρών και της ΕΕ, ενώ το Άρθρο 217 αναφέρεται ειδικά στις συμφωνίες σύνδεσης. Οι πολίτες χωρών με τις οποίες η ΕΕ έχει συνάψει συμφωνίες σύνδεσης, σταθεροποίησης,

συνεργασίας, εταιρικής σχέσης ή/και άλλα είδη συμφωνιών³⁷⁵ απολαύουν ίσης μεταχείρισης από πολλές απόψεις, αλλά δεν δικαιούνται την απολύτως ίση μεταχείριση που απολαύουν οι πολίτες της ΕΕ. Μέχρι τα τέλη του 2012, η ΕΕ είχε συνάψει συμφωνίες με περισσότερα από 100 κράτη³⁷⁶.

Οι εν λόγω συμφωνίες σύνδεσης και συνεργασίας δεν θεσπίζουν απευθείας δικαιώματα των αντίστοιχων υπηκόων να εισέρχονται και να εργάζονται στην ΕΕ. Ωστόσο, οι υπήκοοι των χωρών αυτών που εργάζονται νόμιμα σε κάποιο κράτος μέλος της ΕΕ δικαιούνται ίση μεταχείριση και τους ίδιους όρους εργασίας με τους υπηκόους του συγκεκριμένου κράτους μέλους. Αυτό ισχύει, π.χ., στην περίπτωση του Άρθρου 64 παράγραφος 1 των ευρωμεσογειακών συμφωνιών με το Μαρόκο και την Τυνησία, το οποίο ορίζει ότι «κάθε κράτος μέλος παρέχει στους εργαζομένους μαροκινής [ή τυνησιακής] υπηκοότητας, οι οποίοι απασχολούνται στην επικράτειά του, καθεστώς που χαρακτηρίζεται από την απουσία κάθε διάκρισης βασιζόμενης στην ιθαγένεια σε σχέση με τους ημεδαπούς του υπηκόους, όσον αφορά τους όρους εργασίας, αμοιβής και απόλυσης»³⁷⁷. Όσον αφορά την προσωρινή απασχόληση, η μη διάκριση περιορίζεται στους όρους εργασίας και στην αμοιβή (Άρθρο 64 παράγραφος 2). Το Άρθρο 65 παράγραφος 1 αμφοτέρων των συμφωνιών θέσπισε επίσης τη μη διάκριση στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης³⁷⁸.

375 Συμφωνίες σταθεροποίησης και σύνδεσης έχουν συναφθεί με την Αλβανία, την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το Μαυροβούνιο και τη Σερβία. Συμφωνίες εταιρικής σχέσης και συνεργασίας υπάρχουν με 13 χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας. Οι αρχικές συμφωνίες με το Μαρόκο, την Τυνησία και την Αλγερία έχουν αντικατασταθεί με τις ευρωμεσογειακές συμφωνίες (που καλύπτουν επτά κράτη). Συμφωνίες έχουν επίσης υπογραφεί με 79 κράτη της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (συμφωνίες Κοτονού), καθώς και με τη Χιλή.

376 Για μια επικαιροποιημένη και πλήρη επισκόπηση του αντίκτυπου των εν λόγω συμφωνιών για τους υπηκόους των αντίστοιχων κρατών και τα μέλη των οικογενειών τους, βλ. Rogers, N. *et al.* (2012), κεφάλαια 14-21.

377 Ευρωμεσογειακή συμφωνία συνδέσεως μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και του Βασιλείου του Μαρόκου, αφετέρου, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαρτίου 2000, ΕΕ 2000 L 70 σ. 2, και Ευρωμεσογειακή συμφωνία συνδέσεως μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Δημοκρατίας της Τυνησίας, αφετέρου (η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαρτίου 1998, ΕΕ 1998 L 97, σ. 2).

378 ΔΕΚ, C-18/90 (Συλλογή 2009, σ. I-00199), *Office National de l'emploi κατά Bahia Kziber*, 31 Ιανουαρίου 1991.

Το ΔΕΚ/ΔΕΕ έχει εξετάσει διάφορες υποθέσεις που σχετίζονται με τις ανωτέρω συμφωνίες³⁷⁹. Ορισμένες από αυτές αφορούσαν τη δυνατότητα ανανέωσης, για λόγους εργασίας, των αδειών διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών, αφότου αυτοί είχαν απολέσει τα δικαιώματα διαμονής τους ως εξαρτημένα μέλη λόγω της διακοπής μιας σχέσης.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *El Yassini*³⁸⁰ αφορούσε έναν μαροκινό υπήκοο για τον οποίο έπαψε να ισχύει η αρχική αίτια διαμονής και στη συνέχεια δεν έγινε δεκτή η αίτησή του για παράταση ισχύος της άδειας διαμονής του, ανεξαρτήτως της έμμισθης δραστηριότητάς του. Στη προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο χρειάστηκε να διαπιστώσει το εάν η προσέγγιση που εφαρμόζεται στη νομολογία του σχετικά με τους τούρκους υπηκόους³⁸¹ μπορούσε να εφαρμοστεί κατ' αναλογία και στους μαροκινούς υπηκόους και, ως εκ τούτου, εάν το Άρθρο 40 της Συμφωνίας ΕΟΚ-Μαρόκου (η οποία αντικαταστάθηκε αργότερα με την Ευρωμεσογειακή συμφωνία με το Μαρόκο) περιλάμβανε και την ασφάλεια της απασχόλησης για τη συνολική διάρκειά της, όπως ορίζεται συμβατικά μεταξύ του εργοδότη και του εργαζόμενου. Το ΔΕΚ διαπίστωσε ότι η Συμφωνία ΕΟΚ-Μαρόκου είχε εν προκειμένω άμεση εφαρμογή, καθώς θέσπιζε συγκεκριμένες και ανεπιφύλακτες αρχές που ήταν αρκούντως λειτουργικές ώστε να εφαρμόζονται στον τομέα των όρων εργασίας και αμοιβής. Ωστόσο, το Δικαστήριο απέκλεισε το ενδεχόμενο να εφαρμοστεί στην συγκεκριμένη περίπτωση νομολογία σχετική με τη Συμφωνία της Άγκυρας. Η Συμφωνία της Άγκυρας και η Συμφωνία ΕΟΚ-Μαρόκου ήταν ουσιωδώς διαφορετικές και, σε αντίθεση με τη συμφωνία με την Τουρκία, η Συμφωνία ΕΟΚ-Μαρόκου δεν προέβλεπε δυνατότητα ένταξης του Μαρόκου στην Κοινότητα ούτε και αποσκοπούσε στη διασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν απαγορεύονταν στο Ηνωμένο Βασίλειο να αρνηθεί να παρατείνει την ισχύ της άδειας διαμονής του προσφεύγοντος, παρότι αυτό θα σήμαινε τη διακοπή της απασχόλησής

379 Ορισμένες από τις υποθέσεις που σχετίζονται με τις συμφωνίες είναι οι εξής: ΔΕΚ, C-18/90 (Συλλογή 2009, σ. I-00199), *Office National de l'emploi κατά Bahia Kziber*, 31 Ιανουαρίου 1991· (Συμφωνία συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και του Βασιλείου του Μαρόκου, Άρθρο 41 παράγραφος 1 *allocation d'atteinte*, ΕΕ 1978 L 264 σ. 2-118, η οποία έχει αντικατασταθεί από την Ευρωμεσογειακή συμφωνία συνεργασίας ΕΕ-Μαρόκου)· ΔΕΚ, C-416/96 (Συλλογή 1999, σ. I-01209), *El Yassini κατά Secretary of State for the Home Department*, 2 Μαρτίου 1999 (Συμφωνία συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και του Βασιλείου του Μαρόκου)· ΔΕΚ, C-438/00 (Συλλογή 2003, σ. I-04135, *Deutscher Handballbund κατά Kolpak*, 8 Μαΐου 2003 (Δημοκρατία της Σλοβακίας).

380 ΔΕΚ, C-416/96 (Συλλογή 1999, σ. ECR I-01209), *El Yassini κατά Secretary of State for the Home Department*, 2 Μαρτίου 1999, σκέψεις 64, 65, 67.

381 ΔΕΚ, C-237/91 (Συλλογή 1992, σ. ECR I-6781), *Kazim Kus κατά Landeshauptstadt Wiesbaden*, 16 Δεκεμβρίου 1992, σκέψεις 21-23 και 29.

του πριν από τη λήξη της σύμβασης απασχόλησης. Το Δικαστήριο προχώρησε περαιτέρω επισημαίνοντας ότι η κατάσταση θα ήταν διαφορετική εάν το κράτος μέλος είχε παράσχει στον μαροκινό υπήκοο «συγκεκριμένα δικαιώματα σχετικά με την άσκηση έμμισθης δραστηριότητας τα οποία ήταν ευρύτερα από αυτά που του είχαν παρασχεθεί όσον αφορά τη διαμονή».

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Gattoussi*³⁸² το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί επί παρόμοιας υπόθεσης, αλλά υπό την απαγόρευση των διακρίσεων όπως αυτή προβλέπεται στο Άρθρο 64 παράγραφος 1 της Ευρωμεσογειακής συμφωνίας σύνδεσης μεταξύ της ΕΕ και της Τυνησίας. Ωστόσο, στην προκειμένη περίπτωση είχε ρητώς χορηγηθεί στον προσφεύγοντα άδεια εργασίας αορίστου χρόνου. Υπ' αυτές τις περιστάσεις, το Δικαστήριο συμπέρανε ότι το Άρθρο 64 παράγραφος 1 της συμφωνίας σύνδεσης ΕΕ-Τυνησίας «δύναται να επάγεται αποτελέσματα επί του δικαιώματος διαμονής Τυνησίου υπηκόου εντός του εδάφους κράτους μέλους εφόσον ο εν λόγω υπήκοος έλαβε νομοτύπως άδεια από το εν λόγω κράτος μέλος να ασκεί στο έδαφός του επαγγελματική δραστηριότητα για χρονικό διάστημα υπερβαίνον τη διάρκεια ισχύος της αδειάς διαμονής του». Επί της ουσίας, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι καταρχήν η Συμφωνία Σύνδεσης ΕΕ-Τυνησίας δεν εμπόδιζε ένα κράτος μέλος να περιορίσει το δικαίωμα του τυνησίου υπηκόου σε περίπτωση που του είχε επιτραπεί προηγουμένως να εισέλθει στο εν λόγω κράτος και να εργαστεί εκεί. Ωστόσο, σε περίπτωση που είχαν παρασχεθεί στον τυνήσιο υπήκοο συγκεκριμένα δικαιώματα σχετικά με την άσκηση έμμισθης δραστηριότητας τα οποία ήταν ευρύτερα από αυτά που του είχαν παρασχεθεί όσον αφορά τη διαμονή, τυχόν άρνηση της παράτασης ισχύος του δικαιώματος διαμονής έπρεπε να δικαιολογείται με την επίκληση της προάσπισης θεμιτού συμφέροντος του κράτους, όπως η δημόσια τάξη, η δημόσια ασφάλεια ή η δημόσια υγεία.

Ομοίως, το Άρθρο 80 της Συμφωνίας σταθεροποίησης και σύνδεσης μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ και της Αλβανίας³⁸³ ορίζει ότι «στον τομέα της μετανάστευσης, τα μέρη συμφωνούν για τη δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων άλλων χωρών οι οποίοι διαμένουν νόμιμα στην επικράτειά τους και για την προώθηση πολιτικής με σκοπό

382 ΔΕΚ, C-97/05 (Συλλογή 2006, σ. ECR I-11917), *Mohamed Gattoussi κατά Stadt Rüsselsheim*, 14 Δεκεμβρίου 2006, σκέψη 39.

383 Συμφωνία σταθεροποίησης και σύνδεσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Δημοκρατίας της Αλβανίας, αφετέρου (η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Απριλίου 2009), ΕΕ 2009 L 107, σ. 166.

την κοινωνική ένταξή τους, η οποία θα στοχεύει στην εξίσωση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των ατόμων αυτών με τα αντίστοιχα των δικών τους πολιτών».

Με λιγότερο εκτενή τρόπο, το Άρθρο 23 της Συμφωνίας εταιρικής σχέσης και συνεργασίας με τη Ρωσία³⁸⁴ ορίζει, όσον αφορά τους εργασιακούς όρους, ότι «με την επιφύλαξη των νόμων, των όρων και των διαδικασιών που ισχύουν σε κάθε κράτος μέλος, η Κοινότητα και τα κράτη μέλη της καταβάλλουν κάθε προσπάθεια για να εξασφαλίσουν ότι, σε σύγκριση με τους υπηκόους κράτους μέλους, δεν επιβάλλεται διακριτική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας των νομίμως απασχολουμένων ρώσων υπηκόων στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους όσον αφορά τους όρους εργασίας, τις αποδοχές τους ή την απόλυσή τους».

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Simutenkov*³⁸⁵ αφορούσε έναν ρώσο υπήκοο ο οποίος απασχολούνταν ως επαγγελματίας ποδοσφαιριστής σε ισπανική ομάδα στην Ισπανία, αλλά η συμμετοχή του σε διάφορες διοργανώσεις περιοριζόταν δυνάμει των ισπανικών κανόνων λόγω της ιθαγένειάς του. Το ΔΕΚ ερμήνευσε τη διάταξη περί απαγόρευσης των διακρίσεων του άρθρου 23 κατά την αξιολόγηση ενός κανόνα που θεσπίστηκε από μια αθλητική ομοσπονδία κράτους μέλους και ο οποίος προβλέπει ότι, σε διοργανώσεις που διεξάγονται σε εθνικό επίπεδο, οι ομάδες μπορούν να χρησιμοποιούν περιορισμένο αριθμό παικτών προερχόμενων από χώρες που δεν είναι μέρη της συμφωνίας ΕΟΧ. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο εν λόγω κανόνας δεν συμμορφώνεται προς τον σκοπό του άρθρου 23 παράγραφος 1.

8.2.7. Αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες

Το Άρθρο 15 της *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής* (2013/33/ΕΕ) απαιτεί από τα κράτη μέλη να παρέχουν στους **αιτούντες άσυλο** πρόσβαση στην αγορά εργασίας αν δεν έχει παρθεί απόφαση σε πρώτο βαθμό μέσα σε εννέα μήνες από την αίτηση ασύλου ή μέσα σε ένα χρόνο για την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, οι οποίες υπόκεινται ακόμα στην εφαρμογή του Άρθρου 11 του κειμένου της οδηγίας (2003/9/ΕΚ) του 2003 - αν η καθυστέρηση αυτή δεν μπορεί να αποδοθεί στον αιτούντα. Οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες παρέχεται πρόσβαση στην αγορά εργασίας πρέπει να

384 Συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας για τη σύναψη εταιρικής σχέσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αφετέρου (η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 1997), ΕΕ 1997 L 327, σ. 3.

385 ΔΕΚ, C-265/03 (Σύλλογη 2005, σ. I-02579), *Igor Simutenkov κατά Ministerio de Educación y Cultura και Real Federación Española de Fútbol*, 12 Απριλίου 2005, σκέψη 41.

τίθενται σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, ωστόσο τέτοιου είδους προϋποθέσεις πρέπει να εγγυώνται στους αιτούντες άσυλο αποτελεσματική πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Μπορεί, πάντως, να δίνεται προτεραιότητα στους υπηκόους του ΕΟΧ και σε άλλους νομίμως διαμένοντες υπηκόους τρίτων χωρών.

Το Άρθρο 26 παράγραφος 1 και παράγραφος 3 της [Οδηγίας περί Αναγνώρισης \(2011/95/ΕΕ\)](#) αναγνωρίζει το δικαίωμα των **προσφύγων** και των προσώπων στα οποία έχει χορηγηθεί επικουρική προστασία να ασκούν μισθωτή ή ανεξάρτητη επαγγελματική δραστηριότητα. Όσον αφορά τις διαδικασίες για την αναγνώριση τίτλων σπουδών, στα πρόσωπα αυτά πρέπει να παρέχεται η ίδια πρόσβαση με εκείνη που παρέχεται στους ημεδαπούς. Επιπλέον, το Άρθρο 28 της [Οδηγίας περί Αναγνώρισης](#) προβλέπει πρόσβαση σε μέτρα για την αξιολόγηση της προηγούμενης μάθησης, σε περιπτώσεις όπου οι ενδιαφερόμενοι δεν μπορούν να παράσχουν τεκμηριωμένα αποδεικτικά στοιχεία των τίτλων τους. Οι διατάξεις αυτές αντικατοπτρίζουν τα Άρθρα 17, 18, 19 και 22 παράγραφος 2 της Σύμβασης της Γενεύης περί του καθεστώτος των προσφύγων. Η οδηγία υποχρεώνει επίσης τα κράτη μέλη να εγγυώνται πρόσβαση στην επαγγελματική κατάρτιση υπό όρους ισοδύναμους με τους ισχύοντες για τους υπηκόους τους.

8.2.8. Μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση

Η πρόσβαση σε πολλά κοινωνικά δικαιώματα προϋποθέτει νόμιμη παρουσία ή διαμονή στο κράτος υποδοχής. Η ΕΕ επιδιώκει ενεργά να εξαλείψει το πρόβλημα της άφιξης και παρουσίας οικονομικών μεταναστών χωρίς έγγραφα. Το βασικό μέτρο προς την κατεύθυνση αυτή είναι η [Οδηγία περί Κυρώσεων κατά των Εργοδοτών \(2009/52/ΕΚ\)](#), η οποία απαγορεύει την απασχόληση μεταναστών χωρίς έγγραφα προερχόμενων εκτός ΕΕ μέσω της επιβολής προστίμων στους εργοδότες, ή ακόμη και ποινικών κυρώσεων στις πιο σοβαρές περιπτώσεις. Η οδηγία είναι δεσμευτική για το σύνολο των κρατών μελών της ΕΕ, με εξαίρεση τη Δανία, την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Αποσκοπεί επίσης στην παροχή προς τους διακινούμενους εργαζόμενους σε αντικανονική κατάσταση ενός βαθμού προστασίας από καταχρηστικές πρακτικές των εργοδοτών.

Δυνάμει της οδηγίας, πριν από την πρόσληψη υπηκόων τρίτων χωρών, οι εργοδότες υποχρεούνται να ελέγχουν ότι αυτοί διαθέτουν άδεια διαμονής και να ενημερώνουν την αρμόδια εθνική αρχή, εφόσον αυτό δεν συμβαίνει. Οι εργοδότες που μπορούν να αποδείξουν ότι συμμορφώνονται προς τις εν λόγω υποχρεώσεις και ενεργούν καλόπιστα δεν κινδυνεύουν από κυρώσεις. Καθώς πολλοί από τους μετανάστες σε

αντικανονική κατάσταση εργάζονται σε ιδιωτικά νοικοκυριά, η οδηγία εφαρμόζεται επίσης στους ιδιώτες ως εργοδότες.

Οι εργοδότες που δεν έχουν προχωρήσει στους σχετικούς ελέγχους και διαπιστώνεται ότι απασχολούν μετανάστες χωρίς έγγραφα κινδυνεύουν με χρηματικά πρόστιμα, στα οποία περιλαμβάνονται και τα έξοδα επιστροφής των παρατύπως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών στις χώρες καταγωγής τους. Υποχρεούνται επίσης να καταβάλουν τυχόν οφειλόμενες αμοιβές, καθώς και φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Οι εργοδότες ενδέχεται επίσης να κινδυνεύουν με επιβολή ποινικών κυρώσεων σε σοβαρότερες περιπτώσεις, όπως οι επαναλαμβανόμενες παραβάσεις, η παράνομη απασχόληση παιδιών ή η απασχόληση σημαντικού αριθμού μεταναστών σε αντικανονική κατάσταση.

Η οδηγία προστατεύει τους μετανάστες διασφαλίζοντας την καταβολή τυχόν οφειλόμενων αμοιβών από τους εργοδότες και παρέχοντας πρόσβαση σε στήριξη από τρίτους, όπως συνδικάτα ή ΜΚΟ. Η οδηγία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην επιβολή των κανόνων (βλ. [ενότητα 2.4](#) σχετικά με την έκδοση αδειών διαμονής για θύματα εργασίας υπό συνθήκες ιδιαίτερης εκμετάλλευσης τα οποία συνεργάζονται με το σύστημα της δικαιοσύνης).

8.3. Εκπαίδευση

Το δικαίωμα της εκπαίδευσης των παιδιών προστατεύεται στο πλαίσιο διαφόρων διεθνών κειμένων για τα δικαιώματα του ανθρώπου, καθώς και από τις επιτροπές που εποπτεύουν τη Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, το Διεθνές σύμφωνο για τα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα και τη Διεθνή σύμβαση για την εξάλειψη κάθε μορφής φυλετικής διάκρισης. Σύμφωνα με την πάγια τακτική των εν λόγω επιτροπών, οι απαιτήσεις περί απαγόρευσης των διακρίσεων που προβλέπονται από τα συγκεκριμένα κείμενα εφαρμόζονται επίσης στους πρόσφυγες, στους αιτούντες άσυλο και στους μετανάστες είτε σε κανονική είτε σε αντικανονική κατάσταση.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το Άρθρο 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου προβλέπει το δικαίωμα στην εκπαίδευση, ενώ το Άρθρο 14 και το Πρωτόκολλο Αριθ. 12 απαγορεύουν τις διακρίσεις λόγω «εθνικής προελεύσεως». Το Άρθρο 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου εγγυάται καταρχήν το δικαίωμα στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ διαφορές ως προς τη μεταχείριση σε ό,τι αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση ενδέχεται να δικαιολογούνται πολύ ευκολότερα.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Timishev κατά Ρωσίας*³⁸⁶ αφορούσε τσετσένους διακινούμενους οι οποίοι, παρότι από τεχνικής άποψης δεν λογίζονταν ως αλλοδαποί, δεν διέθεταν το απαραίτητο τοπικό πιστοποιητικό καταχώρισης ως διακινούμενοι ώστε να επιτραπεί στα παιδιά τους η φοίτηση σε σχολείο. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το δικαίωμα των παιδιών στην εκπαίδευση αποτελεί μία από «τις πλέον θεμελιώδεις αξίες των δημοκρατικών κοινωνιών που απαρτίζουν το Συμβούλιο της Ευρώπης» και διαπίστωσε παραβίαση από τη Ρωσία του Άρθρου 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Ronotmarconi κατά Βουλγαρίας*³⁸⁷, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η απαίτηση καταβολής διδάκτρων σε σχολείο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης λόγω της ιδιότητας του μετανάστη και της υπηκοότητας των προσφευγόντων δεν ήταν δικαιολογημένη. Το Δικαστήριο επεσήμανε ότι οι προσφεύγοντες δεν είχαν φτάσει παρανόμως στη χώρα προκειμένου να αξιώσουν στη συνέχεια χρήση των δημόσιων υπηρεσιών της, όπως η δωρεάν φοίτηση σε σχολείο. Ακόμη και όταν οι προσφεύγοντες βρέθηκαν, κατά κάποιον τρόπο εκ παραδρομής, στην κατάσταση του αλλοδαπού χωρίς μόνιμη άδεια διαμονής, οι αρχές δεν είχαν καμία ουσιαστική αντίρρηση στο να παραμείνουν στη Βουλγαρία και κατά τα φαινόμενα δεν είχαν ποτέ καμία σοβαρή πρόθεση να τους απελάσουν. Ζητήματα σχετικά με την ανάγκη να ανακοπεί ή να αντιστραφεί η ροή μεταναστών χωρίς έγγραφα δεν είχαν καμία εφαρμογή στους συγκεκριμένους προσφεύγοντες.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Karus κατά Ιταλίας*³⁸⁸, η πρώην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε ότι η χρέωση υψηλότερων διδάκτρων σε αλλοδαπούς φοιτητές πανεπιστημίων δεν συνιστούσε παραβίαση του δικαιώματός τους στην εκπαίδευση, καθώς η διαφορετική μεταχείριση δικαιολογούνταν ευλόγως από τη βούληση της ιταλικής κυβέρνησης να διατηρήσει τις θετικές συνέπειες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εντός της ιταλικής οικονομίας.

Δυνάμει του ΕΚΧ, το Άρθρο 17 διέπει το δικαίωμα στην εκπαίδευση με την επιφύλαξη των Άρθρων 18 και 19 σχετικά με τους μετανάστες. Η ΕΕΚΔ έχει διατυπώσει την ακόλουθη δήλωση ερμηνείας όσον αφορά το Άρθρο 17 παράγραφος 2:

386 ΕΔΔΑ, *Timishev κατά Ρωσίας*, Αριθ. 55762/00 και 55974/00, 13 Δεκεμβρίου 2005, σκέψη 64.

387 ΕΔΔΑ, *Ronotmarconi κατά Βουλγαρίας*, Αριθ. 5335/05, 21 Ιουνίου 2011, σκέψεις 59-63.

388 Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, *Karus κατά Ιταλίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 29043/95, 20 Μαΐου 1998.

«Όσον αφορά το ζήτημα του εάν τα παιδιά που βρίσκονται παρανόμως στο συμβαλλόμενο κράτος περιλαμβάνονται στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του Χάρτη κατά την έννοια του προσαρτήματός του, η επιτροπή παραπέμπει στο σκεπτικό που υιοθέτησε στην απόφασή της επί του περιεχομένου, της 20ής Οκτωβρίου 2009, σχετικά με την προσφυγή Αριθ. 47/2008 *Defence for Children International (DCI)* κατά Κάτω Χωρών (βλ. μεταξύ άλλων, παραγράφους 47 και 48) και κρίνει ότι η πρόσβαση στην εκπαίδευση είναι καθοριστικής σημασίας για τη ζωή και την ανάπτυξη κάθε παιδιού. Η άρνηση της πρόσβασης στην εκπαίδευση επιδεινώνει την ήδη ευάλωτη κατάσταση ενός παιδιού που βρίσκεται παρανόμως σε μια χώρα. Ως εκ τούτου, τα παιδιά, ανεξαρτήτως του καθεστώτος διαμονής τους, εμπίπτουν στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του Άρθρου 17 παράγραφος 2. Επιπλέον, η επιτροπή θεωρεί ότι η άρνηση της πρόσβασης στην εκπαίδευση θα επηρέαζε αρνητικά τη ζωή ενός παιδιού. Κατά συνέπεια, η επιτροπή κρίνει ότι τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν, δυνάμει του Άρθρου 17 παράγραφος 2 του Χάρτη, να μεριμνούν ώστε τα παιδιά που βρίσκονται παρανόμως στο έδαφός τους να έχουν πραγματική πρόσβαση στην εκπαίδευση, όπως οποιοδήποτε άλλο παιδί»³⁸⁹.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων προβλέπει στο Άρθρο 14 ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση, καθώς και την «ευχέρεια» δωρεάν παρακολούθησης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Δυνάμει του παράγωγου δικαίου της ΕΕ, όλα τα παιδιά των υπηκόων τρίτων χωρών που βρίσκονται στην ΕΕ, με εξαίρεση όσα βρίσκονται εκεί μόνο για σύντομο χρονικό διάστημα, δικαιούνται πρόσβαση στη βασική εκπαίδευση. Αυτό αφορά και τα παιδιά μεταναστών σε αντικανονική κατάσταση, των οποίων η απομάκρυνση έχει αναβληθεί³⁹⁰. Για άλλες κατηγορίες, όπως τα μέλη των οικογενειών των υπηκόων του ΕΟΧ, οι πρόσφυγες ή οι επί μακρόν διαμένοντες, έχουν θεσπιστεί ευρύτερα ακόμη δικαιώματα.

Υπό ορισμένες προϋποθέσεις, τα προερχόμενα από τρίτες χώρες παιδιά υπηκόων του ΕΟΧ έχουν δικαίωμα παραμονής για τη συνέχιση ή την ολοκλήρωση της εκπαίδευσής τους, ακόμη και αφότου ο υπήκοος του ΕΟΧ έχει αποβιώσει ή αναχωρήσει (Άρθρο 12 παράγραφος 3 της *Οδηγίας περί Ελευθέρης Κυκλοφορίας*). Τα παιδιά αυτά έχουν επίσης το δικαίωμα να συνοδεύονται από τον γονέα που έχει την

389 ΕΕΚΔ, Συμπεράσματα 2011, Γενική εισαγωγή, Ιανουάριος 2012.

390 Οδηγία 2008/115/ΕΚ, ΕΕ L 348/98, Άρθρο 14 παράγραφος 1.

επιμέλειά τους (Άρθρο 12 παράγραφος 3)³⁹¹. Επιπλέον, τα παιδιά των εργαζομένων του ΕΟΧ οι οποίοι απασχολούνται ή έχουν απασχοληθεί σε κράτος μέλος διαφορετικό από το δικό τους επωφελούνται από τη διάταξη που προβλέπει το Άρθρο 10 του Κανονισμού (ΕΕ) Αριθ. 492/2011 (πρώην Κανονισμός (ΕΟΚ) Αριθ. 1612/68), η οποία εξακολουθεί να εφαρμόζεται ανεξάρτητα από τις διατάξεις της Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας³⁹².

Το Άρθρο 22 παράγραφος 1 της Σύμβασης περί του καθεστώτος των προσφύγων και το κεκτημένο της ΕΕ όσον αφορά το άσυλο προβλέπουν το δικαίωμα στην εκπαίδευσης για τα παιδιά των αιτούντων άσυλο και εκείνων στους οποίους χορηγείται το καθεστώς του πρόσφυγα ή επικουρική προστασία³⁹³.

Οι υπήκοοι τρίτων χωρών που αναγνωρίζονται ως επί μακρόν διαμέμοντες δυνάμει της Οδηγίας για τους επί Μακρόν Διαμένοντες (βλ. ενότητα 2.7) απολαύουν ίσης μεταχείρισης με τους πολίτες των κρατών μελών της ΕΕ όσον αφορά την πρόσβαση στην εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση, περιλαμβανομένων και των υποτροφιών σπουδών, καθώς και την αναγνώριση των τίτλων σπουδών (Άρθρο 11). Έχουν επίσης το δικαίωμα να μετακινούνται σε άλλα κράτη μέλη της ΕΕ για σκοπούς εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης (Άρθρο 14).

8.4. Στέγαση

Το δικαίωμα στην κατάλληλη στέγαση είναι μέρος του δικαιώματος κάθε προσώπου για κατάλληλο επίπεδο διαβίωσης, όπως ορίζεται στο Άρθρο 11 του Διεθνούς συμφώνου για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα.

391 Βλ. Άρθρο 12 παράγραφος 3 της Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας 2004/38/ΕΚ, ΕΕ L 158/77, το οποίο βασίζεται στη νομολογία του ΔΕΚ σχετικά με το Άρθρο 12 του Κανονισμού (ΕΟΚ) Αριθ. 1612/68, ΕΕ 1968 L 257/2 (σήμερα Άρθρο 10 του Κανονισμού (ΕΕ) Αριθ. 492/2011, ΕΕ L 141/1, 5 Απριλίου 2011) και ειδικά στις ΔΕΚ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-389/87 και 390/87 (Συλλογή 1989, σ. I-00723), *G. B. C. Echternach και A. Moritz κατά Minister van Onderwijs en Wetenschappen*, 15 Μαρτίου 1989, καθώς και στην ΔΕΚ, C-413/99 (Συλλογή 2002, σ. I-07091), *Baumbast και R κατά Secretary of State for the Home Department*, 17 Σεπτεμβρίου 2002.

392 ΔΕΚ, C-480/08, (Συλλογή 2010, σ. I-01107), *Maria Teixeira κατά London Borough of Lambeth και Secretary of State for the Home Department*, 23 Φεβρουαρίου 2010.

393 Για πληροφορίες σχετικά με τους αιτούντες άσυλο, βλ. Οδηγία 2013/33/ΕΕ περί Συνθηκών Υποδοχής, ΕΕ 2013 L 180/96, Άρθρο 14· για πληροφορίες σχετικά με τους πρόσφυγες και τους λαμβάνοντες επικουρική προστασία, βλ. Οδηγία περί Αναγνώρισης 2011/95/ΕΕ, ΕΕ 2011 L 337/9, Άρθρο 27.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, δεν προβλέπεται δικαίωμα απόκτησης κατοικίας αλλά σεβασμού τυχόν υφιστάμενης κατοικίας³⁹⁴. Οι έλεγχοι από αρμόδιες για τη μετανάστευση αρχές, οι οποίοι περιορίζουν την πρόσβαση ενός προσώπου στην κατοικία του, έχουν αποτελέσει αντικείμενο διαφόρων υποθέσεων που έχουν εξεταστεί από το ΕΔΔΑ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Gillow κατά Ηνωμένου Βασιλείου*³⁹⁵, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 8 στην περίπτωση ενός ζεύγους Βρετανών οι οποίοι εργάστηκαν για πολλά χρόνια στο εξωτερικό και στους οποίους οι αρχές αρνήθηκαν να χορηγήσουν άδεια διαμονής που θα τους επέτρεπε να επιστρέψουν και να ζήσουν στην κατοικία που τους ανήκε στη νήσο Γκέρνζι και την οποία είχαν χτίσει 20 χρόνια νωρίτερα.

Παρότι δεν προβλέπεται αυτοτελές δικαίωμα στην απόκτηση κατοικίας, το ΕΔΔΑ έχει εξετάσει περιπτώσεις μη παροχής στέγης εκ μέρους των κρατών μελών σε περιπτώσεις που αυτό προβλέπεται από το νόμο και, σε πολύ εξαιρετικές περιπτώσεις, το Δικαστήριο θεώρησε την άρνηση αυτή τόσο σοβαρή ώστε να συνιστά παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ σχετικά με την απαγόρευση της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας*³⁹⁶, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η μη παροχή εκ μέρους της Ελλάδας των προβλεπόμενων για τους αιτούντες άσυλο δυνάμει των υποχρεώσεων που ορίζει το δίκαιο της ΕΕ, με αποτέλεσμα να περιέλθει ο προσφεύγων σε απόλυτη ένδεια, πληρούσε τις προϋποθέσεις ώστε να διαπιστωθεί παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

Το Δικαστήριο έχει μεριμνήσει ώστε να μην παρεμβαίνει στο δικαίωμα των κρατών μελών να επιβάλλουν όρους εισδοχής, περιλαμβανομένης της περίπτωσης κατά την οποία νεοαφιχθέντες μετανάστες αποκλείονται από την παροχή δημόσιας αρωγής για στέγαση.

394 ΕΔΔΑ, *Charman κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 27238/95, 18 Ιανουαρίου 2001.

395 ΕΔΔΑ, *Gillow κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 9063/80, 24 Νοεμβρίου 1986, σκέψεις 55-58.

396 ΕΔΔΑ, *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Bah κατά Ηνωμένου Βασιλείου*³⁹⁷ αφορούσε την άρνηση των βρετανικών αρχών να θεωρήσουν μια μητέρα και τον δεκαεπτάχρονο γιο της ως «κατά προτεραιότητα χρήζοντες» στέγασης διότι ο γιος είχε μόλις γίνει δεκτός από το εξωτερικό με σκοπό την οικογενειακή επανένωση και υπόκειτο σε καθεστώς που δεν του επέτρεπε πρόσβαση σε δημόσια κονδύλια. Η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ότι η επακόλουθη άρνηση πρόσβασης σε κατά προτεραιότητα παροχή στέγασης συνιστούσε διάκριση. Το Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση χωρίς να διαπιστώσει καμία αυθαιρεσία στην απόρριψη της αίτησης για κατά προτεραιότητα στέγαση, αίτηση που βασιζόταν αποκλειστικά στην παρουσία του γιου της προσφεύγουσας, στον οποίο είχε χορηγηθεί άδεια εισόδου στο Ηνωμένο Βασίλειο υπό τη ρητή προϋπόθεση ότι δεν μπορούσε να έχει καμία πρόσβαση σε δημόσια κονδύλια. Φέρνοντας τον γιο της στο Ηνωμένο Βασίλειο ενώ είχε πλήρη επίγνωση των όρων εισόδου του, η προσφεύγουσα αποδέχτηκε την προϋπόθεση αυτή και συμφώνησε ουσιαστικά στο να μην έχει πρόσβαση σε δημόσια κονδύλια με σκοπό τη στήριξή του. Η νομοθεσία στη συγκεκριμένη περίπτωση επεδίωκε τον θεμιτό στόχο της δίκαιης διάθεσης των λιγοστών διαθέσιμων πόρων μεταξύ διαφορετικών κατηγοριών δικαιούχων. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι προσφεύγοντες στην υπόθεση *Bah* δεν αφέθηκαν σε κατάσταση ένδειας και τους παρασχέθηκε εναλλακτική δυνατότητα στέγασης.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι σε ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις το ΕΔΔΑ έχει διατάξει προσωρινά μέτρα δυνάμει του κανόνα 39 ώστε να διασφαλίσει την παροχή προσωρινής στέγασης σε οικογένειες αιτούντων άσυλο ενόσω εκκρεμεί η εξέταση των ισχυρισμών τους από το ΕΔΔΑ (βλ. επίσης [ενότητα 2.4](#))³⁹⁸.

Δυνάμει του ΕΚΧ, το Άρθρο 19 παράγραφος 4 εδάφιο γ) προβλέπει ότι τα κράτη πρέπει να εξασφαλίζουν στους διακινούμενους εργαζόμενους κατάλληλη στέγαση, αλλά το δικαίωμα αυτό ισχύει μόνο για όσους μετακινούνται μεταξύ κρατών συμβαλλόμενων στον ΕΚΧ.

Το δικαίωμα της στέγασης (Άρθρο 31 του ΕΚΧ) συνδέεται στενά με μια σειρά επιπρόσθετων (αναθωρωμένων) δικαιωμάτων δυνάμει του ΕΚΧ: Άρθρο 11 σχετικά με το δικαίωμα της υγείας· Άρθρο 13 σχετικά με το δικαίωμα για κοινωνική και ιατρική αντίληψη· Άρθρο 16 σχετικά με το δικαίωμα της οικογένειας για κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία· Άρθρο 17 σχετικά με το δικαίωμα των παιδιών και των

397 ΕΔΔΑ, *Bah κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 56328/07, 27 Σεπτεμβρίου 2011.

398 ΕΔΔΑ, *Afif κατά Κάτω Χωρών* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 60915/09, 24 Μαΐου 2011· ΕΔΔΑ, *Abdilahi Abdulwahidi κατά Κάτω Χωρών*, Αριθ. 21741/07, 12 Νοεμβρίου 2013.

νέων για κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία· και Άρθρο 30 σχετικά με το δικαίωμα για προστασία από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, το οποίο μπορεί να εξετάζεται από μόνο του ή σε συνδυασμό με το Άρθρο Ε σχετικά με την απαγόρευση των διακρίσεων.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *COHRE κατά Κροατίας*, η ΕΕΚΔ επεσήμανε ότι «τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να έχουν απόλυτη επίγνωση του αντίκτυπου των αποφάσεών τους για τις ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες»³⁹⁹.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *COHRE κατά Γαλλίας*, η ΕΕΚΔ έκρινε ότι οι απομακρύνσεις ομάδων Ρομά από τις κατοικίες τους και οι απελάσεις τους από τη Γαλλία συνιστούσε παραβίαση του άρθρου Ε σε συνδυασμό με το Άρθρο 19 παράγραφος 8⁴⁰⁰. Ομοίως, στην υπόθεση *COHRE κατά Ιταλίας*, η ΕΕΚΔ έκρινε τη μεταχείριση των Ρομά εκ μέρους της Ιταλίας ως παραβίαση του άρθρου Ε σε συνδυασμό με άλλα άρθρα του ΕΚΧ⁴⁰¹.

Παρότι το προσάρτημα του ΕΚΧ περιορίζει την εφαρμογή του Χάρτη στους νόμιμα διαμένοντες υπηκόους των συμβαλλόμενων κρατών, η ΕΕΚΔ έχει επίσης εφαρμόσει συγκεκριμένες διατάξεις του αναθεωρημένου ΕΚΧ σε παιδιά σε αντικανονική κατάσταση, επισημαίνοντας ότι ο ΕΚΧ πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως του διεθνούς δικαίου περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Defence for Children International (DCI) κατά Κάτω Χωρών*⁴⁰², υποστηρίχθηκε ότι η ολλανδική νομοθεσία στερούσε από τα παιδιά που διαμένουν παράτυπα στις Κάτω Χώρες το δικαίωμα της στέγασης και, ως εκ τούτου, άλλα δικαιώματα του ΕΚΧ. Η ΕΕΚΔ έκρινε ότι ο ΕΚΧ δεν μπορούσε να ερμηνευτεί εν κενώ. Ο ΕΚΧ πρέπει, στον μέγιστο δυνατό βαθμό, να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με άλλους κανόνες του διεθνούς δικαίου των οποίων αποτελεί μέρος, περιλαμβανομένων στην προκειμένη περίπτωση εκείνων που σχετίζονται με την παροχή κατάλληλης προσωρινής στέγης σε οποιοδήποτε πρόσωπο τη χρειάζεται, ανεξαρτήτως του εάν βρίσκεται νόμιμα στο έδαφος του κράτους μέλους ή όχι. Δυνάμει του Άρθρου 31 παράγραφος 2, τα συμβαλλόμενα στον

399 ΕΕΚΔ, *COHRE κατά Κροατίας*, προσφυγή Αριθ. 52/2008, απόφαση επί της ουσίας, 22 Ιουνίου 2010.

400 ΕΕΚΔ, *COHRE κατά Γαλλίας*, προσφυγή Αριθ. 63/2010, απόφαση επί της ουσίας, 28 Ιουνίου 2011.

401 ΕΕΚΔ, *COHRE κατά Ιταλίας*, προσφυγή Αριθ. 58/2009, απόφαση επί της ουσίας, 25 Ιουνίου 2010.

402 ΕΕΚΔ, *Defence for Children International κατά Κάτω Χωρών*, προσφυγή Αριθ. 47/2008, απόφαση επί της ουσίας, 20 Οκτωβρίου 2009.

ΕΚΧ κράτη πρέπει να λαμβάνουν μέτρα ώστε να αποτρέπουν το φαινόμενο των αστέγων. Αυτό σημαίνει ότι ένα συμβαλλόμενο κράτος οφείλει να παρέχει στέγη για όσο διάστημα τα παιδιά βρίσκονται στη δικαιοδοσία του, ανεξαρτήτως του καθεστώτος διαμονής τους. Επιπλέον, η απομάκρυνση προσώπων χωρίς νόμιμο καθεστώς διαμονής από την κατοικία τους πρέπει να απαγορεύεται καθώς θα έθετε τα συγκεκριμένα πρόσωπα, ιδίως όταν πρόκειται για παιδιά, σε κατάσταση ακραίας απόγνωσης, γεγονός το οποίο αντίκειται στην υποχρέωση σεβασμού της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας. Η ΕΕΚΔ διαπίστωσε επίσης παραβίαση του Άρθρου 17 παράγραφος 1 εδάφιο γ), το οποίο προστατεύει τα παιδιά που έχουν αποχωριστεί τους γονείς τους.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 1 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων προβλέπει το δικαίωμα στην ανθρωπίνη αξιοπρέπεια και το Άρθρο 34 προβλέπει δικαίωμα στην κοινωνική αρωγή σε σχέση με τη στέγαση. Συναφείς διατάξεις σχετικά με τη στέγαση περιλαμβάνονται επίσης στο παράγωγο δικαίο της ΕΕ που αφορά τα προερχόμενα από τρίτες χώρες μέλη των οικογενειών των υπηκόων του ΕΟΧ και της Ελβετίας, τους επί μακρόν διαμένοντες, τα πρόσωπα που χρήζουν διεθνούς προστασίας και τα θύματα εμπορίας ανθρώπων. Όσον αφορά άλλες κατηγορίες υπηκόων τρίτων χωρών, το δικαίο της ΕΕ προσπαθεί να διασφαλίζει ότι αυτοί δεν θα επιβαρύνουν τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας των κρατών μελών. Ως εκ τούτου, προτού να επιτραπεί σε ερευνητές (*Οδηγία περί Επιστημονικής Έρευνας*, Άρθρο 6 παράγραφος 2 εδάφιο β)) και σπουδαστές (*Οδηγία περί Σπουδαστών*, Άρθρο 7 παράγραφος 1 εδάφιο β)) να εισέλθουν στην ΕΕ, πρέπει να προσκομίζουν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι καλύπτονται οι ανάγκες τους σε στέγαση. Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν παρόμοιες προϋποθέσεις για τα μέλη των οικογενειών των συντηρούντων που κατάγονται από τρίτη χώρα (Άρθρο 7 παράγραφος 1 εδάφιο α) της *Οδηγίας περί Οικογενειακής Επανάμησης*).

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Kamberaj*⁴⁰³, το ΔΕΕ έκρινε ότι ένας νόμος ο οποίος προέβλεπε διαφορετική μεταχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών σε σχέση με τους πολίτες της ΕΕ όσον αφορά τις παροχές στέγασης συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 11 παράγραφος 1 εδάφιο δ) της *Οδηγίας για τους επί Μακρόν Διαμένοντες*. Πιο συγκεκριμένα, το Δικαστήριο υποστήριξε ότι δυνάμει του Άρθρου 11 παράγραφος 4, τα κράτη μέλη μπορούν να περιορίζουν την κοινωνική αρωγή και την κοινωνική προστασία, επισημαίνοντας ωστόσο ότι ο κατάλογος των ελάχιστων βασικών ωφελημάτων που προβλέπεται στην αιτιολογική

403 ΔΕΕ, C-571/10, *Servet Kamberaj κατά Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES)* κ.λπ., 24 Απριλίου 2012.

σκέψη 13 δεν είναι εξαντλητικός. Το ΔΕΕ επέκτεινε τα βασικά ωφελήματα με σκοπό να συμπεριλάβει και τις παροχές στέγασης. Ως προς αυτό, το Δικαστήριο επικαλέστηκε το Άρθρο 34 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ ο οποίος, προκειμένου να καταπολεμήσει τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη φτώχεια, «αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα κοινωνικής αρωγής και στεγαστικής βοήθειας προς εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης σε όλους όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους».

Δυνάμει του Άρθρου 24 της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας*, τα προερχόμενα από τρίτες χώρες μέλη των οικογενειών των υπηκόων του ΕΟΧ πρέπει να έχουν την ίδια πρόσβαση σε κοινωνικά και φορολογικά ωφελήματα με τους ημεδαπούς. Τα μέλη των οικογενειών των υπηκόων του ΕΟΧ και της Ελβετίας δεν μπορούν να υπόκεινται σε περιορισμούς όσον αφορά το δικαίωμά τους στη στέγαση, περιλαμβανομένης της στέγασης με κοινωνική στήριξη⁴⁰⁴. Αυτό δεν ισχύει για τα προερχόμενα από τρίτες χώρες μέλη των οικογενειών των πολιτών της ΕΕ οι οποίοι δεν έχουν ασκήσει τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία, καθώς η περίπτωση των συγκεκριμένων προσώπων δεν ρυθμίζεται από το δίκαιο της ΕΕ αλλά δυνάμει κανόνων που θεσπίζονται από το εθνικό δίκαιο των κρατών μελών. Οι οικονομικά μη ενεργοί υπήκοοι του ΕΟΧ και τα μέλη των οικογενειών τους, οι οποίοι οφείλουν να πιστοποιούν ότι είναι οικονομικά αυτόρχεις, ενδέχεται να μην είναι επιλέξιμοι για οικονομική βοήθεια όσον αφορά τις ανάγκες τους για στέγαση (Άρθρο 7 παράγραφος 1 εδάφιο β) της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας*).

Οι επί μακρόν διαμένοντες δικαιούνται την ίδια μεταχείριση με τους ημεδαπούς σε ό,τι αφορά τις διαδικασίες απόκτησης στέγης (Άρθρο 11 παράγραφος 1 εδάφιο στ) της *Οδηγίας για τους επί Μακρόν Διαμένοντες*. Τα θύματα εμπορίας ανθρώπων δικαιούνται ειδική συνδρομή και μέτρα στήριξης, τα οποία περιλαμβάνουν «τουλάχιστον επίπεδα ζωής ικανά να εξασφαλίσουν τη διαβίωση των θυμάτων με μέτρα όπως η παροχή κατάλληλης και ασφαλούς στέγης» (Άρθρο 11 παράγραφος 5 της *Οδηγίας κατά Εμπορίας Ανθρώπων*).

Δυνάμει της *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ)*, οι αιτούντες άσυλο έχουν δικαίωμα να λαμβάνουν στήριξη όταν ασκούν αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας. Δυνάμει του Άρθρου 17 της οδηγίας, τα κράτη μέλη λαμβάνουν μέτρα ώστε να παρέχονται στα πρόσωπα που ζητούν διεθνή προστασία υλικές συνθήκες υποδοχής, οι οποίες εξασφαλίζουν ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης για τους αιτούντες που

404 Συμφωνία για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και κρατών μελών της, αφενός, και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, αφετέρου, η οποία υπεγράφη στο Λουξεμβούργο στις 21 Ιουνίου 1999 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουνίου 2002, ΕΕ 2002 L 114/6.

τους επιτρέπει να συντηρηθούν και διαφυλάσσει τη σωματική και ψυχική τους υγεία. Σύμφωνα με το Άρθρο 18 τα κράτη πρέπει να λαμβάνουν μέτρα για την αποτροπή βιασπραγιών καθώς και βίας σχετιζόμενης με το φύλο στους χώρους φιλοξενίας. Η υποχρέωση παροχής στήριξης ισχύει και για τα πρόσωπα που εξετάζονται επί τη βάση του **Κανονισμού του Δουβλίνου** (Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 604/2013).

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *CIMADE*⁴⁰⁵, το ΔΕΕ αποσαφήνισε τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εφαρμόζεται η **Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής** σε περίπτωση αιτημάτων μεταφοράς δυνάμει του **Κανονισμού του Δουβλίνου**. Το ΔΕΕ έκρινε ότι ένα κράτος μέλος το οποίο επιδιώκει να μεταφέρει έναν αιτούντα άσυλο δυνάμει του **Κανονισμού του Δουβλίνου** είναι υπεύθυνο, μεταξύ άλλων και από οικονομικής πλευράς, να διασφαλίζει ότι οι αιτούντες άσυλο επωφελούνται πλήρως από τις διατάξεις της **Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής** μέχρι την υλοποίηση καθεαυτής της μεταφοράς. Η οδηγία αποσκοπεί στη διασφάλιση του πλήρους σεβασμού της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και στην προώθηση της εφαρμογής των Άρθρων 1 και 18 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Ως εκ τούτου, οι ελάχιστες απαιτήσεις υποδοχής πρέπει να εφαρμόζονται και για τους αιτούντες άσυλο για τους οποίους εκκρεμεί απόφαση δυνάμει του **Κανονισμού του Δουβλίνου**.

Δυνάμει του Άρθρου 32 της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης** (για την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, Άρθρο 31 της έκδοσης του **2004/83/ΕΚ** της ίδιας οδηγίας), τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνούν ώστε οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας να έχουν πρόσβαση σε κατάλυμα υπό όρους ισοδύναμους με τους ισχύοντες για άλλους υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν νομίμως στο έδαφός τους.

8.5. Υγειονομική περίθαλψη

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, δεν προβλέπεται ρητά δικαίωμα υγειονομικής περίθαλψης, παρότι αυτή αποτελεί εύλογα πτυχή της «ψυχικής και σωματικής ακεραιότητας» η οποία ενδέχεται να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Άρθρου 8 που διασφαλίζει το δικαίωμα του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής⁴⁰⁶. Η ΕΔΔΑ δεν εγγυάται επίσης δικαίωμα

405 ΔΕΕ, C-179/11 (Συλλογή 2012), *Cimade, Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) κατά Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration*, 27 Σεπτεμβρίου 2012. ΔΕΕ, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-411/10 και C-493/10, *N.S. κατά Secretary of State for the Home Department και M.E. κ.λπ. κατά Refugee Applications Commissioner και Minister for Justice, Equality and Law Reform*, 21 Δεκεμβρίου 2011.

406 ΕΔΔΑ, *Bensaid κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 44599/98, 6 Φεβρουαρίου 2001.

σε ιατρικές υπηρεσίες συγκεκριμένου επιπέδου ούτε και δικαίωμα πρόσβασης σε ιατρική περίθαλψη⁴⁰⁷. Υπό ορισμένες προϋποθέσεις, ενδέχεται ωστόσο να εγείρεται ζήτημα ευθύνης του κράτους μέλους δυνάμει της ΕΣΔΑ, όταν αποδεικνύεται ότι οι αρχές του κράτους μέλους θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή ενός ανθρώπου μέσω πράξεων ή παραλείψεων που συνεπάγονται άρνηση παροχής προς αυτόν της υγειονομικής περίθαλψης που προσφέρεται στον γενικό πληθυσμό⁴⁰⁸. Όσον αφορά τη μετανάστευση, ζητήματα υγειονομικής περίθαλψης δυνάμει της ΕΣΔΑ έχουν κυρίως προκύψει σε περιπτώσεις επίκλησης των αναγκών περίθαλψης ως μέσο αποτροπής της απέλασης. Σε ακραίες περιπτώσεις, αυτό μπορεί να εγείρει ζητήματα δυνάμει του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ (βλ. Κεφάλαιο 3).

Δυνάμει του ΕΚΧ, το Άρθρο 13 του Χάρτη προβλέπει το δικαίωμα για ιατρική αντίληψη⁴⁰⁹. Η ΕΕΚΔ θεωρεί ότι το δικαίωμα αυτό έχει εφαρμογή και για τους μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) κατά Γαλλίας*, η FIDH ισχυρίστηκε ότι η Γαλλία είχε παραβιάσει το δικαίωμα για ιατρική αντίληψη (Άρθρο 13 του αναθεωρημένου ΕΚΧ) όταν κατήργησε την απαλλαγή των μεταναστών σε αντικανονική κατάσταση και όσων διαθέτουν πολύ χαμηλά εισοδήματα από την υποχρέωση πληρωμής για την παροχή ιατρικής και νοσοκομειακής περίθαλψης. Επιπλέον, η καταγγέλλουσα ισχυρίστηκε ότι το δικαίωμα των παιδιών για προστασία (Άρθρο 17) παραβιάστηκε μέσω νομοθετικής μεταρρύθμισης του 2002 η οποία περιόρισε την πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες για τα παιδιά μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση. Τα δικαιώματα του ΕΚΧ μπορούν, καταρχήν, να επεκταθούν μόνο σε αλλοδαπούς οι οποίοι είναι υπήκοοι άλλων συμβαλλόμενων κρατών του ΕΚΧ και διαμένουν νόμιμα ή εργάζονται σε τακτική βάση σε ένα κράτος. Η ΕΕΚΔ επεσήμανε, ωστόσο, ότι ο ΕΚΧ πρέπει να ερμηνεύεται με τελολογικό πνεύμα, συμφώνως προς τις αρχές της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας του ατόμου, καθώς και ότι τυχόν περιορισμοί πρέπει κατά συνέπεια να τυγχάνουν αυστηρής ερμηνείας.

407 ΕΔΔΑ, *Wasilewski κατά Πολωνίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 32734/96, 20 Απριλίου 1999.

408 ΕΔΔΑ, *Powell κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 45305/99, 4 Μαΐου 2000.

409 Βλ. επίσης Ευρωπαϊκή σύμβαση για την κοινωνική και ιατρική αντίληψη, η οποία προβλέπει επίσης την αμοιβαία παροχή κοινωνικής και ιατρικής αντίληψης των υπηκόων των συμβαλλόμενων κρατών οι οποίοι βρίσκονται στο έδαφος άλλων συμβαλλόμενων κρατών. Η συγκεκριμένη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης είχε μόνο 18 συμβαλλόμενα κράτη, το σύνολο των οποίων, εξαιρουμένης της Τουρκίας, είναι επίσης κράτη μέλη της ΕΕ. Ανοικτή προς υπογραφή από τις 11 Δεκεμβρίου 1953, τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 1954, ETS No. 014.

Η Επιτροπή έκρινε ότι τυχόν νομοθεσία ή πρακτική η οποία αρνείται σε αλλοδαπούς υπηκόους το δικαίωμα πρόσβασης στην ιατρική αντίληψη ενόσω αυτοί βρίσκονται στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους, ακόμη και αν βρίσκονται εκεί χωρίς νόμιμο καθεστώς παραμονής, αντίκειται στον ΕΚΧ, παρότι δεν μπορούν όλα τα δικαιώματα που αυτός προβλέπει να επεκτείνονται στους μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση. Με πλειοψηφία 9 προς 4, η ΕΕΚΔ διαπίστωσε ότι δεν υφίστατο παραβίαση του Άρθρου 13 σχετικά με το δικαίωμα για ιατρική αντίληψη, καθώς οι ενήλικες μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση μπορούσαν να είχαν πρόσβαση σε κάποιες μορφές ιατρικής αντίληψης εφόσον είχαν συμπληρώσει τουλάχιστον τρεις μήνες διαμονής, ενώ όλοι οι αλλοδαποί υπήκοοι μπορούσαν να λάβουν περίθαλψη σε περιπτώσεις «έκτακτων περιστατικών και απειλητικών για τη ζωή ασθενειών» ανά πάσα στιγμή. Παρότι τα παιδιά είχαν παρόμοια πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη με εκείνη των ενηλίκων, η ΕΕΚΔ διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 17 σχετικά με το δικαίωμα των παιδιών για προστασία καθώς το εν λόγω Άρθρο ήταν περισσότερο ευρύ σε σχέση με το Άρθρο 13 σχετικά με το δικαίωμα για ιατρική αντίληψη. Η συγκεκριμένη απόφαση αντανακλά την προσέγγιση που ακολουθήθηκε αργότερα όσον αφορά τα παιδιά στην υπόθεση *Defence of Children International* (βλ. ενότητα 8.4)⁴¹⁰.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων δεν περιλαμβάνει δικαίωμα στην υγεία, αλλά αναγνωρίζει σχετικά δικαιώματα, όπως η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (Άρθρο 1) και το δικαίωμα στη σωματική ακεραιότητα (Άρθρο 3). Ο Χάρτης περιλαμβάνει επίσης το δικαίωμα της προστασίας της υγείας δυνάμει του Άρθρου 35, το οποίο αναφέρει ότι «[κ]άθε πρόσωπο δικαιούται να έχει πρόσβαση στην πρόληψη σε θέματα υγείας και να απολαύει ιατρικής περίθαλψης, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται στις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές». Η εφαρμογή του Χάρτη περιορίζεται σε εκείνα τα ζητήματα που εμπύπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ. Ο Χάρτης δεν προβλέπει καμία διάκριση λόγω εθνικότητας. Συνδέει, ωστόσο, την άσκηση του δικαιώματος της περίθαλψης με τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.

Το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ ρυθμίζει την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη για διάφορες κατηγορίες υπηκόων τρίτων χωρών και προβλέπει την υποχρέωση ορισμένων από αυτούς να έχουν ασφάλιση ασθενείας προκειμένου να τους αναγνωριστεί συγκεκριμένο καθεστώς ή να τους επιτραπεί η είσοδος στο έδαφος του κράτους

410 ΕΕΚΔ, *International Federation of Human Rights Leagues κατά Γαλλίας*, προσφυγή Αριθ. 14/2003, απόφαση επί της ουσίας, 8 Σεπτεμβρίου 2004.

μέλους. Σύντομη αναφορά στις συνηθέστερες κατηγορίες υπηκόων τρίτων χωρών ακολουθεί κατωτέρω.

Ανεξαρτήτως της εθνικότητάς τους, τα μισθωτά ή αυτοαπασχολούμενα μέλη των οικογενειών των υπηκόων του ΕΟΧ και της Ελβετίας που έχουν ασκήσει τα δικαιώματά τους όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία απολαύουν ίσης μεταχείρισης με τους ημεδαπούς (Άρθρο 24 της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας* για τους υπηκόους της ΕΕ)⁴¹¹. Όσοι επιθυμούν να διαμένουν σε άλλο κράτος μέλος με βάση το γεγονός ότι είναι οικονομικά αυτόρκεις πρέπει να προσκομίζουν βεβαίωση ασφάλισης υγείας για την κάλυψη κάθε κινδύνου τόσο για τους ίδιους όσο και για τα μέλη της οικογένειάς τους (Άρθρο 7 παράγραφος 1 εδάφιο β)).

Είτε πρόκειται για υπήκοο ΕΟΧ είτε για υπήκοο τρίτης χώρας, οποιοδήποτε πρόσωπο είναι εγγεγραμμένο σε εθνικό πρόγραμμα ασφάλισης υγείας, στο κράτος του ΕΟΧ στο οποίο διαμένει, δικαιούται την απαραίτητη περίθαλψη⁴¹² όταν επισκέπτεται άλλο κράτος μέλος του ΕΟΧ ή την Ελβετία⁴¹³. Η μετάβαση προσώπου σε άλλο κράτος μέλος με σκοπό να λάβει εκεί την δημοσίως παρεχόμενη ιατρική περίθαλψη υπόκειται σε περίπλοκους κανόνες⁴¹⁴.

Δυνάμει της *Οδηγίας περί Οικογενειακής Επανάμωσης*, ο συντηρών ενδέχεται να πρέπει να αποδείξει ότι διαθέτει ιδίως «ασφάλιση ασθένειας για τον ίδιο/την ίδια και τα μέλη της οικογένειάς του/της, που να καλύπτει το σύνολο των κινδύνων, οι οποίοι συνήθως καλύπτονται για τους ημεδαπούς στο οικείο κράτος μέλος», καθώς και «σταθερούς και τακτικούς πόρους, επαρκείς για τη συντήρηση του ίδιου/της ίδιας

411 Συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, 2 Μαΐου 1992, Μέρος III, Ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και κρατών μελών της, αφενός, και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, αφετέρου, η οποία υπεγράφη στο Λουξεμβούργο στις 21 Ιουνίου 1999 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουνίου 2002, ΕΕ 2002 L 114/6.

412 Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 883/2004, 29 Απριλίου 2004, ΕΕ 2004 L 166/1, Άρθρο 19 παράγραφος 1-ΔΕΕ, C-211/08 (Συλλογή 2010, σ. ECR I-05267), *Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Βασιλείου της Ισπανίας*, 15 Ιουνίου 2010, σκέψεις 58 and 61.

413 Απόφαση 2012/195/ΕΕ της Μεικτής Επιτροπής που συστάθηκε βάσει της συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφενός, και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, αφετέρου, για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, της 31ης Μαρτίου 2012, που αντικαθιστά το παράρτημα II της εν λόγω συμφωνίας για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, ΕΕ 2012 L 103/51.

414 Βλ. Άρθρο 22 παράγραφος 1 εδάφιο γ) του Κανονισμού (ΕΟΚ) Αριθ. 1408/71, το οποίο εξετάστηκε στο πλαίσιο των υποθέσεων ΔΕΚ, C- 368/98, (Συλλογή 2001, σ. I-05363), *Abdon Vanbraekel κ.λπ. κατά Alliance nationale des mutualités chrétiennes (ANMC)*, 12 Ιουλίου 2011 και ΔΕΚ, C-372/04 (Συλλογή 2010, σ. I-04325), *The Queen, κατόπιν αιτήσεως της Yvonne Watts κατά Bedford Primary Care Trust and Secretary of State for Health*, 16 Μαΐου 2006.

και των μελών της οικογένειάς του/της, χωρίς να απαιτείται προσφυγή στο σύστημα κοινωνικής αρωγής του συγκεκριμένου κράτους μέλους» (Άρθρο 7 παράγραφος 1 εδάφιο β) και εδάφιο γ)).

Ομοίως, πριν από την αναγνώριση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος, οι υπήκοοι τρίτων χωρών και τα μέλη των οικογενειών τους οφείλουν να προσκομίζουν αποδεικτικά στοιχεία τα οποία να πιστοποιούν την ύπαρξη ασφάλισης ασθένειας, που να καλύπτει το σύνολο των κινδύνων, οι οποίοι συνήθως καλύπτονται για τους ημεδαπούς στο κράτος μέλος υποδοχής (Άρθρο 5 παράγραφος 1 εδάφιο β) της [Οδηγίας για τους επί Μακρόν Διαμένοντες](#)). Πρέπει επίσης να είναι σε θέση να αποδείξουν ότι διαθέτουν σταθερούς και τακτικούς πόρους, επαρκείς για τη συντήρηση του ιδίου/της ίδιας και των μελών της οικογενειάς του/της, χωρίς να απαιτείται προσφυγή στο σύστημα κοινωνικής αρωγής του οικείου κράτους μέλους (Άρθρο 5 παράγραφος 1 εδάφιο α)). Τα πρόσωπα στα οποία έχει αναγνωριστεί το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος απολαμβάνουν ίσης μεταχείρισης με τους υπηκόους του κράτους μέλος υποδοχής όσον αφορά «την κοινωνική ασφάλιση, την κοινωνική αρωγή και την κοινωνική προστασία, όπως ορίζονται από το εθνικό δίκαιο» (Άρθρο 11 παράγραφος 1 εδάφιο δ)). Η αιτιολογική σκέψη 13 της οδηγίας αναφέρει ότι όσον αφορά την κοινωνική αρωγή, «η δυνατότητα περιορισμού των ωφελημάτων των επί μακρόν διαμεινόντων στα βασικά εξ αυτών πρέπει να γίνεται κατανοητή υπό την έννοια ότι καλύπτει τουλάχιστον την ελάχιστη στήριξη του εισοδήματος, την αρωγή σε περίπτωση ασθένειας, κύησης, γονικής μέριμνας και μακροχρόνιας μέριμνας. Οι διαδικασίες χορήγησης των ωφελημάτων αυτών θα πρέπει να καθορισθούν από το εθνικό δίκαιο».

Δυνάμει του Άρθρου 19 της [Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής \(2013/33/ΕΕ\)](#), οι αιτούντες άσυλο δικαιούνται την απαραίτητη ιατρο-φαρμακευτική περίθαλψη, η οποία πρέπει να περιλαμβάνει την παροχή πρώτων βοηθειών και την αναγκαία θεραπεία ασθένειας, καθώς και την απαραίτητη ιατρική ή άλλη συνδρομή για όσους έχουν ειδικές ανάγκες. Η [Οδηγία περί Επιστροφής \(2008/115/ΕΚ\)](#) αναφέρει επίσης ότι «[δ] ίδεται ιδιαίτερη προσοχή στις περιπτώσεις ευάλωτων ατόμων. Παρέχονται επείγουσα υγειονομική περίθαλψη και η απαραίτητη θεραπευτική αγωγή σε πρόσωπα των οποίων η απομάκρυνση έχει αναβληθεί ή στα οποία έχει δοθεί χρόνος προκειμένου να αναχωρήσουν οικειοθελώς».

Οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες και εκείνοι στους οποίους παρέχεται επικουρική προστασία δικαιούνται πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη υπό όρους ίδιους με τους ισχύοντες για τους υπηκόους του οικείου κράτους μέλους, δυνάμει του Άρθρου 30 της [Οδηγίας περί Αναγνώρισης](#). Ειδικές διατάξεις προβλέπονται για τα πρόσωπα

με ειδικές ανάγκες. Η συνδρομή και τα υποστηρικτικά μέτρα που πρέπει να παρέχονται στα θύματα εμπορίας ανθρώπων περιλαμβάνουν την απαραίτητη ιατρική περίθαλψη, συμπεριλαμβανομένης και της ψυχολογικής βοήθειας, της παροχής συμβουλών και της ενημέρωσης (Άρθρο 11 παράγραφος 5 της Οδηγίας κατά Εμπορίας Ανθρώπων).

8.6. Κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική αρωγή

Η κοινωνική ασφάλιση και η κοινωνική αρωγή αναφέρονται σε παροχές οι οποίες είτε βασίζονται σε προγενέστερες εισφορές σε ένα εθνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, όπως οι συνταξιοδοτικές εισφορές, είτε παρέχονται από το κράτος σε άτομα που χρειάζονται βοήθεια, όπως τα άτομα με αναπηρία. Περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα παροχών, οι οποίες είναι συνήθως οικονομικού χαρακτήρα.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, δεν προβλέπεται ρητό δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης ή κοινωνικής αρωγής.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Wasilewski κατά Πολωνίας*⁴¹⁵, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι «στον βαθμό που οι ενστάσεις του προσφεύγοντος συνδέονται με τη δεινή οικονομική του κατάσταση, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ούτε το Άρθρο 2 ούτε οποιαδήποτε άλλη διάταξη της Σύμβασης μπορεί να ερμηνευτεί ως παρέχουσα σε οποιονδήποτε το δικαίωμα να απολαύει οποιουδήποτε βιοτικού επιπέδου, ή το δικαίωμα σε οικονομική συνδρομή από το κράτος».

Υπό ορισμένες προϋποθέσεις, ενδέχεται να προκύψει ζήτημα διάκρισης στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής αρωγής, ανεξαρτήτως του εάν ο ενδιαφερόμενος έχει συνεισφέρει οικονομικά στο οικείο σύστημα ασφάλισης. Το ΕΔΔΑ έχει επικρίνει τη στάση κρατών τα οποία αρνήθηκαν να χορηγήσουν παροχές σε νόμιμα διαμένοντες επειδή αυτοί δεν πληρούσαν την προϋπόθεση της εθνικότητας⁴¹⁶.

415 ΕΔΔΑ, *Wasilewski κατά Πολωνίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 32734/96, 20 Απριλίου 1999.

416 ΕΔΔΑ, *Luczak κατά Πολωνίας*, Αριθ. 77782/01, 27 Νοεμβρίου 2007· ΕΔΔΑ, *Fawsie κατά Ελλάδας*, Αριθ. 40080/07, 28 Οκτωβρίου 2010.

Παραδείγματα: Η υπόθεση *Gyugusuz κατά Αυστρίας*⁴¹⁷ αφορούσε άρνηση χορήγησης παροχών ανεργίας σε Τούρκο πολίτη επειδή αυτός δεν είχε την αυστριακή υπηκοότητα. Η υπόθεση *Koua Poirrez κατά Γαλλίας*⁴¹⁸ αφορούσε άρνηση χορήγησης παροχών αναπηρίας σε νομίμως διαμένοντα μετανάστη διότι αυτός δεν είχε ούτε τη γαλλική υπηκοότητα ούτε την υπηκοότητα χώρας με την οποία η Γαλλία είχε συνάψει αμοιβαία συμφωνία. Σε αμφότερες τις υποθέσεις, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι προσφεύγοντες είχαν υποστεί διάκριση, γεγονός το οποίο συνεπάγονταν παραβίαση του Άρθρου 14 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το Άρθρο 1 του Αριθ. Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου σχετικά με το δικαίωμα σεβασμού της παρουσίας.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Andrejeva κατά Λετονίας*⁴¹⁹ αφορούσε παροχές βάσει εισφορών. Η προσφεύγουσα είχε εργαστεί για το μεγαλύτερο μέρος της ζωής της στο έδαφος της Λετονίας όταν αυτό αποτελούσε μέρος της Σοβιετικής Ένωσης. Οι αρχές αρνήθηκαν να της χορηγήσουν μέρος της σύνταξης της επειδή είχε εργαστεί και εκτός Λετονίας και δεν ήταν Λετονή πολίτης. Το ΕΔΔΑ δεν μπορούσε να αποδεχθεί το επιχείρημα της κυβέρνησης ότι θα αρκούσε να πολιτογραφηθεί Λετονή πολίτης η προσφεύγουσα προκειμένου να μπορεί να λαμβάνει το πλήρες ποσό της σύνταξης που αξίωνε. Η απαγόρευση των διακρίσεων που κατοχυρώνεται με το Άρθρο 14 της ΕΣΔΑ μπορεί να έχει ουσία εάν, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, η κατάσταση του προσφεύγοντος λαμβάνεται ως έχει και χωρίς τροποποιήσεις, όταν εξετάζεται σε σχέση με τα κριτήρια που προβλέπονται από τη διάταξη. Διαφορετική αντιμετώπιση και απόρριψη των αξιώσεων του θύματος με το σκεπτικό ότι θα μπορούσε να έχει αποφύγει τη διάκριση τροποποιώντας μία από τις παρμέτρους της υπόθεσης –π.χ. αποκτώντας την ιθαγένεια μιας χώρας– θα καθιστούσε το Άρθρο 14 κενό ουσίας. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 14 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το Άρθρο 1 του Αριθ. Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.

Στα συγκεκριμένα παραδείγματα, οι προσφεύγοντες ήταν, από όλες τις υπόλοιπες απόψεις, όμοιοι με τους ημεδαπούς. Κανείς εξ αυτών δεν βρισκόταν σε επισφαλή κατάσταση μετανάστευσης ή υπό περιορισμούς όσον αφορά την πρόσβαση σε δημόσια κονδύλια.

417 ΕΔΔΑ, *Gyugusuz κατά Αυστρίας*, Αριθ. 17371/90, 16 Σεπτεμβρίου 1996, σκέψεις 46-50.

418 ΕΔΔΑ, *Koua Poirrez κατά Γαλλίας*, Αριθ. 40892/98, 30 Σεπτεμβρίου 2003, σκέψη 41.

419 ΕΔΔΑ, *Andrejeva κατά Λετονίας* [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 55707/00, 18 Φεβρουαρίου 2009, σκέψη 91.

Παράδειγμα: Η υπόθεση *Weller κατά Ουγγαρίας*⁴²⁰ αφορούσε έναν Ούγγρο πατέρα και μια Ρουμάνα μητέρα. Κατά τη στιγμή της προσφυγής, η οποία έγινε πριν από την ένταξη της Ρουμανίας στην ΕΕ, η μητέρα διέθετε άδεια διαμονής, όχι όμως και άδεια εγκατάστασης στην Ουγγαρία. Δυνάμει της ουγγρικής νομοθεσίας, μόνο οι μητέρες με ουγγρική ιθαγένεια ή άδεια εγκατάστασης μπορούσαν να αξιώσουν παροχές μητρότητας. Ο προσφεύγων διαμαρτυρήθηκε για το γεγονός ότι οι άνδρες με αλλοδαπές συζύγους τύγχαναν λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης όσον αφορά τη χορήγηση της εν λόγω παροχής σε σύγκριση με όσους είχαν ουγγαρέζες συζύγους. Το Δικαστήριο έκρινε ότι είχε υπάρξει παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το Άρθρο 14.

Δυνάμει του ΕΚΧ, προβλέπεται δικαίωμα για κοινωνική ασφάλεια (Άρθρο 12), δικαίωμα για κοινωνική και ιατρική αντίληψη (Άρθρο 13) και δικαίωμα για απόλαυση των κοινωνικών υπηρεσιών (Άρθρο 14). Επιπλέον, προβλέπονται ειδικές διατάξεις για τα άτομα με αναπηρία (Άρθρο 15), για τα παιδιά και τους νέους (Άρθρο 17) και για τους ηλικιωμένους (Άρθρο 23). Το Άρθρο 30 προβλέπει το δικαίωμα της προστασίας έναντι της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Όσον αφορά το ζήτημα της κοινωνικής αρωγής, το Άρθρο 13 του ΕΚΧ εφαρμόζεται και στους μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, όσον αφορά τους υπηκόους τρίτων χωρών, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ δύο περιπτώσεων. Πρώτον, υπάρχει ένα σύστημα συντονισμού των παροχών μεταξύ των κρατών μελών για τους υπηκόους τρίτων χωρών που μετακινούνται εντός της ΕΕ. Δεύτερον, ειδικές κατηγορίες υπηκόων τρίτων χωρών δικαιούνται, βάσει του παράγωγου δικαίου της ΕΕ, ορισμένες παροχές ανεξαρτήτως του εάν μετακινούνται ή όχι εντός της ΕΕ.

α) Συντονισμός των παροχών εντός της ΕΕ

Τα προερχόμενα από τρίτες χώρες μέλη των οικογενειών των υπηκόων του ΕΟΧ τα οποία έχουν μετακινηθεί σε κράτος μέλος της ΕΕ δικαιούνται, δυνάμει του Άρθρου 24 της *Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας* (όπως ισχύει και για πολίτες εκτός ΕΕ δυνάμει της συμφωνίας ΕΕ-ΕΟΧ), τα ίδια κοινωνικά και φορολογικά ωφελήματα με τους ημεδαπούς του κράτους μέλους υποδοχής. Ωστόσο, σύμφωνα με το Άρθρο 14 παράγραφος 1 της ίδιας οδηγίας, όσοι ασκούν τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία χωρίς να εργάζονται, δεν πρέπει να επιβαρύνουν αδικαιολόγητα το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής. Με

420 ΕΔΔΑ, *Weller κατά Ουγγαρίας*, Αριθ. 44399/05, 31 Μαρτίου 2009, σκέψεις 36-39.

την πάροδο του χρόνου έχει αναπτυχθεί ένας περίπλοκος όγκος νομοθεσίας για τον συντονισμό της κοινωνικής ασφάλειας και της κοινωνικής πρόνοιας για τα πρόσωπα που ασκούν τα δικαιώματά τους ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία. Η νομοθεσία αυτή έχει κωδικοποιηθεί μέσω του **Κανονισμού 883/2004/ΕΚ** (όπως έχει τροποποιηθεί)⁴²¹ με τη βασική αρχή ότι το πανευρωπαϊκό αυτό σύστημα είναι σύστημα συντονισμού και όχι εναρμόνισης⁴²². Αποσκοπεί στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών της μετανάστευσης μεταξύ κρατών μελών, μέσω της απλούστευσης των διοικητικών διαδικασιών και της διασφάλισης ίσης μεταχείρισης μεταξύ όσων μετακινούνται από το ένα κράτος μέλος στο άλλο και των υπηκόων ενός κράτους μέλους. Ορισμένα δικαιώματα είναι εξαγωγίσιμα, ενώ άλλα όχι. Ο Κανονισμός 987/09 (όπως τροποποιήθηκε με τον **Κανονισμό (ΕΕ) Αριθ. 465/2012**) καθορίζει τις διαδικασίες που απαιτούνται για την εφαρμογή του **Κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 883/2004**.

Οι εργαζόμενοι υπήκοοι τρίτων χωρών που μετακινούνται μεταξύ κρατών μελών της ΕΕ, καθώς και τα μέλη των οικογενειών και οι κληρονόμοι τους, δικαιούνται το ευεργέτημα της διασυνοριακής νομοθεσίας σχετικά με τη συγκέντρωση και τον συντονισμό των παροχών κοινωνικής ασφάλισης (Κανονισμοί (ΕΚ) Αριθ. 859/2003 και (ΕΕ) Αριθ. 1231/2010). Αυτό προϋποθέτει ότι οι εργαζόμενοι υπήκοοι τρίτων χωρών βρίσκονται νόμιμα στο έδαφος ενός κράτους μέλους και διατηρούν δεσμούς πέραν εκείνων που αφορούν την τρίτη χώρα και ένα μόνο κράτος μέλος. Οι εν λόγω κανονισμοί δεν καλύπτουν τους εργαζόμενους υπηκόους τρίτων χωρών που διατηρούν δεσμούς με μια τρίτη χώρα και ένα μόνο κράτος μέλος.

β) Δικαιώματα για ορισμένες κατηγορίες υπηκόων τρίτων χωρών

Οι αιτούντες άσυλο δεν απολαύουν ειδικού δικαιώματος πρόσβασης στην κοινωνική πρόνοια δυνάμει της **Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ)**. Το Άρθρο 17, ωστόσο, καθορίζει γενικούς κανόνες σχετικά με την παροχή υλικών συνθηκών υποδοχής και το Άρθρο 17 παράγραφος 5 – το οποίο δεν εφαρμόζεται στην Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο – αναφέρει με ποιον τρόπο προσδιορίζεται το ύψος του οικονομικού βοηθήματος ή των δελτίων.

421 Ο κανονισμός έχει τροποποιηθεί με τον **Κανονισμό (ΕΚ) Αριθ. 988/2009, ΕΕ 2009 L 281/43, τον Κανονισμό (ΕΕ) Αριθ. 1231/2010, ΕΕ 2010 L 344/1** και πιο πρόσφατα, το 2012, με τον **Κανονισμό (ΕΕ) Αριθ. 465/2012, ΕΕ 2012 L 149/4**.

422 ΔΕΚ, C-21/87 (Συλλογή 1988, σ. I-03715), *Borowitz κατά Bundesversicherungsanstalt für Angestellte*, 5 Ιουλίου 1988, σκέψη 23· ΔΕΚ, C-331/06 (Συλλογή 2008, σ. I-01957), *Chuck κατά Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank*, 3 Απριλίου 2008, σκέψη 27.

Παράδειγμα: Στις 18 Ιουλίου 2012, το γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (*Bundesverfassungsgericht*) απεφάνθη ότι η Γερμανία πρέπει να αυξήσει τη βοήθεια που παρέχει στους αιτούντες άσυλο, η οποία δεν είχε αυξηθεί επί 19 χρόνια και δεν κάλυπτε το ελάχιστο απαιτούμενο για τη διασφάλιση μιας αξιοπρεπούς διαβίωσης δυνάμει του Άρθρου 1 του γερμανικού συντάγματος⁴²³.

Δυνάμει του άρθρου 29 της αναθεωρημένης **Οδηγίας περί Αναγνώρισης**, ένα κράτος μέλος πρέπει να μεριμνά ώστε οι πρόσφυγες και οι δικαιούχοι επικουρικής προστασίας να λαμβάνουν την «αναγκαία συνδρομή», από άποψη κοινωνικής αρωγής, όπως οι υπήκοοι του εν λόγω κράτους μέλους υποδοχής. Για τους δικαιούχους καθεστώτος επικουρικής προστασίας, η πρόσβαση μπορεί να περιορίζεται στα «βασικά ευεργετήματα». Το Άρθρο 23 παράγραφος 2 επεκτείνει τα ευεργετήματα στα μέλη των οικογενειών των δικαιούχων επικουρικής προστασίας. Σύμφωνα με το Άρθρο 11 παράγραφος 7 της **Οδηγίας κατά Εμπορίας Ανθρώπων**, τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνούν για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων με ειδικές ανάγκες, ενώ ειδικές απαιτήσεις ισχύουν και για τα παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων (Άρθρο 13).

Δυνάμει της οδηγίας για τους επί Μακρόν Διαμένοντες, τα πρόσωπα στα οποία έχει αναγνωριστεί το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος απολαύουν ίσης μεταχείρισης με τους υπηκόους του κράτους μέλους υποδοχής όσον αφορά την κοινωνική ασφάλιση, την κοινωνική αρωγή και την κοινωνική προστασία δυνάμει του άρθρου 11 παράγραφος 1 εδάφιο δ). Ωστόσο, τα δικαιώματα ως προς την κοινωνική αρωγή και την κοινωνική προστασία μπορούν να περιορίζονται στα βασικά ευεργετήματα.

Η **Οδηγία περί Οικογενειακής Επανάρνησης** δεν προβλέπει πρόσβαση στην κοινωνική αρωγή για τα μέλη των οικογενειών των συντηρούντων που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών. Ο συντηρών πρέπει να αποδείξει ότι διαθέτει σταθερούς και τακτικούς πόρους, επαρκείς για τη συντήρηση του ιδίου/της ίδιας και των μελών της οικογένειάς του/της, χωρίς να απαιτείται προσφυγή στο σύστημα κοινωνικής αρωγής του συγκεκριμένου κράτους μέλους» (Άρθρο 7 παράγραφος 1 εδάφιο γ) της οδηγίας).

423 Γερμανία, *Bundesverfassungsgericht*, Αριθ. 56/2012, 18 Ιουλίου 2012.

Βασικά σημεία

Γενικά σημεία δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και του ΕΚΧ

- Η αναγνώριση δικαιώματος εισόδου ή διαμονής είναι συνήθως απαραίτητη ώστε να διασφαλίζεται πρόσβαση σε οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα (βλ. εισαγωγή στο κεφάλαιο 8).
- Οι βασικές συνιστώσες των κοινωνικών δικαιωμάτων πρέπει να παρέχονται σε οποιοδήποτε πρόσωπο βρίσκεται στο έδαφος κράτους μέλους (βλ. αναφορές στους μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση, στις ενότητες 8.2 – 8.6).
- Όσο περισσότερο προσεγγίζει το καθεστώς ενός μετανάστη σε εκείνο των ημεδαπών, τόσο πιο στέρεα πρέπει να είναι η αιτιολόγηση τυχόν διακρίσεων λόγω ιθαγένειας (βλ. εισαγωγή στο κεφάλαιο 8).
- Πολλά δικαιώματα δυνάμει του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ προορίζονται αποκλειστικά για τους πολίτες και τους νόμιμα διαμένοντες σε κράτος μέλος της ΕΕ (βλ. ενότητα 8.1).
- Ο ΕΚΧ κατοχυρώνει ένα σύνολο οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα αυτά προορίζονται, καταρχήν, για τους υπηκόους ενός συμβαλλόμενου στον ΕΚΧ κράτους, όταν αυτοί βρίσκονται στο έδαφος άλλου συμβαλλόμενου κράτους. Η ΕΕΚΔ έχει, ωστόσο, εισαγάγει ορισμένες εξαιρέσεις σε περιπτώσεις που αφορούσαν τη στέγαση παιδιών (βλ. ενότητα 8.4) και την υγειονομική περίθαλψη (βλ. ενότητα 8.5).

Οικονομικά δικαιώματα δυνάμει του δικαίου της ΕΕ

- Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας μπορεί να υπόκειται σε περιορισμούς. Ωστόσο, από τη στιγμή που ένα πρόσωπο εργάζεται, είτε νόμιμα είτε όχι, πρέπει να διασφαλίζεται ο σεβασμός των βασικών εργασιακών δικαιωμάτων (βλ. ενότητα 8.2).
- Ο βαθμός πρόσβασης των υπηκόων τρίτων χωρών στην αγορά εργασίας διαφέρει ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκουν (βλ. ενότητα 8.1).
- Τα δικαιούμενα μέλη των οικογενειών των υπηκόων του ΕΟΧ έχουν το ίδιο δικαίωμα πρόσβασης στην αγορά εργασίας με τους πολίτες κράτους μέλους της ΕΕ (βλ. ενότητα 8.2.1).
- Οι Τούρκοι πολίτες επωφελούνται από τη ρήτρα διατήρησης της υφιστάμενης κατάστασης (ρήτρα «standstill») του άρθρου 41 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου της Συμφωνίας της Άγκυρας, η οποία εμποδίζει τα κράτη από το να επιβάλλουν νέους περιορισμούς εις βάρος τους (βλ. ενότητα 8.2.4).

- Οι αιτούντες άσυλο, για τα αιτήματα των οποίων δεν έχει ακόμα παρθεί απόφαση σε πρώτο βαθμό, πρέπει να αποκτούν πρόσβαση στην αγορά εργασίας το αργότερο μέσα σε εννέα μήνες (ένα έτος στην Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο) από την αίτησή τους για διεθνή προστασία (βλ. ενότητα 8.2.7).
- Η Οδηγία περί Κυρώσεων κατά των Εργοδοτών προβλέπει κυρώσεις για όσους απασχολούν μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση, καθώς και το δικαίωμα αυτών να διεκδικούν μη καταβληθείσες αμοιβές και ορισμένες άλλες μορφές προστασίας για μετανάστες που εργάζονται σε καταχρηστικές συνθήκες (βλ. ενότητα 8.2.8).

Εκπαίδευση (βλ. ενότητα 8.3)

- Σύμφωνα με το Άρθρο 2 του Αριθ. Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, κανείς δεν πρέπει να στερείται το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Ωστόσο, τα κράτη μέλη διαθέτουν μεγαλύτερη ευχέρεια στην επιβολή ορισμένων περιορισμών όσον αφορά τις υψηλότερες βαθμίδες της εκπαίδευσης.
- Όλα τα παιδιά υπηκόων τρίτων χωρών που βρίσκονται στην ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών σε αντικανονική κατάσταση των οποίων η απομάκρυνση έχει αναβληθεί, δικαιούνται δυνάμει του παράγωγου δικαίου της ΕΕ πρόσβαση στη βασική εκπαίδευση.

Στέγαση (βλ. ενότητα 8.4)

- Το δίκαιο της ΕΕ προσεγγίζει το ζήτημα της στέγασης μέσω του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ περιλαμβάνει επίσης ειδικές διατάξεις για τα προερχόμενα από τρίτες χώρες μέλη των οικογενειών των υπηκόων του ΕΟΧ, τους επί μακρόν διαμένοντες, όσους χρήζουν διεθνούς προστασίας και τα θύματα εμπορίας ανθρώπων.
- Τα κράτη μέλη της ΕΕ οφείλουν να εξασφαλίζουν στους αιτούντες άσυλο βιοτικό επίπεδο κατάλληλο από απόψεως υγείας και ικανό να διασφαλίζει τη συντήρησή τους.
- Ο μη σεβασμός εκ μέρους των αρχών απέναντι στην κατοικία ενός προσώπου δύναται να εγείρει ζήτημα δυνάμει του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Σε ακραίες περιπτώσεις, η μη παροχή προσωρινής κατοικίας δύναται να εγείρει ζήτημα δυνάμει του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.
- Ο ΕΚΧ αναγνωρίζει δικαίωμα στη στέγαση, το οποίο λειτουργεί ως έναυσμα για τη διεκδίκηση άλλων συμπληρωματικών δικαιωμάτων.

Υγειονομική περίθαλψη (βλ. ενότητα 8.5)

- Όσοι υπάγονται σε εθνικό σύστημα ασφάλισης στο κράτος μέλος του ΕΟΧ στο οποίο διαμένουν μπορούν να επωφελούνται από τις τοπικές διατάξεις για την υγειονομική περίθαλψη υγείας όταν επισκέπτονται άλλα κράτη μέλη του ΕΟΧ ή την Ελβετία.

- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, οι πρόσφυγες δικαιούνται πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη υπό όρους ισοδύναμους με τους ισχύοντες για τους ημεδαπούς, ενώ οι αιτούντες άσυλο και οι μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση των οποίων έχει αναβληθεί η απομάκρυνση δικαιούνται πρόσβαση σε επείγουσα υγειονομική περίθαλψη και στην απαραίτητη θεραπευτική αγωγή.
- Η ΕΣΔΑ δεν περιλαμβάνει καμία ειδική διάταξη όσον αφορά την υγειονομική περίθαλψη, αλλά το ΕΔΔΑ δύναται να εξετάζει σχετικές προσφυγές δυνάμει των Αρθρων 2, 3 ή 8 της ΕΣΔΑ.
- Ο ΕΚΧ εγγυάται την παροχή ιατρικής αντίληψης για τους μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση.

Κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική αρωγή (βλ. ενότητα 8.6)

- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, για τους υπηκόους τρίτων χωρών που μετακινούνται μεταξύ κρατών μελών δυνάμει των διατάξεων περί ελεύθερης κυκλοφορίας, έχει αναπτυχθεί με την πάροδο του χρόνου ένας περίπλοκος όγκος νομοθεσίας σχετικά με τα δικαιώματά τους στην κοινωνική ασφάλιση και την κοινωνική αρωγή.
- Δυνάμει της ΕΣΔΑ, η μη παροχή κοινωνικής αρωγής ή άλλων ευεργετημάτων σε αλλοδαπό δύναται να γεμίρει ζήτημα διάκρισης ανεξαρτήτως του εάν αυτός ή αυτή έχει συνεισφέρει στο σύστημα από το οποίο πρόκειται να καταβληθεί το επίδομα.
- Ο ΕΚΧ ορίζει ότι η κοινωνική αρωγή πρέπει να κατοχυρώνεται για τα πρόσωπα που βρίσκονται σε δεινή κατάσταση, περιλαμβανομένων όσων βρίσκονται σε αντικανονική κατάσταση.

Περαιτέρω νομολογία και σχετική βιβλιογραφία:

Για να συμβουλευτείτε περαιτέρω νομολογία, διαβάστε τις σχετικές οδηγίες στη σελίδα 293 του παρόντος εγχειριδίου. Πρόσθετο υλικό σχετικά με τα ζητήματα που καλύπτονται από το παρόν κεφάλαιο μπορεί να αναζητηθεί στην ενότητα «Περαιτέρω βιβλιογραφία» στη σελίδα 269.

9

Άτομα με ιδιαίτερες ανάγκες

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Άρθρο 24 (δικαιώματα του παιδιού)	Ασυνόδευτοι ανήλικοι	ΕΚΧ, Άρθρο 17 (δικαίωμα των παιδιών για κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία) ΕΔΔΑ, <i>Rahimi κατά Ελλάδας</i> , 2011 (ασυνόδευτος ανήλικος αιτών άσυλο κρατούμενος σε κέντρο κράτησης για ενήλικες)
Κανονισμός του Δουβλίνου, Κανονισμός (ΕΕ) 604/2013, Άρθρο 8 ΔΕΕ, υπόθεση C-648/11, 2013, MA, BT και DA (μεταφορές Δουβλίνου) Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 24 Οδηγία περί Διαδικασιών Ασύλου (2013/32/ΕΕ), Άρθρο 25 Οδηγία περί Αναγνώρισης (2011/95/ΕΕ), Άρθρο 31 Οδηγία περί Επιστροφής (2008/115/ΕΚ), Άρθρο 10	Υποδοχή και μεταχείριση	
Οδηγία περί Διαδικασιών Ασύλου (2013/32/ΕΕ), Άρθρο 25	Υπολογισμός της ηλικίας	Σύμβαση για τη Δράση Ενάντια στην Εμπορία Ανθρώπων, Άρθρο 10 παράγραφος 3

Ευρωπαϊκή Ένωση	Θέματα	Συμβούλιο της Ευρώπης
Οδηγία κατά Εμπορίας Ανθρώπων (2011/36/ΕΕ)	Θύματα εμπορίας ανθρώπων	ΕΣΔΑ, Άρθρο 4 (απαγόρευση της δουλειάς και των καταναγκαστικών έργων) ΕΔΔΑ, <i>Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας</i> , 2010 (υποχρέωση των αρχών να διερευνήσουν τον τρόπο με τον οποίο ενήργησαν) Σύμβαση για τη Δράση Ενάντια στην Εμπορία Ανθρώπων
Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (έχει επικυρωθεί από την ΕΕ) Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2003/9/ΕΚ), Άρθρα 19, 21 και 22 Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου (2013/32/ΕΕ), Άρθρο 14	Άτομα με αναπηρία	
Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), Άρθρο 25 Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου (2013/32/ΕΕ), Άρθρο 24	Θύματα βασανιστηρίων και άλλων σοβαρών μορφών βίας	ΕΔΔΑ, <i>Oruz κατά Τουρκίας</i> , 2009 (ενδοοικογενειακή βία)

Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο εξετάζει ορισμένες ομάδες προσώπων τα οποία θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ιδιαίτερος ευάλωτα και χρήζοντα ιδιαίτερης προσοχής. Πέραν των όσων έχουν ήδη αναφερθεί στα προηγούμενα κεφάλαια, τόσο το δίκαιο της ΕΕ όσο και η ΕΣΔΑ μπορούν να παρέχουν επιπλέον προστασία στα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Στο δίκαιο της ΕΕ, η ιδιαίτερη κατάσταση των ευάλωτων ατόμων θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν, για παράδειγμα όσον αφορά την υποδοχή ή τη στέρηση της ελευθερίας. Κατάλογος ευάλωτων ατόμων περιλαμβάνεται στο Άρθρο 21 της *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής* (2013/33/ΕΕ) και στο Άρθρο 3 παράγραφος 9 της *Οδηγίας περί Επιστροφής* (2008/115/ΕΚ). Αμφότερες οι διατάξεις κάνουν λόγο για «ανηλίκους, ασυνόδευτους ανηλίκους, άτομα με ειδικές ανάγκες, ηλικιωμένους, εγκυμονούσες, μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά και πρόσωπα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, φυσικής ή σεξουαλικής βίας», αλλά ο κατάλογος στην *Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής* είναι μεγαλύτερος και μη εξαντλητικός. Σύμφωνα με το Άρθρο 22 της *Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής*

τα κράτη θα πρέπει να κρίνουν αν τα ευάλωτα άτομα χρήζουν ιδιαίτερων συνθηκών υποδοχής. Η Οδηγία περί Διαδικασιών Ασύλου (2013/32/ΕΕ) απαιτεί από τα κράτη να κρίνουν αν ο αιτών άσυλο έχει ανάγκη ιδιαίτερων διαδικαστικών εγγυήσεων και στην περίπτωση αυτή να του παρέχεται επαρκής υποστήριξη κατά τη διαδικασία ασύλου (Άρθρο 24).

9.1. Ασυνόδευτοι ανήλικοι

Ο όρος «ασυνόδευτοι ανήλικοι» αναφέρεται σε άτομα ηλικίας κάτω των 18 ετών τα οποία εισέρχονται στο ευρωπαϊκό έδαφος χωρίς να υπάρχει ενήλικας υπεύθυνος για αυτά στο κράτος υποδοχής (Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής, Άρθρο 2 παράγραφος 1). Η νομοθεσία της ΕΕ σχετικά με το άσυλο και τη μετανάστευση περιλαμβάνει διατάξεις που αφορούν τα άτομα αυτά, οι οποίες θα εξεταστούν στην παρούσα ενότητα.

Η ΕΣΔΑ δεν περιλαμβάνει ρητές διατάξεις όσον αφορά τους ασυνόδευτους ανήλικους, η μεταχείριση των οποίων μπορεί ωστόσο να εξετάζεται δυνάμει διαφόρων άλλων διατάξεων, όπως το Άρθρο 5 σχετικά με το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια, το Άρθρο 8 σχετικά με το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής ή το Άρθρο 2 του Αριθ. Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου σχετικά με το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι τα κράτη έχουν ευθύνη να φροντίζουν τους ασυνόδευτους ανήλικους και να μην τους εγκαταλείπουν μετά την παύση της κράτησής τους⁴²⁴.

Οποιαδήποτε απόφαση αφορά παιδιά πρέπει να βασίζεται στον σεβασμό των δικαιωμάτων του παιδιού, όπως αυτά ορίζονται από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού (CRC), η οποία έχει επικυρωθεί από όλα τα κράτη εκτός της Σομαλίας και των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού ορίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών τα οποία πρέπει να εφαρμόζονται ανεξαρτήτως του καθεστώτος μετανάστευσης του κάθε παιδιού⁴²⁵. Η αρχή του «βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού» έχει θεμελιώδη σημασία και οι δημόσιες αρχές πρέπει να τη θεωρούν ως βασικό κριτήριο όταν λαμβάνουν μέτρα που αφορούν παιδιά. Σε αντίθεση με το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της

424 ΕΔΔΑ, *Rahimi κατά Ελλάδας*, Αριθ. 8687/08, 5 Απριλίου 2011.

425 Η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού έχει παράσχει συμπληρωματική καθοδήγηση για την προστασία, τη φροντίδα και την κατάλληλη μεταχείριση των ασυνόδευτων παιδιών μέσω του Γενικού σχολίου Αριθ. 6 (2005), το οποίο διατίθεται στη διεύθυνση www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm.

ΕΕ, η ΕΣΔΑ δεν περιλαμβάνει ρητή αναφορά στην εν λόγω αρχή, η οποία εκφράζεται ωστόσο τακτικά μέσω της νομολογίας της. Η ίδια αρχή αποτελεί επίσης τη βάση ειδικών διατάξεων της νομοθεσίας της ΕΕ σχετικά με τους ασυνόδετους ανηλίκους.

Ο ΕΚΧ αναφέρεται στα παιδιά που έχουν αποχωριστεί τους γονείς τους στο Άρθρο 17 παράγραφος 1 εδάφιο γ). Η ΕΕΚΔ –όπως και το ΕΔΔΑ– έχει επισημάνει ότι τα κράτη που ενδιαφέρονται να αποτρέψουν προσπάθειες καταστρατήγησης των κανόνων περί μετανάστευσης δεν πρέπει να στερούν τους αλλοδαπούς ανηλίκους, ιδίως όταν είναι ασυνόδετοι, από την προστασία που εγγυάται το καθεστώς τους. Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και οι περιορισμοί που απορρέουν από την μεταναστευτική πολιτική ενός κράτους πρέπει επομένως να συμβιβάζονται⁴²⁶.

9.1.1. Υποδοχή και μεταχείριση

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ειδικές διατάξεις που αφορούν τους ασυνόδετους ανηλίκους περιέχονται στα νομοθετικά κείμενα περί ασύλου, όπως και στην [Οδηγία περί Επιστροφής](#).

Προτού να εξεταστεί το ζήτημα της μεταχείρισής των ασυνόδετων ανηλίκων κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ποιο κράτος είναι υπεύθυνο να εξετάσει την αίτηση ασύλου. Σύμφωνα με τον [Κανονισμό του Δουβλίνου](#) (Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 604/2013), αιτήσεις που υποβάλλονται από ασυνόδετους ανηλίκους εξετάζονται από το κράτος μέλος στο οποίο ευρίσκονται νομίμως μέλη της οικογένειας, αδέρφια ή συγγενείς τους (Άρθρο 8). Ορίζεται υποχρεωτικά εκπρόσωπος του ανηλίκου (Άρθρο 6). Στο Άρθρο 6 παράγραφος 3 παρέχονται οδηγίες σχετικά με την αξιολόγηση του μείζονος συμφέροντος του παιδιού. Στο Άρθρο 11 θεσπίζονται κανόνες προς αποφυγή χωρισμού των μελών της οικογένειας από την εφαρμογή του [Κανονισμού του Δουβλίνου](#) (Κανονισμός Αριθ. 604/2013) σε περίπτωση στην οποία τα μέλη της οικογένειας υποβάλουν χωριστές αιτήσεις στο ίδιο κράτος μέλος. Τέλος, το Άρθρο 16 αφορά τα εξαρτώμενα πρόσωπα (βλ. [ενότητα 4.2](#)).

Εάν δεν υπάρχει μέλος της οικογένειας, αδελφός ή συγγενής, υπεύθυνο κράτος μέλος είναι εκείνο στο οποίο ο ασυνόδετος ανήλικος υπέβαλε την αίτηση ασύλου, υπό τον όρο ότι αυτό είναι προς το συμφέρον του ανηλίκου (Άρθρο 8).

⁴²⁶ ΕΕΚΔ, *Defence for Children International κατά Κάτω Χωρών*, προσφυγή Αριθ. 47/2008, απόφαση επί της ουσίας, 20 Οκτωβρίου 2009. Η Επιτροπή έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι οι ασυνόδετοι ανήλικοι απολαύουν του δικαιώματος στέγασης δυνάμει του άρθρου 31 παράγραφος 2 του ΕΚΧ.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *MA, BT και DA κατά Secretary of State for the Home Department*⁴²⁷, το ΔΕΕ κλήθηκε να προσδιορίσει το κράτος που είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης ασύλου ασυνόδευτου ανηλίκου, ο οποίος έχει υποβάλει αιτήσεις ασύλου σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη της ΕΕ. Το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι εφόσον κανένα μέλος της οικογένειας δεν ευρίσκεται νομίμως στο έδαφος κράτους μέλους, υπεύθυνο για την εξέταση του αιτήματος ασύλου είναι το κράτος στο οποίο ευρίσκεται ο ανήλικος. Για την εκτίμησή του αυτή, το ΔΕΕ στηρίχθηκε στο Άρθρο 24 παράγραφος 2 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, σύμφωνα με το οποίο σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.

Για τους ασυνόδευτους ανηλίκους αιτούντες άσυλο πρέπει να ορίζεται εκπρόσωπός τους από τη στιγμή της υποβολής της αίτησής τους (Άρθρο 24 της [Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής και Άρθρο 25 της Οδηγίας περί Διαδικασιών Ασύλου](#)). Ωστόσο, η νομοθεσία δεν προβλέπει το διορισμό εκπροσώπου ήδη από τη στιγμή κατά την οποία ένας ασυνόδευτος ανήλικος εντοπίζεται από τις αρχές. Τα κράτη μπορούν να αποφασίσουν να διορίσουν τον ίδιο ή διαφορετικό εκπρόσωπο αφενός για να συνδράμει τον αιτούντα κατά τη διαδικασία ασύλου και αφετέρου για να φροντίσει τον ανήλικο κατά τη διάρκεια εξέτασης της αίτησης ασύλου. Σύμφωνα με την [Οδηγία περί Διαδικασιών Ασύλου](#), θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στον εκπρόσωπο να συζητήσει με τον ανήλικο πριν την συνέντευξη ασύλου και να τον/την συνοδεύσει σε αυτήν.

Η συνέντευξη με ασυνόδευτο ανήλικο θα πρέπει να διεξάγεται από πρόσωπο που έχει τις απαραίτητες γνώσεις για τις ειδικές ανάγκες των ανηλίκων ([Οδηγία περί Διαδικασιών Ασύλου](#), Άρθρο 25). Ισχύουν περιορισμοί στην εξέταση αιτήσεων που υποβάλλονται από ασυνόδευτους ανηλικούς στα σύνορα, σε ζώνες διέλευσης ή με ταχεία διαδικασία, η οποία επιτρέπεται μόνο στις περιπτώσεις που απαριθμούνται στο Άρθρο 25 παράγραφος 6. Στις περιπτώσεις αυτές, η οδηγία παρέχει στα κράτη τη δυνατότητα να μην χορηγούν αυτόματα δικαίωμα παραμονής σε ασυνόδευτο ανήλικο για όσο διάστημα εκκρεμεί η προσφυγή κατά αρνητικής απόφασης, παρά μόνον εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του Άρθρου 46 παράγραφος 7 της οδηγίας. Σε αυτές περιλαμβάνονται ενδεικτικά η απαραίτητη συνδρομή διερμηνέα, η νομική συνδρομή και προθεσμία τουλάχιστον μιας εβδομάδας για να ζητήσει ο ανήλικος από το δικαστήριο την αναγνώριση του δικαιώματός παραμονής του στο έδαφος του κράτους μέλους, εν αναμονή της έκβασης της προσφυγής.

⁴²⁷ ΔΕΕ, C-648/11, *The Queen, κατά των αιτήσεων των MA και λοιπών κατά Secretary of State for the Home Department*, 6 Ιουνίου 2013.

Η **Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής** (Άρθρο 24) παρέχει καθοδήγηση σχετικά με τον τύπο της φιλοξενίας που πρέπει να προσφέρεται στους ασυνόδευτους ανηλίκους, η οποία θα πρέπει να παρέχεται από ενήλικους συγγενείς, ανάδοχο οικογένεια, σε κέντρα φιλοξενίας με ειδικές ρυθμίσεις για ανηλίκους ή σε άλλου είδους καταλύματα κατάλληλα για ανηλίκους. Η κράτηση των ασυνόδευτων ανηλίκων δεν αποκλείεται απολύτως επιτρέπεται σε εξαιρετικές περιστάσεις και ποτέ σε σωφρονιστικό κατάρτημα (Άρθρο 11 παράγραφος 3 της αναθεωρημένης οδηγίας). Η οδηγία αναφέρει επίσης ότι οι αιτούντες ηλικίας 16 ετών και άνω, οι οποίοι είναι όμως ακόμα κάτω των 18 ετών, παραμένουν δηλαδή ανήλικοι, μπορούν να τοποθετούνται σε κέντρα φιλοξενίας για ενήλικους αιτούντες άσυλο, μόνο στην περίπτωση που αυτό είναι προς το μείζον συμφέρον του παιδιού (η προϋπόθεση αυτή δεν ισχύει για την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς εισήχθη με την αναθεώρηση του 2013).

Το Άρθρο 24 της **Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής** προβλέπει περαιτέρω ότι στο μέτρο του δυνατού, τα αδέλφια παραμένουν μαζί, λαμβανομένου υπόψη του απώτερου συμφέροντος του εκάστοτε ανηλίκου και, ιδίως, της ηλικίας και του βαθμού ωριμότητάς του. Οι αλλαγές διαμονής ασυνόδευτων ανηλίκων πρέπει να περιορίζονται στο ελάχιστο. Η οδηγία ορίζει επίσης ότι τα κράτη μέλη πρέπει να προσπαθούν να εντοπίζουν, το συντομότερο δυνατόν, τα μέλη των οικογενειών των ασυνόδευτων ανηλίκων με τρόπο ώστε να μη διακυβεύεται η ασφάλειά τους. Τέλος, η οδηγία προβλέπει ότι οι απασχολούμενοι με ασυνόδευτους ανηλίκους πρέπει να λαμβάνουν κατάλληλη κατάρτιση.

Η αναθεωρημένη **Οδηγία περί Αναγνώρισης** (2011/95/EC) περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις για τους ασυνόδευτους ανηλίκους στους οποίους χορηγείται άσυλο ή επικουρική προστασία. Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να διασφαλίζουν την εκπροσώπηση του ασυνόδευτου ανηλίκου και τη διενέργεια τακτικών αξιολογήσεων από τις αρμόδιες αρχές. Η εκπροσώπηση του ανηλίκου μπορεί να γίνεται από νόμιμο κηδεμόνα ή, όπου είναι απαραίτητο, με την ανάθεση της σχετικής ευθύνης σε οργάνωση επιφορτισμένη με τη μέριμνα και την ευημερία ανηλίκων ή με οποιαδήποτε άλλη ενδεδειγμένη μορφή εκπροσώπησης (Άρθρο 31).

Το Άρθρο 31 της **Οδηγίας περί Αναγνώρισης** ορίζει περαιτέρω ότι τα κράτη μέλη διασφαλίζουν την τοποθέτηση των ασυνόδευτων ανηλίκων στους οποίους έχει χορηγηθεί άσυλο μαζί με ενήλικους συγγενείς, σε οικογένεια που θα έχει την επιμέλεια του ανηλίκου, σε ειδικά κέντρα φιλοξενίας ανηλίκων ή σε άλλου είδους καταλύματα κατάλληλα για ανηλίκους. Εν προκειμένω, οι απόψεις του τέκνου λαμβάνονται υπόψη, ανάλογα με την ηλικία του και το βαθμό ωριμότητάς του. Η οδηγία απηχεί τις διατάξεις της **Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής** όσον αφορά την τοποθέτηση μαζί με

αδέρφια, τον εντοπισμό της οικογένειας και την κατάρτιση των ενηλίκων που απασχολούνται με ασυνόδετους ανηλίκους.

Δυνάμει του Άρθρου 10 της **Οδηγίας περί Επιστροφής** (2008/115/ΕΚ), πριν απομακρυνθεί ασυνόδετος ανήλικος από το έδαφος κράτους μέλους, οι αρχές του κράτους μέλους αυτού εξακριβώνουν ότι ο ασυνόδετος ανήλικος θα επιστραφεί σε μέλος της οικογένειάς του/της, ορισθέντα κηδεμόνα ή κατάλληλες εγκαταστάσεις υποδοχής στο κράτος επιστροφής. Δεν υφίσταται απόλυτη απαγόρευση όσον αφορά την επιστροφή ανηλίκων, αλλά η οποιαδήποτε απόφαση επιστροφής πρέπει να λαμβάνει δεόντως υπόψη τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού. Εάν η επιστροφή έχει αναβληθεί ή όταν προβλέπεται χρονικό διάστημα οικειοθελούς αναχώρησης, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ειδικές ανάγκες των παιδιών (Άρθρο14).

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι η υποχρέωση σεβασμού του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού επιβάλλει την εξέταση και άλλων λύσεων, πέραν της κράτησης, για τους ασυνόδετους ανηλίκους.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Rahimi κατά Ελλάδας*⁴²⁸, ο προσφεύγων ήταν ένας ασυνόδετος ανήλικος από το Αφγανιστάν ο οποίος είχε τοποθετηθεί σε κέντρο κράτησης ενηλίκων και στη συνέχεια αφέθηκε ελεύθερος χωρίς να του παρασχεθεί καμία βοήθεια από τις αρχές όσον αφορά τη στέγαση. Το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος και η απουσία οποιασδήποτε μέριμνας εκ μέρους των αρχών μετά την απελευθέρωσή του ισοδυναμούσαν με εξευτελιστική μεταχείριση σύμφωνα με το Άρθρο 3.

9.1.2. Υπολογισμός της ηλικίας

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η **Οδηγία περί Διαδικασιών Ασύλου** επιτρέπει στα κράτη μέλη να χρησιμοποιούν ιατρικές εξετάσεις για τον προσδιορισμό της ηλικίας των ασυνόδετων ανηλίκων στο πλαίσιο της εξέτασης αιτήσεως ασύλου όταν υπάρχουν αμφιβολίες ως προς την ηλικία του αιτούντος (Άρθρο 25). Σε περιπτώσεις που χρησιμοποιούνται ιατρικές εξετάσεις, τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι ασυνόδετοι ανήλικοι ενημερώνονται εκ των προτέρων σχετικά με αυτές και συναινούν στη διενέργειά τους. Το ζήτημα του υπολογισμού της ηλικίας έχει προκαλέσει πολλές έριδες στην Ευρώπη. Καθώς οι ανήλικοι απολαύουν ενισχυμένης προστασίας κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου και τα κράτη υποδοχής έχουν για αυτούς ένα

428 ΕΔΔΑ, *Rahimi κατά Ελλάδας*, Αριθ. 8687/08, 5 Απριλίου 2011.

επιπλέον καθήκον μέριμνας και σε άλλους τομείς, όπως η στέγαση και η εκπαίδευση, ορισμένοι από αυτούς φτάνουν στο έδαφος της ΕΕ, συχνά χωρίς έγγραφα, ισχυριζόμενοι ότι είναι ηλικίας κάτω των 18 ετών. Οι άνθρωποι αυτοί ενδέχεται πολλές φορές να υποβληθούν σε εξετάσεις προκειμένου να διαπιστωθεί εάν είναι όντως ηλικίας μικρότερης των 18 ετών. Τα αποτελέσματα των εξετάσεων έχουν συχνά σημαντικό αντίκτυπο όσον αφορά την αίτηση ασύλου και την πρόσβαση αυτών των ατόμων στην κοινωνική πρόνοια. Θα πρέπει να προτιμάται η λιγότερο επεμβαστική ιατρική εξέταση. Οι εξετάσεις θα πρέπει να διεξάγονται από εξειδικευμένο ιατρικό προσωπικό και με σεβασμό στην αξιοπρέπεια του αιτούντος. Η οδηγία δεν προσδιορίζει περαιτέρω τα είδη των εξετάσεων που είναι κατάλληλα ή επαρκή, με αποτέλεσμα να εφαρμόζεται ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών τεχνικών ανά την Ευρώπη.

Δυνάμει του συστήματος του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Σύμβαση κατά της εμπορίας ανθρώπων προβλέπει επίσης διαδικασία υπολογισμού της ηλικίας, όταν η ηλικία του θύματος είναι αβέβαιη, χωρίς ωστόσο να παρέχει καθοδήγηση σχετικά με τη φύση μιας κατάλληλης διαδικασίας υπολογισμού (Άρθρο 10 παράγραφος 3)⁴²⁹.

9.2. Θύματα εμπορίας ανθρώπων

Πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ παράνομης διακίνησης και εμπορίας. Η παράνομη διακίνηση μεταναστών είναι δραστηριότητα που αποσκοπεί σε χρηματικό ή άλλο υλικό όφελος μέσω της διευκόλυνσης της παράτυπης εισόδου ενός προσώπου σε ένα κράτος του οποίου το εν λόγω πρόσωπο δεν είναι ούτε υπήκοος ούτε μόνιμος κάτοικος⁴³⁰.

Δυνάμει τόσο του δικαίου της ΕΕ όσο και της ΕΣΔΑ, ως εμπορία ανθρώπων λογίζεται η «[η] πρόσληψη, μεταφορά, διακίνηση, στέγαση ή υποδοχή προσώπων, συμπεριλαμβανομένης και της ανταλλαγής ή της μεταβίβασης εξουσίας επί των προσώπων αυτών, με την απειλή της χρήσης ή τη χρήση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, με απαγωγή, απάτη, παραπλάνηση, κατάχρηση εξουσίας ή ευάλωτης θέσης ή με πληρωμή ή αποδοχή χρημάτων ή άλλων απολαβών για την εξασφάλιση της

429 Πρόγραμμα «Separated Children in Europe» (SCEP) (2012). Σύμφωνα με το *Πρόγραμμα δράσης για τους ασυνόδευτους ανηλίκους* της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, COM (2010) 213 τελικό, 6 Μαΐου 2010, η EASO έχει ξεκινήσει να εκπονεί τεχνικά έγγραφα, στα οποία περιλαμβάνονται ζητήματα ειδικής κατάρτισης και ένα εγχειρίδιο για τον υπολογισμό της ηλικίας.

430 Πρωτόκολλο των Ηνωμένων Εθνών κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών διά ξηράς, αέρος και θαλάσσης, το οποίο συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος, Άρθρο 3.

συναίνεσης προσώπου κατέχοντος εξουσία επί ενός άλλου, με σκοπό εκμετάλλευσής»⁴³¹. Η εμπορία ανθρώπων χαρακτηρίζεται από ένα στοιχείο εξαναγκασμού και εκφοβισμού, το οποίο δεν υπάρχει στην περίπτωση της παράνομης διακίνησης.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ έκρινε στην υπόθεση *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*⁴³² ότι η εμπορία ανθρώπων εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Άρθρου 4 της ΕΣΔΑ, το οποίο απαγορεύει τη δουλεία και τα καταναγκαστικά έργα. Τα κράτη μέλη έχουν θετική υποχρέωση να θεσπίζουν διατάξεις για την προστασία των θυμάτων και των δυνητικών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, επιπλέον των ποινικών διατάξεων για την τιμωρία των διακινητών.

Παράδειγμα: Στην υπόθεση *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*⁴³³, το Δικαστήριο έκρινε ότι είναι σημαντικό να μη χρειάζεται ένα θύμα εμπορίας ανθρώπων να ζητά από μόνο του τη διενέργεια ταυτοποίησης ή έρευνας. Οι αρχές υποχρεούνται να λαμβάνουν τη σχετική πρωτοβουλία όταν υπάρχουν υπόνοιες τέτοιας εγκληματικής δραστηριότητας.

Η Σύμβαση κατά της εμπορίας ανθρώπων είναι η πρώτη ευρωπαϊκή συνθήκη που περιλαμβάνει λεπτομερείς διατάξεις σχετικά με τη συνδρομή, την προστασία και τη στήριξη που πρέπει να παρέχεται στα θύματα εμπορίας ανθρώπων, επιπλέον των υποχρεώσεων των κρατών μελών να διενεργούν αποτελεσματικές ποινικές έρευνες και να λαμβάνουν μέτρα για την καταπολέμηση του φαινομένου της εμπορίας. Η Σύμβαση ορίζει ότι τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να θεσπίζουν νομοθετικά ή άλλα μέτρα τα οποία είναι αναγκαία για την ταυτοποίηση των θυμάτων της εμπορίας και να διαθέτουν στις αρμόδιες αρχές προσωπικό καταρτισμένο στην πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας και στην ταυτοποίηση και παροχή βοήθειας στα θύματα εμπορίας (Άρθρο 10). Τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να θεσπίζουν τα μέτρα που απαιτούνται για τη στήριξη των θυμάτων με σκοπό την αποκατάστασή τους (Άρθρο 12).

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η *Οδηγία κατά Εμπορίας Ανθρώπων* (2011/36/ΕΕ) ορίζει την εμπορία με τους ίδιους όρους με εκείνους της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά της εμπορίας ανθρώπων. Δυνάμει της οδηγίας, τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων έχουν πρόσβαση χωρίς

431 Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύμβαση κατά της εμπορίας ανθρώπων, CETS Αριθ. 197, 2005, Άρθρο 4-Οδηγία 2011/36/ΕΕ, ΕΕ L 337/9, Άρθρο 2 παράγραφος 1.

432 ΕΔΔΑ, *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*, Αριθ. 25965/04, 7 Ιανουαρίου 2010, σκέψεις 282-286.

433 *Αυτόθι.*, σκέψη 288.

καθυστέρηση σε νομικές συμβουλές. Οι νομικές συμβουλές και η νομική εκπροσώπηση πρέπει να παρέχονται δωρεάν εφόσον το θύμα δεν διαθέτει επαρκείς οικονομικούς πόρους (Άρθρο 12). Η οδηγία εισάγει επίσης την έννοια της ποινικής και αστικής ευθύνης των νομικών προσώπων, καθώς και εκείνη των φυσικών προσώπων. Η οδηγία δίνει ιδιαίτερη προσοχή στα θύματα παιδικής ηλικίας, ιδίως όσον αφορά τη συνδρομή και στήριξη (Άρθρα 13-16). Τα μέτρα συνδρομής και στήριξης περιλαμβάνουν: διορισμό κηδεμόνα ή εκπροσώπου για το παιδί που είναι θύμα εμπορίας ανθρώπων μόλις αυτό χαρακτηριστεί από τις αρχές ως θύμα (Άρθρο 14)- συνεντεύξεις με το θύμα παιδικής ηλικίας οι οποίες πραγματοποιούνται χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση και, στον βαθμό του εφικτού, από το ίδιο πρόσωπο (Άρθρο 15)- εξέυρεση μόνιμων λύσεων που βασίζονται σε εξατομικευμένη αξιολόγηση των βέλτιστων συμφερόντων των παιδιών σε περιπτώσεις ασυνόδευτων παιδιών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων (Άρθρο 16).

Η **Οδηγία κατά Εμπορίας Ανθρώπων** προστατεύει τα θύματα εμπορίας έναντι της δίωξης για αδικήματα που έχουν αναγκαστεί να διαπράξουν, όπως αδικήματα που αφορούν διαβατήρια ή ταξιδιωτικά έγγραφα ή αδικήματα σχετικά με την πορνεία ή την παράτυπη εργασία κατά την εθνική νομοθεσία. Η συνδρομή και στήριξη που παρέχεται σε θύματα εμπορίας ανθρώπων δεν πρέπει να εξαρτάται από την προθυμία του θύματος να συνεργαστεί σε ποινική έρευνα (Άρθρο 11). Προβλέπονται επίσης διαδικαστικές εγγυήσεις για τα θύματα που συμμετέχουν σε ποινικές διαδικασίες (Άρθρο 12), περιλαμβανομένης της δωρεάν νομικής εκπροσώπησης εφόσον το θύμα δεν διαθέτει επαρκείς οικονομικούς πόρους. Τα θύματα πρέπει να τυγχάνουν τέτοιας μεταχείρισης κατά τη διαδικασία ώστε να αποφεύγεται τυχόν επαναθυματοποίησή τους (Άρθρα 12 και 15). Ειδικές εγγυήσεις προβλέπονται επίσης για τα παιδιά θύματα εμπορίας (Άρθρα 13-16). Στην περίπτωση που θύματα εμπορίας κάνουν αίτηση ασύλου, οι ιδιαίτερές τους ανάγκες υποδοχής θα πρέπει να αξιολογούνται και να τους παρέχεται η κατάλληλη υποστήριξη (**Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής**, Άρθρο 21 και 22).

Τόσο το δίκαιο της ΕΕ όσο και η ΕΣΔΑ πραγματεύονται το ζήτημα του καθεστώτος των θυμάτων της εμπορίας ανθρώπων αφότου αυτή έχει εντοπιστεί. Το ζήτημα αυτό εξετάστηκε στην **ενότητα 2.4**.

9.3. Άτομα με αναπηρία

Κατά τη διαδικασία αίτησης ασύλου, τα άτομα με σωματικές, ψυχικές, διανοητικές ή αισθητηριακές δυσλειτουργίες ενδέχεται να αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα εμπόδια ως

προς την πρόσβαση σε συνδρομή και στήριξη, ενδέχεται δε να χρειάζονται ειδική βοήθεια η οποία μπορεί να μην παρέχεται πάντα από τις αρμόδιες αρχές.

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (CRPD) ορίζει διεθνή πρότυπα σχετικά με τα άτομα με αναπηρία. Το Άρθρο 5 της CRPD προβλέπει τις αρχές της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων και το Άρθρο 18 αναφέρει ότι «τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία όσον αφορά την ελευθερία μετακίνησης, την ελευθερία επιλογής του τόπου διαμονής και την απόκτηση μιας ιθαγένειας, επί ίσους όρους για όλους».

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, δεν παρέχεται ορισμός της αναπηρίας αλλά το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι το Άρθρο 14 προστατεύει έναντι διακρίσεων λόγω αναπηρίας⁴³⁴.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει κυρώσει τη σύμβαση CRPD και ως εκ τούτου δεσμεύεται από αυτήν. Το Άρθρο 21 της **Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ)** αναφέρει ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους την ειδική κατάσταση των ευάλωτων προσώπων, στα οποία συγκαταλέγονται και τα άτομα με αναπηρία, κατά την εφαρμογή των διατάξεων περί υλικών συνθηκών υποδοχής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης που περιγράφονται στην οδηγία. Οι ιδιαίτερές τους ανάγκες υποδοχής θα πρέπει να εκτιμούνται και να τους παρέχεται η κατάλληλη υποστήριξη (**Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής**, Άρθρο 21 και 22) συμπεριλαμβανομένης της φροντίδας της ψυχικής υγείας, όποτε αυτό είναι απαραίτητο (Άρθρο 19). Η **Οδηγία περί Αναγνώρισης** συγκαταλέγει επίσης τα άτομα με αναπηρία (ως «μειονεκτούντα άτομα») στον ορισμό των ευάλωτων ατόμων, χωρίς ωστόσο να προβλέπει ειδικές διατάξεις για αυτά. Δεν υφίσταται απόλυτη απαγόρευση της κράτησης αιτούντων άσυλο με αναπηρία ή ατόμων σε διαδικασίες επιστροφής, αλλά στην περίπτωση κράτησής τους, θα πρέπει να τυγχάνουν ιδιαίτερης προσοχής (**Οδηγία περί Επιστροφής**, Άρθρο 16 παράγραφος 3). Στην περίπτωση των αιτούντων άσυλο, η **Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής** (Άρθρο 11) ορίζει ότι η υγεία τους, συμπεριλαμβανομένης της ψυχικής τους υγείας, θα πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα των εθνικών αρχών.

Δυνάμει του Άρθρου 14 παράγραφος 2 εδάφιο β) της **Οδηγίας περί Διαδικασιών Ασύλου**, η προσωπική συνέντευξη «μπορεί να παραλειφθεί όταν ο αιτών είναι ανίκανος ή δε μπορεί να συμμετάσχει σε συνέντευξη, για λόγους που οφείλονται σε

434 ΕΔΔΑ, *Glor κατά Ελβετίας*, Αριθ. 13444/04, 30 Απριλίου 2009· ΕΔΔΑ, *Pretty κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 2346/02, 29 Απριλίου 2002.

μόνιμες καταστάσεις ανεξάρτητες από τη θέλησή του». Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για τα άτομα με ψυχικές παθήσεις τα οποία ενδέχεται να μην δύνανται να συμμετάσχουν αποτελεσματικά στη συνέντευξη.

9.4. Θύματα βασανιστηρίων και άλλων σοβαρών μορφών βίας

Όπως αναφέρεται στην εισαγωγή του κεφαλαίου, τα θύματα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων σοβαρών μορφών ψυχολογικής, φυσικής ή σεξουαλικής βίας συγκροτούν μια ομάδα ευάλωτων προσώπων, για τη μεταχείριση των οποίων προβλέπονται ειδικές εγγυήσεις.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, το Άρθρο 25 της **Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ)** προβλέπει το καθήκον των κρατών μελών να «εξασφαλίζουν ότι πρόσωπα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές πράξεις βίας, λαμβάνουν την αναγκαία περίθαλψη για τη ζημία που προκλήθηκε από τέτοιες πράξεις, ιδίως πρόσβαση σε κατάλληλη ιατρική και ψυχολογική θεραπεία ή περίθαλψη». Το απασχολούμενο προσωπικό θα πρέπει να λαμβάνει την κατάλληλη κατάρτιση.

Η δυσκολία περιγραφής του ψυχολογικού τραύματος που υπέστη ο αιτών καθιστά ενδεχομένως δυσχερή τη διεξαγωγή της προσωπικής συνέντευξης στο πλαίσιο της διαδικασίας ασύλου. Για τον λόγο αυτό, το πρόσωπο που διενεργεί τη συνέντευξη θα πρέπει να διαθέτει γνώσεις για τα προβλήματα, τα οποία ενδέχεται να επιδράσουν δυσμενώς στην ικανότητα του αιτούντος να συμμετάσχει σε συνέντευξη, όπως ενδείξεις ότι ο αιτών μπορεί να έχει υποστεί βασανιστήρια στο παρελθόν (Άρθρα 4 παράγραφος 3 και 14 της **Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου**). Η οδηγία θεσπίζει επίσης την υποχρέωση των κρατών μελών να παρέχουν επαρκή υποστήριξη στη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου στους αιτούντες που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλη σοβαρή μορφή βία, εάν αυτό απαιτείται για να διασφαλιστεί η δίκαιη και αποτελεσματική διαδικασία ασύλου. Στους εν λόγω αιτούντες δεν εφαρμόζεται η ταχεία ή συνοριακή διαδικασία, όταν δεν μπορεί να παρασχεθεί κατάλληλη υποστήριξη (Άρθρο 24). Πρόσθετες εγγυήσεις θα πρέπει να παρέχονται και όταν η προσφυγή κατά της απορριπτικής απόφασης σε πρώτο βαθμό δεν έχει αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα, έτσι ώστε το ένδικο μέσο να είναι αποτελεσματικό για τις ιδιαίτερες συνθήκες της κατάστασης του αιτούντος. Οι εγγυήσεις αυτές περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, τη συνδρομή διερμηνέα και την παροχή νομικής συνδρομής. Πέραν αυτού, σε περίπτωση απορριπτικής απόφασης σε πρώτο βαθμό, πρέπει να παρέχεται στον αιτούντα προθεσμία τουλάχιστον μίας εβδομάδας για να

ζητήσει από το δικαστήριο την αναγνώριση δικαιώματος παραμονής στο έδαφος του κράτους μέλους, εν αναμονή της έκβασης της προσφυγής (Άρθρο 24 σε συνδυασμό με το Άρθρο 46 παράγραφος 7). Οι διατάξεις σχετικά με τους αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων εισήχθησαν με την αναδιτύπωση της οδηγίας το 2013 και, ως εκ τούτου, δεν εφαρμόζονται για την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο

Στην περίπτωση των προσώπων που βρίσκονται σε διαδικασία επιστροφής, εάν η επιστροφή έχει αναβληθεί ή όταν προβλέπεται χρονικό διάστημα οικειοθελούς αναχώρησης, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ειδικές ανάγκες των θυμάτων βασανιστηρίων ή άλλων σοβαρών μορφών βίας (Άρθρο 14).

Μια ειδική κατηγορία θυμάτων σοβαρής μορφής βίας είναι τα άτομα που έχουν υποστεί ενδοοικογενειακή βία. Αυτό μπορεί να συμβαίνει και σε περιβάλλον οικιακής εργασίας⁴³⁵.

Δυνάμει της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας μπορούν να εμπίπτουν στην κατηγορία των «ευάλωτων ατόμων», μαζί με τα παιδιά, οπότε και δικαιούνται προστασία εκ μέρους των κρατών μελών υπό μορφή αποτελεσματικής αποτροπής τυχόν τέτοιων παραβιάσεων της ακεραιότητας του ατόμου⁴³⁶.

Το 2011, το Συμβούλιο της Ευρώπης υιοθέτησε τη Σύμβαση για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας. Πρόκειται για το πρώτο νομικά δεσμευτικό κείμενο παγκοσμίως, το οποίο δημιουργεί ένα ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο για την πρόληψη της βίας, την προστασία των θυμάτων και την παύση της ατιμωρησίας των δραστών. Δεν έχει τεθεί ακόμα σε εφαρμογή.

Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας τα οποία είναι μέλη οικογενειών υπηκόων χωρών ΕΟΧ καταγόμενα από τρίτες χώρες δικαιούνται δυνάμει της **Οδηγίας περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας** αυτόνομη άδεια διαμονής σε περίπτωση διαζυγίου ή λύσης της καταχωρημένης συμβίωσης (Άρθρο 13 παράγραφος 2 εδάφιο γ)). Για τα μέλη των οικογενειών των συντηρούντων που κατάγονται από τρίτες χώρες, σύμφωνα με το Άρθρο 15 παράγραφος 3 της **Οδηγίας περί Οικογενειακής Επανένωσης** (2003/86/ΕΚ), «θεσπίζουν διατάξεις οι οποίες εξασφαλίζουν

435 Ο FRA έχει τεκμηριώσει τον κίνδυνο που αντιμετωπίζουν συνήθως οι μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση όταν απασχολούνται στον τομέα της οικιακής εργασίας, βλ. FRA (2011a).

436 ΕΔΔΑ, *Opuz κατά Τουρκίας*, Αριθ. 33401/02, 9 Ιουνίου 2009, σκέψη 160.

τη χορήγηση αυτόνομης άδειας διανομής σε περίπτωση ιδιαίτερας δυσχερών περιστάσεων» μετά από διαζύγιο ή χωρισμό.

Βασικά σημεία

- Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό κριτήριο για κάθε μέτρο που λαμβάνεται σχετικά με τα παιδιά (βλ. [ενότητα 9.1](#)).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο έχουν δικαίωμα επικουρίας από εκπρόσωπο (βλέπε [ενότητα 9.1.1](#)).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, η [Οδηγία περί Διαδικασιών Ασύλου](#) επιτρέπει στα κράτη μέλη της ΕΕ να χρησιμοποιούν ιατρικές εξετάσεις για τον προσδιορισμό της ηλικίας των ασυνόδευτων ανήλικων αιτούντων άσυλο, αν υπάρχουν αμφιβολίες για το αν είναι πραγματικά ανήλικοι, αλλά τα κράτη μέλη οφείλουν να σέβονται ορισμένες εγγυήσεις (βλ. [ενότητα 9.1.2](#)).
- Δυνάμει τόσο του δικαίου της ΕΕ όσο και της ΕΣΔΑ, προβλέπεται θετική υποχρέωση θέσπισης αποτελεσματικών διατάξεων για την προστασία των θυμάτων και των δυνητικών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, πέραν των ποινικών διατάξεων για την τιμωρία των διακινητών (βλ. [ενότητα 9.2](#)).
- Δυνάμει του δικαίου της ΕΕ, θύματα βιαιοπραγιών, βιασμού και άλλων σοβαρών εγκλημάτων έχουν δικαίωμα σε ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις, αν αυτές απαιτούνται για μια δίκαιη και αποτελεσματική διαδικασία ασύλου (βλέπε [ενότητα 9.4](#)).
- Δυνάμει της ΕΣΔΑ, τα παιδιά και τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας μπορούν να εμπίπτουν στην κατηγορία των «ευάλωτων ατόμων», οπότε και να δικαιούνται αποτελεσματική προστασία από το κράτος (βλ. [ενότητες 9.1.1 και 9.4](#)).

Περαιτέρω νομολογία και σχετική βιβλιογραφία:

Για να συμβουλευτείτε περαιτέρω νομολογία, διαβάστε τις σχετικές οδηγίες στη σελίδα [293](#) του παρόντος εγχειριδίου. Πρόσθετο υλικό σχετικά με τα ζητήματα που καλύπτονται από το παρόν κεφάλαιο μπορεί να αναζητηθεί στην ενότητα «Περαιτέρω βιβλιογραφία» στη σελίδα [269](#).

Περαιτέρω βιβλιογραφία

Η επιλεχθείσα βιβλιογραφία που παρατίθεται ακολούθως περιλαμβάνει δημοσιεύσεις από διεθνείς οργανισμούς, ακαδημαϊκούς, ΜΚΟ, καθώς και από το ΕΔΔΑ και τον FRA. Ο κατάλογος των δημοσιεύσεων έχει ταξινομηθεί σε επτά γενικές κατηγορίες (γενική βιβλιογραφία, νομοθεσία για το άσυλο και τους πρόσφυγες, κράτηση, μετανάστες χωρίς έγγραφα και επιστροφή, παιδιά, άτομα με αναπηρία και ανιθαγενείς). Σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως προκύπτει από τον αντίστοιχο τίτλο, η δημοσίευση αφορά περισσότερους από έναν τομείς. Επιπλέον, άρθρα σχετικά με τα θέματα που καλύπτονται από το παρόν εγχειρίδιο περιλαμβάνονται σε διάφορες ειδικές εκδόσεις, όπως το *European Journal of Migration and Law*, το *International Journal of Refugee Law*, το *Refugee Survey Quarterly* κλπ.

Γενική βιβλιογραφία

Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (2011), *Πρακτικός οδηγός επί των προϋποθέσεων παραδεκτού*, Στρασβούργο, Συμβούλιο της Ευρώπης, διαθέσιμο στη διεύθυνση: www.echr.coe.int → Applicants → Admissibility guide.

FRA (Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης) (2011c), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

FRA (2012), *Fundamental rights: challenges and achievements in 2011*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

FRA και Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) (2011), *Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία κατά των διακρίσεων*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

Frigo, M., et al. (2011), *Migration and international human rights law: practitioners guide no. 6*, Γενεύη, Διεθνής Επιτροπή Νομικών.

Ktistakis, Y. (2013), *Protecting migrants under the European Convention on Human Rights and the European Social Charter*, Στρασβούργο, Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Peers, S. (2011), *EU justice and home affairs law*, Οξφόρδη, Oxford University Press.

UNHCR (2012), *Toolkit on how to request interim measures under Rule 39 of the Rules of the European Court of Human Rights for persons in need of international protection*, Στρασβούργο, αντιπροσωπεία της UNHCR στα Ευρωπαϊκά όργανα.

Νομοθεσία για το άσυλο και τους πρόσφυγες

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους (ECRE) και Ευρωπαϊκό Νομικό Δίκτυο για το Άσυλο (ELENA) (2010), *Survey on legal aid for asylum seekers in Europe*, Οκτώβριος 2010.

FRA (2010), *The duty to inform applicants: the asylum-seeker perspective*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

FRA (2010b), *Access to effective remedies: the asylum-seeker perspective*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

Gammelthoft-Hansen, T. (2011), *Access to asylum: international refugee law and the globalisation of migration control*, Κέημπριτζ, Cambridge University Press.

Goodwin-Gill, G.S., McAdam, J. (2007), *The refugee in international law*, Οξφόρδη, Oxford University Press.

Hailbronner, K. (2010), *EU Immigration and Asylum Law*, Μόναχο, C.H. Beck.

Hathaway, J.C. (2005), *The rights of refugees under international law*, Κέημπριτζ, Cambridge University Press.

Mole, N. και Meredith, C. (2010), *Human rights files, no. 9: asylum and the European Convention on Human Rights* (5th edition), Στρασβούργο, Συμβούλιο της Ευρώπης.

UNHCR (2010), *Improving asylum procedures: comparative analysis and recommendations for law and practice – key findings and recommendations*, διαθέσιμο στη διεύθυνση www.unhcr.org/4ba9d99d9.html.

UNHCR (2011), *Handbook and guidelines on procedures and criteria for determining refugee status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees*, HCR/1P/4/ENG/REV. 3, Λουξεμβούργο, UNHCR.

UNHCR και Συμβούλιο της Ευρώπης (2010), *Protecting refugees*, διαθέσιμο στη διεύθυνση <http://book.coe.int/ftp/3582.pdf>.

Wagner, M. και Bonjour, S. (2009), *Flughafenverfahrensstudie: Vergleichende Studie des rechtlichen Rahmens und administrativer Praktiken hinsichtlich der Behandlung von Asylgesuchten und der Rückführung von unzureichend dokumentierten Personen an Flughäfen in sieben Europäischen Staaten* (Συγκριτική μελέτη για τις διαδικασίες ασύλου στο αεροδρόμιο), Βιέννη, International Centre for Migration Policy Development (ICMPD).

Μετανάστες χωρίς έγγραφα και επιστροφή

Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή Υπουργών (2005), *Twenty guidelines on forced return*, διαθέσιμο στη διεύθυνση www.unhcr.org/refworld/publisher/COEMINISTERS,THEMGUIDE,,42ef32984,0.html.

Συμβούλιο της Ευρώπης, Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (2001), *Recommendation concerning the rights of aliens wishing to enter a Council of Europe member State and the enforcement of expulsion orders*, CommDH(2001)19, 19 Σεπτεμβρίου 2001.

Cholewinski, R. (2005), *Irregular migrants: access to minimum social rights*, Στρασβούργο, Συμβούλιο της Ευρώπης.

FRA (2011), *Migrants in an irregular situation: access to healthcare in 10 European Union States*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

FRA (2011a), *Migrants in an irregular situation employed in domestic work: Fundamental rights challenges for the European Union and its Member States*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

FRA (2011b), *Τα θεμελιώδη δικαιώματα των μεταναστών που διαμένουν παράτυπα στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

Lutz, F. (2010), *The negotiations on the Return Directive*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers.

Κράτηση

Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή Υπουργών (2006), Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules, 11 Ιανουαρίου 2006.

Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης και Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) (2011), *The CPT standards*, (2002) 1 – Rev. 2011, διαθέσιμο στη διεύθυνση www.cpt.coe.int/en/docsstandards.htm.

Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (2012), *Guide on Article 5: Right to liberty and security, Article 5 of the Convention*, Στρασβούργο, Συμβούλιο της Ευρώπης, διαθέσιμο στη διεύθυνση: www.echr.coe.int → Case-law → Case-law guides.

Συμβούλιο της Ευρώπης, Κοινοβουλευτική Συνέλευση (2010), *The detention of asylum seekers and irregular migrants in Europe*: Έκθεση Doc.12105 (2010) / Ψήφισμα 1707 (2010) / Σύσταση 1900 (2010).

Edwards, A. (2011), *Back to basics: the right to liberty and security of person and 'alternatives to detention' of refugees, asylum-seekers, stateless persons and other migrants*, έγγραφο που προετοιμάστηκε στα πλαίσια του Legal and Protection Policy Research Series για την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Απρίλιος 2011.

FRA (2010a), *Detention of third-country nationals in return procedures*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

FRA (2011), *Αντιμετωπίζοντας μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης για τα θεμελιώδη δικαιώματα – η κατάσταση σχετικά με πρόσωπα που διέρχονται παράτυπα τα ελληνικά χερσαία σύνορα*, διαθέσιμο στη διεύθυνση <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/coping-fundamental-rights-emergency-situation-persons-crossing-greek-land-border>.

International Detention Coalition (2011), *There are alternatives: A handbook for preventing unnecessary immigration detention*, Melbourne, International Detention Coalition, διαθέσιμο στη διεύθυνση <http://idcoalition.org/cap/handbook>.

Ελεύθερη κυκλοφορία στην ΕΕ

Rogers, N., Scannell, R. και Walsh, J. (2012), *Free movement of persons in the enlarged European Union*, (2^η έκδοση), Λονδίνο, Sweet & Maxwell.

Άτομα με αναπηρία

Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (UNOHCHR) (2010), *Monitoring the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, guidance for human rights monitors*, HR/P/PT/17, διαθέσιμο στη διεύθυνση www.ohchr.org/Documents/Publications/Disabilities_training_17EN.pdf.

FRA (2011), *The legal protection of persons with mental health problems under non-discrimination law*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

Παιδιά

Πρόγραμμα Separated Children in Europe (SCEP) (2012), *Position paper on age assessment in the context of separated children in Europe*, διαθέσιμο στη διεύθυνση <http://www.refworld.org/docid/4ff535f52.html>.

Συμβούλιο της Ευρώπης, Κοινοβουλευτική Συνέλευση (2011), *Recommendation 1969 (2010) on unaccompanied children in Europe: issues of arrival, stay and return*, 15 Απριλίου 2011.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) (2006), *UNHCR guidelines on formal determination of the best interests of the child*, διαθέσιμο στη διεύθυνση www.unhcr.org/4566b16b2.pdf.

FRA (2010), *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

Ανιθαγενείς

UNHCR (2012), *Guidelines on statelessness no. 2: Procedures for determining whether an Individual is a stateless person*, HCR/GS/12/02, διαθέσιμο στη διεύθυνση: www.unhcr.org/refworld/docid/4f7dafb52.html.

Διαδικτυακές πηγές

Πηγές	Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο
Σε επίπεδο ΟΗΕ	
Ειδικός εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών για τα βασανιστήρια και άλλες μορφές βάνανσης, απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας	www.ohchr.org/EN/Issues/Torture/SRTorture/Pages/SRTortureIndex.aspx
Υποεπιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την πρόληψη των βασανιστηρίων	www2.ohchr.org/english/bodies/cat/opcat/index.htm
Νομολογία των οργάνων των συνθηκών του ΟΗΕ	http://tb.ohchr.org/default.aspx
Refworld (βάση δεδομένων της UNHCR για το δίκαιο των προσφύγων)	www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain
Σε επίπεδο Συμβουλίου της Ευρώπης	
Ευρωπαϊκή επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT)	www.cpt.coe.int/en/about.htm
ΕΔΔΑ	www.echr.coe.int/ECHR/homepage_en
Βάση δεδομένων HUDOC για τη νομολογία του ΕΔΔΑ	www.echr.coe.int/ECHR/EN/hudoc
Βιβλιοθήκη του ΕΔΔΑ	www.echr.coe.int/library/indexen.html
Συλλογή πληροφοριακών δελτίων του ΕΔΔΑ	www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Press/Information+sheets/Factsheets
Ενημερωτικά δελτία σχετικά με τη νομολογία του ΕΔΔΑ	www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case law/Case law+analysis/Information+notes
Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα	http://www.coe.int/t/commissioner/default_en.asp
Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης	http://www.coe.int/T/DGHL/Monitoring/SocialCharter/

Υπηρεσία του Συμβουλίου της Ευρώπης για τον συντονισμό της μετανάστευσης	http://www.coe.int/t/democracy/migration/default_en.asp
Ομάδα εμπειρογνομόνων για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (GRETA)	http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/docs/monitoring/greta_EN.asp
Σε επίπεδο ΕΕ	
Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO)	http://www.easo.europa.eu/
EASO, Ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για το άσυλο	http://easo.europa.eu/about-us/tasks-of-easo/training-quality/
Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων	http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs
Ευρωπαϊκό Δίκτυο για τη Μετανάστευση	www.emn.europa.eu
Διαδικτυακή πύλη της ΕΕ για τη μετανάστευση	http://ec.europa.eu/immigration
FRA	http://fra.europa.eu
Frontex	http://frontex.europa.eu
Ευρωπαϊκό συμβούλιο για τους πρόσφυγες και τους εξόριστους (ECRE)	www.ecre.org

Κατάλογος υποθέσεων

Νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

<i>Abdon Vanbraekel κ.λπ. κατά Alliance nationale des mutualités chrétiennes (ANMC)</i> , Υπόθεση C-368/98, 12 Ιουλίου 2001.....	245
<i>Abed El Karem El Kott κ.λπ. κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal</i> , Υπόθεση C-364/11, 19 Δεκεμβρίου 2012	92
<i>Aoubacar Diakité κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides</i> , Υπόθεση C-285/12, (εκκρεμεί), υπεβλήθη στις 7 Ιουνίου 2012	80, 81
<i>Achughbabian κατά Préfet du Val-de-Marne</i> , Υπόθεση C-329/11, 6 Δεκεμβρίου 2011.....	168, 181, 185
<i>Aissatou Diatta κατά Land Berlin</i> , Υπόθεση C-267/83, 13 Φεβρουαρίου 1985	159
<i>Alexander Hengartner και Rudolf Gasser κατά Landesregierung Vorarlberg</i> , Υπόθεση C-70/09, 15 Ιουλίου 2010	222
<i>Altun κατά Stadt Böblingen</i> , Υπόθεση C-337/07, 18 Δεκεμβρίου 2008	65
<i>Atiqullah Adil κατά Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel</i> , Υπόθεση C-278/12 ΕΠΔ, 19 Ιουλίου 2012	35
<i>Aydin Salahadin Abdulla κ.λπ. κατά Bundesrepublik Deutschland</i> , Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις C-175/08, C-176/08, C-178/08, και C-179/08, 2 Μαρτίου 2010.....	72, 76, 91, 99
<i>Aziz Melki και Selim Abdeli</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις C-188/10 και C-189/10, 22 Ιουνίου 2010	35
<i>Baumbast και R κατά Secretary of State for the Home Department</i> , Υπόθεση C-413/99, 17 Σεπτεμβρίου 2002	236
<i>Borowitz κατά Bundesversicherungsanstalt für Angestellte</i> , Υπόθεση C-21/87, 5 Ιουλίου 1988.....	250

<i>Bundesrepublik Deutschland κατά B και D</i> , Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις C-57/09 και C-101/09, 9 Νοεμβρίου 2010	72, 76, 98
<i>Bundesrepublik Deutschland κατά Kaveh Puid</i> , C-4/11, 14 Νοεμβρίου 2013.....	126
<i>Bundesrepublik Deutschland κατά Y και Z</i> , Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις C-71/11 και C-99/11, 5 Σεπτεμβρίου 2012.....	79
<i>Chakroun κατά Minister van Buitenlandse Zaken</i> , Υπόθεση C-578/08, 4 Μαρτίου 2010.....	61, 138, 154
<i>Chuck κατά Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank</i> , Υπόθεση C-331/06, 3 Απριλίου 2008	250
<i>Cimade και Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) κατά Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration</i> , Υπόθεση C-179/11, 27 Σεπτεμβρίου 2012.....	242
<i>Deborah Lawrie-Blum κατά Land Baden-Württemberg</i> , Υπόθεση C-66/85, 3 Ιουλίου 1986.....	223
<i>Deutscher Handballbund eV κατά Maros Kolpak</i> , Υπόθεση C-438/00, 8 Μαΐου 2003.....	229
<i>Dirk Rüffert κατά Land Niedersachsen</i> , Υπόθεση C-346/06, 3 Απριλίου 2008.....	223
<i>El Dridi, ή Soufi Karim</i> , Υπόθεση C-61/11, 28 Απριλίου 2011.....	168, 181, 185
<i>El Yassini κατά Secretary of State for the Home Department</i> , Υπόθεση C-416/96, 2 Μαρτίου 1999	229
<i>Eran Abatay κ.λπ. και Nadi Sahin κατά Bundesanstalt für Arbeit</i> , Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις C-317/01 και C-369/01, 21 Οκτωβρίου 2003.....	63
<i>Fatma Pehlivan κατά Staatssecretaris van Justitie</i> , Υπόθεση C-484/07, 16 Ιουνίου 2011	159
<i>Foto-Frost κατά Hauptzollamt Lübeck-Ost</i> , Υπόθεση C-314/85, 22 Οκτωβρίου 1987	24
<i>Francovich και Bonifaci κ.λπ. κατά Ιταλικής Δημοκρατίας</i> , Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις C-6/90 και C-9/90, 19 Νοεμβρίου 1991.....	24, 200
<i>Francovich κατά Ιταλικής Δημοκρατίας</i> , Υπόθεση C-479/93, 9 Νοεμβρίου 1995	24
<i>G. B. C. Echternach και A. Moritz κατά Minister van Onderwijs en Wetenschappen</i> , Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις 389/87 και 390/87, 15 Μαρτίου 1989.....	236

<i>Γεώργιος Ορφανόπουλος κ.λπ. και Raffaele Oliveri κατά Land Baden-Württemberg</i> , Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις C-482/01 και C-493/01, 29 Απριλίου 2004.....	106, 108
<i>Hava Genc κατά Land Berlin</i> , Υπόθεση C-14/09, 4 Φεβρουαρίου 2010.....	226
<i>Hristo Gaydarov κατά Director na Glavna direktsia "Ohranitelna politsia" pri Ministerstvo na vatrehnite raboti</i> , Υπόθεση C-430/10, 17 Νοεμβρίου 2011	106
<i>Igor Simutenkov κατά Ministerio de Educación y Cultura και Real Federación Española de Fútbol</i> , Υπόθεση C-265/03, 12 Απριλίου 2005	231
<i>lida κατά Stadt Ulm</i> , Υπόθεση C-40/11, 8 Νοεμβρίου 2012	107, 149
<i>Ismail Derin κατά Landkreis Darmstadt-Dieburg</i> , Υπόθεση C-325/05, 18 Ιουλίου 2007	226
<i>K κατά Bundesasylamt</i> , Υπόθεση C-245/11, 6 Νοεμβρίου 2012.....	112, 125
<i>Kadi και Al Barakaat International Foundation κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων</i> , Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05 P, 3 Σεπτεμβρίου 2008.....	24
<i>Kadiman κατά Freistaat Bayern</i> , Υπόθεση C-351/95, 17 Απριλίου 1997	226
<i>Kadzoev (Huchbarov)</i> , Υπόθεση C-357/09, 30 Νοεμβρίου 2009	50, 59, 168, 175, 189, 191
<i>Kazim Kus κατά Landeshauptstadt Wiesbaden</i> , Υπόθεση C-237/91, 16 Δεκεμβρίου 1992.....	229
<i>Kunqian Catherine Zhu και Man Lavette Chen κατά Secretary of State for the Home Department</i> , Υπόθεση C-200/02, 19 Οκτωβρίου 2004.....	147
<i>Land Baden-Württemberg κατά Παναγιώτη Τσακουρίδη</i> , Υπόθεση C-145/09, 23 Νοεμβρίου 2010.....	106
<i>Laval un Partneri Ltd κατά Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1 Byggettan και Svenska Elektrikerförbundet</i> , Υπόθεση C-341/05, 18 Δεκεμβρίου 2007	224
<i>Leyla Ecem Demirkan κατά Bundesrepublik Deutschland</i> , C-221/11, 24 Σεπτεμβρίου 2013	63
<i>Liselotte Hauer κατά Land Rheinland-Pfalz</i> , Υπόθεση C-44/79, 13 Δεκεμβρίου 1979	25
<i>M. G. και N. R. κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> , Υπόθεση C-383/13, 10 Σεπτεμβρίου 2013	196

<i>M. M. κατά Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ιρλανδίας και Attorney General</i> , Υπόθεση C-277/11, 22 Νοεμβρίου 2012.....	114
<i>Maria Teixeira κατά London Borough of Lambeth και Secretary of State for the Home Department</i> , Υπόθεση C-480/08, 23 Φεβρουαρίου 2010.....	236
<i>Mary Carpenter κατά Secretary of State for the Home Department</i> , Υπόθεση C-60/00, 11 Ιουλίου 2002.....	138, 146
<i>Mehmet Arslan κατά Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie</i> , Υπόθεση C-534/11, 30 Μαΐου 2013.....	175, 176
<i>Mehmet Soysal και Ibrahim Savatli κατά Bundesrepublik Deutschland</i> , Υπόθεση C-228/06, 19 Φεβρουαρίου 2009.....	64
<i>Meki Elgafaji και Noor Elgafaji κατά Staatssecretaris van Justitie</i> , Υπόθεση C-465/07, 17 Φεβρουαρίου 2009.....	72, 80
<i>Metock κ.λπ. κατά Minister for Justice, Equality and Law Reform</i> , Υπόθεση C-127/08, 25 Ιουλίου 2008.....	137, 146, 154
<i>Micheletti κ.λπ. κατά Delegación del Gobierno en Cantabria</i> , Υπόθεση C-369/90, 7 Ιουλίου 1992.....	67
<i>Migrationsverket κατά Nurije Kastrati κ.λπ.</i> , Υπόθεση C-620/10, 3 Μαΐου 2012.....	124
<i>Minister voor Immigratie en Asiel κατά X, Y και Z κατά Minister voor Immigratie en Asiel</i> , Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις C-199/12, C-200/12 και C-201/12, 7 Νοεμβρίου 2013.....	79
<i>Mohamad Zakaria</i> , C-23/12, 17 Ιανουαρίου 2013.....	39
<i>Mohamed Gattoussi κατά Stadt Rüsselsheim</i> , Υπόθεση C-97/05, 14 Δεκεμβρίου 2006.....	230
<i>Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) κατά Etat belge</i> , Υπόθεση C-459/99, 25 Ιουλίου 2002.....	146, 150
<i>Murat Dereci κ.λπ. κατά Bundesministerium für Inneres</i> , Υπόθεση C-256/11, 15 Νοεμβρίου 2011.....	107, 138, 148
<i>Murat Polat κατά Stadt Rüsselsheim</i> , Υπόθεση C-349/06, 4 Οκτωβρίου 2007.....	73, 108
<i>N.S. κατά Secretary of State for the Home Department και M.E. κ.λπ. κατά Refugee Applications Commissioner και Minister for Justice, Equality and Law Reform</i> , Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις C-411/10 και C-493/10, 21 Δεκεμβρίου 2011.....	26, 71, 96, 112, 126, 128, 242
<i>Natthaya Dülger κατά Wetteraukreis</i> , Υπόθεση C-451/11, 19 Ιουλίου 2012.....	65, 161
<i>Nawras Bolbol κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivata</i> , Υπόθεση C-31/09, 17 Ιουνίου 2010.....	76, 91
<i>O. και S. κατά Maahanmuuttovirasto και Maahanmuuttovirasto κατά L.</i> , Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις C-356/11 και C-357/11, 6 Δεκεμβρίου 2012.....	148

<i>Office national de l'emploi κατά Bahia Kziber</i> , Υπόθεση C-18/90, 31 Ιανουαρίου 1991	228, 229
<i>Ömer Nazli, Caglar Nazli και Melike Nazli κατά Stadt Nürnberg</i> , Υπόθεση C-340/97, 10 Φεβρουαρίου 2000.....	108
<i>P.I. κατά Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid</i> , Υπόθεση C-348/09, 22 Μαΐου 2012	73, 106
<i>Petar Aladzhev κατά Zamestnik director na Stolichna direktsia na vatreshnite raboti kam Ministerstvo na vatreshnite raboti</i> , Υπόθεση C-434/10, 17 Νοεμβρίου 2011.....	106
<i>Pilar Allué και Carmel Mary Coonan κ.λπ. κατά Università degli studi di Venezia και Università degli studi di Parma</i> , Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις C-259/91, C-331/91 και C-332/91, 2 Αυγούστου 1993.....	223
<i>Rahmanian Koushaki κατά Bundesrepublik Deutschland</i> , C-84/12, 19 Δεκεμβρίου 2013	34
<i>Recep Tetik κατά Land Berlin</i> , Υπόθεση C-171/95, 23 Ιανουαρίου 1997.....	65, 226
<i>Rottmann κατά Freistaat Bayern</i> , Υπόθεση C-135/08, 2 Μαρτίου 2010.....	50, 67
<i>Ruiz Zambrano κατά Office national de l'emploi (ONEm)</i> , Υπόθεση C-34/09, 8 Μαρτίου 2011.....	50, 107, 138, 147
<i>Rutili κατά Ministre de l'intérieur</i> , Υπόθεση C-36/75, 28 Οκτωβρίου 1985.....	108
<i>Samba Diouf κατά Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , C-69/10, 28 Ιουλίου 2011	119
<i>Secretary of State for the Home Department κατά Rahman κ.λπ.</i> , C-83/11, 5 Σεπτεμβρίου 2012.....	145, 153
<i>Servet Kamberaj κατά Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) κ.λπ.</i> , C-571/10, 24 Απριλίου 2012	240
<i>Shirley McCarthy κατά Secretary of State for the Home Department</i> , Υπόθεση C-434/09, 5 Μαΐου 2011.....	148
<i>Staatssecretaris van Justitie κατά Mangat Singh</i> , Υπόθεση C-502/10, 18 Οκτωβρίου 2012	61
<i>Staatssecretaris van Justitie κατά Tayfun Kahveci και Osman Inan</i> , Συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις C-7/10 και C-9/10, 29 Μαρτίου 2012.....	65
<i>Süleyman Eker κατά Land Baden-Württemberg</i> , Υπόθεση C-386/95, 29 Μαΐου 1997	225
<i>The Queen κατά Immigration Appeal Tribunal και Surinder Singh, ex parte Secretary of State for Home Department</i> , Υπόθεση C-370/90, 7 Ιουλίου 1992.....	146

<i>The Queen κατά Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnasir Savas</i> , Υπόθεση C-37/98, 11 Μαΐου 2000	63
<i>The Queen κατά Secretary of State for the Home Department, ex parte: Manjit Kaur</i> , Υπόθεση C-192/99, 20 Φεβρουαρίου 2001	67
<i>The Queen, κατόπιν αιτήσεως της Yvonne Watts κατά Bedford Primary Care Trust και Secretary of State for Health</i> , Υπόθεση C-372/04, 16 Μαΐου 2006.....	245
<i>The Queen, κατόπιν αιτήσεως των MA και λοιπών κατά Secretary of State for the Home Department</i> , Υπόθεση C-648/11, 6 Ιουνίου 2013.....	255, 259
<i>The Queen, κατόπιν αιτήσεως των Veli Tum και Mehmet Dari κατά Secretary of State for the Home Department</i> , Υπόθεση C-16/05, 20 Σεπτεμβρίου 2007	63, 64
<i>Tural Oguz κατά Secretary of State for the Home Department</i> , Υπόθεση C-186/10, 21 Ιουλίου 2011	63, 64
<i>Ymeraga και λοιποί κατά Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , Υπόθεση C-87/12, 8 Μαΐου 2013	107
<i>Zuheyr Frayeh Halaf κατά Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet</i> , Υπόθεση C-528/11, 30 Μαΐου 2013.....	126
<i>ZZ κατά Secretary of State for the Home Department</i> , Υπόθεση C-300/11, 4 Ιουνίου 2013.....	73, 106
<i>Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου της Ισπανίας</i> , Υπόθεση C-503/03, 31 Ιανουαρίου 2006.....	150
<i>Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Βασιλείου της Ισπανίας</i> , Υπόθεση C-211/08, 15 Ιουνίου 2010	245
<i>Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Βασιλείου των Κάτω Χωρών</i> , Υπόθεση C-508/10, 26 Απριλίου 2012	61
<i>Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης</i> , Υπόθεση C-355/10, 5 Σεπτεμβρίου 2012.....	44
<i>Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης</i> , Υπόθεση C-540/03, 27 Ιουνίου 2006.....	154
<i>Ολλανδικό Δημόσιο κατά Ann Florence Reed</i> , C-59/85, 17 Απριλίου 1986.....	138, 150
<i>Ποινικές δίκες κατά Gjoko Filev και Adnan Osmani</i> , Υπόθεση C-297/12, 19 Σεπτεμβρίου 2013.....	37, 181
<i>Ποινική δίκη κατά Artur Leymann και Aleksei Pustovarov</i> , Υπόθεση C-388/08, 1 Δεκεμβρίου 2008.....	114

Ποινική δίκη κατά Md Sagor, Υπόθεση C-430/11, 6 Δεκεμβρίου 2012 181

Νομολογία του Δικαστηρίου ΕΖΕΣ

Arnulf Clauder, Αριθ. E-4/11, 26 Ιουλίου 2011 155

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

- A. κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου [τμήμα μείζονος συνθέσεως]*,
Αριθ. 3455/05, 19 Φεβρουαρίου 2009 172, 177, 178, 186, 187, 188
- A.A. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 8000/08,
20 Σεπτεμβρίου 2011 89, 140, 162
- Abdilahi Abdulwahidi κατά Κάτω Χωρών*, Αριθ. 21741/07, 12 Νοεμβρίου 2013 238
- Abdolkhani και Karimnia κατά Τουρκίας*, Αριθ. 30471/08,
22 Σεπτεμβρίου 2009 111, 116, 118, 169, 197
- Abdulaziz, Cabales και Balkandali κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 9214/80,
9473/81 και 9474/81, 28 Μαΐου 1985 32, 144
- Afif κατά Κάτω Χωρών* (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 60915/09,
24 Μαΐου 2011 238
- Ahmed κατά Αυστρίας*, Αριθ. 25964/94, 17 Δεκεμβρίου 1996 54, 76
- Airey κατά Ιρλανδίας*, Αριθ. 6289/73, 09 Οκτωβρίου 1979 131, 132
- Al-Jedda κατά Ηνωμένου Βασιλείου [τμήμα μείζονος συνθέσεως]*,
Αριθ. 27021/08, 7 Ιουλίου 2011 177
- Al-Saadoon και Mufdhi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 61498/08,
2 Μαρτίου 2010 82
- Amrollahi κατά Δανίας*, Αριθ. 56811/00, 11 Ιουλίου 2002 163
- Amuur κατά Γαλλίας*, Αριθ. 19776/92, 25 Ιουνίου 1996 29, 41, 173, 184
- Anakomba Yula κατά Βελγίου*, Αριθ. 45413/07, 10 Μαρτίου 2009 153
- Anayo κατά Γερμανίας*, Αριθ. 20578/07, 21 Δεκεμβρίου 2010 130
- Andrejeva κατά Λετονίας [τμήμα μείζονος συνθέσεως]*, Αριθ. 55707/00,
18 Φεβρουαρίου 2009 215, 248
- Antwi κ.λπ. κατά Νορβηγίας*, Αριθ. 26940/10, 14 Φεβρουαρίου 2012 163
- Aristimuño Mendizabal κατά Γαλλίας*, Αριθ. 51431/99, 17 Ιανουαρίου 2006 66
- Aswat κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Αριθ. 17299/12, 16 Απριλίου 2013 85
- Auad κατά Βουλγαρίας*, Αριθ. 46390/10, 11 Οκτωβρίου 2011 168, 192
- Austin κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου [τμήμα μείζονος συνθέσεως]*,
Αριθ. 39692/09, 40713/09 και 41008/09, 15 Μαρτίου 2012 171, 172
- Azimov κατά Ρωσίας*, Αριθ. 67474/11, 18 Απριλίου 2013 57, 184

<i>Babar Ahmad</i> κ.λπ. κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 και 67354/09, 10 Απριλίου 2012.....	85
<i>Bader και Kanbor</i> κατά <i>Σουηδίας</i> , Αριθ. 13284/04, 8 Νοεμβρίου 2005.....	82
<i>Bah</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 56328/07, 27 Σεπτεμβρίου 2011.....	216, 238
<i>Bajsultanov</i> κατά <i>Αυστρίας</i> , Αριθ. 54131/10, 12 Ιουνίου 2012.....	151
<i>Balogun</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 60286/09, 10 Απριλίου 2012	162
<i>Beldjoudi</i> κατά <i>Γαλλίας</i> , Αριθ. 12083/86, 26 Μαρτίου 1992.....	163
<i>Bensaid</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 44599/98, 6 Φεβρουαρίου 2001	242
<i>Berrehab</i> κατά <i>Κάτω Χωρών</i> , Αριθ. 10730/84, 21 Ιουνίου 1988.....	139, 160
<i>Bigaeva</i> κατά <i>Ελλάδας</i> , Αριθ. 26713/05, 28 Μαΐου 2009.....	213, 220
<i>Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi</i> κατά <i>Ιρλανδίας</i> [Τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 45036/98, 30 Ιουνίου 2005.....	20, 27
<i>Boultif</i> κατά <i>Ελβετίας</i> , Αριθ. 54273/00, 2 Αυγούστου 2001	139, 162, 163
<i>Branko Tomazić</i> κ.λπ. κατά <i>Κροατίας</i> , Αριθ. 46598/06, 15 Ιανουαρίου 2009.....	209
<i>C.G.</i> κ.λπ. κατά <i>Βουλγαρίας</i> , Αριθ. 1365/07, 24 Απριλίου 2008	112, 117, 130
<i>Chahal</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> [Τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 22414/93, 15 Νοεμβρίου 1996	188
<i>Charman</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> [Τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 27238/95, 18 Ιανουαρίου 2001	237
<i>Collins και Akaziebie</i> κατά <i>Σουηδίας</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 23944/05, 8 Μαρτίου 2007	88
<i>Çonka</i> κατά <i>Βελγίου</i> , Αριθ. 51564/99, 5 Φεβρουαρίου 2002	73, 101, 119
<i>D.</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 30240/96, 2 Μαΐου 1997.....	84
<i>Dalea</i> κατά <i>Γαλλίας</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 964/07, 2 Φεβρουαρίου 2010	38
<i>Darraj</i> κατά <i>Γαλλίας</i> , Αριθ. 34588/07, 4 Νοεμβρίου 2010	206
<i>Darren Omoregie</i> κ.λπ. κατά <i>Νορβηγίας</i> , Αριθ. 265/07, 31 Ιουλίου 2008.....	137, 151
<i>Dbouba</i> κατά <i>Τουρκίας</i> , Αριθ. 15916/09, 13 Ιουλίου 2010	195, 197
<i>De Souza Ribeiro</i> κατά <i>Γαλλίας</i> , Αριθ. 22689/07, 13 Δεκεμβρίου 2012	112, 122
<i>Demir και Baykara</i> κατά <i>Τουρκίας</i> [Τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 34503/97, 12 Νοεμβρίου 2008	219
<i>Dougoz</i> κατά <i>Ελλάδας</i> , Αριθ. 40907/98, 6 Μαρτίου 2001	184, 199
<i>El Morsli</i> κατά <i>Γαλλίας</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 15585/06, 4 Μαρτίου 2008	40
<i>Fawsie</i> κατά <i>Ελλάδας</i> , Αριθ. 40080/07, 28 Οκτωβρίου 2010.....	247

<i>Finogenov κ.λπ. κατά Ρωσίας</i> , Αριθ. 18299/03 και 27311/03, 20 Δεκεμβρίου 2011	209
<i>Finucane κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 29178/95, 1 Ιουλίου 2003	211
<i>Φωκά κατά Τουρκίας</i> , Αριθ. 28940/95, 24 Ιουνίου 2008	171
<i>G.R. κατά Κάτω Χωρών</i> , Αριθ. 22251/07, 10 Ιανουαρίου 2012	131, 153
<i>Gaygusuz κατά Αυστρίας</i> , Αριθ. 17371/90, 16 Σεπτεμβρίου 1996	215, 216, 248
<i>Gebremedhin [Gaberamadhien] κατά Γαλλίας</i> , Αριθ. 25389/05, 26 Απριλίου 2007	111, 120
<i>Genovese κατά Μάλτας</i> , Αριθ. 53124/09, 11 Οκτωβρίου 2011	68
<i>Gillow κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 9063/80, 24 Νοεμβρίου 1986	214, 237
<i>Glor κατά Ελβετίας</i> , Αριθ. 13444/04, 30 Απριλίου 2009	265
<i>Gül κατά Ελβετίας</i> , Αριθ. 23218/94, 19 Φεβρουαρίου 1996	138, 156
<i>Guzzardi κατά Ιταλίας</i> , Αριθ. 7367/76, 6 Νοεμβρίου 1980	171, 172
<i>H. και B. κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 70073/10 και 44539/11, 9 Απριλίου 2013	82
<i>H.L. κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 45508/99, 5 Οκτωβρίου 2004	172
<i>H.L.R. κατά Γαλλίας [τμήμα μείζονος συνθέσεως]</i> , Αριθ. 24573/94, 29 Απριλίου 1997	84
<i>Hasanbasić κατά Ελβετίας</i> , Αριθ. 52166/09, 11 Ιουνίου 2013	163
<i>Hida κατά Δανίας</i> , Αριθ. 38025/02, 19 Φεβρουαρίου 2004	92, 100
<i>Hirsi Jamaa κ.λπ. κατά Ιταλίας [τμήμα μείζονος συνθέσεως]</i> , Αριθ. 27765/09, 23 Φεβρουαρίου 2012	30, 45, 46, 73, 101, 111, 122
<i>Hode και Abdī κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 22341/09, 6 Νοεμβρίου 2012	156
<i>I. κατά Σουηδίας</i> , Αριθ. 61204/09, 5 Σεπτεμβρίου 2012	88
<i>I.M. κατά Γαλλίας</i> , Αριθ. 9152/09, 2 Φεβρουαρίου 2012	111, 123
<i>Ilhan κατά Τουρκίας [τμήμα μείζονος συνθέσεως]</i> , Αριθ. 22277/93, 27 Ιουνίου 2000	210
<i>Ismoilov κ.λπ. κατά Ρωσίας</i> , Αριθ. 2947/06, 24 Απριλίου 2008	93, 99
<i>K.A.B. κατά Σουηδίας</i> , Αριθ. 886/11, 5 Σεπτεμβρίου 2013	83
<i>Kanagaratnam κ.λπ. κατά Βελγίου</i> , Αριθ. 15297/09, 13 Δεκεμβρίου 2011	193
<i>Karassen κατά Φινλανδίας (απόφαση επί του παραδεκτού)</i> , Αριθ. 31414/96, 12 Ιανουαρίου 1999	68
<i>Kaya κατά Τουρκίας</i> , Αριθ. 22729/93, 19 Φεβρουαρίου 1998	209
<i>Kiyutin κατά Ρωσίας</i> , Αριθ. 2700/10, 10 Μαρτίου 2011	60

<i>Koua Poirrez κατά Γαλλίας</i> , Αριθ. 40892/98, 30 Σεπτεμβρίου 2003	215, 248
<i>Kučera κατά Σλοβακίας</i> , Αριθ. 48666/99, 17 Ιουλίου 2007	210
<i>Kudła κατά Πολωνίας</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30210/96, 26 Οκτωβρίου 2000	118, 119
<i>Kuduzović κατά Σλοβενίας</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 60723/00, 17 Μαρτίου 2005	68
<i>Kurić κ.λπ. κατά Σλοβενίας</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 26828/06, 26 Ιουνίου 2012	50, 62
<i>Liū κατά Ρωσίας</i> , Αριθ. 42086/05, 6 Δεκεμβρίου 2007	51
<i>Longa Yonkeu κατά Λετονίας</i> , Αριθ. 57229/09, 15 Νοεμβρίου 2011	168, 187
<i>Louled Massoud κατά Μάλτας</i> , Αριθ. 24340/08, 27 Ιουλίου 2010	191
<i>Luczak κατά Πολωνίας</i> , Αριθ. 77782/01, 27 Νοεμβρίου 2007	247
<i>Μ. κ.λπ. κατά Βουλγαρίας</i> , Αριθ. 41416/08, 26 Ιουλίου 2011	182
<i>Μ.Α. κατά Κύπρου</i> , Αριθ. 41872/10, 23 Ιουλίου 2013	101
<i>Μ.Σ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 24527/08, 3 Μαΐου 2012	193
<i>Μ.Σ.Σ. κατά Βελγίου και Ελλάδας</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30696/09, 21 Ιανουαρίου 2011	71, 97, 112, 116, 118, 121, 127, 128, 132, 193, 199, 206, 214, 237
<i>Μ.Υ.Η. κατά Σουηδίας</i> , Αριθ. 50859/10, 27 Ιουνίου 2013	94
<i>Μααουία κατά Γαλλίας</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 39652/98, 12 Ιανουαρίου 1999	117
<i>Μααουία κατά Γαλλίας</i> , Αριθ. 39652/98, 5 Οκτωβρίου 2000	131
<i>Μακαράτσης κατά Ελλάδας</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 50385/99, 20 Δεκεμβρίου 2004	208
<i>Μαματκούλοβ και Ασκαρόν κατά Τουρκίας</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 46827/99 και 46951/99, 4 Φεβρουαρίου 2005	49, 57, 73, 104
<i>Μανναι κατά Ιταλίας</i> , Αριθ. 9961/10, 27 Μαρτίου 2012	77
<i>Μαστρομάττεο κατά Ιταλίας</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 37703/97, 24 Οκτωβρίου 2002	209
<i>Μαθλόομ κατά Ελλάδας</i> , Αριθ. 48883/07, 24 Απριλίου 2012	191
<i>Ματσιούκχινα και Ματσιούκχιν κατά Σουηδίας</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 31260/04, 21 Ιουνίου 2005	88
<i>Ματθews κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 24833/94, 18 Φεβρουαρίου 1999	20
<i>ΜεΚανν κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 18984/91, 27 Σεπτεμβρίου 1995	208, 209, 211

<i>Medvedyev κ.λπ. κατά Γαλλίας</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 3394/03, 29 Μαρτίου 2010.....	45
<i>Mikolenko κατά Εσθονίας</i> , Αριθ. 10664/05, 8 Οκτωβρίου 2009.....	167, 168, 174, 182, 190
<i>Mohamed Hussein κ.λπ. κατά Ολλανδίας και Ιταλίας</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 27725/10, 2 Απριλίου 2013.....	127
<i>Mohamed κατά Αυστρίας</i> , Αριθ. 2283/12, 6 Ιουνίου 2013.....	127
<i>Mubilanzila Mayeka και Kaniki Mitunga κατά Βελγίου</i> , Αριθ. 13178/03, 12 Οκτωβρίου 2006.....	169, 193, 198
<i>Mumihin κατά Ρωσίας</i> , Αριθ. 42502/06, 11 Δεκεμβρίου 2008.....	86, 90
<i>Muskhadzhiyeva κ.λπ. κατά Βελγίου</i> , Αριθ. 41442/07, 19 Ιανουαρίου 2010.....	169, 193
<i>N. κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 26565/05, 27 Μαΐου 2008.....	72, 84
<i>N. κατά Σουηδίας</i> , Αριθ. 23505/09, 20 Ιουλίου 2010.....	89
<i>NA. κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 25904/07, 17 Ιουλίου 2008.....	54, 83, 100
<i>Nachona κ.λπ. κατά Βουλγαρίας</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 43577/98 και 43579/98, 6 Ιουλίου 2005.....	208
<i>Nada κατά Ελβετίας</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 10593/08, 12 Σεπτεμβρίου 2012.....	38
<i>Nolan και Κ. κατά Ρωσίας</i> , Αριθ. 2512/04, 12 Φεβρουαρίου 2009.....	41, 171, 173
<i>Nowak κατά Ουκρανίας</i> , Αριθ. 60846/10, 31 Μαρτίου 2011.....	168, 195
<i>Nuñez κατά Νορβηγίας</i> , Αριθ. 55597/09, 28 Ιουνίου 2011.....	137, 151
<i>Ό'Donoghue κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 34848/07, 14 Δεκεμβρίου 2010.....	137, 143
<i>Otojjudi κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 1820/08, 24 Νοεμβρίου 2009.....	140
<i>Οππενγκεκε κατά Γερμανίας</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 44294/04, 20 Νοεμβρίου 2007.....	53, 175
<i>Ουιγ κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 27319/07, 17 Φεβρουαρίου 2009.....	151
<i>Oruz κατά Τουρκίας</i> , Αριθ. 33401/02, 9 Ιουνίου 2009.....	256, 267
<i>Osman κατά Δανίας</i> , Αριθ. 38058/09, 14 Ιουνίου 2011.....	138, 157
<i>Osman κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 23452/94, 28 Οκτωβρίου 1998.....	209
<i>Othman (Abu Qatada) κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 8139/09, 17 Ιανουαρίου 2012.....	72, 93, 104
<i>Peers κατά Ελλάδας</i> , Αριθ. 28524/95, 19 Απριλίου 2001.....	199

<i>Phull</i> κατά <i>Γαλλίας</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 35753/03, 11 Ιανουαρίου 2005.....	40
<i>Ροποπαγονί</i> κατά <i>Βουλγαρίας</i> , Αριθ. 5335/05, 21 Ιουνίου 2011.....	214, 234
<i>Ρορον</i> κατά <i>Γαλλίας</i> , Αριθ. 39472/07 και 39474/07, 19 Ιανουαρίου 2012.....	183, 193
<i>Rowell</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 45305/99, 4 Μαΐου 2000.....	243
<i>Pretty</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 2346/02, 29 Απριλίου 2002.....	139, 265
<i>Price</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 33394/96, 10 Ιουλίου 2001.....	193
<i>R.C.</i> κατά <i>Σουηδίας</i> , Αριθ. 41827/07, 9 Μαρτίου 2010.....	89
<i>Rachwalski</i> και <i>Ferenc</i> κατά <i>Πολωνίας</i> , Αριθ. 47709/99, 28 Ιουλίου 2009.....	210
<i>Rahimi</i> κατά <i>Ελλάδας</i> , Αριθ. 8687/08, 5 Απριλίου 2011.....	255, 257, 261
<i>Raimondo</i> κατά <i>Ιταλίας</i> , Αριθ. 12954/87, 22 Φεβρουαρίου 1994.....	172
<i>Ramsahai κ.λπ.</i> κατά <i>Κάτω Χωρών</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 52391/99, 15 Μαΐου 2007.....	204, 211
<i>Ramzy</i> κατά <i>Ολλανδίας</i> , Αριθ. 25424/05, 20 Ιουλίου 2010.....	72
<i>Rantsev</i> κατά <i>Κύπρου και Ρωσίας</i> , Αριθ. 25965/04, 7 Ιανουαρίου 2010.....	49, 55, 169, 173, 193, 198, 256, 263
<i>Riad</i> και <i>Idiab</i> κατά <i>Βελγίου</i> , Αριθ. 29787/03 και 29810/03, 24 Ιανουαρίου 2008.....	41, 173
<i>Rodrigues da Silva</i> και <i>Hoogkamer</i> κατά <i>Κάτω Χωρών</i> , Αριθ. 50435/99, 31 Ιανουαρίου 2006.....	137, 152, 160
<i>Rusu</i> κατά <i>Αυστρίας</i> , Αριθ. 34082/02, 2 Οκτωβρίου 2008.....	168, 187
<i>Ryabikin</i> κατά <i>Ρωσίας</i> , Αριθ. 8320/04, 19 Ιουνίου 2008.....	93, 99
<i>S.</i> και <i>Maipreg</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 30562/04, 4 Δεκεμβρίου 2008.....	207
<i>S.D.</i> κατά <i>Ελλάδας</i> , Αριθ. 53541/07, 11 Ιουνίου 2009.....	169, 193, 197, 199
<i>S.F. κ.λπ.</i> κατά <i>Σουηδίας</i> , Αριθ. 52077/10, 15 Μαΐου 2012.....	86, 89
<i>S.H.H.</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 60367/10, 29 Ιανουαρίου 2013.....	85
<i>S.P.</i> κατά <i>Βελγίου</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 12572/08, 14 Ιουνίου 2011.....	184
<i>Saadi</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 13229/03, 29 Ιανουαρίου 2008.....	49, 52, 89, 167, 169, 179, 186, 187, 195
<i>Saadi</i> κατά <i>Ιταλίας</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 37201/06, 28 Φεβρουαρίου 2008.....	71, 77, 88, 93, 99
<i>Salah Sheekh</i> κατά <i>Κάτω Χωρών</i> , Αριθ. 1948/04, 11 Ιανουαρίου 2007.....	71, 77, 82, 88

<i>Saleck Bardi</i> κατά <i>Ισπανίας</i> , Αριθ. 66167/09, 24 Μαΐου 2011.....	130
<i>Savridin Dzhurayev</i> κατά <i>Ρωσίας</i> , Αριθ. 71386/10, 25 Απριλίου 2013.....	49, 57
<i>Sen</i> κατά <i>Κάτω Χωρών</i> , Αριθ. 31465/96, 21 Δεκεμβρίου 2001.....	138, 157
<i>Siatkowska</i> κατά <i>Πολωνίας</i> , Αριθ. 8932/05, 22 Μαρτίου 2007.....	131
<i>Singh κ.λπ.</i> κατά <i>Βελγίου</i> , Αριθ. 33210/11, 2 Οκτωβρίου 2012.....	88
<i>Singh</i> κατά <i>Τσεχικής Δημοκρατίας</i> , Αριθ. 60538/00, 25 Ιανουαρίου 2005.....	168, 188
<i>Slivenko</i> κατά <i>Λετονίας</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 48321/99, 9 Οκτωβρίου 2003.....	68
<i>Soering</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 14038/88, 7 Ιουλίου 1989.....	71, 76, 77
<i>Stamose</i> κατά <i>Βουλγαρίας</i> , Αριθ. 29713/05, 27 Νοεμβρίου 2012.....	39
<i>Sufi</i> και <i>Elmi</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 8319/07 και 11449/07, 28 Ιουνίου 2011.....	54, 71, 72, 83, 85, 89, 94
<i>Sultani</i> κατά <i>Γαλλίας</i> , Αριθ. 45223/05, 20 Σεπτεμβρίου 2007.....	102
<i>Suso Musa</i> κατά <i>Μάλτας</i> , Αριθ. 42337/12, 23 Ιουλίου 2013.....	49, 53, 167, 180
<i>Taïs</i> κατά <i>Γαλλίας</i> , Αριθ. 39922/03, 1 Ιουνίου 2006.....	204, 211
<i>Tanli</i> κατά <i>Τουρκίας</i> , Αριθ. 26129/95, 10 Απριλίου 2001.....	211
<i>Taragiyeva</i> κατά <i>Ρωσίας</i> , Αριθ. 4353/03, 14 Δεκεμβρίου 2006.....	204, 211
<i>Timishev</i> κατά <i>Ρωσίας</i> , Αριθ. 55762/00 και 55974/00, 13 Δεκεμβρίου 2005.....	234
<i>Tomić</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 17837/03, 14 Οκτωβρίου 2003.....	100
<i>Udeh</i> κατά <i>Ελβετίας</i> , Αριθ. 12020/09, 16 Απριλίου 2013.....	163
<i>Üner</i> κατά <i>Κάτω Χωρών</i> [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 46410/99, 18 Οκτωβρίου 2006.....	139, 140, 162
<i>Velikova</i> κατά <i>Βουλγαρίας</i> , Αριθ. 41488/98, 18 Μαΐου 2000.....	209, 211
<i>Vilvarajah κ.λπ.</i> κατά <i>Ηνωμένου Βασιλείου</i> , Αριθ. 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87 και 13448/87, 30 Οκτωβρίου 1991.....	77, 100
<i>Wasilewski</i> κατά <i>Πολωνίας</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 32734/96, 20 Απριλίου 1999.....	215, 243, 247
<i>Weller</i> κατά <i>Ουγγαρίας</i> , Αριθ. 44399/05, 31 Μαρτίου 2009.....	249
<i>Xhavara κ.λπ.</i> κατά <i>Ιταλίας και Αλβανίας</i> , Αριθ. 39473/98, 11 Ιανουαρίου 2001.....	45
<i>Yoh-Ekale Mwanje</i> κατά <i>Βελγίου</i> , Αριθ. 10486/10, 20 Δεκεμβρίου 2011.....	178
<i>Z.N.S.</i> κατά <i>Τουρκίας</i> , Αριθ. 21896/08, 19 Ιανουαρίου 2010.....	197

Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

<i>East African Asians (British protected persons) κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 4715/70, 4783/71 και 4827/71, 6 Μαρτίου 1978.....	43
<i>Jaramillo κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 24865/94, 23 Οκτωβρίου 1995.....	152
<i>Karus κατά Ιταλίας</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 29043/95, 20 Μαΐου 1998	214, 234
<i>Sorabjee κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 23938/94, 23 Οκτωβρίου 1995.....	139, 152
<i>Stewart κατά Ηνωμένου Βασιλείου</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 10044/82, 10 Ιουλίου 1984.....	208
<i>Family K. και W. κατά Κάτω Χωρών</i> (απόφαση επί του παραδεκτού), Αριθ. 11278/84, 1 Ιουλίου 1985	68

Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΕΚΔ)

<i>COHRE κατά Γαλλίας</i> , προσφυγή Αριθ. 63/2010, απόφαση επί της ουσίας, 28 Ιουνίου 2011	239
<i>COHRE κατά Κροατίας</i> , προσφυγή Αριθ. 52/2008, απόφαση επί της ουσίας, 22 Ιουνίου 2010.....	239
<i>COHRE κατά Ιταλίας</i> , προσφυγή Αριθ. 58/2009, απόφαση επί της ουσίας, 25 Ιουνίου 2010.....	239
<i>Defence for Children International (DCI) κατά Κάτω Χωρών</i> , προσφυγή Αριθ. 47/2008, απόφαση επί της ουσίας, 20 Οκτωβρίου 2009.....	60, 214, 216, 239, 258
<i>European Roma and Travellers Forum κατά Γαλλίας</i> , προσφυγή Αριθ. 64/2011, απόφαση επί της ουσίας, 22 Ιανουαρίου 2012.....	102
<i>International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) κατά Γαλλίας</i> , προσφυγή Αριθ. 14/2003, απόφαση επί της ουσίας, 8 Σεπτεμβρίου 2004.....	60, 215, 219, 244

Marangopoulos Foundation for Human Rights (MFHR) κατά Ελλάδας,
προσφυγή Αριθ. 30/2005, απόφαση επί της ουσίας, 6 Δεκεμβρίου 2006 221

Νομολογία της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών

A κατά Αυστραλίας, ανακοίνωση Αριθ. 560/1993, απόψεις της
30ης Απριλίου 1997 186

Ranjit Singh κατά Γαλλίας, ανακοινώσεις Αριθ. 1876/2000 και 1876/2009,
απόψεις της 22ας Ιουλίου 2011 40

Case-law of national courts

Αυστρία, Συνταγματικό Δικαστήριο (*Österreichischer Verfassungsgerichtshof*),
αποφάσεις G31/98, G79/98, G82/98, και G108/98 της 24 Ιουνίου 1998 119
Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Ελβετίας απόφαση BGE 136 II 5,
29 Σεπτεμβρίου 2009 146

Γαλλία, Συμβούλιο της Επικρατείας (*Conseil d'État*), *M et Mme Forabosco*,
Αριθ. 190384, 9 Ιουνίου 1999 36

Γαλλία, Συμβούλιο της Επικρατείας (*Conseil d'État*), *M Hicham B*, Αριθ. 344411,
24 Νοεμβρίου 2010 37

Γαλλία, Συμβούλιο της Επικρατείας (*Conseil d'État*), *M. A.*, Αριθ. 334040,
1 Ιουλίου 2011 86

Γαλλία, Συμβούλιο της Επικρατείας (*Conseil d'État*), *M. Ghevondyan*,
Αριθ. 356505, 4 Ιουνίου 2012 59

Γερμανία, Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο
(*Bundesverfassungsgericht*), Αριθ. 56/2012, 18 Ιουλίου 2012 251

Ηνωμένο Βασίλειο, *EM (Lebanon) κατά Secretary of State for the Home
Department* [2008] UKHL 64, 22 Οκτωβρίου 2008 104

Ηνωμένο Βασίλειο, *FGP κατά Serco Plc & Anor* [2012] EWHC 1804 (Admin),
5 Ιουλίου 2012 210

Ηνωμένο Βασίλειο, Ανώτατο Δικαστήριο, *R (Quila κ.ά.) κατά Secretary of State
for the Home Department* [2011] UKSC 45, 12 Οκτωβρίου 2011 142

Ηνωμένο Βασίλειο, Ανώτατο Δικαστήριο, *WL (Κονγκό) 1 & 2 κατά Secretary of
State for the Home Department · KM (Τζαμάικα) κατά Secretary of State for
the Home Department* [2011] UKSC 12, 23 Μαρτίου 2011 177

Μάλτα, <i>Abdul Hakim Hassan Abdulle Et κατά Ministry tal-Gustizzja u Intern Et, Qorti Civili Prim'Awla (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali)</i> , Αριθ. 56/2007, 29 Νοεμβρίου 2011.....	78
Τσεχική Δημοκρατία, Συνταγματικό Δικαστήριο (<i>Ústavní soud České republiky</i>) Απόφαση Αριθ. 9/2010, Συλλ. η οποία τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2010	119

Πώς να αναζητήσετε νομολογία των ευρωπαϊκών δικαστηρίων

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: βάση δεδομένων νομολογίας HUDOC

Η **βάση δεδομένων HUDOC** παρέχει ελεύθερη πρόσβαση στη νομολογία του ΕΔΔΑ: <http://HUDOC.echr.coe.int>.

Η βάση δεδομένων διατίθεται στα αγγλικά και στα γαλλικά και παρέχει μια φιλική προς τον χρήστη μηχανή αναζήτησης για εύκολη αναζήτηση νομολογίας.

Η σελίδα **Help** της βάσης δεδομένων HUDOC περιλαμβάνει παρουσιάσεις βίντεο και εγχειρίδια χρήστη. Για λεπτομέρειες και παραδείγματα ως προς τη χρήση των φίλτρων και των πεδίων αναζήτησης, ο χρήστης μπορεί να τοποθετεί το δρομέα του ποντικιού επάνω στο σύμβολο που βρίσκεται στα δεξιά κάθε εργαλείου αναζήτησης στον ιστότοπο HUDOC.

Οι παραπομπές νομολογίας στο παρόν εγχειρίδιο παρέχουν στον αναγνώστη τις πληροφορίες που χρειάζεται προκειμένου να εντοπίζει εύκολα το πλήρες κείμενο της σχετικής απόφασης.

Πριν από την έναρξη μιας αναζήτησης έχετε υπόψη ότι, σύμφωνα με τις ρυθμίσεις της βάσης δεδομένων, εμφανίζονται με χρονολογική σειρά οι πιο πρόσφατες αποφάσεις του τμήματος μείζονος συνθέσεως και λοιπών τμημάτων. Για να αναζητήσετε έγγραφα σε άλλες συλλογές, π.χ. άλλες αποφάσεις, επιλέξτε το σχετικό πλαίσιο στο πεδίο **Document Collections**, επάνω αριστερά στην οθόνη.

Ο απλούστερος τρόπος να αναζητήσετε υποθέσεις είναι να πληκτρολογήσετε τον αριθμό της προσφυγής στο πεδίο **Application Number**, στη στήλη **Advanced Search**, επάνω δεξιά στην οθόνη και, στη συνέχεια, να κάνετε κλικ στο γαλάζιο πλήκτρο «Search».

Για πρόσβαση σε περαιτέρω νομολογία που αφορά άλλα θέματα, π.χ. ζητήματα σχετικά με το άσυλο, ο χρήστης μπορεί επίσης να χρησιμοποιεί το πεδίο αναζήτησης (Search field), το οποίο επισημαίνεται με έναν μεγεθυτικό φακό στο άνω δεξιό μέρος της οθόνης. Στο πεδίο αναζήτησης, ο χρήστης μπορεί να πραγματοποιήσει αναζήτηση εντός του κειμένου με βάση:

- μια λέξη (π.χ. asylum, refugees)
- μια φράση (π.χ. «asylum seekers»)
- τον τίτλο μιας υπόθεσης
- το κράτος
- μια φράση λογικής Boole (π.χ. aliens near residence)

Προς αρωγή του χρήστη στην αναζήτηση κειμένου, εμφανίζεται το πεδίο **Simple Boolean search** (πεδίο απλής αναζήτησης με τελεστές Boole) κάνοντας κλικ στο βέλος που εμφανίζεται μέσα στο **πεδίο αναζήτησης**. Η συγκεκριμένη επιλογή αναζήτησης παρέχει έξι δυνατότητες: this exact word or phrase (τη συγκεκριμένη λέξη ή φράση), all of these words (όλες αυτές τις λέξεις), any of these words (οποιαδήποτε από αυτές τις λέξεις), none of these words (καμία από αυτές τις λέξεις), near these words (κοντά σε αυτές τις λέξεις) και free Boolean search (ελεύθερη αναζήτηση με τελεστές Boole).

Εφόσον έχουν εμφανιστεί τα αποτελέσματα της αναζήτησης, ο χρήστης μπορεί εύκολα να περιορίσει το εύρος τους χρησιμοποιώντας τα φίλτρα που εμφανίζονται στο πεδίο **Filters**, στα αριστερά της οθόνης, π.χ. «Language» ή «State» (γλώσσα ή κράτος). Τα φίλτρα μπορούν να χρησιμοποιούνται μεμονωμένα ή συνδυαστικά για περαιτέρω περιορισμό των αποτελεσμάτων. Το φίλτρο «Keywords» μπορεί να είναι χρήσιμο εργαλείο, καθώς περιλαμβάνει συχνά όρους από το κείμενο της ΕΣΔΑ και συνδέεται άμεσα με το σκεπτικό και τα συμπεράσματα του Δικαστηρίου.

Παράδειγμα: Αναζήτηση της νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με την απέλαση αιτούντων άσυλο η οποία μπορεί να συνεπάγεται κίνδυνο βασανιστηρίων ή απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας δυνάμει του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

- 1) Ο χρήστης πληκτρολογεί τη φράση «asylum seekers» στο πεδίο αναζήτησης και κάνει κλικ στο γαλάζιο πλήκτρο **Search**.
- 2) Εφόσον έχουν εμφανιστεί τα αποτελέσματα, ο χρήστης επιλέγει στη συνέχεια το «3» στη στήλη **Violation** του πεδίου **Filters** ώστε να περιορίσει τα αποτελέσματα σε εκείνα που αφορούν παραβίαση του Άρθρου 3.
- 3) Ο χρήστης μπορεί στη συνέχεια να επιλέξει τις αντίστοιχες λέξεις-κλειδιά από τη στήλη **Keywords** προκειμένου να περιορίσει τα αποτελέσματα σε εκείνα που σχετίζονται με το Άρθρο 3, π.χ. επιλέγοντας τις λέξεις-κλειδιά «(Art. 3) Prohibition of torture».

Για τις σημαντικότερες υποθέσεις η βάση HUDOC παρέχει και την αντίστοιχη νομική περίληψη. Η περίληψη περιλαμβάνει τα πλήρη στοιχεία παραπομπής της υπόθεσης και μια σύντομη παρουσίαση των πραγματικών περιστατικών και νομικών δεδομένων με έμφαση στα σημεία νομικού ενδιαφέροντος. Εάν υπάρχει περίληψη, ο σχετικός σύνδεσμος εμφανίζεται στα αποτελέσματα μαζί με τον σύνδεσμο του κειμένου της απόφασης. Εναλλακτικά, ο χρήστης μπορεί να πραγματοποιήσει αναζήτηση μόνο για νομικές περιλήψεις κάνοντας κλικ στο πλαίσιο **Legal Summaries** του πεδίου **Document Collections**.

Εάν έχουν δημοσιευθεί ανεπίσημες μεταφράσεις μιας συγκεκριμένης υπόθεσης, ο σύνδεσμος **Language versions** εμφανίζεται στα αποτελέσματα μαζί με τον σύνδεσμο της απόφασης. Η βάση HUDOC παρέχει επίσης συνδέσμους προς δικτυακούς τόπους τρίτων οι οποίοι φιλοξενούν άλλες μεταφράσεις της νομολογίας του ΕΔΔΑ. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. «Language versions» στην ενότητα Help της βάσης HUDOC.

Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: βάση δεδομένων νομολογίας CURIA

Η **βάση δεδομένων νομολογίας CURIA** παρέχει ελεύθερη πρόσβαση στη νομολογία του ΔΕΚ/ΔΕΕ: <http://curia.europa.eu>.

Η μηχανή αναζήτησης διατίθεται σε όλες τις επίσημες γλώσσες της ΕΕ⁴³⁷. Η **γλώσσα** μπορεί να επιλεγεί στη πάνω δεξιά πλευρά της οθόνης. Η μηχανή αναζήτησης μπορεί να χρησιμοποιείται για αναζήτηση πληροφοριών σε όλα τα έγγραφα που αφορούν περατωθείσες ή εκκρεμείς υποθέσεις ενώπιον του Δικαστηρίου, του Γενικού Δικαστηρίου και του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης.

Υπάρχει μια ενότητα **Βοήθεια** διαθέσιμη στη διεύθυνση <http://curia.europa.eu/common/juris/en/aideGlobale.pdf#>. Κάθε πλαίσιο αναζήτησης συνοδεύεται επίσης από σελίδα βοήθειας η οποία είναι προσβάσιμη μέσω κλικ στο διπλανό εικονίδιο και περιέχει χρήσιμες πληροφορίες ώστε να μπορεί ο χρήστης να κάνει την καλύτερη δυνατή χρήση του εργαλείου.

Ο απλούστερος τρόπος αναζήτησης μιας συγκεκριμένης υπόθεσης είναι να πληκτρολογήσετε τον πλήρη αριθμό της υπόθεσης στο πλαίσιο αναζήτησης με τίτλο **Αριθμός υποθέσεως** και στη συνέχεια να κάνετε κλικ στο πράσινο πλήκτρο «Αναζήτηση». Μπορείτε επίσης να αναζητήσετε μια υπόθεση χρησιμοποιώντας μέρος μόνο του αριθμού της. Για παράδειγμα, εάν πληκτρολογήσετε 122 στο πεδίο «Αριθμός υποθέσεως», θα βρείτε όλες τις υποθέσεις υπ' αριθμόν 122 για οποιοδήποτε έτος και ενώπιον οποιουδήποτε από τα τρία όργανα: Δικαστήριο, Γενικό Δικαστήριο ή/και Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης.

Εναλλακτικά, για αναζήτηση βάσει του κοινού ονόματος μιας υπόθεσης, μπορείτε επίσης να χρησιμοποιήσετε το πεδίο **Ονόματα των διαδίκων**. Αυτό είναι συνήθως η απλουστευμένη μορφή των ονομάτων των διαδίκων της υπόθεσης.

Υπάρχουν συνολικά 16 πολυλειτουργικά πεδία αναζήτησης τα οποία σας βοηθούν να περιορίσετε τα αποτελέσματα της αναζήτησης. Τα διάφορα πεδία αναζήτησης είναι εύχρηστα και μπορούν να χρησιμοποιούνται σε διάφορους συνδυασμούς. Τα πεδία συνοδεύονται συχνά από καταλόγους αναζήτησης στους οποίους έχετε πρόσβαση εάν κάνετε κλικ στο εικονίδιο για να επιλέξετε στη συνέχεια τους διαθέσιμους όρους αναζήτησης.

437 Από τις 30 Απριλίου 2004 στα ισπανικά, δανικά, γερμανικά, ελληνικά, γαλλικά, ιταλικά, ολλανδικά, πορτογαλικά, φινλανδικά και σουηδικά· από την 1 Μαΐου 2004 στα τσεχικά, εσθονικά, λετονικά, λιθουανικά, ουγγρικά, πολωνικά, σλοβακικά και σλοβενικά· από την 1η Ιανουαρίου 2007 στα βουλγαρικά και ρουμανικά· από τις 30 Απριλίου 2007 στα μαλτέζικα και από 31 Δεκεμβρίου 2011 στα ιρλανδικά. Προσωρινές παρεκκλίσεις έχουν τεθεί στον **Κανονισμό (ΕΚ) Αριθ. 920/2005** και στον **Κανονισμό (ΕΕ) Αριθ. 1257/2010**. Παράγωγη νομοθεσία που βρισκόταν εν ισχύ κατά την ένταξη της Κροατίας, μεταφράζεται στα κροατικά και θα δημοσιευτεί σταδιακά στην **Ειδική έκδοση της Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης**.

Για τις πιο γενικές αναζητήσεις, η χρήση του πεδίου **Λέξεις του κειμένου** δίνει αποτελέσματα αναζητήσεων βάσει λέξεων-κλειδιών στο σύνολο των κειμένων που έχουν δημοσιευτεί στη Συλλογή της Νομολογίας από το 1954, και από το 1994 στη Συλλογή της Νομολογίας – Υποθέσεις Υπαλλήλων (Συλλογή Υπ.Υπ.).

Για αναζητήσεις που αφορούν περισσότερο συγκεκριμένα θέματα, μπορεί να χρησιμοποιείται το πεδίο **Θεματική κατηγορία**. Στην περίπτωση αυτή κάνετε κλικ στο εικονίδιο στα δεξιά του πεδίου και επιλέγετε το σχετικό θέμα ή θέματα από τον κατάλογο. Τα αποτελέσματα της αναζήτησης δίνουν κατάλογο με αλφαβητική σειρά των εγγράφων που συνδέονται με τα νομικά ζητήματα στα οποία αφορούν οι αποφάσεις του Δικαστηρίου, του Γενικού Δικαστηρίου, του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης, καθώς και οι προτάσεις των γενικών εισαγγελέων.

Η βάση δεδομένων CURIA έχει επίσης πρόσθετα εργαλεία νομολογίας:

Ψηφιακή πρόσβαση: η ενότητα αυτή είναι μια συλλογή πληροφοριών για οποιαδήποτε υπόθεση έχει εισαχθεί ενώπιον ενός εκ των τριών δικαστηρίων. Οι υποθέσεις παρατίθενται σύμφωνα με τον αριθμό τους και με χρονολογική σειρά κατάθεσής τους στην αντίστοιχη γραμματεία. Κάθε αριθμός υποθέσεως περιλαμβάνει σχετικό υπερσύνδεσμο. Η ενότητα «Ψηφιακή πρόσβαση» είναι διαθέσιμη στη διεύθυνση http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/.

Επιτομή νομολογίας: η εν λόγω ενότητα προσφέρει μια συστηματική ταξινόμηση περιλήψεων υποθέσεων με τα ουσιώδη νομικά ζητήματα που αναφέρονται στην εκάστοτε απόφαση. Οι περιλήψεις αυτές βασίζονται όσο το δυνατόν περισσότερο στην πραγματική διατύπωση των αποφάσεων. Η ενότητα «Ευρετήριο» είναι διαθέσιμη στη διεύθυνση http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7046/.

«Σχολιασμός των δικαστικών αποφάσεων»: η ενότητα αυτή περιλαμβάνει παραπομπές σε σχόλια νομικών επί των αποφάσεων των τριών δικαστηρίων από της συστάσεώς τους. Οι αποφάσεις κατατάσσονται, για κάθε δικαιοδοτικό όργανο, κατ' αύξοντα αριθμό υποθέσεως, ενώ οι αναφορές στα νομικά σχόλια κατατάσσονται σε συνάρτηση με την ημερομηνία δημοσιεύσεώς τους. Οι παραπομπές εμφανίζονται στην πρωτότυπη γλώσσα τους. Η ενότητα «Σχολιασμός των δικαστικών αποφάσεων» είναι διαθέσιμη στη διεύθυνση http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7083/.

Βάση δεδομένων εθνικής νομολογίας: η εξωτερική αυτή βάση δεδομένων μπορεί να προσπελαστεί μέσω του δικτυακού τόπου CURIA. Παρέχει πρόσβαση στη συναφή εθνική νομολογία που αφορά την ΕΕ και βασίζεται σε συλλογή νομολογίας των

εθνικών δικαστηρίων των κρατών μελών της ΕΕ. Οι πληροφορίες έχουν συλλεχθεί βάσει συστηματικής αποδελτίωσης των διαφόρων νομικών επιθεωρήσεων και σε απευθείας επικοινωνία με πολλά εθνικά δικαστήρια. Η ενότητα «Βάση δεδομένων εθνικής νομολογίας» είναι διαθέσιμη στα αγγλικά και στα γαλλικά, στη διεύθυνση http://curia.europa.eu/jcms/jcms/jo2_7062/.

Πίνακας νομοθετικών κειμένων της ΕΕ και επιλεγμένων συμφωνιών

Νομοθετικά κείμενα της ΕΕ

	Τίτλος
Άσυλο	
<i>Κανονισμός Δουβλίνου (ΕΕ) Αριθ. 604/2013</i>	Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα, ΕΕ L 180, 29.6.2013, σ. 31 – 59.
<i>Κανονισμός του Δουβλίνου (ΕΚ) Αριθ. 343/2003</i>	Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 343/2003 του Συμβουλίου, της 18ης Φεβρουαρίου 2003 για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας, ΕΕ L 50/1, 25.02.2003, σ. 1 - 10.
<i>Κανονισμός Eurodac (ΕΕ) Αριθ. 603/2013</i>	Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 603/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τη θέσπιση του «Eurodac» για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων για την αποτελεσματική εφαρμογή του κανονισμού (ΕΕ) Αριθ. 604/2013 για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα και σχετικά με αιτήσεις της αντιπαραβολής με τα δεδομένα Eurodac που υποβάλλουν οι αρχές επιβολής του νόμου των κρατών μελών και η Ευρωπόλ για σκοπούς επιβολής του νόμου και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) Αριθ. 1077/2011 σχετικά με την ίδρυση Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τη Λειτουργική Διαχείριση Συστημάτων ΤΠ Μεγάλης Κλίμακας στον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, ΕΕ L 180, 29.6.2013, σ. 1 – 30.

<i>Κανονισμός Eurodac (ΕΚ) Αριθ. 2725/2000</i>	Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 2725/2000 του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2000, σχετικά με τη θέσπιση του «Eurodac» για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων για την αποτελεσματική εφαρμογή της σύμβασης του Δουβλίνου, ΕΕ L 316, 15.12.2000, σ. 1–10.
<i>Οδηγία περί των Συνθηκών Υποδοχής 2013/33/ΕΕ</i>	Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία, ΕΕ L 180, 29.6.2013, σ. 96–116.
<i>Οδηγία Περί των Συνθηκών Υποδοχής 2003/9/ΕΚ</i>	Οδηγία 2003/9/ΕΚ της 27ης Ιανουαρίου 2003 σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη, ΕΕ L 31, 6.2.2003, σ. 18–25.
<i>Οδηγία περί των Διαδικασιών Ασύλου 2013/32/ΕΕ</i>	Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας, ΕΕ L 180, 29/06/2013, σ. 60–95.
<i>Οδηγία περί των Διαδικασιών Ασύλου 2005/85/ΕΚ</i>	Οδηγία 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου, της 1ης Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα, ΕΕ L 326, 13.12.2005, σ. 13–34.
<i>Οδηγία περί Αναγνώρισης 2011/95/ΕΕ</i>	Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας, ΕΕ L 337, 20.12.2011, σ. 9–26.
<i>Οδηγία περί Αναγνώρισης 2004/83/ΕΚ</i>	Οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους, ΕΕ L 304, 30/09/2004 σ. 12–23.

Εμπορία Ανθρώπων	
<i>Οδηγία κατά Εμπορίας Ανθρώπων 2011/36/ΕΕ</i>	Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου, ΕΕ L 101, 15.4.2011, σ. 1 – 11.
<i>Οδηγία για τα Θύματα Εμπορίας Ανθρώπων (Τίτλοι Παραμονής) 2004/81/ΕΚ</i>	Οδηγία 2004/81/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές, ΕΕ L 261, 6.8.2004, σ. 3 – 3.
Σύνορα	
<i>Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 1053/2013</i>	, Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1053/2013 του Συμβουλίου, της 7ης Οκτωβρίου 2013, σχετικά με τη θέσπιση ενός μηχανισμού αξιολόγησης και παρακολούθησης για την επαλήθευση της εφαρμογής του κεκτημένου του Σένγκεν και την κατάρτιση της απόφασης της εκτελεστικής επιτροπής της 16ης Σεπτεμβρίου 1998 σχετικά με τη σύσταση της μόνιμης επιτροπής για την αξιολόγηση και την εφαρμογή της σύμβασης Σένγκεν ΕΕ L 295, 6.11.2013, σ. 27–37
<i>Κανονισμός Eurosur (ΕΕ) Αριθ. 1052/2013</i>	Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1052/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2013, για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Επιτήρησης των Συνόρων (Eurosur) ΕΕ L 295, 6.11.2013, σ. 11–26.
<i>Κανονισμός SIS II (ΕΚ) Αριθ. 1987/2006</i>	Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 1987/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τη δημιουργία, τη λειτουργία και τη χρήση του Συστήματος Πληροφοριών Σένγκεν δεύτερης γενιάς (SIS II), ΕΕ L 381, 28.12.2006, σ. 4 – 23.
<i>Απόφαση SIS II 2007/533/ΔΕΥ</i>	Απόφαση 2007/533/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου 2007, σχετικά με την εγκατάσταση, τη λειτουργία και τη χρήση του συστήματος πληροφοριών Σένγκεν δεύτερης γενιάς (SIS II), ΕΕ L 205 της 7.8.2007, σ. 63 έως 84.
<i>Απόφαση του Συμβουλίου 2013/158/ΕΕ</i>	Απόφαση του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2013, που ορίζει την ημερομηνία εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 1987/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη δημιουργία, τη λειτουργία και τη χρήση του Συστήματος Πληροφοριών Σένγκεν δεύτερης γενιάς (SIS II), ΕΕ L 87, 27.3.2013, σ. 10 – 11.
<i>Απόφαση του Συμβουλίου 2013/157/ΕΕ</i>	Απόφαση του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2013, που ορίζει την ημερομηνία εφαρμογής της απόφασης 2007/533/ΔΕΥ σχετικά με την εγκατάσταση, τη λειτουργία και τη χρήση του συστήματος πληροφοριών Σένγκεν δεύτερης γενιάς (SIS II), ΕΕ L 87/8, 27.03.2013, σ. 1 – 2.

<i>Κώδικας Συνόρων Σένγκεν (Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 562/2006)</i>	Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 562/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2006 , για τη θέσπιση του κοινοτικού κώδικα σχετικά με το καθεστώς διέλευσης προσώπων από τα σύνορα (κώδικας συνόρων του Σένγκεν), ΕΕ L 105, 13.4.2006, σ. 1 – 32.
<i>Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 610/2013</i>	Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 610/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 562/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2006 , για τη θέσπιση του κοινοτικού κώδικα σχετικά με το καθεστώς διέλευσης προσώπων από τα σύνορα (κώδικας συνόρων του Σένγκεν), της Σύμβασης για την εφαρμογή της Συμφωνίας του Σένγκεν, των κανονισμών (ΕΚ) Αριθ. 1683/95 και (ΕΚ) 539/2001 του Συμβουλίου και των κανονισμών (ΕΚ) Αριθ. 767/2008, (ΕΚ) 810/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ΕΕ L 182, 29.6.2013, σ. 1 – 18.
<i>Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 1051/2013</i>	, Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1051/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2013 , για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 562/2006 με σκοπό τη θέσπιση κοινών κανόνων σχετικά με την προσωρινή επαναφορά των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα σε εξαιρετικές περιστάσεις ΕΕ L 295, 6.11.2013, σ. 1–10.
<i>Απόφαση του Συμβουλίου 2010/252/ΕΕ, καταργήθηκε από το ΔΕΕ με την απόφαση C-355/10</i>	Απόφαση του Συμβουλίου, της 26ης Απριλίου 2010 , για τη συμπλήρωση του κώδικα συνόρων του Σένγκεν όσον αφορά την επιτήρηση των θαλάσσιων εξωτερικών συνόρων στο πλαίσιο της επιχειρησιακής συνεργασίας που συντονίζεται από τον ευρωπαϊκό οργανισμό για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ L 111/20, 04.05.2010, σ. 1 – 7.
<i>Κανονισμός Frontex (ΕΚ) Αριθ. 2007/2004</i>	Απόφαση του Συμβουλίου, της 26ης Απριλίου 2010, για τη συμπλήρωση του κώδικα συνόρων του Σένγκεν όσον αφορά την επιτήρηση των θαλάσσιων εξωτερικών συνόρων στο πλαίσιο της επιχειρησιακής συνεργασίας που συντονίζεται από τον ευρωπαϊκό οργανισμό για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ L 349/1, 25.11.2004.
<i>Κανονισμός Frontex (ΕΕ) Αριθ. 1168/2011</i>	Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 1168/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 2007/2004 του Συμβουλίου σχετικά με τη σύσταση ευρωπαϊκού οργανισμού για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ L 304, 22.11.2011, σ. 1 – 17.

<i>Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 863/2007</i>	Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 863/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2007, για τη θέσπιση μηχανισμού σύστασης ομάδων ταχείας επέμβασης στα σύνορα και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 2007/2004 του Συμβουλίου όσον αφορά τον εν λόγω μηχανισμό και για τη ρύθμιση των καθηκόντων και αρμοδιοτήτων των προσκεκλημένων υπαλλήλων, ΕΕ L199/30, 31.07.2007.
Θεωρήσεις	
<i>Κώδικας Θεωρήσεων (Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 810/2009)</i>	Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 810/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, για τη θέσπιση κοινοτικού κώδικα θεωρήσεων (κώδικας θεωρήσεων), ΕΕ L 243, 15.9.2009, σ. 1 – 58.
<i>Κανονισμός VIS (ΕΚ) Αριθ. 767/2008</i>	Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 767/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 9ης Ιουλίου 2008 για το Σύστημα Πληροφοριών για τις Θεωρήσεις (VIS) και την ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ κρατών μελών για τις θεωρήσεις μικρής διάρκειας (κανονισμός VIS), ΕΕ L 218, 13.8.2008, σ. 60 – 81.
<i>Κανονισμός περί Καταλόγου Θεωρήσεων (ΕΚ) Αριθ. 539/2001</i>	Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 539/2001 του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2001, περί του καταλόγου τρίτων χωρών οι υπήκοοι των οποίων υπόκεινται στην υποχρέωση θεώρησης για τη διέλευση των εξωτερικών συνόρων των κρατών μελών, και του καταλόγου των τρίτων χωρών οι υπήκοοι των οποίων απαλλάσσονται από την υποχρέωση αυτή, ΕΕ L 81, 21.3.2001, σ. 1 – 7.
Αντικανονική μετανάστευση και επιστροφή	
<i>Οδηγία περί Κυρώσεων κατά Εργοδοτών 2009/52/ΕΚ</i>	Οδηγία 2009/52/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 2009, σχετικά με την επιβολή ελάχιστων προτύπων όσον αφορά τις κυρώσεις και τα μέτρα κατά των εργοδοτών που απασχολούν παράνομα διαμένοντες υπηκόους τρίτων χωρών, ΕΕ L 168, 30.6.2009, σ. 24 – 32.
<i>Οδηγία περί Επιστροφής 2008/115/ΕΚ</i>	Οδηγία 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, ΕΕ L 348, 24.12.2008, σ. 98 – 107.
<i>Απόφαση του Συμβουλίου 2004/573/ΕΚ</i>	Απόφαση του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, περί διοργάνωσης κοινών πτήσεων για την απομάκρυνση από το έδαφος δύο ή περισσότερων κρατών μελών, υπηκόων τρίτων χωρών για τους οποίους έχουν εκδοθεί ατομικές αποφάσεις απομάκρυνσης, ΕΕ L 261/28, 06.08.2004, σ. 1 - 8.
<i>Οδηγία περί Υποβοήθησης 2002/90/ΕΚ</i>	Οδηγία 2002/90/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2002, για τον ορισμό της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής, ΕΕ L 328, 5.12.2002, σ. 17 – 18.

<i>Οδηγία για Κυρώσεις εις βάρος των Μεταφορέων 2001/51/ΕΚ</i>	Οδηγία 2001/51/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 2001, για τη συμπλήρωση των διατάξεων του άρθρου 26 της Σύμβασης εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν της 14ης Ιουνίου 1985, ΕΕ L 187, 10.7.2001.
<i>Εικονικοί Γάμοι, Ψήφισμα του Συμβουλίου 1997</i>	Ψήφισμα του Συμβουλίου της 4ης Δεκεμβρίου 1997 σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να θεσπισθούν όσον αφορά την καταπολέμηση των εικονικών γάμων, ΕΕ C 382, 16.12.1997, σ. 1 – 3.
Νόμιμη μετανάστευση	
<i>Οδηγία περί Ενιαίας Αδειας 2011/98/ΕΕ</i>	Οδηγία 2011/98/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους υπηκόους τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος μέλος, ΕΕ L 343, 23.12.2011, σ. 1 – 9.
<i>Οδηγία περί Μπλε Κάρτας 2009/50/ΕΚ</i>	Οδηγία 2009/50/ΕΚ του Συμβουλίου, της 25ης Μαΐου 2009, σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την απασχόληση υψηλής ειδίκευσης, ΕΕ L 155, 18.6.2009, σ. 17 – 29.
<i>Οδηγία περί Επιστημονικής Έρευνας 2005/71/ΕΚ</i>	Οδηγία 2005/71/ΕΚ του Συμβουλίου, της 12ης Οκτωβρίου 2005, σχετικά με ειδική διαδικασία εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών για σκοπούς επιστημονικής έρευνας, ΕΕ L 289, 3.11.2005, σ. 15 – 22.
<i>Οδηγία περί Σπουδαστών 2004/114/ΕΚ</i>	Οδηγία 2004/114/ΕΚ του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2004, σχετικά με τις προϋποθέσεις εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό τις σπουδές, την ανταλλαγή μαθητών, την άμισηση πρακτική άσκηση ή την εθελοντική υπηρεσία, ΕΕ L 375, 23.12.2004, σ. 12 – 18.
<i>Οδηγία για τους επί Μακρόν Διαμένοντες 2003/109/ΕΚ</i>	Οδηγία 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου της 25ης Νοεμβρίου 2003 σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες, ΕΕ L 16, 23.1.2004, σ. 44 – 53.
<i>Οδηγία 2011/51/ΕΕ</i>	Οδηγία 2011/51/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Μαΐου 2011 που τροποποιεί την οδηγία 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου επεκτείνοντας το πεδίο εφαρμογής της και στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας, ΕΕ L 132/1, 19.05.2011.
<i>Οδηγία περί Οικογενειακής Επανένωσης 2003/86/ΕΚ</i>	Οδηγία 2003/86/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης, ΕΕ L 251, 3.10.2003, σ. 12 – 18.
<i>Κανονισμός περί Αδειών Διαμονής Ενιαίου Τύπου (ΕΚ) Αριθ. 1030/2002</i>	Κανονισμός 1030/2002 του Συμβουλίου της 13ης Ιουνίου 2002 για την καθιέρωση αδειών διαμονής ενιαίου τύπου για τους υπηκόους τρίτων χωρών, ΕΕ L 157, 15.6.2002, σ. 1 – 7.

<i>Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 380/2008</i>	Κανονισμός 380/2008 του Συμβουλίου της 18ης Απριλίου 2008 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 1030/2002 για την καθιέρωση αδειών διαμονής ενιαίου τύπου για τους υπηκόους τρίτων χωρών, ΕΕ L 115, 29.4.2008, σ. 1 – 7.
Ελεύθερη κυκλοφορία και ισότητα	
<i>Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 492/2011/ΕΕ</i>	Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 492/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, που αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στο εσωτερικό της Ένωσης Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ, ΕΕ L 141/1, 27.05.2011, σ. 1 - 12.
<i>Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 1231/2010</i>	Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 1231/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Νοεμβρίου 2010 , για την επέκταση της εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 883/2004 και του κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 987/2009 στους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι δεν διέπονται ήδη από τους κανονισμούς αυτούς μόνον λόγω της ιθαγένειάς τους, ΕΕ L 344/1, 29.12.2010.
<i>Κανονισμός για τον Συντονισμό των Συστημάτων Κοινωνικής Ασφάλειας (ΕΚ) Αριθ. 883/2004</i>	Κανονισμός 883/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας, ΕΕ L 166, 30.4.2004, σ. 1 – 123.
<i>Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 465/2012</i>	Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 465/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2012 , για τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 883/2004 για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας και του κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 987/2009 για καθορισμό της διαδικασίας εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) Αριθ. 883/2004 Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ και για τη συμφωνία ΕΕ/Ελβετίας, ΕΕ L 149, 8.6.2012, σ. 4 – 10.
<i>Οδηγία περί Επαγγελματικών Προσόντων 2005/36/ΕΚ</i>	Οδηγία 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), ΕΕ L 255, 30.9.2005, σ. 22 – 142.
<i>Κανονισμός της Επιτροπής (ΕΕ) Αριθ. 623/2012/ΕΕ</i>	Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 623/2012 της Επιτροπής, της 11ης Ιουλίου 2012 , για την τροποποίηση του παραρτήματος II της οδηγίας 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ, ΕΕ L 180, 12.7.2012, σ. 9 – 11.

<p><i>Οδηγία περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας 2004/38/ΕΚ</i></p>	<p>Οδηγία 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του της 29ης Απριλίου 2004 σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) Αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), ΕΕ L 158, 30.4.2004, σ. 77 – 123.</p>
<p><i>Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 1612/68</i></p>	<p>Κανονισμός (ΕΟΚ) Αριθ. 1612/68 του Συμβουλίου της 15^{ης} Οκτωβρίου 1968 περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας, ΕΕ L 257 , 19/10/1968, σ. 2 – 12.</p>
<p><i>Οδηγία περί Αποσπασμένων Εργαζομένων 1996/71/ΕΚ</i></p>	<p>Οδηγία 96/71/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 1996 σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών, ΕΕ L 018 , 21/01/1997 σ. 1 – 6.</p>
<p><i>Οδηγία περί Φυλετικής Ισότητας 2000/43/ΕΚ</i></p>	<p>Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 2000 περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής , ΕΕ L 180, 19.7.2000, σ. 22 – 26.</p>

Επιλεγμένες Συμφωνίες

	Τίτλος
<i>Πρωτόκολλο της Άγκυρας</i>	Πρόσθετο πρωτόκολλο και χρηματοδοτικό πρωτόκολλο, που υπεγράφησαν στις Βρυξέλλες την 23η Νοεμβρίου 1970 και αποτελούν παραρτήματα της συμφωνίας σύνδεσης Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και Τουρκίας περί των ληπτέων μέτρων για την έναρξη ισχύος τους - Τελική πράξη - Δηλώσεις, ΕΕ L 293, 29.12.1972, σ. 3 - 56.
<i>Σύμβαση Εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν του 1985</i>	Κεκτημένο του Σένγκεν - Σύμβαση εφαρμογής της συμφωνίας του Σένγκεν της 14ης Ιουνίου 1985 μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών της Οικονομικής Ένωσης Μπενελούξ, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Γαλλικής Δημοκρατίας, σχετικά με τη σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα, 19 Ιουνίου 1990, ΕΕ L 239, 22.9.2000, σ. 19 - 62.
<i>Συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο</i>	Συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, 2 Μαΐου 1992, ΕΕ L 1, 3.1.1994, σ. 3 - 522
<i>Συμφωνία Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων - Ελβετίας</i>	Συμφωνία για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των Κρατών Μελών της, αφενός, και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, αφετέρου, Luxembourg, 21 Ιουνίου 1999, ΕΕ 2002 L 114 30.04.2002, σ. 6 - 72.

Παράρτημα 1: Εφαρμοσιμότητα των κανονισμών και οδηγιών της ΕΕ που μνημονεύονται στο παρόν εγχειρίδιο

Άσυλο	Χώρα																																			
	AT	BE	BG	CY	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK	CH	IS	LI	NO				
Κανονισμός Δουβλίνου (ΕΕ) Αριθ. 604/2013	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Κανονισμός Eurodac (ΕΕ) Αριθ. 603/2013	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Οδηγία περί συνθηκών υποδοχής 2013/33/ΕΕ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Οδηγία περί διαδικασιών ασύλου 2013/32/ΕΕ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Οδηγία περί αναγνώρισης 2011/95/ΕΕ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Εμπορία ανθρώπων																																				
Οδηγία κατά εμπορίας ανθρώπων 2011/36/ΕΕ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Οδηγία περί (θιμάτων εμπορίας ανθρώπων (τίτλοι διαμονής) 2004/81/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Σύνορα και θεωρήσεις εισόδου																																				
Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 1053/2013	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Κανονισμός Eurosur (ΕΕ) Αριθ. 1052/2013	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Κανονισμός SIS II 1987/2006/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Κώδικας συνόρων του Σένγκεν (Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 562/2006), όπως τροποποιήθηκε τελευταία με τον Κανονισμό (ΕΕ) Αριθ. 1051/2013	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Κανονισμός Frontex 2007/2004/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε τελευταία με τον κανονισμό 1168/2011/ΕΕ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Κώδικας θεωρήσεων (Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 810/2009, όπως τροποποιήθηκε τελευταία με τον Κανονισμό (ΕΕ) Αριθ. 610/2013	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Κανονισμός περί του καταλόγου θεωρήσεων (ΕΚ) Αριθ. 539/2001, όπως τροποποιήθηκε τελευταία με τον Κανονισμό (ΕΕ) Αριθ. 610/2013	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Αντικανονική μετανάστευση και επιστροφή

Παράρτημα 1: Εφαρμοσιμότητα των κανονισμών και οδηγιών της ΕΕ που μνημονεύονται στο παρόν εγχειρίδιο

Χώρα	AT	BE	BG	CY	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK	CH	IS	LI	NO							
Οδηγία περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών 2009/52/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓						
Οδηγία περί επιστροφής 2008/115/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓					
Οδηγία περί υποβοήθησης 2002/90/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				
Οδηγία περί κυρώσεων εις βάρος των μεταφορέων 2001/51/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
Νόμιμη μεταναστεύση																																							
Οδηγία περί ενιαίας άδειας 2011/98/ΕΕ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
Οδηγία περί μπλε κάρτας 2009/50/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Οδηγία περί επιστημονικής έρευνας 2005/71/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Οδηγία περί σπουδαστών 2004/114/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Οδηγία για τους επιμακρόν διαμένοντες 2003/109/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2011/51/ΕΕ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Οδηγία περί οικογενειακής επανένωσης 2003/86/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Κανονισμός περί του τύπου των αδειών διαμονής 1030/2002/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 380/2008/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Ελεύθερη κυκλοφορία και ιαότητα																																							
Κανονισμός (ΕΕ) Αριθ. 1231/2010 (για την επέκταση της εφαρμογής του κανονισμού για τον συντονισμό των συστημάτων κανονικής ασφαλείας (ΕΚ) Αριθ. 883/2004 στο υπηκόους τρίτων χωρών)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Οδηγία περί αναγνώρισης των επαγγελματιών προσόντων 2005/36/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 623/2012/ΕΕ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Κανονισμός για τον συντονισμό των συστημάτων κανονικής ασφαλείας (ΕΚ) Αριθ. 883/2004, όπως τροποποιήθηκε τελευταία με τον Κανονισμό (ΕΕ) Αριθ. 465/2012	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Οδηγία περί ελεύθερης κυκλοφορίας 2004/38/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Οδηγία περί αποσπασμένων εργαζομένων 1996/71/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Οδηγία περί φυλετικής ισοπίας 2000/43/ΕΚ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

✓ = αποδεκτός/ή ο = αποδεκτός/ή, αλλά χωρίς τις τελευταίες τροποποιήσεις εφαρμοάζεται - δεν

Σημειώσεις:

Κεκτημένο του Σένγκεν (περιλαμβανομένων των μέσων που παρατίθενται στις στήλες σχετικά με τα σύνορα και τις θεωρήσεις και την παράνομη μετανάστευση

Για τη **Δανία** βλ. Πρωτόκολλο (ορθ. 19) σχετικά με το κεκτημένο του Σένγκεν το οποίο έχει ενσωματωθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρθρο 3 και Πρωτόκολλο (ορθ. 22) σχετικά με τη θέση της Δανίας.

Για το **Ηνωμένο Βασίλειο** βλ. Πρωτόκολλο (ορθ. 21) σχετικά με τη θέση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας όσον αφορά τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Πρωτόκολλο (ορθ. 19) σχετικά με το κεκτημένο του Σένγκεν στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρθρο 4- απόφαση 2000/365/ΕΚ του Συμβουλίου για την έγκριση του αιτήματος του Ηνωμένου Βασιλείου, η οποία εκδόθηκε στις 29.5.2000 (ΕΕ 2000 L 131, σ. 43-47), και απόφαση 2004/926/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22.12.2004, σχετικά με τη θέση σε εφαρμογή από το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας μερών του κεκτημένου του Σένγκεν (ΕΕ 2004 L 395).

Για την **Ιρλανδία** βλ. Πρωτόκολλο (ορθ. 21) σχετικά με τη θέση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας όσον αφορά τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Πρωτόκολλο (ορθ. 19) σχετικά με το κεκτημένο του Σένγκεν το οποίο έχει ενσωματωθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρθρο 4- και απόφαση 2002/192/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28.2.2002 σχετικά με το αίτημα της Ιρλανδίας να συμμετέχει σε ορισμένες από τις διατάξεις του κεκτημένου του Σένγκεν (ΕΕ 2002 L 64, σ. 20-23).

Για τη **Νορβηγία** βλ. Πρωτόκολλο (ορθ. 19) σχετικά με το κεκτημένο του Σένγκεν το οποίο έχει ενσωματωθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

άρθρο 6. Συμφωνία συναφής από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από τη Δημοκρατία της Ισπανίας και το Βασίλειο της Νορβηγίας σχετικά με τη σύνδεση των εν λόγω χωρών προς τη θέση σε ισχύ. Την εφαρμογή και την περαιτέρω ανάπτυξη του κεκτημένου Σένγκεν, η οποία υπεγράφη στις 18.5.1999 και τέθηκε σε ισχύ στις 26.6.2000 (ΕΕ 1999 L 176, σ. 36-62) και απόφαση 1999/437/ΕΚ του Συμβουλίου, της 17.5.1999, σχετικά με ορισμένες λεπτομέρειες εφαρμογής της συμφωνίας που έχει συναφθεί από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τη Δημοκρατία της Ισπανίας και το Βασίλειο της Νορβηγίας για τη σύνδεση των δύο αυτών κρατών, με την υλοποίηση, την εφαρμογή και την ανάπτυξη του κεκτημένου του Σένγκεν (ΕΕ 1999 L 176, σ. 31-33).

Για την **Ελβετία** βλ. Συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας σχετικά με τη σύνδεση της Ελβετικής Συνομοσπονδίας προς την υλοποίηση, την εφαρμογή και την ανάπτυξη του κεκτημένου του Σένγκεν, η οποία υπεγράφη στις 26.10.2004 και τέθηκε σε ισχύ την 01.03.2008 (ΕΕ 2008 L 53, σ. 52 - 79) και απόφαση 2008/1146/ΕΚ της 28.1.2008 για την υπογραφή, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, της συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας σχετικά με τη σύνδεση της Ελβετικής Συνομοσπονδίας σχετικά με τη σύνδεση της Ελβετικής Συνομοσπονδίας προς την υλοποίηση, την εφαρμογή και την ανάπτυξη του κεκτημένου του Σένγκεν, το οποίο υπεγράφη στις 28.02.2008 και τέθηκε σε ισχύ στις 19.12.2011 (ΕΕ 2011 L 160, σ. 21-36).

Εφαρμογή ειδικών μέσων

Κανονισμοί Δουβλίνου και Eurodac

Για τη **Δανία** βλ. Συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του Βασιλείου της Δανίας σχετικά με τα κριτήρια και τους μηχανισμούς για τον προσδιορισμό του κράτους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται στη Δανία ή σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και με το Eurodac, για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων για την αποτελεσματική εφαρμογή του Συμβουλίου, η οποία υπεγράφη στις 10.03.2005 και τέθηκε σε ισχύ την 01.04.2006 (ΕΕ 2006 L 66, σ. 38-43) και Απόφαση 2006/188/ΕΚ του Συμβουλίου, της 21ης Φεβρουαρίου 2006 (ΕΕ 2006 L 66, σ.3-7), με βάση το Άρθρο 3 παράγραφος 2 της προαναφερθείσας συμφωνίας, η Δανία ενημέρωσε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 4 Ιουλίου 2013 ότι θα εφαρμόσει και τους δύο κανονισμούς, με εξίχνηση το κομμάτι για την επιβολή του νόμου στο πλαίσιο του Eurodac, θέμα το οποίο απαιτεί εξειδικευτές διαπραγματεύσεις.

Για την **Ισπανία** και τη **Νορβηγία** βλ. Συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, της Δημοκρατίας της Ισπανίας και του Βασιλείου της Νορβηγίας για τα κριτήρια και τους μηχανισμούς καθορισμού του κράτους που είναι αρμόδιο για την εξέταση αίτησης παρασής ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος, ή στην Ισπανία ή τη Νορβηγία - Δηλώσεις που υπεγράφησαν στις 19.01.2001 και τέθηκαν σε ισχύ την 01.04.2001 και Απόφαση 2006/167/ΕΚ του Συμβουλίου, της 21.2.2006 (ΕΕ 2006 L 57, σ. 15-18), τόσο η Ισπανία (στις 12 Ιουλίου 2013) ενημέρωσαν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ότι θα εφαρμόσουν και τους

δύο κανονισμούς, με εξάρτηση το κομμάτι για την επιβολή του νόμου στο πλαίσιο του Ευρώδας, θέμα το οποίο απαιτεί ξεχωριστές διαπραγματεύσεις για την **Ελβετία** βλ. Συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας σχετικά με τα κριτήρια και τους μηχανισμούς για τον προσδιορισμό του κράτους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος ή στην Ελβετία, η οποία υπεγράφη στις 26.10.2004 και τους μηχανισμούς για τον προσδιορισμό της 11.03.2008 L53, σ. 5 - 17) και Απόφαση 2008/147/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28.1.2008 (ΕΕ 2008 L 53, σ. 3-4) - η Ελβετία ενήμερωσε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 14 Αυγούστου 2013 ότι θα εφαρμόσει και τους δύο κανονισμούς, με εξάρτηση το κομμάτι για την επιβολή του νόμου στο πλαίσιο του Ευρώδας, θέμα το οποίο απαιτεί ξεχωριστές διαπραγματεύσεις.

για το **Λιχτενστάιν** βλ. Πρωτόκολλο μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, της Ελβετικής Συνομοσπονδίας και του Πριγκιπάτου του Λιχτενστάιν στη Συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας σχετικά με τα κριτήρια και τους μηχανισμούς για τον προσδιορισμό του κράτους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος ή στην Ελβετία, η οποία υπεγράφη στις 28.02.2008 και τέθηκε σε εφαρμογή στις 19.12.2011 (ΕΕ 2011 L 160, σ. 39-49) - το Λιχτενστάιν ενήμερωσε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 11 Ιουλίου 2013 ότι θα εφαρμόσει και τους δύο κανονισμούς, με εξάρτηση το κομμάτι για την επιβολή του νόμου στο πλαίσιο του Ευρώδας, θέμα το οποίο απαιτεί ξεχωριστές διαπραγματεύσεις.

Κώδικας συνόρων του Σένγκεν

Ο κώδικας συνόρων του Σένγκεν ισχύει για τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Κύπρο, με εξάρτηση τον τίτλο III σχετικά με τα εσωτερικά σύνορα.

Κανονισμοί SIS II

Ο κανονισμός SIS II τέθηκε σε ισχύ στις 9 Απριλίου 2013, όπως ορίζει η Απόφαση 2013/158/ΕΕ του Συμβουλίου της 7ης Μαρτίου 2013, ΕΕ L87/10, 27.3.2013. Η Βουλγαρία και η Ρουμανία θα μπορούν να χρησιμοποιούν το σύστημα SIS II με σκοπό την άρνηση εισόδου μόνον αφότου το Συμβούλιο θα έχει αποδεχθεί τα δύο αυτά κράτη μέλη στον χώρο Σένγκεν, αλλά έχουν ήδη πρόσβαση στο SIS II για σκοπούς αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας δύναμη της Απόφασης περί SIS II (2007/533/ΔΕΥ και της Απόφασης 2010/365/ΕΕ του Συμβουλίου, του Ιουλίου 2010, σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων του κεκτημένου του Σένγκεν όσον αφορά το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν στη Δημοκρατία της Βουλγαρίας και τη Ρουμανία. Η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο δε συμπεριλαμβάνονται ή δεν υποβάλλονται στην Απόφαση 2013/158/ΕΕ του Συμβουλίου της 7ης Μαρτίου 2013. Ως εκ τούτου εφαρμόζεται μόνο η απόφαση περί SIS II (2007/533/ΔΕΥ της 12ης Ιουνίου 2007).

Ελεύθερη κυκλοφορία και κοινωνική ασφάλιση

Για το **Λιχτενστάιν** και τη **Νορβηγία** βλ. παράρτημα VI της Συμφωνίας σχετικά με τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, όπως τροποποιήθηκε με τις αποφάσεις της μεκτικής επιτροπής ΕΟΧ αριθ 76/2011 της 1ης Ιουλίου 2011 (ΕΕ 2011 L 262, σ. 33-43) και αριθ. 18/2012 της 10ης Φεβρουαρίου 2012 (ΕΕ 2012 L 161, σ. 24). Για την **Ελβετία** βλ. παράρτημα II της συμφωνίας για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, όπως έχει επικαιροποιηθεί με την απόφαση αριθ. 1/2012 της μεκτικής επιτροπής που έχει συσταθεί δύναμη της συμφωνίας για την **Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων** μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφενός, και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, αφετέρου, της 3ης Μαρτίου 2012, η οποία αντικαθίσταται από τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης (2012/195/ΕΕ) (ΕΕ 2012 L 103, σ. 51-59).

Εφαρμογή συγκεκριμένων μέσων

Ο **κανονισμός 1231/2010/ΕΕ** δεν εφαρμόζεται στο Ηνωμένο Βασίλειο. Το οποίο δεσμεύεται ωστόσο από τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 859/2003 του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 2003, για την επέκταση των διατάξεων του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71 και του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 574/72 στους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι δεν καλύπτονται ήδη από τις διατάξεις αυτές μόνον λόγω της ιδιότητάς τους (ΕΕ 2003 L 124, σ. 1-3).

Η **οδηγία περί αναγνώρισης των επαγγελματικών προσόντων (2005/36/ΕΕ)**, με εξάρτηση του τίτλου I, εφαρμόζεται προσωρινά στην **Ελβετία** σύμφωνα με την απόφαση αριθ. 2/2011 της μεκτικής επιτροπής ΕΕ-Ελβετίας, η οποία συστάθηκε δύναμη του άρθρου 14 της συμφωνίας του 1999 για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφενός, και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, αφετέρου, της 30ης Σεπτεμβρίου 2011, η οποία αντικαθίσταται το παράρτημα III (Αμοιβαία αναγνώριση των επαγγελματικών πτυχίων) της συμφωνίας (2011/702/ΕΕ) (ΕΕ 2011 L 277, σ. 20-35).

Η **οδηγία περί αποσπασμένων εργαζόμενων (96/71/ΕΚ)** δεν εφαρμόζεται στην **Ελβετία**, η οποία οφείλει ωστόσο να παρείχει παρόμοιους κανόνες σύμφωνα με το άρθρο 2.2 του παραρτήματος II της συμφωνίας του 1999 για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφενός, και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, αφετέρου, η οποία υπεγράφη στις 21.06.1999 και τέθηκε σε ισχύ την 01.06.2002. (ΕΕ 2002 L114, σ. 6 - 72).

Παράρτημα 2: Εφαρμοσιμότητα επιλεγμένων νομικών κειμένων του Συμβουλίου της Ευρώπης

Εφαρμοσιμότητα των συμβάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης, κράτη μέλη της ΕΕ

	Χώρα	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK	Σύνολο επί των 28
Συνολικός αριθμός επικυρώσεων/προσχωρήσεων		7	9	7	8	6	8	9	7	7	9	8	8	8	7	9	10	7	10	7	8	9	6	9	8	9	8	7	7	28
ΕΣΔΑ		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
Πρωτόκολλο αριθ. 1 της ΕΣΔΑ (διοικητική, εκπαίδευση κ.λπ.)		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
Πρωτόκολλο αριθ. 4 της ΕΣΔΑ (ελευθερία μετακίνησης, απασχόληση αλλοδαπών υπηκόπων κ.λπ.)		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	26
Πρωτόκολλο αριθ. 6 της ΕΣΔΑ (θανασιακή ποινή)		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
Πρωτόκολλο αριθ. 7 της ΕΣΔΑ (προσφυγές σε ποινικές υποθέσεις)		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	25
Πρωτόκολλο αριθ. 12 της ΕΣΔΑ (διακρίσεις)		s	s	✓	s	s	✓	s	s	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	8
Πρωτόκολλο αριθ. 13 της ΕΣΔΑ (θενασική ποινή)		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
Ευρωπαϊκή σύμβαση για την κανονική και ισταρική αντιληψη (1953)		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	15
Ευρωπαϊκή σύμβαση περί εγκλωστώσεως (1955)		s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10
Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά της εμπορίας ανθρώπων (2005)		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	25
Σύμβαση για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (2011)		s	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2

✓ = συμβαλλόμενο κράτος / εφαρμόζεται

s = υπεγράφη

x = δεν υπεγράφη

Εφαρμοσιμότητα των συμβάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης, άλλα κράτη του Συμβουλίου της Ευρώπης

	Χώρα	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	Σύνολο επί των 19	
	Συνολικός αριθμός επικυρώσεων/προσχωρήσεων	8	9	7	6	8	5	8	8	6	5	7	9	8	9	8	4	8	7	8	8	
ΕΣΔΑ		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
	Πρωτόκολλο αριθ. 1 της ΕΣΔΑ (ίδιοκτησία, εκπαίδευση κ.λπ.)	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	17
	Πρωτόκολλο αριθ. 4 της ΕΣΔΑ (ελευθερία μετακίνησης, απαγόρευση συλλογικής απέλασης αλλοδαπών κ.λπ.)	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	17
	Πρωτόκολλο αριθ. 6 της ΕΣΔΑ (θανατική ποινή)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	18
	Πρωτόκολλο αριθ. 7 της ΕΣΔΑ (προσφυγές σε πολιτικές υποθέσεις)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	18
	Πρωτόκολλο αριθ. 12 της ΕΣΔΑ (διακρίσεις)	✓	✓	✓	s	✓	x	s	s	s	x	s	✓	✓	s	✓	s	✓	✓	✓	✓	10
	Πρωτόκολλο αριθ. 13 της ΕΣΔΑ (θανατική ποινή)	✓	✓	s	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	16
	Ευρωπαϊκή σύμβαση για την κοινωνική και ιατρική αντιληψη (1953)	x	x	x	x	x	x	x	✓	x	x	x	x	x	✓	x	x	x	✓	x	✓	3
	Ευρωπαϊκή σύμβαση περί εγκαταστάσεως (1955)	x	x	x	x	x	x	x	s	x	x	x	x	x	✓	x	x	x	✓	x	✓	2
	Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά της εμπορίας ανθρώπων (2005)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	15
	Σύμβαση για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (2011)	s	✓	x	x	x	x	x	s	x	s	x	✓	s	s	s	x	x	✓	x	✓	3

✓ = συμβαλλόμενο κράτος / εφαρμόζεται

s = υπεγράφη

x = δεν υπεγράφη

Παράρτημα 3: Αποδοχή των διατάξεων του ΕΚΧ

Αποδοχή των διατάξεων του ΕΚΧ από τα κράτη μέλη της ΕΕ

Χώρα της ΕΕ	ΑΤ	BE	BG	CY	EE	FI	FR	HU	IE	IT	LT	LV	MT	NL	PT	RO	SE	SI	SK	CZ	DE	DK	EL	ES	HR	LU	PL	UK	ΕΚΧ (1961) και Πρόσθετο Πρωτόκολλο 1988		
																													14	24	
Σύνολο διατάξεων που έχει αποδεχθεί																															
Άρθρο 1 - δικαίωμα για εργασία	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Άρθρο 2 - δίκαιες συνθήκες εργασίας	0	✓	0	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	0	0	0	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	0	0	0	0	0	0
Άρθρο 3 - ασφαλείες και υγιεινές συνθήκες εργασίας	✓	✓	✓	0	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Άρθρο 4 - δίκαιη αμοιβή	0	✓	0	0	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	0	0	✓	✓	0	0	0	0	✓	0	0	0	0	0	
Άρθρο 5 - συνδικαλιστικό δικαίωμα	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Άρθρο 6 - δικαίωμα συλλογικής διαπραγμάτευσης	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Άρθρο 7 - προστασία των παιδιών και των νεαρών προσώπων	0	✓	0	0	0	0	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	0	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	0	0	0	0	0	
Άρθρο 8 - προστασία των εργαζομένων γυναικών	0	✓	0	0	0	0	✓	0	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	0	0	✓	✓	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Άρθρο 9 - επαγγελματικός προσανατολισμός	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 10 - επαγγελματική εκπαίδευση	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	0	0	0	0
Άρθρο 11 - προστασία της υγείας	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 12 - κοινωνική ασφάλεια	✓	✓	0	0	0	0	0	0	✓	✓	0	0	0	✓	✓	0	0	0	✓	✓	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Άρθρο 13 - κοινωνική και ιατρική αντίληψη	✓	✓	0	0	0	0	0	0	✓	✓	0	0	0	✓	✓	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Άρθρο 14 - απόλυση των κοινωνικών υπηρεσιών	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 15 - άτομα με αναπηρία	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Άρθρο 16 - προστασία της οικογένειας	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Άρθρο 17 - προστασία των παιδιών και των νεαρών προσώπων	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ΕΚΧ (1961) και Πρόσθετο
Πρωτόκολλο 1988

ΕΚΧ (1996)

Αποδοχή των διατάξεων του ΕΚΧ από άλλα κράτη του Συμβουλίου της Ευρώπης που έχουν επικυρώσει τον ΕΚΧ

	ΕΚΧ (1996)										ΕΚΧ (1961)					
	Χώρα εκτός ΕΕ	AD	AL	AM	AZ	BA	GE	MD	ME	MK	NO	RS	RU	TR	UA	IS
	Σύνολο διατάξεων που έχει αποδεχθεί															
Άρθρο 1 - δικαίωμα για εργασία	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 2 - δικαίως συνθήκης εργασίας	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 3 - ασφαλείς και υγιεινές συνθήκες εργασίας	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 4 - δίκαιη αμοιβή	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 5 - συνδικαλιστικά δικαιώματα	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 6 - δικαίωμα συλλογικής διαπραγματεύσεως	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 7 - προστασία των παιδιών και των νεαρών προσώπων	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 8 - προστασία των εργαζομένων γυναικών	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 9 - επαγγελματικές προσανατολισμός	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 10 - επαγγελματική εκπαίδευση	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 11 - προστασία της υγείας	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 12 - κοινωνική ασφάλεια	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 13 - κοινωνική και ιατρική αντίληψη	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 14 - απόλυση των κοινωνικών υπηρεσιών	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 15 - άτομα με αναπηρία	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 16 - προστασία της οικογένειας	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 17 - προστασία των παιδιών και των νεαρών προσώπων	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 18 - εργασία στο έδαφος άλλων συμβαλλόμενων κρατών	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 19 - προστασία και αντίληψη για τους μετανάστες εργάτες	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 20 - απαγόρευση των διακρίσεων λόγω φύλου	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 21 - ενημέρωση και διαβούλευση	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 22 - συμμετοχή στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 23 - κοινωνική προστασία των ηλικιωμένων	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 24 - προστασία σε περιπτώσεις πάσης της απασχόλησης	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 25 - προστασία σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 26 - αξιωματική στην εργασία	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 27 - εργαζόμενοι με οικογενειακές ευθύνες	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 28 - προστασία των εκπαιδευμένων εργαζομένων	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 29 - διαβούλευση σε διαδικασίες συλλογικών απολύσεων	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 30 - προστασία από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άρθρο 31 - στέγωση	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Σημειώσεις: Οι στήλες με κίτρινη σκίαση υποδεικνύουν τα κράτη μέλη που έχουν επικυρώσει μόνο τη σύμβαση ΕΚΧ του 1996
 ✓ = αποδεκτό
 o = μερικώς αποδεκτό
 x = μη αποδεκτό

Παράρτημα 4: Αποδοχή επιλεγμένων Συνθηκών των Ηνωμένων Εθνών

Αποδοχή επιλεγμένων συμβάσεων των Ηνωμένων Εθνών από τα κράτη μέλη της ΕΕ

Χώρα	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK	Σύνολο επί των 28
Συνολικός αριθμός επικυρώσεων/προσχωρήσεων	15	13	15	13	14	15	12	13	14	13	14	13	14	15	12	14	13	14	14	13	14	13	15	15	14	14	15	15	28
Σύμβαση για τους Πρόσφυγες	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
Σύμβαση για τους Ανιθαγενείς	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	24
Σύμβαση για την εξάλειψη της ανιθαγενείας	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	16
ICERD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
ICESCR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
ICESCR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
CEDAW	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
CAT	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
CAT-OP	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	21
CRC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
CRC - OP1 (ένσπλητες συρράξεις)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
UNTOC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
UNTOC - OP1 (παρόνομη διακίνηση μεταναστών)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
UNTOC - OP2 (εμπορία)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
CRPD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	25

✓ = συμβαλλόμενο κράτος / εφαρμόζεται s = υπεγράφη ✗ = δεν υπεγράφη

Αποδοχή επιλεγμένων συμβάσεων των Ηνωμένων Εθνών από άλλα κράτη του Συμβουλίου της Ευρώπης

	Χώρα	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	Σύνολο επί των 19
Συνολικός αριθμός επικυρώσεων/προσχωρήσεων	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Σύμβαση για τους πρόσφυγες	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✓	17
Σύμβαση για τους Ανθαγενείς	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✓	13
Σύμβαση για την εξάλειψη της ανιθαγένειας	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✗	✗	✓	✓	✗	✗	✗	✓	9
ICERD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
ICCPR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
ICESCR	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
CEDAW	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
CAT	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
CAT - OP	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓	14
CRC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
CRC - OP1 (ένοπλες συρράξεις)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
UNTOC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
UNTOC - OP1 (περφόνομη διακίνηση μεταναστών)	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	17
UNTOC - OP2 (εμπορία)	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
CRPD	5	✓	✓	✓	✓	✓	✗	5	5	✗	5	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	13

✓ = συμβαλλόμενο κράτος / εφορμάζεται s = υπεγράφη ✗ = δεν υπεγράφη

Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1951 περί του καθεστώτος των προσφύγων

Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1954 για το καθεστώς των ανιθαγενών

Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1961 για την εξάλειψη της ανιθαγένειας

ICERD - Διεθνής σύμβαση για την εξάλειψη κάθε μορφής φυλετικής διακρίσης

ICCPR - Διεθνής συμφωνία για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα

ICESCR - Διεθνής συμφωνία για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα

CEDAW - Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών

CAT - Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλης βάναυσης, απάνθρωπης ή εξέυλειστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας

CAT - OP - Προαιρετικό πρωτόκολλο της CAT

CRC - Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού

CRPD - OP2 - Προαιρετικό πρωτόκολλο της CRC σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών σε ένοπλες συρράξεις

CRPD - Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία

UNTOC - Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος

UNTOC - OP 1 - Πρωτόκολλο κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών από ξηράς, θαλάσσης και αέρας

UNTOC - OP 2 - Πρωτόκολλο για την πρόληψη, την καταστολή και την τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων, ιδίως γυναικών και παιδιών

Παράρτημα 5: Κωδικοί χωρών που χρησιμοποιούνται στα παραρτήματα

Κωδικός	Χώρα
AD	Ανδόρα
AL	Αλβανία
AM	Αρμενία
AT	Αυστρία
AZ	Αζερμπαϊτζάν
BA	Βοσνία-Ερζεγοβίνη
BE	Βέλγιο
BG	Βουλγαρία
CH	Ελβετία
CY	Κύπρος
CZ	Τσεχική Δημοκρατία
DE	Γερμανία
DK	Δανία
EE	Εσθονία
EL	Ελλάδα
ES	Ισπανία
FI	Φινλανδία
FR	Γαλλία
GE	Γεωργία
HR	Κροατία
HU	Ουγγαρία
IE	Ιρλανδία
IS	Ισλανδία
IT	Ιταλία
LI	Λιχτενστάιν

Κωδικός	Χώρα
LT	Λιθουανία
LU	Λουξεμβούργο
LV	Λετονία
MC	Μονακό
MD	Μολδαβία
ME	Μαυροβούνιο
MK	Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας
MT	Μάλτα
NL	Κάτω Χώρες
NO	Νορβηγία
PL	Πολωνία
PT	Πορτογαλία
RO	Ρουμανία
RS	Σερβία
RU	Ρωσία
SE	Σουηδία
SI	Σλοβενία
SK	Σλοβακία
SM	Άγιος Μαρίνος
TR	Τουρκία
UA	Ουκρανία
UK	Ηνωμένο Βασίλειο

Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία σε θέματα ασύλου, συνόρων και μετανάστευσης

2014 – 319 σ. – 14.8 × 21 εκ.

ISBN 978-92-871-9966-9 (ΣΤΕ)

ISBN 978-92-9239-360-1 (FRA)

doi:10.2811/58781

Ένα μεγάλο μέρος των πληροφοριών για τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι διαθέσιμο στο Διαδίκτυο. Πρόσβαση παρέχεται μέσω του δικτυακού τόπου του FRA, στη διεύθυνση fra.europa.eu.

Περισσότερες πληροφορίες για το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου παρέχονται στον δικτυακό τόπο του Δικαστηρίου, στη διεύθυνση echr.coe.int. Η πύλη αναζήτησης HUDOC παρέχει πρόσβαση σε δικαστικές και άλλες αποφάσεις στα αγγλικά και/ή γαλλικά, μεταφράσεις σε επιπλέον γλώσσες, νομικές συνόψεις, δελτία τύπου και άλλες πληροφορίες για το έργο του Δικαστηρίου.

ΠΩΣ ΘΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕ

Δωρεάν εκδόσεις:

- ένα αντίτυπο:
από το EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- περισσότερα από ένα αντίτυπα ή αφίσες/χάρτες:
από τις αντιπροσωπείες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (http://ec.europa.eu/represent_el.htm),
από τα γραφεία εκπροσώπησης στις εκτός ΕΕ χώρες
(http://eeas.europa.eu/delegations/index_el.htm),
επικοινωνώντας με την υπηρεσία Άμεση Ευρώπη
(http://europa.eu/europedirect/index_el.htm) ή
καλώντας τον αριθμό 00 800 6 7 8 9 10 11 (δωρεάν τηλεφωνικός αριθμός από όλη την Ένωση) (*).

(*) Οι πληροφορίες παρέχονται δωρεάν, και οι κλήσεις είναι γενικών δωρεάν (ενδέχεται όμως κάποιες κλήσεις που πραγματοποιούνται μέσω ορισμένων τηλεπικοινωνιακών φορέων ή από τηλεφωνικούς θαλάμους ή ξενοδοχεία να χρεώνονται).

Εκδόσεις επί πληρωμή:

- από το EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);

Συνδρομές επί πληρωμή:

- μέσω των εμπορικών αντιπροσώπων της Υπηρεσίας Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (http://publications.europa.eu/others/agents/index_el.htm).

Πώς θα προμηθευθείτε δημοσιεύσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης

Οι δημοσιεύσεις των Εκδόσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης αφορούν όλους τους τομείς δραστηριότητας του Οργανισμού, και κυρίως τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις νομικές επιστήμες, την υγεία, τη δεοντολογία, τα κοινωνικά ζητήματα, το περιβάλλον, την παιδεία, τον πολιτισμό, τον αθλητισμό, τη νεολαία και την αρχιτεκτονική κληρονομιά. Μπορείτε να παραγγείλετε απευθείας στη διεύθυνση <http://book.coe.int> όλα τα βιβλία και τις ηλεκτρονικές δημοσιεύσεις που αναφέρονται στον εκτενή κατάλογο.

Μια εικονική αίθουσα ανάγνωσης σας επιτρέπει να συμβουλευθείτε δωρεάν αποσπάσματα από τα κύρια βιβλία μόλις αυτά εκδίδονται ή και τα πλήρη κείμενα ορισμένων επίσημων εγγράφων.

Το πλήρες κείμενο των Συμβάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης καθώς και διάφορες πληροφορίες είναι στη διάθεσή σας στην ιστοσελίδα των Συμβάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης: <http://conventions.coe.int/>.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) παρέχουν ένα πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων των αλλοδαπών, το οποίο αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία. Η νομοθεσία της ΕΕ σε θέματα ασύλου, συνόρων και μετανάστευσης εξελίσσεται με ταχείς ρυθμούς. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) διαθέτει ήδη ένα σημαντικό όγκο νομολογίας, ιδίως όσον αφορά τα Άρθρα 3, 5, 8 και 13 της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) καλείται ολοένα και συχνότερα να αποφαινεται επί της ερμηνείας των διατάξεων της νομοθεσίας της ΕΕ στον συγκεκριμένο τομέα. Η δεύτερη αυτή έκδοση του εγχειριδίου, ενημερωμένη ως το τέλος του Δεκεμβρίου του 2013, παρουσιάζει με τρόπο προσβάσιμο τη νομοθεσία της ΕΕ και τον όγκο της νομολογίας των δύο ευρωπαϊκών δικαστηρίων. Απευθύνεται σε δικηγόρους, δικαστές, εισαγγελείς, υπεύθυνους των υπηρεσιών μετανάστευσης και μη κυβερνητικές οργανώσεις, τόσο στην ΕΕ όσο και στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Βιέννη – Αυστρία
Τηλ. +43 158030-0 – Φαξ +43 158030-693
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ**

67075 Στρασβούργο Cedex – Γαλλία
Τηλ. +33 388 41 20-18 – Φαξ +33 388 41 27-30
echr.coe.int – publishing@echr.coe.int

Υπηρεσία Εκδόσεων

ISBN 978-92-871-9966-9 (ΣΤΕ)
ISBN 978-92-9239-360-1 (FRA)